

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BREZİLYA’NIN ANATOMİSİ
ve
LULA da SİLVA (İşçi Partisi) ile
RECEP TAYYİP ERDOĞAN (AK Parti)
HÜKÜMETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hüsamettin ASLAN
1150Y81106**

İstanbul, Mayıs 2013

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BREZİLYA’NIN ANATOMİSİ
ve
LULA da SİLVA (İşçi Partisi) ile
RECEP TAYYİP ERDOĞAN (AK Parti)
HÜKÜMETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hüsamettin ASLAN
1150Y81106**

Danışman: Prof. Dr. Mim Kemal Öke

İstanbul, Mayıs 2013

Ek 2. Tez Onay Sayfası

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi .....’ in “.....”
konulu tez çalışması jürimiz tarafından ..... Yüksek Lisans tezi
olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

Adı- Soyadı

İmza

Tez Danışmanı : .....

Jüri Üyesi : .....

Jüri Üyesi : .....

EK 3: Etik Kurallarına Uygunluk Yazısı

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

Bu tez Brezilya siyasi tarihi ile 2002 yılından itibaren Brezilya ve Türkiye’de, benzer dönem ve geçmişten gelmiş, siyasi yelpazenin merkez sağ ve merkez sol iki zıt kutuplarında yer alan İşçi Partisi ile Ak Parti’nin iki temel aktörü Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan yönetimlerinin ülkelerindeki değişimi ve iki liderin etkisini incelenmektedir. 21. yüzyılda Brezilya ve Türkiye’de sosyo - ekonomik düzeyde olumlu değişim sağlanmış ayrıca Dünya siyasetinde etkileri artmıştır. Gelişmekte olan ülkeler içerisinde yer alan Brezilya ve Türkiye’nin son dönemlerine damga vurmuş hükümetlerin, iç ve dış politika uygulama perspektiflerini, Lula da Silva ile Recep Tayyip Erdoğan’ın liderlik özelinde karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Dönem olarak, Brezilya için Luiz Inácio Lula da Silva - İşçi Partisi (2002- 2010); Türkiye için Recep Tayyip Erdoğan - AK Parti (2002-...) başkanlık dönemleri incelenecektir. Kendilerini solcu/sosyalist ve muhafazakâr demokrat olarak niteleyen iki başkanın, bu iki zıt ideolojik tutumlarının benzer neo-liberal politikaları, pragmatik sosyal politikaları, bağımsız dış politika söylemleri ve eylemleri ile önemli benzerlikler olduğu, karşılaştırmalı dış politika incelemelerinde en çok kullanılan üçlü analiz (birey, devlet ve uluslararası sistem) yöntemi ile tartışılacaktır.

Çalışmamız Brezilya’da saha ve Literatür çalışması ile yerinde izlenerek İstatistiksel verilerle birincil ve ikincil kaynaklardan faydalanarak incelenmektedir. Brezilya ve Türkiye’de Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan’ı karşılaştırmalı olarak inceleyen ilk bilimsel eser özelliğine sahiptir. Türkiye’de Brezilya siyasi tarihi ve Toplum yapısı üzerine gerçekleştirilen ilk edebi araştırma, Türkiye’de çalışılmış ilk siyasi çalışma özelliğine sahiptir. Gelecekte bu konuya ilgi duyan akademisyenler, öğrenciler ve araştırmacılar için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Brezilya Siyasi Tarihi, Brezilya Toplumu, Lula da Silva, Brezilya İşçi Partisi, Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti

ABSTRACT

This thesis examines the influence of Luiz Inácio Lula da Silva (PT) and Recep Tayyip Erdogan (Ak Parti) on the political transformation in Brasil and in Turkey respectively, as main political actors, since 2002. The former is a mainstream Leftist party while the latter is a center-right political party. Brasil and Turkey have achieved a significant level of socio-economic development, while their influence in the international political arena has increased considerably in the 21st century. This study aims to make a comparative analysis of the domestic and international policies of these two political parties by specifically focusing on the significance of Lula da Silva's and Recep Tayyip Erdoğan's political leadership characteristics in the process of transformation in Brasil and in Turkey respectively. This thesis covers the periods of Luiz Inácio Lula da Silva's PT government (2002-2010) for Brasil, and Recep Tayyip Erdogan's Ak Parti government (2002-...) for Turkey. Although these two political leaders define their political ideologies as leftist/socialist and conservative democrat which are completely opposite political perspectives, their neo-liberal economic policies and pragmatic social doctrines, and their rhetoric and practices demonstrate considerable similarities. In this respect, this study will discuss this puzzle in the context of triangular analysis method (individual-state-international system) which is one of the most common comparative foreign policy analysis tools. The study is conducted as a field work and an observation, complemented with a literature review, all of which are completed in Brasil. This research also includes statistical data, and primary and secondary sources gathered in Brasil and Turkey. The significance of this study comes from the fact that it is the first scientific research which comparatively analyses Lula da Silva and Recep Tayyip Erdogan as significant political leaders in Brasil and Turkey. This study is also the first literary work in Turkey focusing on the political history and the social structure of Brasil. The author believes that this research will contribute to the future studies of students and researchers who are interested in this subject.

Keywords: Brazilian Political History, Brazilian Community, Lula da Silva, Brazilian Labor Party, Recep Tayyip Erdoğan, Justice and Development Party (Turkish acronym, Ak Parti)

ÖNSÖZ

Uluslararası ilişkiler alanında gelişmekte olan ülkeler içinde yer alan Brezilya ve Türkiye, gelecekte hem bölgesel hem de küresel etkilerini artıracığına inanılan iki ülke arasında gösterilmektedir. Her iki ülke, benzer siyasi ve ekonomik sancılardan Lula da Silva ve R. Tayyip Erdoğan hükümetleri döneminde sıyrılmıştır. Bölgesel güç olma yolunda rüşünü ispat eden iki ülkenin, iki aktörünün analiz edilmesi gerekliliği önemini açığa çıkarmıştır.

Buradan hareketle, çalışmanın her aşamasında, değerli katkılarını esirgemeyen, Latin Amerika sahasını çalışmamı teşvik eden, Tez danışmanım ve hocam Prof. Dr. Mim Kemal Öke'ye teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamda beni yüreklendiren Başbakanlık Baş Müşaviri Doç. Dr. İbrahim Kalın hocama, değerli fikirlerine başvurduğum Doç. Dr. Oya Dağlar Macar hocama ve Ord. Prof. Dr. Atilla Yayla hocama teşekkür ediyorum.

Çalışmamıza başından sonuna kadar destek veren İstanbul Ticaret Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Nazım Ekren hocama ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Yusuf Tuna hocama teşekkürü bir borç biliyorum. Brezilya'da yapmış olduğum saha ve literatür çalışmama destek veren T.H.Y. Genel Müdürü Temel Kotil'e ve T.H.Y ailesine teşekkür ediyorum.

Brezilya'daki araştırmamda desteğini esirgemeyen Brezilya Büyükelçisi Ersin Erçin Bey'e, Sao Paulo Başkonsolosu Mustafa Kapucu'ya, Müsteşar Ceren Serbest Hanım'a, Sao Paulo Ticaret Ataşesi Ramazan Kısa'ya ve Ataşelik yetkilisi Turgut Tabak'a, Sao Paulo Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Koordinatörü Alexander Santos'a, FGV Rio de Jenerio Uluslararası İlişkiler Bölümü Koordinatörü Eduardo'ya, Sağlık Bakanlığı Bürokratı Mariam'e teşekkür ederim

Tezimin yazım aşamasında ve araştırma döneminde kaynaklarından yararlandığım başta, T.D.V. İSAM (*İslami Araştırmalar Merkezi*) olmak üzere, Sao Paulo Üniversitesi Sosyal Bilimler Kütüphanesi, Biblioteca Nacional Brasillea'nın değerli yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Tezim mülâkat kısmına katkı sağlayan, Brezilya İstanbul eski Fahri Başkonsolosu ve İşadamı Ethem Sancak'a, TBMM İdare Amiri ve AK Parti Konya Milletvekili Mustafa Kabakçı'ya, Brezilyalı futbolcular Mert Nobre'ye, PT uluslararası ilişkiler servisine, teşekkür ederim.

Ayrıca, değerli katkıları için başta Güngören Belediyesi olmak üzere, çalışmanın son şeklini almasında yardımını esirgemeyen Kamil Erden, Ramazan Mut'a, Levent Geçkalan'a, Derya Kılıç Berk'e ve Yasemin Güllüoğlu'na sonsuz teşekkürler.

Benden desteğini esirgemeyen, varlığını üzerimde hissettiğim ve örnek aldığım insan, Namık Ziyal abime saygılarımı sunuyorum. Hayatım boyunca aldığım tüm kararlarda arkamda duran, maddi ve manevi olarak beni desteklemeyi sürdüren, varlıklarıyla gurur duyduğum güzel aileme; anneme, babama, kardeşlerime, eniştem Atilla'ya, minik prenseslerim Defne ve Sena'ya teşekkürlerimi sunar, değerli aileme beni bugünlere getirdikleri için saygılarımı sunarım.

Hüsamettin Aslan
husamettinaslan@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

Özet.....	i
Abstracat.....	ii
Önsöz.....	iii
İçindekiler.....	v
Tablo Listesi.....	viii
Şekil Listesi.....	ix
Kısaltmalar.....	x
GİRİŞ.....	1
1. BREZİLYA SİYASİ TARİHİ.....	3
1.1. Kolonial Dönem (1500-1822).....	3
1.2. İmparatorluk Dönemi (1822-1889).....	9
1.3. 1. Cumhuriyet Dönemi (1889-1930).....	11
1.4. Vargas Dönemi (1930-1945).....	12
1.5. Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1964).....	13
1.6. Askeri Diktatörlük Dönemi (1964-1985).....	17
1.6.1. Branco Hükümeti.....	19
1.6.2. De Silva Hükümeti.....	21
1.6.4. Emili Medici Hükümeti.....	22
1.6.5. Geilsel Hükümeti.....	25
1.6.6. Figueiredo Hükümeti.....	27
1.7. 2. Cumhuriyet Dönemi (1985-2002).....	28
1.7.1. Sarney Hükümeti(1985-1990).....	28
1.7.2. Yake Hükümeti (1990-1992).....	30
1.7.3. Itamar Franco Hükümeti (1992-1994).....	32
1.7.4. Cardoso Hükümeti (1994-2002).....	33
1.8. Brezilya Çağdaş Cumhuriyet Dönemi (2002-2014).....	34
1.8.1. Lula Da Silva Hükümetleri (2002-2010).....	35
1.8.2. Dilma Roussef Hükümeti (2010-2014).....	38
2. BREZİLYA TOPLUMUNUN DİNAMİKLERİ.....	41
2.1. Göç Olgusu.....	41
2.2. Etnik Gruplar.....	43

2.2.1. Yerliler.....	43
2.2.2. Afrikalılar.....	45
2.2.2.1 Kölelik.....	45
2.2.3. Avrupalılar.....	47
2.2.3.1. Portekizliler.....	47
2.2.3.2. İtalyanlar.....	49
2.2.3.3 Almanlar.....	50
2.2.3.4. İspanyollar.....	51
2.2.3.5. Doğu Avrupalılar.....	52
2.2.4. Asyalılar.....	53
2.2.4.1. Ortadoğulular(Turcolar).....	53
2.2.4.2. Uzakdoğulular.....	54
2.2.5. Diğer Etnik Gruplar.....	55
2.3. Irk Sorunsalı.....	56
2.3.1. Irk Çeşitleri.....	58
2.3.2. Irk Temelinde Sınıfsal Sorun.....	60
2.4. Popüler Kültür.....	65
2.4.1. Karnaval.....	65
2.4.2. Dans(Samba)-Müzik.....	67
2.4.3. Futbol.....	68
2.5. Dinler.....	71
2.5.1. Hıristiyanlık.....	71
2.5.2. Hiçbir Dine İnanmayanlar.....	73
2.5.2. Musevilik.....	73
2.5.3. İslamiyet.....	74
2.5.4. Afrika Dinleri.....	74
2.5.5. Budizm.....	76
2.5.6. Spirtüalizm.....	76

3. İŞÇİ PARTİSİ ile AK PARTİ’NİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ..... 77

3.1. İşçi Partisi ve Ak Parti’nin Kısa Tarihçesi.....	77
3.1.1. İşçi Partisi.....	77
3.1.2. Ak Parti.....	80
3.2. İşçi Partisi ve Ak Parti’nin İdeolojik Çizgileri.....	81
3.2.1. İşçi Partisi.....	81
3.2.2. Ak Parti.....	84
3.3. Neo-Liberal Politikaların Kitiği.....	86
3.4. Seçmen Kitlelerin Karşılaştırılması.....	90
3.4.1. Merkez – Çevre İlişkisi.....	90
3.4.2. P(e)tismo ve Milli Görüş.....	95
3.5. Genel Seçimlerin Karşılaştırılması.....	98
3.5.1. Birinci Dönem Seçimleri... ..	98
3.5.2. İkinci Dönem Seçimleri.....	100
3.5.3. Üçüncü Dönem Seçimleri.....	102

4. LULA da SİLVA ve RECEP TAYYİP ERDOĞAN HÜKÜMETLERİNİN UYGULAMALARI	105
4.1. Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan'ın Biyografisi.....	105
4.1.1. Lula da Silva.	104
4.1.2. Recep Tayyip Erdoğan	107
4.1.3. Liderlerin Fenomon Özelliğinde Gelişen Olgu	109
4.1.3.1. Lulismo	109
4.1.3.2. Tayyip Abi	111
4.2. Hükümetlerin İç Politikaları	113
4.2.1. Ekonomi	113
4.2.2. Sosyo-Politik	118
4.2.3. Asayiş ve Suç Örgütleriyle Mücadele	122
4.2.3.1. Terör Sorunu	122
4.2.3.2. Favela Sorunu	124
4.3. Hükümetlerin Dış Politikaları	125
4.3.1. Bağımsız Dış Politika	125
4.3.1.1. Güney-Güney İlişkisi ve Eksen Kayması	125
4.3.2. Bölgesel Dış Politikalar	127
4.3.2.1. Afrika Politikaları	127
4.3.2.2. Asya Politikaları	129
4.3.2.3. Latin Amerika İlişkileri	131
4.3.2.4. Ortadoğu Politikaları	133
4.3.2.5. ABD ile İlişkileri	135
SONUÇ	138
MÜLAKATLAR	141
KAYNAKÇA	157

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Brezilya göçünün ülkelere ve yıllara göre dağılımı.....	42
Tablo 2: Brezilya’da altı önemli eyalette, çalışma hayatındaki kişilerin ırklara göre verileri.....	60
Tablo 3: Altı eyalette eğitim almış bireylerin, ırklara göre ortalaması	62
Tablo 4: İşçi Partisi ve Ak Parti’nin üç genel seçimde aldıkları oy oranları ve seçmen sayıları.....	103
Tablo 5: Brezilya ekonomisinde büyüme performansı (2007-2010)	115
Tablo 6: Uluslararası finans örgütlerine göre, gelişmekte olan ülkeler, AB ve ABD’nin büyüme tahminleri	117

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1: Çalışma Hayatının Irklara Göre Dağılımı	61
Şekil 2: Brezilya ve Türkiye’de 2002 genel seçimleri.....	99
Şekil 3: 2006 Brezilya ve 2007 Türkiye Genel Seçim Sonuçları	101
Şekil 4: 2010 Brezilya ve 2011 Türkiye Genel Seçim Sonuçları	102

KISALTMALAR

ABC:	Santo Andre, Sao Bernardo do Campo ve Sao Caetano do Sul
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.s.	Adı Geçen Site
ANAP:	Anavatan Partisi
ARENA:	Ulusal Yenileme İttifakı Partisi
BMGK:	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BRICS:	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika
CNBB:	Ulusal Brezilya Piskopislik Konferansı
CUT	Merkez İşçileri Sendikası
CV:	Kırmızı Komandolar (Berililer) Red Command
DHKP-C:	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi / Cephesi
DYP:	Doğru Yol Partisi
FP:	Fazilet Partisi
FTAA:	Amerikan Ticaret Serbest Bölgesi
IMF:	Uluslararası Para Fonu
İBGE:	Brezilya Coğrafya ve İstatistik Enstitüsü
İPEA:	Uygulamalı Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü
MERCUSOR:	Güney Amerika Ortak Pazarı
MHP:	Milliyetçi Hareket Partisi
MNP:	Milli Nizam Partisi
MSP:	Milli Selamet Partisi
MST :	Topraksız İşçi Hareketi
MTTB:	Milli Türk Talebe Birliği
GSYİH:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSMH:	Gayri Safi Milli Hasıla
OAB	Brezil Avukatlar Birliği
OECD:	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
OAS:	Amerikan Devletler Örgütü
PDS:	Sosyalist Demokrat Partisi
PDT:	Demokratik Sosyalist Parti
PF:	Liberal Cephe Partisi
PMN:	Milli Seferberlik Partisi,

PMDB:	Brezilya Demokratik Hareket Partisi
PL:	Liberal Parti
PSDB:	Brezilya Sosyalist Demokrat Partisi
PSB:	Brezilya Sosyalist Partisi
PT:	İşçi Partisi
PP:	İlerici Partisi
PKK:	Kürdistan İşçi Partisi
PCB:	Brezilya Komünist Partisi
PCC:	Birinci Merkez Komutanlığı
PRONAF:	Aile Ulusal Tarım Programı
P-SOL:	Sosyalist Liberal Partisi-Partido Socialismo e Liberdade
PV:	Yeşiller Partisi
RP:	Refah Partisi
SICA:	Orta Amerika Entegrasyon Sistemi
SGK:	Sosyal Güvenlik Kurumu
TBA:	Üç Sınır Bölgesi (TBA-tri-border- area)
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNASUR:	Güney Amerika Milletleri
YSK:	Yüksek seçim Kurulu
yy:	Yüzyıl

GİRİŞ

Bu Çalışmanın amacı, Portekizliler tarafından 1500 yılında keşfedilip, 1882 yılına kadar sömürülen ve bağımsızlığını kazandıktan sonra Latin Amerika'nın ve Dünya'nın belli başlı ülkeleri arasında yer alan Brezilya'nın tarihi üzerinden ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan gelişim seyrini anlatarak, gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Brezilya ve Türkiye'nin son yıllarını Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan hükümetleri üzerinden parti, toplum, ülke ve dünyadaki algısı ve hükümetlerin iç ve dış politikasının karşılaştırmalı bir analizini yapmaktadır.

Bu Tez bir siyasi tarih çalışmasıdır. Ayrıca Brezilya ve Türkiye'de farklı kültürlerde ve farklı siyasal hareketler tanımlanarak (description), partilerin gelişim süreçlerini sosyo - ekonomik uygulamalarını ele almıştır. İki farklı ideolojik yapının (sağ /sol) ve siyasal hareketin içinde (parti / iktidar) uygulamaları analiz edilmiştir. Çünkü küresel toplum, 21. yüzyılda alışageldik parametreleri, dışarıdan bakma gereğini ortaya çıkarmıştır. Siyasal ideolojiler keskinliklerini yitirdi. Parti değerleri ise yıprandı. Lider / Başkan özelinde toplumu yönlendiren (plebisiter demokrasi) politikalar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu çalışma her ne kadar, iki ayrı siyasal hareketin içinde, önemli iki aktörün pragmatik uygulamalarını ele alsada, uluslararası ilişkiler disiplinin analiz yöntemlerinden olan karşılaştırmalı (Comparative) bir çalışma değildir. Farklı coğrafyalarda, benzer sosyo - ekonomik toplumların içinden gelen iki liderin temsil ettikleri kitleler, Merkez - Çevre ilişkisinde değerlendirilerek post-modern bir vurgu ile açıklanmıştır.

Tez, iki ayrı başlık olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde Brezilya'nın siyasi tarih evreleri ve Brezilya toplumunun çok çeşitli etnik bir yapıda olması sebebiyle, göç temelli ırk sorunsalı üzerinde ışık tutmayı amaçlamıştır. Böylelikle günümüz Brezilya'sının toplumsal ve siyasal reflekslerin algısı incelenmiştir. Diğer bölümde ise, Brezilya ve Türkiye'de sosyo-ekonomik dönüşümü sağlayan, Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi partileri ve iki temel aktörün karakteristik yönlerini, hükümetlerin iç ve dış politika uygulamaları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Birinci bölümde; Brezilya siyasi tarihi, kronolojik bir sıra ile incelenmiş, Brezilya'nın Portekizliler tarafından keşfedilip sömürge yılları olan kolonial dönemden başlayıp, İmparatorluk dönemi, yeni Cumhuriyet deneyimleri, askeri diktatörlük dönemleri ele alınmış ve Çağdaş Cumhuriyet dönemini yaşayan ve yaşatan hükümetlerin geçirdiği evrelere değinilerek günümüz Brezilya'sının siyasi referansları açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın İkinci Bölümde; Brezilya'nın toplumsal dinamiklerinin referanslarını, göç olgusu temelinde yaşanan sınıfsal sorunlarını, renk farklılıklarını ve Brezilya kültürüne yansımaları açıklanmaya çalışılmıştır. 19. yy başlarında yaşanan sistematik göçlerin, Brezilya toplum yapısında adeta özdeş hale gelmesi nedeniyle ırk sorunsalını ve ırk sorunsalı temelinde popüler kültürü; din ve inanç çeşitliliğini, oluşum sürelerine göre ifade etmeye çalışarak, Brezilya'nın günümüzdeki siyasi eğilimlerinin temelindeki sosyal ve tarihsel yönüne ışık tutulmaya çalışıldı.

Üçüncü Bölümde, Tezimizin ana çalışma konusu olan Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan hükümetlerinin (İşçi Partisi ve Ak Parti) geçmiş ve günümüz tarihi, ideolojik yapıları ve seçmen kitleleri, sosyolojik açıdan merkez-çevre ilişkisinde değerlendirilmiştir. Her iki partinin üst üste üç dönem, mutlak üstünlüğü nasıl kazandıkları ve genel seçimlerde gösterdikleri seçim üstünlüğü karşılaştırılmış, böylelikle birbirine zıt iki siyasi hareketin, toplumdaki sosyolojik altyapısı irdelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise; Brezilya ve Türkiye'de siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal hayatında birçok değişimi gerçekleştiren İşçi Partisi ve Ak Parti hükümetleri ile bu iki partinin aktörleri olan Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan'ın karakterleri üzerinden iç ve dış politika uygulamalarını, oluşumu, yansımaları analitik açıklama ile uluslararası ilişkiler alanının analiz yöntemleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye çalışılmıştır.

1.BÖLÜM

BREZİLYA SİYASİ TARİHİ

1.1. Kolonial Dönem (1500-1822)

Müslüman Türklerin (Osmanlı İmparatorluğu), 1453 yılında İstanbul'u ele geçirmesi ve daha sonra Kudüs ve Girit'i de topraklarına katarak genişletmesinden sonra, Avrupalıların sömürgelerine (Hindistan) ulaşabilmesindeki en kısa yol olan Akdeniz'deki deniz yolu tıkanı.¹ Avrupalılar için Hindistan'a ulaşımın engellenmesinden ötürü, yeni sömürgeler ve altın alanları için farklı deniz yolları aranmaya başladı. Avrupa'da yaygın olan Ortodoks-Katolik mezhep ayrılığı sebebi ile² karasal alanda ulaşımın sağlanamaması, İber Yarımadası'ndan sağlanmasına yol açtı. O dönemde, Portekizli ve İspanyolların okyanusa dayanıklı büyük gemilerin inşasında uzman olması, yeni alanların ulaşımında bu ülkelere üstünlük sağlamıştır.³ 1500 yılının Nisan ayında, Portekiz Kral'ı tarafından Hindistan'a gitmek için görevlendirilen⁴ Portekizli gemici, Pedro Alvares Cabral(1467-1520) tarafından 13 gemilik filosu ile keşfedildi.⁵ Bugünkü Salvador (Bahia)'un güneyindeki 'Puerto Seguna' kıyılarına çıktı.⁶

---

¹ Boris Fousto, **History do Brazil**, Ed: USP, 13. Ed, Sao Paulo, 2009, p. 17-28.

² Abdülhalik Bakır-**Ortaçağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çeviriler Cilt.2**, Ankara, Bizim Basımevi, 2008, s. 592-593.

³ H. B Johnson: **The Cambridge History of Latin America**, Ed: Leslie Bethell. V.1 Colonial Latin America, Cambridge Universty Press-New York, 1984, p.249-254.

⁴ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar V. Cilt Latin Avrupa ve Amerika**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 700-702.

⁵ Fousto, **a.g.e.**, p. 40-45.

⁶ Reşid Anamur, **Orta ve Güney Amerika**, Ankara, Doğu Matbaası, 1945, s. 144.

Portekizliler bu alanları kendi toprakları diye, iddia (Tordesillas Antlaşması'ndan ötürü) ederek, bölgedeki özel bir ağaç olan Pau Brasil ismine dayandırıp bu yeni topraklara Brasil ismini verdi.⁷Bazı kaynaklarda Portekizlilerin Brezilya'ya ilk önce ''Mukaddes Haç Ülkesi'⁸ denildiği ve Portekiz Kralının, temsilcileri 'Padrao' taşının dikilmesiyle ilan ettiği ifade edilmiştir.⁹ Bazı kaynaklarda ise Kristof Kolomb'dan çok önce Müslümanların, Amerika Kıtası ile bağlantılarının bulunduğu bildirilmektedir. Afrika ile Amerika arasında düzenli ticari seferler yapıldığı, tarihi belgelerin yok edilmesine rağmen Avrupalılardan önceki dönemde Amerika ile sadece Afrikalı Siyahi Müslümanların değil, Berberîlerin'de ilişki kurduğu araştırmalarda belirtilmektedir.^{10,11,12}

Afrika'daki Birzâlah büyük bir Berberî kabilesi olduğu ve bu kabileden olanların Brezil ortak adıyla isimlendirildiği belirtilmektedir. 'Brezil' kelimesi, ne Brezilyalılara, ne de Avrupalılara ait bir kelimedir.¹³Arapçadaki anlamı anlaşılmasız ses ve sözlere.¹⁴ Brezilya keşfedilmeden önce Tupi ve Guarani kabilelerinin varlığı söz konusu olsa da, köle avcılığı ve Portekizlilerle evlendirilerek soyları kırıma uğratılmıştır.¹⁵Portekiz Brezilya topraklarını, İspanya ile yapılan Tordesillas Antlaşması'yla¹⁶ sınırın 370 fersah (yaklaşık 2 bin km)¹⁷ doğuya doğru kaydırılmasıyla elde etmiştir.¹⁸

⁷ Fousto, **a.g.e.**, p. 45-48.

⁸ Anamur, **a.g.e.**, s.144.

⁹ Johnson, **a.g.e.**, p. 249-254.

¹⁰ Muhammed Hamidullâh, **İslâm'a Giriş**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Nisan 2007 s.403-406.

¹¹ Johnson, **a.g.e.**, p.249-250.

¹² Ahmet Kavas, **Geçmişten Günümüze Afrika**, İstanbul, Kitabevi, 2005, s. 158-159.

¹³ <http://www.brazilsite.com.br/religiao/islamica/master.htm>- Erişim Tarihi: 21.01.2013

¹⁴ Hikmet Naci, **Tarih Boyunca Kuzey Afrika ve Berberiler**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1955, s. 182-183.

¹⁵ Johnson, **a.g.e.**, p.249-250.

¹⁶ **Tordesillas Antlaşması (7 Haziran 1494)** : Amerika'nın keşfinden sonra kıtanın iki büyük sömürgeci gücü olan İspanya ve Portekiz arasında nasıl paylaşıldığını anlatan, Tordesillas Antlaşması, Latin Amerika tarihinin ve Sömürgeciliğin başlangıcı kabul edilebilir. 4 Mayıs 1493'de İspanya kökenli Papa VI. Alexander Borgia, Yeşil Burun (Cabo Verde) adalarının 100 fersah batısından geçen bir hatla ikiye bölmüştür. Söz konusu çizginin, Batısındaki bütün bölgelerin İspanyollara ait olduğunu, Doğusunda kalan bütün bölgelerin ise Portekizlere ait olduğu belirtilmiştir. Portekiz kralı II. Joao bu durumu kabul etmeyerek, İspanya Krallığı ile görüşüp sınır çizgisinin Cabo Verde Adaları'nın 370 fersah batısına çekilmesini sağladı. (Geniş Bilgi için: <http://www.tordesillas.net>)

* Papa VI. Alexander Borgia

¹⁷ David Arnold, **Çoğrafi Keşifler Tarihi**, Çev: Osman Bahadır, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995, s.80-81.

¹⁸ Fousto, **a.g.e.**, p. 48-50.

Bu antlaşma, Papalık* bildiriyle, Portekizliler ve İspanyolların çıkarları kesinleştirildi. Tordesillas Antlaşması ile Kristof Colomb'un Amerika'yı keşfiden sonra Portekizliler ile İspanyollar arasında ortaya çıkabilecek muhtemel sorun(lar) ortadan kalkmış oldu.¹⁹

Ünlü Tarihçi Mim Kemal Öke, Tordesillas Antlaşması'nın önemini Vatikan'ın, işgali kutsaması olarak ifade ederken, kıtadaki siyasal yönetimlerin bu topraklardaki egemenliği üstlenmesini bir borç/mükellefiyet olarak açıklamıştır.²⁰

16. yüzyılın ortalarına kadar Portekiz Kral'ının, Hindistan'a daha fazla ilgi göstermesiyle,²¹ Brezilya'daki sömürgelerin [Bahia (Salvador) - Pernambuco (Recife) yani Kuzey-Doğu bölgesindeki] yönetimini, 10-12 civarında Derebeylere ve Donatario (Bağış Alıcılar)'a bırakarak tüm askeri ve hukuksal yetkilerin kullanmalarını sağlamıştır.²² 1532 yılından itibaren Portekizli Martin Afonso de Sousa liderliğindeki koloni, şeker kamışı tarımına giriştiler. Afrikalı zencilerin getirilmesi ve tropikal iklimin elverişli olması, uzun süre Bahia'nın (Salvador'un) başlıca yerleşim birimi olmasını sağladı.²³ Bahia, 1549'dan itibaren 214 yıl Brezilya'nın başkenti olarak kaldı.²⁴

Portekiz kralı III. Joao, Brezilya'daki derebeylerin iktisadi ve toplumsal yapısına karışmadan, genel yönetimin yetkilerini, atayacağı valiye bırakarak, (**Brezilya Genel Yönetimi**'ne bağlanmasını istedi.) Brezilya kolonisinin atayacağı Vali tarafından yönetilmeye başlanmasını istedi. Brezilya'nın ilk Valisi Tome de Sousa oldu. (1549-1553) Mecburi askeri hizmeti uygulayarak şehirlerin korunmasını sağladı.²⁵ Brezilya'da, (O tarihlerde maden varlığı bilinmiyordu) Portekiz İmparatorluğu 1580'lere kadar önceliği ticarete verdiği için, ülkeye sadece kırmızı boya çıkarılan Brezil ağacı için uğruyordu.²⁶

¹⁹ Daniel J. Boorstin, **Keşifler ve Buluşlar**, Ankara, Kültür Yayınları, 2. Baskı, 1996, s. 243-244.

²⁰ Mim Kemal Öke, **Kaderle Dans, Özgürlük-Güvenlik Kıskaçındaki Latin Amerika'da Kimlik Sorunsalı**, İstanbul, Başlık Yayıncılık, 2010, s. 50-51.

²¹ Anamur, **a.g.e.**, s.144.

²² Fousto **a.g.e.**, p.48-50.

²³ Johnson, **a.g.e.**, p.260.

²⁴ Öke, **a.g.e.**, s. 50.

²⁵ Johnson, **a.g.e.**, p.259-261.

²⁶ Clive Ponting, **Dünya Tarihi-Yeni Bir Bakış Açısıyla**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000

Misyondaki Cizvitlere, Kızılderilileri korumak ve onları eğitme görevler verildi. Brezilya'nın sömürgeleştirilmesinde Cizvitlerin önemi çok büyüktür. Yerlilerin Hıristiyanlaştırılması için çalışmış, iş gücüne gereksinim olan yerlerde çalıştırılması için Kızılderilileri teşvik ettirmişlerdir. Yerliler, işgücüne dayalı yerlerde çalıştırılmalarına karşı tutum sergilemiştir. Yerlilerin köleleştirilmesi mümkün olmayınca, 16. yy'ın ortalarından itibaren Afrika'dan, siyah köle ticareti yapılmaya başlanmıştır.²⁷

Sömürge dönemi, Brezilya ekonomisi açısından iki ürüne dayanıyordu. Altın ve Şeker. 16. yüzyıldan sonra, Brezilya için altın ve şeker 200 yıldan fazla ülkenin başlıca ana gelir kaynağı olmuştur.²⁸ Portekiz'in Brezilya'daki Kolonial egemenliğe sahip olarak altın madenlerinin varlığı ve şeker kamışı tarımındaki gelişimi, Fransa ve Hollanda'nın iştahını kabartmış, 16. ve 17. yüzyıllarda koloni kurmaya çalıştılar.²⁹ Fransa, "Rio de Jenerio", Hollanda ise "Bahia ve Pernambuco" da koloni kurmaya çalışmışlar ancak Brezilya'daki Kolonilerin ayaklanması sonucu kovulmuşlardır.³⁰ Hollanda'ya karşı yürütülen bu ayaklanma, Brezilya'da ilk kez **Brezilyalılık Bilincinin** doğmasını sağladı. (Bu bilinci doğmasında Portekizce'nin sadece Brezilya'da konuşulması, çevre ülkelerle ticaretin sınırlı olmasından ötürü dışarıdan etkileşimin zayıf olması ve Portekiz toplumun ataerkil aile toplum yapısına sahip olması Brezilyalılık Bilincinin güç odaklarının örgütlenmesinde etkendir).³¹

Bu müdahalenin bir başka özelliğide Portekiz ve İspanya'nın geçici (1580-1640) olarak birleşmesine sebep oldu. Brezilya açısında önemi **Hindistan Meclisini** referans alarak, Brezilya'da iktisat yönetiminin, Lizbon'dan denetletmesine olanak sağlayan **Conselho de Índia**'nın (1604) kurulmasıydı.³²Bazı kaynaklarda, birleşmenin aslında Portekiz kralı Sebastien'in, Afrika'daki Fas İslam hükümetini işgal etmek için açtığı savaşta, mağlup olarak savaş alanında ölmesinin ardından Portekiz tahtını İspanya'nın almasıydı.

---

²⁷ Öke, a.g.e., s. 56-57, 69-70.

²⁸ Johnson, a.g.e., p. 260-262.

²⁹ Fousto a.g.e., p. 84-90.

³⁰ Eduardo Galeano, **Latin Amerika'nın Kesik Damarları**, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1983, s. 27.

³¹ Fousto, a.g.e., p. 84-90.

³² Johnson, a.g.e., p. 449-450.

Brezilya dahil tüm Portekiz sömürgeleri, İspanya Krallığının tacına tabi oldu. 1578'den 1640'a kadar 62 sene Portekiz tarih sahnesinden silinmiştir.³³İspanya'nın sömürgelerini genişletmesi diğer Avrupa devletlerini saldırganlığa yöneltmiş ve işgal etmesine sebep olmuştur. Hollandalılar 23 sene, Bahia'ı işgal altında tutmuştur. Portekiz, 1640 yılında İspanya'ya karşı bağımsızlık mücadelesi verip, Brezilya ve kendi sömürgelerine hak iddia ederek tekrar kazandı.³⁴(Yukarıda bahsettiğimiz üzere Brezilya'daki kolonilerin Hollandalılara karşı ayaklanması, Portekiz'in Brezilya'daki etkinliğini de göstermektedir.)

Brezilya'da Amazonlar'ın işgali, 1554'den itibaren **Cizvit***lerin Sao Poulo'yu kurduktan sonra, iç kesimlere doğru sokulmak istemesiyle başladı. Bu genişlemenin sebebi yerlileri Hıristiyanlaştırmak istemesiydi. Hıristiyanlaştırma süreci yüzyıllık evreler halinde devam etti. Cizvitler gibi Brezilya'da köle avcılığı yapan (Bandeirantes) ve arazi işgal eden avcılar, Kızılderililer'in köleleştirilmesiyle uğraştıklarından, Cizvitler'in yöntemlerine karşı gelip saldırdılar. Irmak yataklarını takip ederek Brezilya'nın iç bölgelerine kadar genişleyip önemli noktalarda karakollar kurarak Cizvitliler'in sömürgeleştirmelerine karşı koymaya çalıştılar. 18. yy'da Minas Gerais (1696) ve Moto Grosso (1718) de Altın bulunması üzerine, **Bandeiranteslar*** Altın ve değerli taş arayıcısı oldular.^{35, 36, 37}

İspanyol sömürgelerin aksine, Brezilya topraklarında maden bulunmadığı sanılıyordu. Brezilya bu dönemde dünyanın en fazla altın üreten ülkesi haline geldi. Brezilya'daki ekonomik ürün çeşidinin artması üzerine, iç göçler ve dış göçlerde artmaya başladı. Bu göçler şeker kamışı üretimi yapan çiftliklerin boşalmasına neden olmuş, ancak yeni dış göçlerle ve köleleştirmeye yerini doldurmaya çalışmıştır.³⁸

³³ Anamur, **a.g.e.**, s. 144-145.

* **Cizvit**: İsa Tarikatı olarak anılan bir Hıristiyan tarikatı.1534 yılında Ignacio de Loyola (Aziz Loyolalı İgnatios, S.J.) tarafından kurulmuştur. Başlıca yoğunlaştıkları alanlar misyonerlik ve eğitimidir. Türkiye'de "İsa'nın Askerleri" adıyla bilinir, üyelerine "Cizvit" denir. Katolik mezhebinin bir tarikatı olarak varlıklarını sürdürebildiler. Cizvitler 1583 yılında İstanbul'da bulunan St. Benoit adlı bir Fransız kurumu yönetiminde üstlenmişlerdi. Aziz Joseph de Leonessa'nın Topkapı Sarayı'na giderek Sultan III. Murad'a Hıristiyan olma çağrısında bulunması üzerine, rahipler tutuklanıp sınır dışı edilmişlerdir.(Geniş Bilgi: Galeano, **a.g.e.** s. 191 ve İnternet)

³⁴ Anamur, **a.g.e.**, s.144-145.

* **Bandeirantes**: Brezilya'nın sömürgeleşmesinde önemli rol oynamış, yarı-askeri gezici çetelerdir.

³⁵ Fousto, **a.g.e.**, p. 98-106.

³⁶ Galeano, **a.g.e.**, s. 63-64.

³⁷ J.Gunther, **Güney Amerika Gerçeği**, Çev: Algın Saydar, İstanbul, May Yayın, 1974, s.27.

³⁸ Galeano **a.g.e.**, s.63-64.

Madenlerin yoğun ilgi görmesi, maden bölgelerinde yeni yerleşim bölgelerinin kurulmasına neden oldu. Madenler bir süre sonra aşırı üretim ve Portekiz Kralı'nın sıkı denetimine maruz kalmış ve 1729'da şeker rafinerisi yasaklanmıştır. 1729'da madenler için yeni yol yapımını yasakladı. Aşırı talep bir süre sonra maden yataklarının tükenmesine yol açmaya başlayacaktır.³⁹ Yerleşim bölgelerinde ki bu hareketliliği, hayvancılık dönemi izlenmiş, ülkenin geniş bölgelerinde sığır çiftlikleri (**Estancias**) önem arz etmeye başlamıştır. Ülke ekonomisi tarımsal ürünün ihracatı ile sağlanırken, tarım ürünlerinin uluslararası piyasaya ulaştırılmasında yeni ulaşım yollarına ihtiyaç duyulmasına neden oldu. (Coğrafi konumu elverişli olabilecek en kısa ulaşım yolu arandı.) Başkent 1763'de Bahia (Salvador)'dan, Rio de Janeiro'ya taşındı.⁴⁰

1807 de yılında **Napolyon**'un Portekiz'i işgal etmesinin ardından, Portekiz prensi Don Joao ve ailesi, Brezilya'ya sığındı. Kraliyet ailesinin tamamen Brezilya'ya gelmesinden sonra, Brezilya işlev olarak Portekiz imparatorluğunun merkezi durumuna gelmiş oluyordu. 1816 yılında **IV. Joao**'nun sanayi özgürlüğünü ilan etmesine rağmen, 1810 yılında İngiltere ile yapılan antlaşma sebebiyle, Brezilya'yı iktisadi sömürge yapıyordu. Kraliçe I. Maria'nın ölümünden sonra, Velihat Prens Joao tahta çıktı.⁴¹

Fransızların geri çekilmesinden sonra 1821 yılında Kral, oğlu **Dom Pedro**'yu veliaht tayin ederek Lizbon'a döndü. 1808 ve 1821 yıllarında ki bağımsızlık sürecinden sonra Brezilya, Portekiz'in sömürgesi olmaya karşı çıktı. Lizbon'a dönmeyi ret eden Dom Pedro Brezilya'nın koruyucusu olmayı kabul etti. 7 Eylül 1822 yılında ülkenin bağımsızlığını ilan etti. 12 Ekimde I. Pedro adıyla İmparatorluk tacını giydi. ABD Brezilya'yı tanıyan ilk ülke oldu. İngiltere'nin aracılık etmesiyle Portekiz, 1825'de Brezilya'yı tanıdı.⁴²

---

³⁹ **a.g.e.**, s.67-68.

⁴⁰ Fousto, **a.g.e.**, p. 129-135.

⁴¹ Andree Mansuy-Diniz Silva, **The Cambridge History Of Latin America**, Edit: Leslie Bethell, Cambridge Univesity Pres, New York, 1984, p. 471.

⁴² Fousto, **a.g.e.**, p. 129-135.

1.2. İmparatorluk Dönemi (1822-1889)

I. Pedro, İmparatorluğu ilan ettikten sonra İngilizlerin baskısıyla Portekiz filosu, Brezilya'dan geri çekildi. Önceden kurulmuş olan kurucu meclisi dağıtarak yeni bir liberal anayasa hazırlattı. Anayasa'da, İmparatora yasamayı kontrol etme gücü veren madde, Kral'a karşı muhalefetin artmasına sebep oldu. I. Pedro, Portekiz Kral'ının yerine geçmek için Lizbon'a gitmek isteyince, Brezilya'nın Lizbon'dan değil Rio'dan yönetilmek istenmesi, Kral'a olan muhalefet iç karışıklıklara sebep oldu.⁴³ Arjantin-Brezilya savaşında,⁴⁴ Cisplatina vilayetini yani Uruguay topraklarının kaybedilmesinden sonra,⁴⁵ Kral I. Pedro, eleştirilere dayanamayarak 7 Nisan 1831 yılında tahtı 5 yaşındaki oğlu II. Pedro'ya bırakmak zorunda kaldı.

II. Pedro'nun yaşının küçük olmasından ötürü önce veliaht olması gerekiyordu. Veliaht olduktan sonra, II. Pedro tahta çıktı ama iç karışıklar devam etti. 1834 yılında Anayasa'da yapılan değişiklik ile adem-i merkeziyetçi yapıya gidilerek önemli yetkilerle donatılmış Eyalet Parlamentoları oluşturuldu.⁴⁶ Yaklaşık yarım yüzyıl ülkeyi yöneten **II. Pedro**, iyi eğitim almış, kültürlü bir hükümdardı.⁴⁷ Brezilya siyasi bakımından istikrarlı, ekonomik bakımından liberal politikalar uygulanması sayesinde, ihracata dönük bir izlenim veriyordu. II. Pedro, İmparatorluğun toplumsal ve ekonomik sorunu, ekonominin ana unsuru olan tarım kahve, şeker ve pamuk üretiminde insan gücüne, emeğine yani köleliğe dayanmasıydı. Liberal ekonomik bir politika izlediği için sanayileşme gelişimi ve altın madenlerinin önemi yitirdi, dönemin en etkili gücü olarak toprak sahipleri görüldü.⁴⁸

---

⁴³ Fousto, **a.g.e.**, p. 243-252.

⁴⁴ **Arjantin-Brezilya Savaşı:** Arjantin ile Brezilya İmparatorluğu arasında 10 Aralık 1825'ten 27 Ağustos 1828'e kadar Güney Brezilya ve Uruguay bölgelerinde gerçekleşen savaş. Savaş sonucu ne Arjantin, nede Brezilya zaferi ile sonuçlanmış ve Uruguay devleti kurulmuştur. Savaş, dünya ticaretini de etkileyince bundan rahatsız olan Fransa ve Birleşik Krallık, barış için baskı yapmaya başladı. Zaten hem Arjantin'in hem de Brezilya'nın savaşacak gücü kalmamıştı. 1828 yılında "Montevideo Antlaşması" imzalandı.

⁴⁵ Anamur, **a.g.e.**, s.146.

⁴⁶ Thomas E. Skidmore-Peter H. Smith, **Modern Latin America**, New York, Oxford University Press, 1984, p.149-150.

⁴⁷ Gunther, **a.g.e.**, s.27.

⁴⁸ Fousto, **a.g.e.**, p. 176-183.

II. Pedro İmparatorluğun ekonomisinin tarıma dayanmasından ötürü ülkenin değerlendirilmesi ve iktisadi kalkınma siyasetini hızlandırmak için altyapı çalışmalarına (Kara Yolu - Demiryolu) önem verdi. Bu siyaset toprak sahiplerinin ve soylu sınıfın işine yaradı. 1860'dan sonra büyük ölçüde kahve tarımına giriştiler.⁴⁹ İmparatorluğu döneminde birçok devlet adamıyla temas edilip, Avrupa'ya, Amerika'ya, Ortadoğu'ya (Osmanlı İmparatorluğu'na) seyahatler yapıldı. II. Pedro döneminde ülke, en gelişmiş teknolojik gelişmelerle tanışmış oldu.⁵⁰

II. Pedro, Avrupa'dan gelen göçleri desteklemiş ve Brezilya'nın güneyinde nüfus artışının yaşanmasına sebep olmuştur. 1864-1870 yıllarında yaşanan Paraguay savaşında⁵¹(Latin Amerika'nın en kanlı savaşı)⁵² Brezilya ordusunun komutanı **Caxias** ordunun gücünü görme fırsatı buldu. Soylu sınıfın hoşnutsuz olmasına rağmen 1871 yılında kademeli olarak, 1888 yılından sonra tamamen köleliği kaldırması, liberal ve zorba uygulamaları ruhban kesimde (Medeni halin laikleşmesi ve Masonluğun desteklenmesi), Muhafazakârlarda (Genel oy sisteminin getirilmesi), liberallerde (Baskı rejiminden dolayı) hoşnutsuzluk yarattı. Paraguay Savaşı'nda gücünü gören Ordu, soyluların desteğini alarak kansız bir darbeye 15 Kasım 1889'da İmparatoru tahttan çekilmeye zorlayarak, Avrupa'ya sürgüne gönderdi⁵³

Burada değinmeden geçemeyeceğimiz isim Prenses Isabel, babası II. Pedro 3 defa yurtdışında çıktığında, ülkesinde naiplik yaptı. Brezilya tarihini etkileyen 13 Mayıs 1888 yılında imzaladığı "Lei Áurea" (Altın Hukuk)'la köleliği yasaklamıştır. Bu hareket için, Papa XIII Leon tarafından "Altın Gül" madalyası layık görüldü. Brezilya, iki hükümdarı (I. ve II. Pedro) sayesinde Güney Amerika ülkelerinin geçirdiği kanlı ihtilallerden kurtulmuştur.⁵⁴

---

⁴⁹ Fousto, **a.g.e.**, p. 217-225.

⁵⁰ Mehmet Temel, **a.g.m.**

⁵¹ Fousto, **a.g.e.**, p. 208-212.

⁵² **Paraguay Savaşı -Üçlü İttifak Savaşı** olarak bilinir. Dönemin en güçlü ordusu Paraguay'ın, Brezilya'nın Uruguay'da iktidarı değişmesine yardım etmesinden ötürü, bölgede güç dengesini bozacağı düşüncesiyle önce Arjantin'e sonra Brezilya'ya saldırmasıyla başlar. Arjantin, Brezilya ve Uruguay'ın birleşmesiyle, özellikle nüfusundaki erkeklerin büyük bölümü yok olmakla beraber Paraguay ağır bir şekilde mağlup edilir. Ülke açlık ve salgın hastalıktan kırılır.

⁵³ Fousto, **a.g.e.**, p. 208-217.

⁵⁴ E. Brdford Burn- Julie A. Charlip, **Latin America an İnterpretive History**, New York, Edit: Prentice Hall, 2007, Edt:8., p.84-86.

1.3. 1. Cumhuriyet Dönemi (1889-1930)

General Deodoro da Fonseca liderliğinde 14 ay süren siyasal ve toplumsal birçok reform yapıldı. Mareşel Fonseca ve Pozitivistlerin⁵⁵ (Maganhaes) desteğiyle hazırlanan ve 22 Şubat 1891 de yürürlüğe giren yeni Cumhuriyet Anayasası'na göre laik ve federalist bir devlet kuruldu. 1930 yılına kadar, 12 Cumhurbaşkanı yasalara uygun olarak seçildi. Cumhuriyet rejimi kilise ve askerlerin güdümünde diktatörlük olurken, İmparatorluk dönemindeki demokrasi ortamının kaybolduğunu belirtmek gerekir.⁵⁶

Bu dönemde Montreo Doktorin'ine sadık kalan Brezilya, kahve ihracatıyla beraber zenginleşmeye başlıyordu. Avrupa'dan gelen göçmenlerin (İtalyan, Portekizlilerin ve İspanyolların) katkısı çok oldu. 1914'de Brezilya, Latin Amerika'nın en güçlü ülkesiydi. ABD ile birlikte itilaf devletlerinin yanında yer alarak müttefikleri destekledi. Deniz Kuvvetleri'ne bağlı gemilerini Avrupa'ya göndermesi dışında, müttefiklerinin hammadde ihtiyaçlarında karşıladı. Savaşa girmesiyle beraber iktisadi alanı da iktisadi faaliyeti de arttı. Güneyde yetiştirilen buğday ve Amazon Ormanları'nda elde edilen kauçuk üretimi geliştirilip, Amazon Bölgesinin Brezilya'nın diğer topraklarıyla bütünleştirilmesine gidildi.⁵⁷

I.Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra devam eden ekonomik büyüme, hemen akabinde gelişen süreçte bozulan ekonomi ile toplumsal huzursuzluk arttı. Ordu içerisinde genç subayların başını çektiği reform talepleri ayaklanmayla devam etti.⁵⁸ Bu sırada 1. Dünya Savaşı'nda sonra Avrupa pazarının kapanması ile kauçuk ve kahve fiyatlarının düşmesi ve ihracatın azalması, rejimi tehdit etmeye başladı. 1930'da tekrarlanan ayaklanma başarıyla sonuçlandı. Ve hükümet devrildi. Rio Grande de Sol Valisi Getulio Vargas Devlet Başkanlığına getirildi.⁵⁹

⁵⁵ Avrupa'da yayılan pozitivistlerin imparatorlukların meşrutiyetini yitirdiği fikri, çok etkili oldu.

⁵⁶ Öztuna **a.g.e.**, s.800-801.

⁵⁷ Fousto, **a.g.e.**, p. 252-265.

⁵⁸ **a.g.e.**

⁵⁹ Leslie Bethell, **The Cambridge History of Latin America**, Edit:Leslie Bethell, Cambridge Univesty Pres, V. IX, New York, 2008, p. 9-11.

1.4. Vargas Dönemi (1930-1945)

1929 ekonomik krizden sonra iktidara gelen Getulio Vargas, Liberallerin önderi, güneyli siyasetçi olarak tanınmasına karşın, bazı yorumlara göre ilkesiz bir diktatör, bazı yorumlara göre de toprak sahipleri ve iş adamlarına karşı açtığı savaştan ötürü ‘Yoksulların Babası’ olarak anıldı. 1930 seçimlerine katılıp başarısız olmasına rağmen, yandaşlarının başlattığı devrime, liderlik ederek 1930 – 1934 yılları arasında geçici başkan olarak yönetimi elinde tuttu.^{60,61} 1931 yılında kahve fiyatlarını Dünya’da yüksek tutmak için, piyasadaki fazla ürünü yaktırdı.⁶² 1934 yılında tekrar başkan seçildi. 10 Kasım 1937 yılında yasal hükümeti devirerek, totaliter yönünü gizlemeyen, ideolojik tutarlılığı olmayan **Estado Nova** (Yeni Devlet)’y kurdu.⁶³

Vargas, yönetimi eline alır almaz 1891 Anayasası’nı yürürlükten kaldırdı. 1934 yılında hazırlattığı yeni anayasayı meclisten geçirdi. Hazırlanan bu anayasa değişikliği ile kısmen Korparatif, kısmen Temsili bir Parlamento oluşmasını sağladı. 1937 yılında senatoyu dağıtıp, partileri kapattıktan sonra kendi diktatörlüğünü ilan etmiş oldu. Bu sayede büyük toprak sahiplerine karşı, köylüler ve orta sınıfa dayalı ‘Estado Nova’ dönemi başlamış oldu.⁶⁴

Daha önce toprak sahiplerinin idaresine bağlı özerk eyaletler federasyonu ile yöneliyordu. Bu sistem yıkılarak, vergi düzeni dahil eyalet yönetimi ve yerel yönetimler merkezi otoriteye bağlı hale getirdi. Saniyeleşmeye önem verdi. Seçimlerde gizli oy ilkesini getirip, kadınlara oy hakkını sağladı. Geniş eğitim ve sosyal güvenlik reformları çıkardı. İşçilere asgari ücret gibi çeşitli destekler sağlanırken, devlet eliyle örgütlenmesi sağlandı. Bu reformlar, merkezi bölgelerde uygulanmasına rağmen kırsal kesimlere ulaşamadı.⁶⁵

---

⁶⁰ Fousto, **a.g.e.**, p. 329-334.

⁶¹ Bethell, **a.g.e.**, p. 36-37.

⁶² Öztuna, **a.g.e.**, s. 700-702.

⁶³ Angela de Castro Gomes, Dulce Chaves Pandlfi, Verana Alberti, **A Republica no Brasil**, Sao Paulo, Editora Nova Fronteira, p.463-473.

⁶⁴ Bethell, **a.g.e.**, p.78-80.

⁶⁵ Fousto, **a.g.e.**, p. 342-349.

Vargas, 2. Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin yanında yer aldıysa da, uyguladığı politikalar yüzünden, ABD tarafından destek görmedi. Savaşın sonu Brezilya'da gelişen demokrasi havasıyla beraber, 30 Ekim 1945 tarihinde Askeri darbeyle yönetimden alındı.⁶⁶ 1946 yılında, Demokratik ve Federal Anayasa yürürlüğe sokularak 'Estado Nova' düzeni kısmen son buldu.^{67,68}

1.5. Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1964)

1945 yılında yönetimin askeri darbeyle son bulmasından sonra, Vargas yönetiminin Savaş Bakanı (Savunma Bakanı) **Eurico Gaspar Dutra** Devlet Başkanı oldu. 1945-1950 yıllarında, Vargas dönemine görece daha liberal bir politika izledi. Estado Nova'yı hazırlayanların başında olmasına karşın,⁶⁹Estado Nova öncesine dönülerek, hak ve özgürlüklerin geri getirilmesini sağladı. ABD yatırımlarına karşı ithal ikameci sanayileşmeyi sürdürdü. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada yaşanan çift kutuplu dönemin başlangıcı, Truman Doktrinin de karakterize edildiği döneme denk geldi. Kuzeydeki müttefiki Amerika Birleşik Devleti ile ilişkileri darbe sonrasında arttı. Sovyetler Birliği ile ilişkileri keserek, Uluslararası ilişkilerde yeni başlayan normlara ayak uydurdu. ABD ile yapılan antlaşmada Brezilya, batı yarımküre atlantik güvenlik sistemine katıldı. Brezilya'daki Komünist Partiyi yasadışı ilan etti. Cumhurbaşkanlığı süresi dolan Dutra'nın yerine Vargas tekrar seçildi.⁷⁰

İkinci Vargas dönemi, iktisadi milliyetçiliği yabancıların çıkarlarına zarar verdi. Sovyetler Birliği ideolojisinin etkili olduğu kadar, Kuzey Amerikalıların mali müdahalesini ve Brezilya pazarına hâkim olma isteğine rağmen, Brezilya'dan uzak tutmaya çalışmıştır. Milliyetçi ekonomik programına kitlesel halk desteği oluşturmaya çalışmış, emek hareketlerine önem vererek sendikacılığın güçlenmesini sağlamıştır.

---

⁶⁶ Bethell, **a.g.e.**, p.82-85.

⁶⁷ Öztuna, **a.g.e.**, s.807.

⁶⁸ Bethell, **a.g.e.**, p.86-87.

⁶⁹ **a.g.e.**, p. 100-103.

⁷⁰ Fousto, **a.g.e.**, p. 395-405.

Bazı kamu kurumların ve petrol şirketlerinin millileştirilme süreci ABD'nin tepkisini çekmiştir.⁷¹ Vargas döneminin en önemli hadisesi olarak ilan edilen **Petróleo e Nosso** (petrol bizimdir) sloganı ve popülist milliyetçi kapmaya ile Brezilya tarihinde ki en popüler seferberliği ilan etti. Böylelikle milli petrol şirketi, **Petrobas**'ın kurulmasını sağladı.^{72,73} Muhafız gazetecinin öldürülmesinde kışkırtıcısı olarak sorumlu tutulması, Muhafazakârların (**Anti-Getulista**) mitingleri ve Ordu'nun ABD yanlısı tutumunun baskı görmesi üzerine istifası istenmiştir. Bunun üzerine bu olayı gurur meselesi yaparak içine sindiremeyen Vargas, 1954 sabahı bir vasiyetname düzenleyerek kalbine sıktığı kurşunla intihar etmiştir.^{74, 75} **J.Cafe Filho**'nun kısa süren başkanlığından sonra yerine **J. Kubitsek** geçmiştir.⁷⁶

Kubitsek, hükümeti kurduktan sonra kendine güvenen, iyimser, enerjik, umutlu kişiliğe sahipti. İddialı kalkınma ile sinai yatırım programı ortaya koydu.⁷⁷ Bugünde süregelen yüksek enflasyonun dönemini başlattı. Enerji, ulaşım, gıda, temel endüstri, eğitim, inşaat planları dahil birçok kalkınma hedefi ortaya koymuştur. Bu kalkınma politikası, ulusal şirketlerin gelişimini teşvik etmekte, aynı zamanda yabancı sermaye girişi için elverişli ortam sağlamaktadır. Kubitsek'in sanayileşme hamlesinin en önemlisi, **Otomotiv Endüstrisi Çalışma Grubu (G.E.I.A.)**'un kurulmasıdır.⁷⁸

Bu kalkınma politikası, ülkenin ekonomik yüzünün değişmesini sağladı. Sanayi, gelişmiş ve ekonomi çeşitlenmiştir. Ancak ekonomik kalkınma olarak tasarlanmış politika, uygulamada sorunların çıkmasına neden oldu. Yabancı sermayeye açıklık, enflasyonun oluşmasına hız kazandırmış ve oluşan ekonomik bölgesel farklılıkları düzeltmek için herhangi bir plan uygulamaya konulamamıştır.

---

⁷¹ ABD başkanı Eisenhower daha önce vaat ettiği 400 milyon \$, yardımının bir kısmını ödemeyerek antlaşmayı tek taraflı iptal etmişti.

⁷² Bethell, **a.g.e.**, p.108-112.

⁷³ Fousto, **a.g.e.**, p. 406-419.

⁷⁴ Bethell, **a.g.e.**, p.116-117.

⁷⁵ Jorge Ferreira e Daniel Aarão Reis, **As Querdas No Brasil V.2**, Nacionalismo E Reformismo 1945-1964, Rio De Jenerio, Civilizaçao Brasileira, 2007, p. 54-60.

⁷⁶ Bethell, **a.g.e.**, p.125-126.

⁷⁷ **a.g.e.**, p.126-127.

⁷⁸ Fousto, **a.g.e.**, p.425-430.

Merkez-güney bağlamında, kırsal kesimden kente iş için göçlerin başlaması büyük kent merkezlerinde sosyal kompozisyonu değiştirdi. Kırsal kesimden, büyük şehirlere geçiş, entegrasyonda yaşanan sosyal ve ekonomik problemlerle beraber yoksulluğun artmasınada sebep oldu.⁷⁹

Kubitseck, ABD ile Sovyetlere eşit mesafede yaklaşmaya çalışmış ancak Kubitseck'in bu tarzına karşı, Brezilya'nın hegenomik merkezinde ABD vardı. Uluslararası kapitalizmin sürekli yeni talepleri, emperyalist devletlerin tahakküm karakterinin değiştirdiğininide göstermiştir. Tekelci kapitalizmin yerini alacak, sermayeyi ihraç eden gelişmiş kapitalizm ile sanayi, üretim birimlerinin doğrudan implantasyonu(içinden doğmak) oldu. Bu nedenle ülkenin ekonomik bağımlılığını derinleştirilmesiyle, Brezilya pazarının uluslararasılaşması başlamış oldu. Brezilya'nın siyasi birlik ve bütünlüğünü sembol etmek, kıyıda (Rio'dan) daha içe, merkeze doğru (Brasillia) başkenti taşıdı. Böylelikle kıyıda artan ve sıkışmış nüfusun içe doğru dağıtılacağı öngörülmüştür. Bu geçiş Brezilya maliyesine ağır bir yük getirmekte, Kubuistsek için kamuda çalışan memurlar için eleştiri konusu olmaktaydı.^{80,81} Seçimlerde kendi yerine aday gösterdiği **Mareşal Lott**'un yerine, Sao Poulou eski valisi Jarno Quadros'un ezici zaferiyle sonuçlanmıştır.⁸²

Jarno Quadros hükümeti, iktidara geldiğinde bağımsız bir dış politika stratejisi izlemeye çalışıp, ABD ile ilişkilerinde daha dengeli siyaset izlemeye çalıştı. ABD ile ilişkilerinde mesafeli politika izlemesinin sebebi, ABD'ye olan bağımlılıktan kurtulmak istemesidir. Bu bağımlılıktan kurtulmak için, Asya, Afrika ülkeleri ve Demokratik Almanya ile ekonomik işbirlikler kurmaya çalıştı. Jarno halkın devrim sözünü temsil etti. Oldukça muhafazakâr, otoriter ve uzlaşmaya uzak bir başkandı. Hükümet programında devrimci politika açıkladı. Sendikaların kışkırttığı köylülerin protestolarını bastırıp, protestocu öğrencileri tutuklattı.⁸³

---

⁷⁹ Fousto, **a.g.e.**, p.425-430.

⁸⁰ **a.g.e.**,

⁸¹ Bethell, **a.g.e.**, p. 126-129.

⁸² **a.g.e.**, p. 132-133.

⁸³ Fousto, **a.g.e.**, p. 437-442.

Quadros'un adı, mali skandala hiç bulaşmamakla birlikte, kendisinin ciddiye alınmadığı ifade edilir. Kendisini hem marksit hem sağcı olduğunu ifade ederken, Nasır'ın (Dönemin Mısır Devlet Başkanı) etkisinde tarafsız bir politika uygulamaya çalışmıştır. Sosyal konularda da bir dizi düzenleme yapıp, T.V.'lerde bayanların bikinili görüntülenmesini, horoz dövüşlerini yasaklatıp, karnaval yapılmasına ve kumar oyunları ile ilgili düzenlemeler yapmıştır.⁸⁴ Ekonomide, ortadoks temelli politikasında, kemer sıkma politikası benimsenmesi halkın, yolsuzluklarla mücadelede soruşturma açılması konusunda inancını arttırdı. Kubitschek'in, başkenti Brasillia taşıması, maliyeye ağır yük getirmişti. Quadros, develüasyon ve ücretlerin dondurulması gibi tedbirler uygulamıştır.⁸⁵

SSCB, Çin ve Sosyalist Afrika ülkeleriyle jeo-politik ve jeo-stratejik ilişkiler geliştirmesi, ABD'nin Küba'daki emperyalizm karşıtı Fidel Castro'yu devirmesine karşı çıkması, Che Guevera'ya yüksek şeref nişanı takması, Komünizmin zemin kazandığı algısı yarattı. Böylelikle, müttefikleri karşısına aldı. Bunun yanında, yabancı müdahaleye karşı çıkmış, self-determinasyon prensibini savunmuştur. Muhafazakârların ve Asker kökenli bakanların baskılarıyla görevinin 7. ayında istifa ettirildi. Quadros istifasıyla ilgili olarak *"İstifamın arkasında korkunç karanlık dış güçler var"* açıklaması Brezilya kamuoyunda çokça konuşuldu.⁸⁶

Joao Goulart hükümeti, Quadros'un istifasından sonra, Vargas'la yakın ilişkisi olan Başkan Yardımcısı Goulart, (sistem gereği) seçildi. (Quadrosu'n istifası sırasında Çin'de bulunuyordu.) Muhaliflerin, komünistlere sempatisi olduğu eleştirisiyle göreve geldi. Sağ görüşlü askerlerin baskısı sonucu, Cumhurbaşkanlığı'nın yetkilerini kısıtlanması talep edildi. (Yapılan düzenleme ile Parlamenter sisteme geçilip devlet başkanın yetkilerinin kısıtlanıp Başbakan'lığa geçmesi teklif edildiyse, referandumla bu sistem ret edilip, tekrar başkanlık sisteminde devam edildi.) Goulart'ın, komünist blokla işbirlikler yapması, özellikle ABD tarafından SSCB ve Çin ile komünist ittifak yapacağı kuşkusunu düşündürdü.

---

⁸⁴ Gunther, **a.g.e.**, s. 29.

⁸⁵ Bethell, **a.g.e.**, p.126-128.

⁸⁶ Fousto, **a.g.e.**, p. 437-442.

Bu dönemde Goulart'ın kır işçileri ve toprak reformu için çalışma yapması, özellikle büyük toprak sahiplerini karşısına almasına yol açtı.⁸⁷ .⁸⁸Goulart, 13 Mart 1964 tarihinde sol kanadın baskısıyla kalabalık bir mitingde komünist partiyi yasal kılmayı, okuma-yazma bilmeyenlere oy hakkını ilan etmiş, miting meydanında bu kararı imzalayıp, petrol rafinelerini millileştirmiştir.⁸⁹ Bozulan ekonomi ve enflasyon artması hükümeti iyici zayıflattı. ABD'nin dışarıdan muhalif duruşu, büyük toprak sahipleri ve sağcı muhaliflerle beraber, Goulart'ın karşısında karşıt bir blok oluşunca 1964 askeri darbesiyle Goulart hükümeti devrildi.⁹⁰

Brezilyalı Tarihçi Boris Fousto'un bu döneme özellikle dikkat çektiği konu, *“Goularta karşı ABD'nin kesin bir komplosu olduğu ve CIA ajanlarının Goulart'ın iktidardan indirilmesi için aktif olarak darbeyi desteklemiş ve askeri yönetimle beraber çalışmıştır”* görüşü, darbeyi aslında kimin asıl desteklediğini göstermektedir. Askeri yönetim tarafından seçilen General Branco, Brezilya tarihinin, 21 yıl yönetimi elinde tutacak olan askeri diktatörlüğün ilk başkanı oldu.⁹¹

Eduardo Galeano, Quadros ve Goulart'ın devrilmesinin arkasında Paraopeba vadisindeki demir yatakları olduğunu belirterek, iktidarı devr alan Mareşal Castelo Branco'nun ilk iş olarak madenlerin işletim hakkını, ABD şirketi Hanna Mining Co.'ye teslim edilmesini ifade etmiştir.⁹²

---

⁸⁷ Fousto, **a.g.e.**, p. 443-455

⁸⁸ Bethell, **a.g.e.**, p.151-158.

⁸⁹ Gunther, **a.g.e.**, s.30-31.

⁹⁰ Fousto,**a.g.e.**, p. 443-455

⁹¹ **a.g.e.**

⁹² Galeano, **a.g.e.**, s.140.

1.6. Askeri Dönem (Diktatörlük Dönemi) (1964-1985)

Darbe Öncesi

Amerikan yönetimi, 1934'te Franklin D. Roosevelt'in Latin Amerika ülkeleriyle "iyi komşuluk politikası" ilan etmesinin ardından güney ülkelerine doğrudan müdahale yapmak yerine, ABD yanlısı hareketlerin iktidara gelmesini destekleyen bir politika benimsemiştir. 1964 yılında Brezilya toplumu, ideolojik olarak kutuplaşmış, hükümetin yanında yer alan elitler, silahlı kuvvetlerin tarafına geçmiş, toplumdaki ekonomik sıkıntılarının sebep olduğu asayiş, adam kaçırma ve gasp ile birlikte anarşi olayları artmıştır. Brezilya istikrarsız yönetimler ile beraber toplumsal huzur kaçmış bulunmaktaydı. Mim Kemal Öke'ye göre:

Askeri darbelerin varlığı ve sıklığı sadece silahlı kuvvetlerin tercihi olmamıştır. ...Pek çok sivil yöneten/yönetilen olsun diğer (rakip) sivillerin idaresi yerine, ordunun iktidarını yeğlemiş, hatta bunun tahakkuku için ön ayak olmuştur. Üstelik halkın darbeleri desteklediği anketlerle ortaya konmaktadır.⁹³

İfade ederek darbelerin uluslararası konjoktörün etkisinin yanında, ülke içindeki fraksiyonlarada dikkat çekmektedir.

Soğuk Savaş dönemi ile birlikte ABD, Latin Amerika devletlerinin yönetimlerini kendi çıkarları çerçevesinde müdahale etmeye çalıştı. Bu durum, pek çok ülkede aşırı şiddet ve istikrarsız siyasi hayata neden oldu. 1959'da ABD'nin desteklediği Batista diktatörlüğünün devrilmesinin ardından Latin Amerika ülkelerinde, başka bir "Küba" istemeyen ABD yönetimi, birçok ülkeye doğrudan müdahalede bulundu.⁹⁴

2. Dünya Savaşı'ndan sonra, dünyada yaşanan çift kutuplu sistemde Latin Amerika, ABD'nin arka bahçesi olarak görülsede, arka planında **Bolivar** ve **Che Guavera** gibi devrimci sosyalistlerin olduğu Latin Amerika ülkelerinde, ideolojik egemenlik kurmaya çalışan SSCB arasında, mücadele yarışı amansız hal almıştı. ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrası komünizme karşı muhafazakâr diktatörleri destekledi. 1940 ve 1960'lı yılların soğuk savaş döneminde "yarımkürecilik (hemispherism)" doktrinini uygulayan ABD, 1970'li yıllarda da cuntaları destekledi.

⁹³ Öke, a.g.e., s.93.

⁹⁴ a.g.e., s.101-102.

ABD bu dönemde, sosyalizm ideolojisini benimsemiş olan Latin Amerika ülkelerinde ki diktatörlükleri destekleyerek Sovyetlerin ideolojik yayılmasını engellemeye çalışmıştır. Brezilya'daki askeri diktatörlük süreci, bazı bilim adamları tarafından, daha çok darbe ortamı yaratılarak, küresel güç ABD'in yanında olarak, Sovyetlerin yayılmacı politikası engellenmeye çalışılmıştır.⁹⁵

1.6.1. Castelo Branco Dönemi (1964-1967)

Estado Nova (Yeni Devlet) sonunda, Brezilya'da demokratik rejim sona erdi. 21 yıl ülkeyi yönetecek olan askeri diktatörlük rejimi başlamış oluyordu. Ülkenin yaşamış olduğu ekonomik, sosyal, kurumsal kriz ve toplumun kutuplaşması ile artan asayiş sorunları silahlı kuvvetleri darbeye iten sebepti. Branco ilk yıllarında demokratik muhalefet, siyasi gruplar, ittifak halindeki ki sosyal gruplar (STK) diğer bir ifadeyle ulusal siyasete yön verecek oluşum(lar) yoktu. Meclis kapatılmış, Eyalet valileri ve siyasi muhalifler için sıkı yayın yasakları konulmuş, darbe karşıtı olan muhalif gruplar ve radikal gruplar işkence uygulamaları ve baskıcı uygulamalarla sindirilmeye çalışılmıştır. Sivil ve asker binlerce bürokrat emekli ettirilmiş, siyasi hakları ellerinden alınmıştır. 1960 ve 1970'li yıllarda ki askeri darbelere baktığımızda, Brezilya diktatörlüğü kendi iktidarını **meşrulaştırmıştır**. Yani diktatörlüğün tutumu sözde demokrasi (*Pseudo Democráticas*) gibi gözüksede otoriter rejimi güçlendirmektir.⁹⁶

Ekonomi alanında, darbe etkisiyle ülkeden uzaklaşan ve/veya ürken yabancı yatırımcı, teşvik edilmeye çalışılmış, tüketici kredileri bankalar tarafından teşvik edilmiştir. Anti-enflasyonist politikaların hemen arkasında, düşük ücretli çalışanların daha fazla etkilendiği, mevcut ücretlerin indirilmesi, işsizliğe neden oldu. 1964-1967 yıllarında binlerce işletme iflas etti. Branco'nun uygulamaya koymaya çalıştığı uzun vadeli ekonomik politikalar daha çok sanayi burjuvasının ve kırsal seçkinlerin lehine oldu.

---

⁹⁵ Bethell, **a.g.e.**, p.159-164.

⁹⁶ Fousto, **a.g.e.**, p. 465-472.

Hükümet, yabancı yatırımcıyı teşvik etsede, (gümrük, vergi indirimleri v.s.) tüketici pazarının genişlemesine rağmen bundan yararlanan az sayıda orta sınıf kesimi oldu.⁹⁷ Genel beklenti, askerinin siyasete müdahalesinin kısa olacağı demokratik rejimin, askeri rejimin restorasyonu sonunda yönetimi sivillere bırakacağı yönündeydi. Ama bu böyle olmadı, askeri hükümet tam tersi diktatörlüğü pekiştirici ve tedbir arttırıcı düzenlemeye gitmiş, mevcut durum çıkarılan yasalarla pekiştirilmiştir.⁹⁸

Ekim 1965’de yürütme organının daha rahat hareket edebilmesi için, (anti-demokratik), kurumsal sayılı kanun 2 (AI-2) çıkarılarak, tüm siyasi partiler kapatılmıştır. Kurumsal sayılı kanun 3 (AI-3) çıkarılarakda valiler ve yerel yöneticiler için dolaylı seçim sistemi getirilmiştir. Daha sonra iki siyasi parti (**A.R.E.N.A** ve **M.D.B.**) oluşturulmasına karar verilmiştir. Muhalefet hareketlerinin daha rahat gözlem altında alınabilmesi, tüm muhalefetin bir arada tutulması gibi görülsede sıkı politikalarla partinin rahat siyaset yapmasına imkân verilmemiş hatta muhalif hareketler, askeri gücü ve diktatörlüğü tehdit bile edememiştir. Öğrenci Birliği (**U.N.E.**) ve çok sayıda sivil toplum kuruluşu, devlet tarafından uygulanan baskıya maruz kalmıştır.⁹⁹ Branco, kongrede otoriter özelliklere sahip yeni bir anayasa (AI-4) onaylatmış, 1967 son aylarında da Ulusal Güvenlik Yasasını (**SSN**) yayınlamıştır. Bu yasanın amacı toplumun tüm kesimlerini siyasi denetim ve gözetim altında tutmaktır. Yasalara karşı gelenler için (LSN) sistemini kurarak ağır cezalar verilmesini sağlamıştır.¹⁰⁰

Branco, askeri darbenin ilk diktatörü olsada silahlı kuvvetlerin ılımlı kanadı temsil ediyordu. Radikal askerlerin baskılarına sürekli maruz kalmış, görev sonrasında yönetimi sivillere (**White Castle**) bırakmayı planlıyordu. Ancak ordunun radikal grupları bu plana karşı çıkarak, Branco’nun yerine, sağcı radikal askerlerin isteklerine cevap verecek, Costa e Silva’yı seçti. Costa e Silva, kendi selefi Castello Branco hükümetine karşı komplolar açıp, çıkarılan yasa ve anayasada sürekli krizler çıkarmıştı.¹⁰¹

---

⁹⁷ Fousto, **a.g.e.**, p. 465-472.

⁹⁸ **a.g.e.**

⁹⁹ Leslie Bethell and Celso Castro, **The Cambridge History of Latin America**, Ed: Leslie Bethell. V. IX, Brazil Since 1930, Cambridge University Press-New York, 1984, p.174-178.

¹⁰⁰ Fousto, **a.g.e.**, p. 465-472.

¹⁰¹ **a.g.e.**

1.6.2. Costa de Silva Hükümeti (1967-1969)

Göreve gelir gelmez, öğrenci hareketleri, grevler, siyasi muhalefet, sivil toplum kuruluşların muhalefetiyle karşılaştı. Bu dönemde solcu gruplar, siyasi gruplar, şehir eşkiyalığına başladı. Gasp, adam kaçırma, silah kaçakçılığı, hırsızlık ve terör faaliyetleri anarşiyi tırmandırdı. Diktatörlük baskıcı politikalarını radikalleştirmeye başladı. Aralık 1968'de çıkarılan kurumsal sayılı kanun 5 (AI-5)* ile kurumsallaştırılan diktatörlük, daha da karakterize bir hal almış oldu. AI-5 ile resmi yazılı emir olmadan polis-asker her türlü soruşturma ve kavuşturma yapabilecek, çıkarılan olağanüstülü bu kanun ile resmi kurumlar tarafından insan hakları ihlallerine yol açtı. Geriye kalan sivil özgürlüklerde kaldırılmış oldu. Diktatörlüğün baskıcı uygulamalarına 3 farklı muhalefet grubundan söz edebiliriz.¹⁰²

A.Geniş Cephe

Muhalefetin en etkili olduğu ve en etkili kanat önderlerin bulunduğu yerd. Eski devrik başkanı(Goulart) Uruguay'da sürgünde, diktatörlük ve yönetim için eleştirel yorumlar geliştirdi. Eski Cumhurbaşkanı Kubitschek, geniş cephenin sözcülüğünü dile getiriyordu. 1964 darbesini desteklemiş ama ulusal politikalar konusunda antlaşmazlıklara düşmüşlerdi. Hükümetten doğrudan seçimler, af, sivil idareli kurucu meclis, eyalet valileri içinde doğrudan seçim talepleri vardı. İşçi sendikalarıyla yan yana gelerek halk desteği sağlamışlardı.¹⁰³

B. Solcu Gruplar ve Örgütler

Muhalefetin 2. önemli noktası durumunda ki solcu politik gruplar ve çeşitli radikal örgütler, 1964 darbesinden sonra Brezilya Komünist Partisi (PCB) ile kapitalist sisteme karşı devrimci sosyalizmi savundu.

---

* Institutional Act no. 5 (AI-5)- Kurumsal Kanun no:5

¹⁰² Fousto, **a.g.e.**, p. 475-481.

¹⁰³ **a.g.e.**

PCB daha çok barışçıl politikalar izlenmesini savunuyor, solcu ve radikal örgütler ‘**silahlı mücadele**’ ile şehir eşkiyacılığı yaparak diktatörlüğe karşı muhalefet hareketi başlatıyordu. Polis ve askerın baskıcı politikalarına karşı, kendilerince haklı gördükleri terör eylemleri, banka soygunları, gasp, adam kaçıırma ile hareket etmeye çalıştılar.¹⁰⁴

C.Öğrenci Hareketleri

Brezilya Öğrenci Hareketi, (UNE) ulusal politika düzenlenmesi konusunda önemli yere sahip baskı grubudur. 1960 yılından sonra üniversite öğrenci sayısının artmasıyla, muhaliflerin sayısında doğrudan arttı. Öğrenci hareketi, haksızlıklara karşı büyük mitingler ve sokak gösterileri yaptı. Öğrenci liderlerinin solcu ideolojiyi destekleyen ve devrimci sosyalist yönetim tarzını benimseyen gençler olması, muhalif hareketin merkezinde olmalarını sağladı. 1968’de siyasal sistem tamamen kapatılmış, Costa e Silva ciddi bir rahatsızlık sonucu görevi bırakmak zorunda bırakmıştır. Cunta, yönetimi 3’lü Geçici Başkanlık Konseyi, General’lerden (Deniz-Kara-Hava)* oluşturarak, Hükümetin idaresini Emilio Medici’ye vermiştir.¹⁰⁵

1.6.3. Emilio Medici Hükümeti (1969-1974)

Askeri diktatörlük döneminin en ağır baskılarının uygulandığı, insan hakları ihlallerinin en fazla yaşandığı dönemdir. Askeri diktatörlük tarafından göreve getirilen General Medici hükümeti, hem radikal askerlere ve hemde muhalefete kendi iktidarını kabul ettirme yolluna giderek, önce kışlayı yatıştırdı.¹⁰⁶1960’ların sonunda şehir gerillacılığın tavan yaptığı dönemde banka soygunu, gasp gibi olayların yanında ses getirecek eylemlerde yapıldı.

---

¹⁰⁴ a.g.e.

¹⁰⁵ a.g.e.

* Brezilya Silahlı Kuvvetlerinde önem silsilesi ‘Deniz-Kara-Hava’ olarak belirlenmiştir.

¹⁰⁶ Fousto, a.g.e. p.482.

Büyükelçi ve Konsolos kaçırdı, siyasi tutuklularla takas ettirildi. Bunun yanında itibarlı iş adamları kaçırdı ve fidye isteme veya öldürme olaylarının yaşandığı dönemin sonlarına doğru, Brezilya'nın sosyalizmin ile kurumsallaşmasına niyetlendiler. Ulusal Kurtuluş İttifakı (ALN), 8 Ekim Devrimci Hareketi (MR-8), Brezilya Komünist Partisi (PCB) yoğun olarak faaliyet gösteren sol grupların başında yer alıyordu.¹⁰⁷

Medici Hükümeti, AI-5(Kurumsal Kanun 5) ile muhalefet üzerinde yoğun baskı uygulayarak, en insanlık dışı, en acımasız yöntemlerle işkenceler yapmış, asker-polis muhalefeti sindirmek ve solcu grupları yok etmek için işkence yöntemine başvurmuştur. (Hükümet yanlıları, sanıklar ve işkencecilerin itiraflarıyla ortaya çıkmıştır). Bedensel ceza ve psikolojik yöntemlerde değişik teknikler kullanılmış(Elektrik çarpması, sopa, su damlatılması, suyla boğma, yanık teknikleri), diktatörlük bunun için özel ekipmanlar hazırlanmış ve işkence için personeli özel olarak sıkı eğitimlerden geçirmiştir. İşkence sistematik bir hal almıştır. Hükümet, yapılan işkenceleri yalanlamaya gitmiş, son derece sofistike uygulamalarla üzeri örtülmüş, görmemezlikten gelinmiştir. İşkence ve insan hakları ihlalleri ile radikal örgütler, sol grupların tamamı yok edilip, siyasi muhalifler ise yurt dışına kaçmak zorunda kaldılar. Medya, diktatörlüğün sansürüne maruz kalmış, bir kısmı ise askeri diktatörlük lehine yayınlar yapmıştı. Sansür ile sanatsal ve kültürel ifade kısıtlanmıştı.¹⁰⁸

Medici Hükümeti, AI-5 kanununun yanında, baskı ve işkence uygulamalarının yanında acımasız polis ve askeri birlikler bulunmaktaydı. Kamu Güvenliği(SESPS), Siyasi ve Sosyal Düzen Dairesi(DOSP), Müfreze Operasyon ve Bilgi Merkezi-İç Savunma (DOI-CODI) birlikler bulunmaktaydı.¹⁰⁹Leslie Bethell “CIE, CENIMAR, CISA” gibi operasyonel birlikler olduğunda belirtmiştir.¹¹⁰Medici hükümeti, ekonomik büyüme ve istikrara katkıda bulunmuştur.

---

¹⁰⁷ a.g.e., p.482-484.

¹⁰⁸ a.g.e.

¹⁰⁹ a.g.e., p.484-486.

¹¹⁰ Bethell and Castro, a.g.e., p.192.

Askeri dönem, ülkenin ekonomik gelişimi ve kalkınması açısından gelişmenin gösterildiği en yüksek istatistiksel oranla tarihe geçmiştir. **'Ekonomik Mucize'** olarak Brezilya'nın altın çağının yaşandığı bu dönemde, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi genişletmek için hükümet, bütün kaynakları altyapıya yönlendirmiş, otoyollar, demiryolları, limanlar, havaalanları, barajlar yapılmıştır. Altyapıdaki ilerlemeyi devam ettirebilmek için büyük fonlardan kredi alınmıştır.(Fonların çoğu Alman, Japon, Amerikan bankalarından)¹¹¹

1969 ve 1973 yıllarında Brezilya ekonomisi yıllık % 7.5 ile % 13 arasında değişen büyüme oranları göstermiş, tarımsal ihracat artmış, milyonlarca insan iş bulmuştur. GSYİH % 12 olmuştur. Brezilya ekonomisinin büyüme ivmesinde olması siyasi anlamda askeri rejimin bir başarısı olarak gösterildi. Bu refah dönemi 'Ekonomik Mucize' olarak nitelendirildi. Boasterism bir hava yarattı. Askeri hükümet ekonomik çıkışı bir propaganda malzemesi olarak kullandı.'Hiç kimse bu ülkeyi tutamaz', 'Ya sev-Ya terk et' gibi ifadeler kullanıldı. Ekonomik mucizenin bir de sosyal ve ekonomik maliyeti vardı. Hükümet, geliri alt sınıfların yaşam koşullarının iyileştirilmesinde kullanmadığı için sosyal yaşamda iyileştirmede gerçekleştirilememiş oldu. Sosyal eşitsizlik ve yoksulluk bu dönemde artmış oldu.¹¹²

Brezilya'nın ekonomik başarısında, iç sebeplerden daha çok dış sebepler etken olmuştur. Kısa ve orta vadede fayda gördüğü dış kaynaklı yatırımlar, uzun vadede kriz çıkarması muhtemel olarak görülmekteydi. Dış kaynaklı yapılan yatırımlar, uluslararası konjonktörün olumsuz etkilenmesiyle, ekonomik yükseliş önce durağan, sonra da düşüş eğilimine girmeye başlamıştı.¹¹³

---

¹¹¹ Fousto, **a.g.e.**, p.482-483.

¹¹² **a.g.e.**, p. 483-486.

¹¹³ **a.g.e.**

1.6.4. Ernesto Geisel Hükümeti (1974-1979)

Emilio Medici Hükümeti döneminde gerçekleşen ekonomik mucizenin sonu ile görev süresi çakıştı. Emilio Medici'nin yerine seçilen Geisel¹¹⁴(Branco Dönemi Savunma Bakanı), tedbirli bir geçiş döneminden bahsetti. Orta ve uzun dönemde demokrasiye geçiş vaadinde bulundu. Geisel, Silahlı Kuvvetler'deki ılımlı kanadı temsil etmekteydi. Göreve geldiğinde hükümetindeki bakanların çoğu yaşıtı veya arkadaşlarından seçmişti.¹¹⁵

Silahlı kuvvetlerin radikal görüşlü kesimi, serbestleşme politikasına karşı çıktı. Medici hükümetinde gerçekleştirilen ekonomik mucize, uluslararası konjonktörün değişmesiyle beraber, Geisel hükümetini ekonomik konularda zor günler beklemekteydi. Petrol ve enerji fiyatlarının yükselmesi, dünyada yaşanan ekonomik krizin getirmiş olduğu kredi yetersizliği ve askeri diktatörlüğün uzun sürmesiyle yaşanan yabancı yatırımcı eksikliği, ekonomide düşüşün sebepleri arasında yer alıyordu. Bunun dışında Paulistalı sanayiciler ve kırsaldaki elitler, Hükümetten devlet işletmelerinin özelleştirilmesi konusunda baskıya başlamıştı.¹¹⁶

Geisel, 1974'de başkanlık görevine başladığında Medici hükümeti döneminde yoğun olan muhalif solcu gruplar ve şehir gerillaları yoktu. Diktatörlük rejimini yıkmaya çalışan, tehdit eden herhangi bir örgüt yoktu. Ama bireysel anarşi (örgütsüz) devam ediyordu. Bu durumda baskıları azaltmak için baskı gruplarının (M.D.B. ,Katolik Kilisesi,Öğrenci Hareketi,Medya ve Sivil Toplum Kuruluşları) reaksiyonları söz konusu olmuştur. Geisel, askeri radikallere karşıda bazı önlemler almaya başlamıştı. Sivil özgürlüklerin kısıtlanması, baskı, işkencenin sürmesi Brezilya'yı içinden çıkılmaz bir duruma sokmuştu. Geisel döneminde yaşanan iki önemli olay(Vladimir Herzog ve Manoel Fiel Filho) kırılma özelliği taşımaktadır.¹¹⁷

---

¹¹⁴ Hêlio Silva, **História da República Brasileira**, Os Governos Militares 1969-1974, Sao Paulo, 1975, p. 43.

¹¹⁵ Fousto, **a.g.e.**, p. 490-499.

¹¹⁶ **a.g.e.**

¹¹⁷ **a.g.e.**

Vladimir Herzog isimli gazetecinin işkence altında öldürülmesi Orta segmentte büyük siyasal kargaşa getirdi. Muhafif siyasiler, Katolik kilisesi, üniversiteli öğrenci grupları, medyanın entelektüel kesimi sokak gösterileri ve eylemlerde bulundu. Bunların en ünlüsü Sao Poulo'da (Katedralin önündeki meydanda) yapıldı. Geisel bu durumdan rahatsızlık duysada, sadece topluma yaptığı açıklamada olaydan dolayı üzüntü temennisinde bulundu. Ancak, Ocak 1976'da İşçi Filho'nun işkenceyle öldürülmesi, baskıların daha da artmasına yol açtı. Bu baskılara dayanamayan Geisel, radikal askerlere karşı ilk komutunu vererek, ilk operasyon yapıldı. Geisel hükümetinin bu tutumu silahlı kuvvetlerdeki ayrılığını gün yüzüne çıkarmıştır.¹¹⁸

Bunun dışında yaşam giderlerinin artması ve ücret artışlarının enflasyonun altında kalması, çalışan kesim tarafında büyük huzursuzluklara yol açmıştır. 1977'de Üniversite öğrencilerinin eylemlerini sokağa taşınması, 1978'de Metal İşçi Sendikası'nın (ABC) grev yapması, tüm ülkeye yayılan protesto hareketlerinin başlamasına neden oldu. Bu dönemde en önemli etkili tepkiyi Katolik Kilisesi'nin verdiğini vurgulamak gerekir.¹¹⁹

Kilisenin bu açıklaması muhalif cepheyi daha da büyüktü. (Sao Poulo Katedrali Kardinali-Başpiskoposu Katolik Kilisesinin en etkili ismi Kardinal Poulo Evristo Arn, Olinda, Recife Piskoposu Dom Helder Camara, halka işkence yapılmasını, vatandaşların kaybolmasını ve gereksiz yere hapis yatırılmasını kınadılar). 1977 Ekim ayında Hükümet ile cuntanın sert kesimiyle Cumhurbaşkanlığı adaylığı konusunda görüş ayrılıkları arttı. Silahlı Kuvvetlerin ılımlı kanadını temsil eden Geisel, radikal kanadın görüşüne aldırmandan Eski İstihbarat Başkanı'nı Cumhurbaşkanlığı konusunda destekledi. Geisel döneminde ekonomi konusunda küresel kriz yaşanmasından ötürü, sosyal hayatta mevcut olan ekonomi temelli sınıf farklılığının artmasına rağmen, şeffaflık ve demokratikleşmede kademeli geçiş sağlandığını söyleyebiliriz.¹²⁰

---

¹¹⁸ a.g.e.

¹¹⁹ a.g.e.

¹²⁰ a.g.e.

1.6.5. Joao Figueiredo Hükümeti (1979-1985)

Figueiredo askeri dönemin son başkanı oldu. Bu döneme askeri diktatörlükten demokrasiye “doğrudan geçiş“ dönemide diyebiliriz. Figueiredo zamanında askeri diktatörlük meşrutiyetini ve radikalliliğini devam ettirdi. Askeri radikaller demokratikleşme sürecini durdurmak için yoğun şekilde muhalefetine devam ettiler. Figueiredo Hükümeti’nin getirdiği siyasi açılım, radikal askerler tarafından tersine girişimlere maruz kalılabiliyordu. Radikallerin terör eylemleri hükümeti istikrarsızlaştırmak, muhalefeti de korkutmak içindi. Topluma güvensiz hava vermek için, siyasi baskı, terörist eylemleri ve komploları desteklediler. Çeşitli muhalif siyasi akım (Liberal ve Demokratik Sol) temsilcileri öldürülüyor, Kiliseler, Gazete Temsilcilikleri, Yayınevleri, Barolar Birlikleri ile Basın Birlikleri bombalanıyordu. Bu eylemlere halk sayısız miting, eylem ve gösteriyle cevap vermeye çalıştı.

Figueiredo Hükümeti demokratikleşme sürecini de bir yandan devam ettirdi. **’Af Kanunu’** ile siyasi tutuklular ve sürgündekiler için yasa çıkartıp, siyasi partilerin oluşumuna zemin, muhalif hareketlerinde hızlanmasına neden oldu. Olağanüstü Yetkili Kanun (AI-5) kaldırılmış, siyasi liberalleşmenin önemli kilometre taşı olan çok partili sistem yeniden dizâyn edilip, diktatörlük dönemindeki iki parti, (ARENA ve MBDS) siyasi erozyona uğradığı düşünülerek parti isimleri değiştirilmiş (ARENE-PDS, MBDS-PMDB) ve yeni siyasi partiler kurulmuştur.¹²¹

Figueiredo hükümetinin siyasi liberalleşme ve af kanunu, silahlı kuvvetlerin muhalefetiyle karşılaştı. Bu muhalif süreci, radikal eylemler ve bombalama eylemleri takip etti. 1981 Nisan ayında İşçi Bayramı’nın kutlanacağı alanda 2 askerin (çavuş ve kaptan) bombalama eylemi yapmaya çalışırken yanlışlıkla patlatması, hükümetle askeri muhalefet arasında ciddi krize neden oldu. Figueiredo, askerlerin baskılarına boyun eğerek soruşturma açtırmadı. Ancak bu eylem askerin rejimin siyasi ve toplumsal meşrutiyetine zarar verdi. Rio terör eylemi, askeri radikallerin son eylemi olmuştur.¹²²

---

¹²¹ Fousto, **a.g.e.**, p. 500-512.

¹²² **a.g.e.**

Figueiredo Hükümetine ciddi bir ekonomik kriz bırakılmış, enflasyon ve ekonomik durgunluk artmıştır. Çalışanlarda yaşanan ekonomik durumdan memnun değillerdi. İlk grevi ABC (Metal Sendikası) başlattı. Başlangıçta işçilerin talepleri ücret artışları üzerine odaklanılmıştı. Daha sonra grev, işverenle doğrudan görüşmeler, devlet kontrolünün kaldırılması dahil olmak üzere, siyasi taleplerde bulunulmaktaydı. Hükümet, sanayi ve kamu sektöründe greve katılan ABC sendikasına mensup çalışanlar üzerinde sıkı politikalar izlesede, grevler önlenemedi. İşçi grevleri demokratikleşme sürecinin en önemli olayıdır. Figueiredo döneminde siyasi muhalefetin talepleri arasında 'Doğrudan Seçim' vardı. Üniversite öğrencileri, sivil toplum kuruluşları, entellektüeller, medya ve sendikalar mitingler yaparak Anayasa değişikliği talebinde bulundular. Ancak bu talepler kabul edilmedi. Figueiredo, yerine Tanredo Neves seçilmesine rağmen göreve başlamadan vefat etmesi sebebiyle Başkan Yardımcısı 'Jose Sarney' Brezilya'nın diktatörlükten sonraki ilk Cumhurbaşkanı oldu.¹²³

1.7. Brezilya Çağdaş Cumhuriyet Tarihi (1985-2002)

1.7.1. Jose Sarney Hükümeti (1985-1990)

Jose Sarney, 21 yıllık askeri diktatörlük döneminden sonra başkanlık koltuğuna oturan, ilk sivil Cumhurbaşkanı olarak, iktidara gelme özelliği taşımaktadır. Neves'in ani ölümünden sonra başkanlık koltuğuna oturan başkan yardımcısı Jose Sarney ilk yıllarında ekonomik problemlerle uğraşmıştır. Sarney dönemi iki temel konuda belirgin özelliğe sahiptir. Birincisi yüksek enflasyon ve bunun akabinde gelişen sosyal sorunlar. İkincisi 1964 Askeri döneminden beri yürürlükte olan 1967'de kabul edilen Anayasa'nın 1988'de değiştirilip yeni anayasanın yürürlüğe konulması ve yapılacak olan ilk seçimlerde Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi, böylelikle doğrudan seçim sisteminin yürürlüğe girmesidir.

---

¹²³ a.g.e.

Sarney göreve geldiği yılda Brezilya, dünyanın en büyük dış borcu ve en yüksek enflasyonuna (% 1.430) sahip ülkesiydi.¹²⁴

Sarney, hükümeti kurmaya başladığında açıklamasında;

“50 Milyondan fazla insan açlık, yoksulluk, yetersiz beslenme, işsizlik, asgari sağlık sorunları ile uğraşmaktadır. Bu insanları sosyal koşullarının acil olarak iyileştirilmesi gerekmektedir.”

Sarney'in bu açıklamasına ekonomistler, sosyal sorunun enflasyona bağlı bir değişken olduğunu, enflasyonla mücadele olmadan sosyal politikaların eksik kalacağını savunmuşlardır. Sarney hükümeti, ülke tarihinin görülmemiş en büyük ekonomik krizini yaşamakta, enflasyonun düşmesi için çeşitli planlar devreye soksa da, bunların hiçbiri başarılı olamamaktadır. 28 Şubat 1986 tarihinde hükümetin Maliye Bakanı Dilson Fuzaro ve ekibi '**Cruzado Planı**'nı açıkladı. Bu planla 'Cruise' parasını değiştirmek, ücretlerin ve ödemelerin dondurulması, enflasyona göre ücretlilerin maaşının otomatik olarak ayarlanması vardı.¹²⁵

Plan kolayca kabul edilmedi. Sendikalar, Cruzado Planında yer alan, 6 ay ücretlerin dondurulmasını gösterilerle protesto ettiler. Planın yürürlükte olduğu dönemde, enflasyon bir süre kontrol altına alınıp ve satın alma gücü artsa da sonrasında enflasyonun yükselişi durdurulamamıştır. Bunun dışında Kasım 1986'da **Cruzado II**, Nisan 1987 **Yaz** (Summer), Ocak 1989 **Bresser**, Planları uygulansada tamamı başarısız oldu. Enflasyon % 1.800'ler seviyesine ulaşmış, ekonomi daha da bozulmuştur.¹²⁶

Bu dönemde yürürlükte ki Anayasanın 1988'de değişmesi 'Demokratikleşmenin Başlangıcı' olarak görülsede bazı yorumculara göre '**Vesayet Dönemi** denilmektedir. Brezilya toplumunda meşrutiyetini yitirmiş olan, 1967 askeri diktatörlük döneminden beri yürürlükte olan, mevcut anayasanın değişmesi için kurucu meclis sorumlu tutuldu. Bazı anayasal değişikliklerin yapılması istensesede, demokratik hükümete karşı muhaliflerin askeri diktatörlük özlemi, muhalifler tarafından kongrede dile getirildi. Hükümetin kurucu meclis üzerinde iki önergesi vardı.

---

¹²⁴ Fousto, **a.g.e.**, p. 517-520.

¹²⁵ Oscar Pilagallo, **O Brasil Em Sobressalto**, Sao Paulo, PubliFolha, 2005, p.174-176.

¹²⁶ Fousto, **a.g.e.**, p. 522-524.

Birincisi 1986 yılında seçilen milletvekillerinin Ulusal Kurucu Meclis olarak kabul edilmesiydi. İkincisi, yeni Anayasa'yı seçecek olan üyelerin yeniden özel olarak seçilmesi, hükümetin önergesi zorlu müzakerelerden sonra kabul edildi. 1988 Anayasa'sının hazırlanmasın da toplumun çıkarları ve siyasi güçlerin imtiyazlarının korunması çalışılmıştır. Anayasa'nın hazırlama sürecinde ideolojik gruplar arasında çıkar çatışması görünüyordu. Sol güçler, devlet denetiminin devam ettirilmesini ve genişletilmesini savunuyordu. Liberaller ise devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkıyordu. Ancak sosyal ve bireysel haklar konusunda tam bir mutabakat vardı.¹²⁷

Anayasa sürecinde grev, sendikalar ve örgütlenmeler garanti altına alındı. Bu başlıkların anayasada yer alması pazarlık konusu olarak kullanıldı. Özellikle iş ve işçi hakları konusunda geniş haklar göze çarpıyordu. Haftada 44 saat çalışma, işsizlik sigortası, annelik ve babalık iznine mesai sınırlandırılması, işçilerin başarıları olarak gösterilmektedir.¹²⁸

1.7.2. Yake de Melo Hükümeti (1990-1992)

Yake de Melo, 1989 yılında ilk defa doğrudan seçilen Cumhurbaşkanı oldu. Çeşitli partilerden adaylar yarıştı. (Başlıcaları, PSDB-Mario Cavas, PDS-Paulo Maruf, PMDB-Ulysses Guimeraes, PDT- Brizola, PT-Lula Da Silva, PRN-Yake.) İkinci tura Lula ve Yake kaldı. Lula sendikaların ve sol örgütlerin desteğini aldı. Sosyalist modeli uygulamak için sosyo-ekonomik modeli savundu. Yake ise geleneksel politikacı bir aileye mensuptu. Büyük sanayiciler, toprak sahipleri ve muhafazakârların desteğini aldı. Bu nedenle, seçim döneminde güçlü ideolojik kampaşma görüldü.¹²⁹

Yake seçim konuşmasını boyunca muhalif Lula'yı, yenmek için amansız mücadele etmiştir. Demogojik cazibe olarak adlandırılabilen tüm özellikleri kullandı.

---

¹²⁷ a.g.e., p. 524-526.

¹²⁸ a.g.e.

¹²⁹ Pilagallo, a.g.e., p.181-183.

'Franpan' kişisel tarzı ile insanlara yolsuzluğa karşı amansızca mücadele edecek politikacı imajının izlenimlerini verdi.'Avcı Maharajas' olarak tanındı. Yanlış fikirleriyle (sendikal ve sol gruplardaki geçmişi) Lula da Silva imajıyla toplumu korkuttu. Seçim sonucunda Yake de Melo 35 milyon, Lula da Silva 30 milyon almış, Yake 5 milyon oy farkla, Brezilya halkının seçimiyle iş başına gelen ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.¹³⁰

Ekonomi alanında Yake Hükümeti, hükümet programında neo-liberal eğilimli olduğunu açıkladı. Devlet işletmelerinin özelleştirilmesi ve uluslararası rekabete açılması için kapsamlı reformlar yaptı. Ücretleri ve ödemeleri durdurup (Moratoryum), banka mevduatlarına 18 ay süreyle el konuldu.¹³¹ Bu dönemde programlanan **Yake 1** ve **Yake 2** planları uygulamaları başarısız oldu. Kısa bir süre için enflasyon kontrol altına alınsada durağanlaşan ve kötüleşen ekonomi, Yake'nin siyasi hayatındaki yolsuzluklarla beraber, Parlamento desteğininde zayıflamasına sebep oldu.¹³²

1992 yılı Mayıs ayında aile kavgasının ardından, hükümete yakın iş adamı Poulo Cesar Parias ve başkanın kardeşi (Pedro Yake) hakkında yolsuzluklar için soruşturma açıldı. Kongre, iddiaları araştırmak için komisyon (TUFÉ) kurdu. TUFÉ'in nihai sonucuna gelinirken, TUFÉ başkanı ve söz konusu işadamıyla ilgili bağlantılar ortaya çıkınca, TUFÉ başkanı azil edildi. TUFÉ ve azil süreci ülkeyi felç etti.¹³³

Sokaklarda toplumun gösterileri devam etti. Yake'nin başkanlığı sürdürmemesi için öğrenciler (Boyalı Adamlar) yüzünü "sarı ve yeşil" renklere boyadılar. Yake'nin üzerinde (Milletvekillerinin siyasi muhalefeti ve sokaklarda gösterilerin artması) baskının artmasına yol açtı. Yake hükümeti böylelikle siyasi ve sosyal olarak izole edildi. Kongrede 29 Eylül 1992 tarihindeki oturumunda alınan kararlar suçlanması onaylanınca, 30 Aralık 1992 'de istifa etti.¹³⁴

---

¹³⁰ Pilagallo, a.g.e., p.184-187.

¹³¹ a.g.e., p.187-193.

¹³² a.g.e., p.194-195.

¹³³ a.g.e., p.191-197.

¹³⁴ a.g.e., p. 198.

1.7.3. Ítamar Franco Hükümeti (1992-1994)

Yake'nin yolsuzluklar yüzünden istifa etmesinin ardından, siyasi partilerin desteğiyle başkan yardımcısı 'Ítamar Franco' seçilerek, Cumhurbaşkanı oldu. Franco yönetiminde yaşanan iki olay damgasını vurdu. Birincisi siyasal alanda Nisan 1993'de yapılan referandumla gerçekleştirilen anayasal sistemin tercih edilmesi. Diğeride Ekonomi alanında Maliye Bakanı Fernando Henrique Cardoso'nun koordinasyonluğunu yaptığı ekonomi ve enflasyonu kontrol altına almak için uygulamaya koyduğu '**Real Planı**'dır.¹³⁵

1993 yılında yapılan referandumda Brezilya halkından anayasal sistemi tercih etmesi istenmiştir. Hükümet anayasal sistemde " Monarşi-Cumhuriyet" siyasal rejim, hükümet içinde "Parlamento-Başkanlık" tercihlerinden, hangilerinin seçilmesi için halka başvurdu. Referandum sonucunda "Başkanlık-Cumhuriyet" anayasal sistemi tercih edilerek yasalaşmıştır.¹³⁶

Franco Hükümeti, ekonomi alanında Cardoso'nun koordinatörlüğünü yaptığı '**Real Planı**'nı (Plano Real) uygulamaya başladı.¹³⁷ Başarı ve verimlilik için kamu harcamalarını kırmak, devlet işletmelerinde bir dizi özelleştirme gerçekleştirme, Brezilya ekonomisini uluslararası rekabete açmak, düşük ücret artışları sağlamak ve tüketimi azaltmak için tedbirler aldı.¹³⁸

Kısa vadede Real Planı enflasyonun düşmesine yol açtı. Satın alma gücünün artmasına yol açsa da, Uzun vadede ekonomistler kitlesel işsizlik yaratacağı ve çok keskin resesyon sürecine gireceğiyle ilgili fikir yürütüyorlardı. Uzun vadede bu tespitin olmamasıyla, hükümetin ve real planını uygulayan, Maliye Bakanı Cardoso'nun popülaritesi arttı. 1994 yılındaki seçimlerde Cardoso (F.H.C.) adaylığını açıkladı.¹³⁹

---

¹³⁵ Pilagallo, a.g.e., p.200-204.

¹³⁶ a.g.e.

¹³⁷ Marcelo de Paiva Abreu and Rogério L. F. Werneck, **The Cambridge History of Latin America**, Ed: Leslie Bethell. V. IX, Brazil Since 1930, Cambridge University Press-New York, 2008, p. 431.

¹³⁸ a.g.e.

¹³⁹ a.g.e.

Robert's göre, 1990'lı yıllar Latin Amerika'da olduğu gibi Brezilya'da da değişim yılları olacak. Darbe tehlikesinin kalktığı bu yıllarda, toparlanmanın başladığında söyleyebiliriz. Cardoso, toplum bilimci olarak önceki kariyerini, kapitalizm karşıtı ve sömürgecilik karşıtı bir yorumunun tekrarı üzerine kurarak, deflasyon ve serbest piyasa merkezli katı bir ekonomi programıyla, yılda % 7.000'e gelen enflasyon oranını sonunda kontrol altına almayı başardı. Ödülü ise Brezilya Cumhurbaşkanlığına gelmek olacaktı.¹⁴⁰

1.7.4. Fernando Henrigue Cardoso (F.H.C.) Hükümeti (1995-2002)

Franco döneminde Maliye Bakanlığı yapan, Fernando Henrigue Cardoso (**F.H.C.**) Real Planı'yla ekonomik istikrarı sağlaması ve enflasyonu kontrol altına alması ile popülaritesi artınca başkanlık yolu açılmış oldu. Saygın Entellektüel ve Sosyolog olan Cardoso, halkın desteğinin yanında parti ittifaklarıyla,¹⁴¹ ilk turda yapılan seçimde, Brezilyalıların % 55'in desteğini alarak seçildi. Halk tarafından FHC diye adlandırılan Cardoso, 1 Ocak 1995'de göreve başladı.¹⁴²

Reform konusunda hükümet ile sürekli iletişim halinde olmuştur. Yabancı sermaye kısıtlamalarını kaldırmış, devlet tekelinin kırılması için özelleştirmeye ağırlık vermiştir. Brezilya'nın yaşadığı bunalımda, Sarney'in popülizmi ve Collor'un yolsuzluklarının bedelini ödemektedir.¹⁴³ Cardoso'nun seçilmesi ile popülist ve korumacı iğvaya son noktayı koyarak, Dünya'nın muhtemel devlerinden birinin ayağa kalkması anlamına gelmekteydi. Brezilya, ekonomik ve siyasal yönlerden hala az gelişmiş ve sosyo-ekonomik açıdan derin uçurumları bulunan bir ülkeydi.¹⁴⁴

Hükümet, Brezilya'nın devlet yapısı ve işleyişi için projeler üretmiş, vergi ve mali reformlar, sosyal güvenlik, işçi hakları gibi tartışmalı konulara özen göstererek düzenleme yapmıştır.

---

¹⁴⁰ J.M. Roberts, **Yirmici Yüzyıl Tarihi**, Ankara, Dost Kitabevi, 1999, s. 616-618.

¹⁴¹ Bethell and Castro, **a.g.e.**, p.260-266.

¹⁴² Jean Krasno, **Eksen Ülkeler-Brezilya**, Edt: Robert Chase-Emiliy Hill- Paul Kennedy, İstanbul, Ayhan Matbaa, 2000, s.185-188.

¹⁴³ Bethell and Castro, **a.g.e.**, p.260-266.

¹⁴⁴ Marisol Touraine, **Altüst Olan Dünya: 21. yy Jeopolitiği**, Çev: Turhan Ilgaz, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997, s. 150-154.

Reformları yapmasındaki argümanı, idari değişiklikler ile küresel pazara entegrasyonu sağlayabilmek için, kamu kurumların yapılarının modernizasyonunu teşvik etmek olmuştur. Cardoso döneminde, Brezilya ekonomisi dış şoklara rağmen, planın sürekliliği sayesinde enflasyon, tek haneli rakamlarda kalmıştır. Ekonomideki istikrar sonucunda, iyileşme sosyal politikalara yansımış, giyecek-yiyecek dağıtımı, yoksullar için sosyal politikalar oluşturması, eğitim ve sağlık alanında yardımlar, AIDS ilaçlarının ücretsiz dağıtımı gibi bir dizi uygulamayı da hayat geçirmiştir.¹⁴⁵

Bununla birlikte FHC, hükümeti süresince tarım politikalarıyla sık sık Topraksız İşçi Hareketi (MST)'nin gösterilerine ve muhaliflerin eleştirilerine maruz kalmıştır. Brezilya demokrasisi, genç olması sebebiyle kırılabilirliği çok fazlaydı. Cardoso hükümeti parlamentoda, parti ittifakları sayesinde sayısal olarak fazlaydı. Bunun dışında ilk dönemde Cardoso'ya muhalefet, siyasi ve ekonomik reformlara ve projelere onay verdi. Cardoso döneminin en önemli özelliği neo-liberal politikalara ağırlık vermeseydi.¹⁴⁶ FHC'yi ilk dönemde destekleyen partiler, ikinci dönemde de ittifaklarını yenileyerek, (PSDB-PFL-PMDM) ilk turda tekrar seçti. Ancak ikinci dönemde muhalefet özellikle İşçi Partisi(PT), Cumhurbaşkanı'na çok fazla zorluk çıkardı.¹⁴⁷

Yeniden seçilen FHC hükümeti, ekonomik politikalara ve özelleştirme programını uygulamaya devam etti. Ancak, Real planında kaynaklanan yüksek faiz oranları, kamu harcama hedefleri başarısız oldu. Bu dönemde hafif durgunluk yaşanmaya başlandı. Kongrede PT'nin muhalefeti artmaya başladı. PT, sendikalar, solcular ve solcu örgütler, MST başta olmak üzere, sivil toplum örgütleriyle geniş muhalif cephe oluşturuldu. MST'in arazi konusundaki baskısı da devam etmiştir. Kongrede muhalefet hükümeti, yabancı sermaye çıkarlarını savunduğu, kamu mülkiyetine zarar verdiği için özelleştirmeyi eleştirmiştir. (Yabancı sermaye yüzünden emekçi ve yoksullara zarar veren politikalar izlediğini söyleyerek eleştirmiştir)¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ Bethell and Castro, **a.g.e.**, p.260-266.

¹⁴⁶ Álvaro Bianchi, **A Crise Brasileira E O Governo FHC**, Sao Paulo, Xamã Editora,1994, p.107-118.

¹⁴⁷ Bethell and Castro, **a.g.e.**, p.260-266.

¹⁴⁸ **a.g.e.**, p.266-274.

FHC halefi için seçim süreci yaklaştığında, PMDB ile ittifak halinde PSDB'nin adayı Sağlık Bakanı Jose Sere'yi destekledi.¹⁴⁹Çeşitli partilerinde ittifak yaptığı bu dönemde, ilk turda gerekli çoğunluk sağlanamayınca, ikinci turda Lula % 61.3, Serra % 38.7 oranında oy alarak ülkenin yeni Cumhurbaşkanı, Lula da Silva oldu.¹⁵⁰

1.8. Günümüz Brezilya Hükümetleri

8.1.Lula da Silva Hükümeti (2002-2010)

Cardoso'dan sonra seçilen, Cumhurbaşkanı Lula da Silva, Brezilya'nın gelmiş ve geçmiş popülaritesi en yüksek başkanıdır.¹⁵¹ Başkan olarak yolsuzluk, işsizlik, sosyal haklar ve ekonomiyi daha iyi bir duruma getirmek ve enflasyonu düşürmek için yola çıkmış, gelecek yıllara ilham kaynağı olacak başarılı bir miras bırakmıştır. Latin Amerika'daki birçok popülist liderin aksine, yeni bir liderlik anlayışı getirerek, gerek Latin Amerika'da gerekse dünyada yeni bir döneme damga vurmuştur. Onun döneminde Latin Amerika'da (Arjantin, Bolivya, Ekvator, Venezuela) demokratik hükümetler ara ara sekteye uğrasada Brezilya, siyasi istikrarını korumaya devam etmiştir. Lula, umut ve değişimin mimarı olarak ezici bir çoğunluk ile seçildi. Geçmişinde yoksul bir aileden gelmiş, işçi sınıfını temsil eden çok az formel eğitim almış bir başkandı.¹⁵²

Seçim sistemiyle birlikte çok partili bir sistem ortaya çıkması, Lula'nın muhalefete ve ittifak halindeki partilere tavizler vermesine neden oldu. Brezilya ekonomisinin kırılgan bir yapıda olması, en ufak siyasi istikrarsızlık durumunda enflasyonun artması ve yabancı yatırımcının kaçmasından çekiniyordu.¹⁵³

¹⁴⁹ Bethell and Castro, **a.g.e.** p.266-274.

¹⁵⁰ **a.g.e.**, p. 274-278.

¹⁵¹ BBC: **Profil: Luiz Inacio Lula da Silva**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-10841416>, Erişim Tarihi:15.01.2013

¹⁵² Ronald M. Schneider, **Latin American Political History**, Patterns and Personalities, Cambridge, Westview Press, 2006, p. 522-532.

¹⁵³ James Petras, <http://www.lahaine.org/petras/index.php?p=1802&c=1>, Erişim Tarihi: 20.12.2012

Bunun için ekonominin başına, FHC'nin başlattığı neo-liberal politikaları uygulayabilecek muhafazakâr insanları atadı. Uyguladığı neo-liberal politikalar yaklaşımı, seçmen tabanında şaşkınlığa uğratsa da, neo-liberal politikaların gerekli ve geçici bir durum olduğu, sonunda kökten değişimin yaşanacağını anlatılmasıyla eleştiriler bastırıldı.¹⁵⁴

Lula hükümeti, yabancı rezervlerdeki 200 milyar \$ 'ı Brezilya'da yaklaşık 100 milyon insanın aç, yoksul, fakir, alt ve orta sınıfın yapısal, sosyal harcamaları yerine IMF'ye olan borcu, yaklaşık 2 yıl erkenden ödemeyi seçti.¹⁵⁵ Brezilya, gelişmekte olan ülkeler içerisinde en fazla borcu olan ülke olmasına karşın, ilk kez kreditor ülke durumuna geçmesini sağladı. Bu politika ile özellikle ortodoks ekonomi uzmanlarının beğenisini kazandı.¹⁵⁶

Seçim döneminde parti programına sosyal kalkınma ile ilgili programlar koydu. Programın önde gelen başlığı, açlığı ortadan kaldırmak olmuştur. Lula döneminde en büyük sosyal yardım programı, '**Bolsa Familia**'(Aile Ödeneği) olmuştur. 44 milyon kişiye 'Bolsa Familia' programından yoksullara yardım etti. 30 milyon insanı yoksulluktan çıkardı. Daha önce kurulan '**Bolsa Escola**'(Okul Ödeneği) programı genişleterek, okula devam şartı getirmiştir. Bunun yanında gıda ve yakacak kullanımlarında direk destek sağlamıştır. Muhalefet, bu sosyal yardımları iç siyasette seçim yatırımı olarak lanse etsede, sosyal yardımlar Lula hükümeti açısından amiral gemi konumundaydı.¹⁵⁷

Ayrıca, Lula hükümeti ve partisi, rüşvet ve yolsuzluklar nedeniyle, hükümeti ağır şekilde suçlanmıştır.¹⁵⁸ Birinci dönemde sosyal politikadaki göreceli olarak başarısı, geniş kitlelerin desteğini almaya yetti. 2006 yılının başkanlık seçimlerinde, ilk turda yeterli çoğunluk sağlanamayınca eski Sao Paulo Valisi Geraldo Alekmin ile ikinci tur seçimlerine kaldı. İkinci turda Lula % 61, Geraldo % 39 oranında oy alınca, Lula yeniden Cumhurbaşkanı seçildi.¹⁵⁹

---

¹⁵⁴ Petras, Lahaine..., **a.g.m.**

¹⁵⁵ **a.g.m.**

¹⁵⁶ **a.g.m.**

¹⁵⁷ BBC: **Profil: Luiz Inacio Lula da Silva**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-10841416>, Erişim Tarihi: 15.01.2013

¹⁵⁸ **a.g.m.**

¹⁵⁹ James Petras, **Lula's Legacy: The Two Brazils**, <http://petras.lahaine.org/?p=1802>, Erişim Tarihi: 31.10.2012

Lula'nın mali uyuma olan bağılılığı, tedbirli serbest piyasa kurallarını uygulaması, uluslararası entegrasyonu sağlaması ile Latin Amerika solundaki Marksit geleneği kırdığını görüyoruz. Lula'nın bağımsız Brezilya dış politika anlayışı, gerek Latin Amerika'da gerek dünyada popülaritesinin okyanus aşırı ülkelerde anılmasına yol açtı. 2008 yılında Venezuela - Kolombiya ve Bolivya arasındaki bölgesel krizi idare ederek arabuluculuk yapması,¹⁶⁰ Küba'ya karşı ABD'ye muhalefeti, OEA (Amerikan Devletler Örgütünün)* dışında kalmak istemesi, Washington'un baskısına rağmen İran ile ekonomik ilişkilerinin devam ettirmesi, BM'de İran'la ilgili yaptırım kararlarının alınmasına Türkiye ile birlikte ret oy vermesi, 2010'da Çin'in ABD yerine en büyük ticari ortağı olması, Brezilyalı entellektüeller arasında, Batılı yazarlarda ve Fidel Castro tarafından 'Pragmatik Solcu' veya 'İleri Görüşlü' olarak ilan edilmesini sağladı.¹⁶¹ Lula da Silva'nın kişilik özelliğini (Lulismo) ve hükümet uygulamalarını 4.bölümde spesifik olarak ele alacağız.

Petras'a göre, Amazon yağmur ormanlarında, tarım ihracatını teşvik etme pahasına, 2 milyon hektarı heba etti. Yerli bölgelerde rezervler sömürülüp, işgal edildi. milyonlarca çiftçi ailesi büyük şehirlere göç etmek zorunda bırakılıp, favelalarda(gecekondu) kötü yaşam koşullarında yaşamaya çalışmış veya uyuşturucu tacirlerinin adına çalıştırılmak zorunda bırakılmıştır.Lula seçim öncesinde, 350.000 üyeli MST'ye barınma, kredi ve destek sözü vermişse de, 8 yılda yaklaşık 40.000 civarında insana yardımcı olması tepkilere yol açtı. 2010 yılı, başkanlık seçimlerinde MST, ülke geleceği ve istikrar için Dilma Rouseff desteklenmesi tavsiyesinde bulunmuştur.¹⁶² Bazı yorumculara göre, ekonomik başarısı Cardosu'nun uyguladığı ekonomi politikalarının üzerine inşa etmesine bağlansada, yatırımcılar için güçlü ve istikrarlı bir pazar bıraktı. Bu pazarı, uluslararası piyasalarda genişletmek için IPISA, MERCUSOR, FTAA, BRICS gibi platformlarda aktif rol alarak genişletmiş, böylece Brezilyalı girişimciyi uluslararası arenada, ekonomik katkı yapmayı sağlayacak girişimlerde bulundurtmuştur.¹⁶³

---

¹⁶⁰ Liz Throssell, **Lula's legacy for Brazil's next president** <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11414276>, Erişim Tarihi: 31.10.2012

* Organization of American States, OAS veya OEA Organização dos Estados Americanos diğer resmi dillerdeki kısaltması

¹⁶¹ Petras, Lula's... **a.g.m.**

¹⁶² Petras, Lula's... **a.g.m.**

¹⁶³ Liz Throssell, **Lula's legacy for Brazil's next president**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11414276>, Erişim Tarihi: 31.10.2012

Lula hükümetleri, siyasi ve ekonomik alanda sağ ve sol için alternatifsiz görüldü. Sağ ve elitler için ekonominin canlanması, kazançlarına kazanç katma anlamında fevkaledede başarılı bir hükümet tablosu ortaya koyuyordu. Petras'a göre Lula, Sendika başkanlığındaki Marksist temelli sol düşünceleri bir kenara bırakıp, kapitalizmle küreselleşmeyi kucaklaması yeterince memnun ediyordu.¹⁶⁴

Brezilya seçim sisteminde, üst üste ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilememesinden ötürü, görev süresini uzatmadı. (PT ve destekçileri tarafından anayasanın değiştirilmesi, teklifini kabul etmeyerek, yeniden seçilebilmesini kabul etmedi.) PT'den, eski Genelkurmay Başkanı Dilma Rousseff'i yerine aday olarak gösterdi. Muhalif sağ kanatta ise eski Sağlık Bakanı olan Sao Paulo Valisi, Jose Serra'yı aday gösterdi. İlk turda yeterli çoğunluk sağlanamayınca, ikinci turda Dilma Rousseff Brezilya'nın yeni Cumhurbaşkanı oldu.¹⁶⁵

8.2.Dilma Rousseff Hükümeti (2010-2014)

Brezilya'nın 36. Cumhurbaşkanı olan Dilma, ikinci turda aldığı % 56.05 oranında oyla iktidarı ele aldı.¹⁶⁶ 1964 yılında askeri diktatörlüğe karşı direnişe katıldı. 1970 yılında yaklaşık 3 yıl hapisshanedede kaldı. 2000 yılında PT'ye katıldı. Birinci Lula hükümetinde, Madenler ve Enerji Bakanı olarak görev aldı. Lula tarafından, Genelkurmay Başkanlığına getirildi. Brezilya tarihinin ilk kadın Cumhurbaşkanı oldu.^{167,168} Dilma iktidarı ele aldığı ilk dönemde, hükümetindeki bakanların yolsuzluklarıyla ağır eleştiriler olsa da, halk nezdinde güvenilirliği artarak devam etmiştir. Antonio Palocci'nin (PT lideri ve Genelkurmay Başkanı) kişisel servetindeki artış ve yolsuzluk iddiaları, Palocci'nin istifasıyla sonuçlandı. Özellikle Santos limanındaki yolsuzluklarla suçlanan bakanların, medyada (Folha Gazetesi) gündeme gelmesinden sonra 7 Bakan görevlerini bırakmak zorunda kalmıştır.

---

¹⁶⁴ Petras, Lula's... **a.g.m.**

¹⁶⁵ <http://www.ibge.gov.br/home/> Erişim Tarihi: 31.10.2012

¹⁶⁶ <http://www.ibge.gov.br/home/>, Erişim Tarihi: 31.10.2012

¹⁶⁷ <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-18912762>, Erişim Tarihi, 30.01.2013

¹⁶⁸ Leslie Bethell, **Brazil's Election: Politics and Personalities**,<http://www.opendemocracy.net/leslie-bethell/brazil%E2%80%99s-election-year-politics-and-personalities>,Erişim Tarihi: 26. 02. 2013

Savunma Bakanı Jobim'in hükümeti eleştirerek görevi bırakması, Dilma'nın ilk yıllarını zorlamıştır.^{169,170} Dilma, Lula gibi popülist yaklaşımlı bir dış politika izlemek yerine, daha pragmatik anlayışlı bir politika izlemeyi tercih etmiştir.¹⁷¹ Ortadoğu ve İran konusunda, insan haklarına dayalı bir politika izleyeceği gibi,¹⁷² BM'de alınan yaptırım kararlarında 'çekimser' kalması, dış politikada daha önce almış olduğu pozisyonu değiştirdiğini gösterdi.¹⁷³ Lula'nın başkanlık döneminin sonlarına doğru, ABD aleyhli söylemlerine karşın Dilma daha ölçülü, daha yakın uluslararası strateji geliştirmiştir.¹⁷⁴

Akıl hocası ve selefi Lula da Silva'nın desteğiyle seçilmesine karşın, kabinede eski isimleri düşük görevlere atamış, önemli pozisyonlara saygın isimleri atayarak kendi duruşundan da taviz vermemiş oldu. Güçlü ve agresif kişiliğe sahip olması, 2014 seçimlerinde, Lula'nın iktidara tekrar sahip olma isteği, buna karşın Dilma'nın yapılan anketlerde halk desteğinin % 60'lara çıkması, çeşitli spekülasyonlara neden olmaktadır.¹⁷⁵

Bazı yorumlarda, 'Lula'nın Kuklası' gibi eleştiriler yapılsada, Brezilyalılar arasında olumlu beklenti oluşturduğu gözlenmektedir. Dilma kaba üslubu ve asabiyetiyle ünlü olmasından ötürü 'Demir Lady' lakabı almasına yol açtı.¹⁷⁶ Seçim öncesinde, ağır vergi yükü ve vergi sisteminin iyileştirileceği sözünü vermiş olmasına karşın, Brezilya Real'inin aşırı değerlenmesi endişe yaratmaktadır. Dilma, ekonomi politikasında küresel erişimi kolaylaştıracak, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve yoksulluğun azaltılmasına odaklanılması gerektiğini düşünmektedir.¹⁷⁷

---

¹⁶⁹ BBC, **Brazil Defence Minister Nelson Jobim Resigns**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-14414760>

¹⁷⁰ Oca Rocha, **Brazil's President Rousseff Grapples With Corruption**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-14680394>, Erişim Tarihi: 02.02.2013

¹⁷¹ Ceren Serbest, Kişisel Görüşme, 2012.

¹⁷² Askeri dönemde silahlı direnişçilerle beraber, mücadele etmiş, hapse atıldığında çeşitli işkencelere maruz kalmasından ötürü, insan hakları ihlalleri konusunda çok hassas politika izlemesine neden olmuştur.

¹⁷³ BBC, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11446466> Erişim Tarihi: 28.02.2013

¹⁷⁴ http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/11/101101_brazil_rousseff.shtml, Erişim: 28.02.2013

¹⁷⁵ Paulo Sotero, **Brazil's President Dilma Rousseff Makes Her Mark**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-16288184>, Erişim Tarihi: 28.02.2013

¹⁷⁶ BBC: **Profile: Brazil's President Dilma Rousseff**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11446466>, Erişim Tarihi: 28.02.2013

¹⁷⁷ Joao Fellet, **Brazil's Dilma Rousseff Steers A Steady Course**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-radio-and-tv-19640346>, Erişim Tarihi: 28.02.2013

'Mega Pocote' olarak tanıtılan, karayolları ve demiryollarının yapım için özelleştirme paketinde¹⁷⁸ 30 yılda, 133 Milyar \$ bir harcamayı kolaylaştırdı. Özel ve kamu sektörü ile beraber yürütülecek olan programa, muhalefetteki PSDB'de, hükümetin açıkladığı bu programa destek verdi.¹⁷⁹ '**Luz Para Todos**' (Hepsi İçin Işık) Programı ile 2,5 milyon kırsal ailenin (yaklaşık 12 milyon) elektrik ihtiyacı için 2008'de, yapılan düzenlenmenin iyileştirilmesine çalıştı.¹⁸⁰

Dilma döneminde, anlaşmazlık çıkan konuların başında, çevre politikaları gelmektedir. Amazonlarda hidroelektrik baraj inşaatı ve şeker kamışı yetiştirilmesi için, doğal hayatı tahrip olacak olan yerli kabileler, göç ettirilmeye zorlanıp, yerlilerin kendi yurtlarından terk ettirilmek zorunda bırakıldı. Sivil toplum kuruluşları ve yerli nüfusun eylemleri, uluslararası alanda da çok fazla ses getirmesine karşın hükümet bundan geri atmadı.^{181, 182}

Dilma Rousseff hükümetindeki bakanların yolsuzluk iddiaları, çevre politikalarında yerli kabilelerin tepkilerinin artması, asayiş problemleri, yoksulluk ve açlık içerisinde halkının durumuna rağmen Popülaritesi son anketlere göre artmaktadır. 2014'de düzenlenecek olan Dünya Kupası, ülkede yaşana(bilecek)n güvenlik sorunun dünyaya yansması, ülkenin imajı açısından önemli olacaktır. Bunun dışında 2014 seçimlerinde Lula ile karşı karşıya seçime girme ihtimali, ekonomik ve sosyal politika uygulamalarını görme açısından, toplumun refleksine göre karar alması şekillendirecektir.¹⁸³

---

¹⁷⁸ Ramazan Kısa, Kişisel Görüşme, 2012

¹⁷⁹ Jeferson Choma, **Dilma lança megapacote de privatizações** http://pstu.org.br/nacional_materia.asp?id=14470&ida=2, Erişim Tarihi: 20.02.2013

¹⁸⁰ AFP, **Brazil court refuses to stop work on Amazon dam**, http://www.acendebrasil.com.br/archives/files/20080428_Luzparatodos_FSP.pdf, Erişim Tarihi: 20.02.2013

¹⁸¹ Joao Fellet, **Brazil's Dilma Rousseff Steers A Steady Course**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-radio-and-tv-19640346> Erişim Tarihi: 20.02.2013

¹⁸² <http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5gvuxZfyZs0sBsBi8FyWEVIsO2I7A?docId=CNG.209ec9a2ad059c4ffb6b615044e67c53.b51>, Erişim Tarihi: 02.02.2013

¹⁸³ Oca Rocha, **Brazil's Dilma Rousseff Steers A Steady Course**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-14680394>, Erişim Tarihi: 02.02.2013

2.BÖLÜM

BREZİLYA TOPLUMSAL DİNAMİKLERİ

1. Göç Olgusu

Günümüzde Brezilya toplum yapısı, geçmişten gelen göçlerle şekillenmiştir. Ülke insanın kültürel, siyasi ve sosyo-ekonomik yapısını kategorize edilmesinde, bu göçlerin zaman içerisindeki sonucu olduğunu ifade edebiliriz. Portekizlilerin Brezilya'yı ilk keşfeden ülke olması İtalyanlar, İspanyollar, Hollandalılar, Almanlar ve Asyalıların 300 yıl önce sistematik bir şekilde yerleşmeye başlaması, Brezilya'da Avrupa asıllı göçmenlerin sayısının fazla olması sonucunu doğurmuştur. Kolonizasyonun ilk dönemlerinde, Yerlileri (Kızılderililer) şeker kamışı tarlalarında çalıştırılmasına ağırlık verilmiş, yerlilerin direnmeleri sonucu köleleştirme, esir tutulma ve en sonunda imha edilmişlerdir.¹⁸⁴ 16.yy'da Portekizli göçmenlerin Afrika'dan özellikle Afrika'nın batı sahillerindeki Angola, Gine, Mozambik ve Nijerya olarak bilinen ülkelerinden çalıştırılmak için köleler getirilmiş, 17. yy sonlarına doğru Afrikalıların sayısı, yerleşik Avrupalıların nüfusunu geçmiştir.¹⁸⁵

İlk Avrupalılar, gelmeden önce bazı yazarlara göre 5-6 milyon arasında yerli halkın olduğu, sömürge döneminin sonunda 600.000 civarında kaldığı ifade edilmektedir.¹⁸⁶ Brezilya'da, 1850 yılında köle ticaretinin yasaklanması, ardında da köleliğin kaldırılmasıyla üretim azalmaya başladı. Ülkedeki arazi sahipleri kendi servetlerini artırmak için emek gücünün devamı isterken, aynı zamanda ulusal ekonomiyi olumsuz etkileyebilme ihtimali ortaya çıktı. Devletin desteğiyle çeşitli coğrafyalardan göçler başladı ve teşvik edildi.¹⁸⁷

---

¹⁸⁴ Dos Ribeiro, **Os Índios ea Civilização: A Integração das Populações Índigenas no Brasil Moderno**. São Paulo, 2002, p. 13-18.

¹⁸⁵ <http://www.ibge.gov.br/home/estatistica/populacao/>, Erişim Tarihi:29.10.2012

¹⁸⁶ Ribeiro, **a.g.e.**

¹⁸⁷ **Imigrantes**, http://www.vitoria-esbrasil.com/index.php?option=com_content&view=article&id=424:imigrantes&catid=154:historia-es&Itemid=454 Erişim Tarihi:29.10.2012

1888 yılında köleliğin kaldırılmasıyla büyük göç süreci, 19.yy'ın ikinci yarısından sonra üç dönem halinde yaşanmaya başlamıştır. Tablo 1'de görüleceği üzere en güçlü akın 1.188.883 göçmen ile İtalyanlar arasında oldu. Portekizliler (519.629), İspanyollar (307.591), Almanlar (49.833) ve Orta Doğulularla (31.061) birlikte aynı dönemde Ukrayna, Polonya, Rusya ve Kore gibi çeşitli ülkelerden de az sayıda göçmen geldi.¹⁸⁸

Tablo 1: Brezilya Göçünün Ülkelere ve Yıllara Göre Dağılımı¹⁸⁹

	Portugal	Italy	Spain	Germany	Japan	Middle East	Others
1880-1909	519,629	1,188,883	307,591	49,833	861	31,061	171,498
1910-1929	620,396	245,003	263,582	101,703	85,716	79,102	266,598
1930-1969	464,055	142,334	140,538	56,606	160,735	30,301	232,939
Total	1,604,080	1,576,220	711,711	208,142	247,312	140,464	671,035
Share	31%	30%	14%	4%	5%	3%	13%

Source: Lesser, Jeffrey (1999): *Negotiating National Identity. Immigrants, Minorities, and the Struggle for Ethnicity in Brazil*. Duke University Press. Durham & London; eigene Berechnung

Kaynak: <http://focusmigration.hwwi.de>

Kitlel olarak yapılan ilk göçlerde Avrupalı göçmenler, Brezilya güney doğusunda kahve tarım alanlarında, üretime katkı sağlayıp daha sonra sanayileşmenin yayılmasına katkıda bulunsalarda, Brezilyalı üst sınıflar Avrupalıların sosyal ve kültürel doğrultuda kendilerini geliştirmesinden endişelendi.¹⁹⁰ 1910 ve 1929 yıllarındaki göç dalgasında ise, 1. Dünya savaşı öncesi ve sonrasında etkisi görülmektedir. Avrupalı devletlerin akını devam ederken Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra yeni çalışma yerleri arayan Lübnanlı ve Suriyelilerin artışı dikkat çekmektedir.

¹⁸⁸ **Imigrante: "Entrada de imigrantes no Brasil 1870-1953,** <http://www.memorialdoimigrante.sp.gov.br/historico/inde> Erişim Tarihi:29.10.2012

¹⁸⁹ **Brasilien,** http://focusmigration.hwwi.de/typo3_upload/groups/3/focus_Migration_Publikationen/Laenderprofile/bilder/Country-profiles/cp-15-brazil/Table1_gr.gif- Erişim Tarihi:29.10.2012

¹⁹⁰ Lesser, Jeffery. **Immigrants, Minorities, and the Struggle for Ethnicity in Brazil,** Negotiating National Identity, London, 1999

1930 ve 1969 yılları arasında ise, Japonya ile yapılan antlaşmanın etkisi görülse de 2. Dünya savaşı sırasında Brezilya ile savaş durumunda olduğundan ötürü, göç bir süre durdurulmuştur.¹⁹¹ Özetle 1880'lerden 1970'lere kadar, Brezilya'ya İtalyanlar ve Portekizliler başta olmak üzere yaklaşık 5 milyon kişi göç etmiştir.¹⁹²

Özellikle 1930 yılında iktidarı elinde tutan milliyetçi Vargas döneminde, 'Brezilya kimliğini korumak' amacıyla yabancı dil kullanımını yasakladı. 1929 Dünya ekonomik krizinden sonra göç politikasının işletilmesini engelleyici kanunlar (Portekizliler hariç) yürürlüğe konulmuştur.¹⁹³ Buna karşın bazı yorumcular, 1930 İtalyasında (Mussolini Dönemi) başlayan milliyetçi ideoloji, İtalyanların Latin Amerika göçlerinin oluşmasına engel olduğunu ifade etmektedir.¹⁹⁴

2. Etnik Gruplar

2.1.Yerliler

16.yy'da Avrupalıların Brezilya'yı keşfetmesiyle ilk temasının sağlandığı Kızılderililer, kesin rakamı bilinmemekle birlikte, 2 - 5 milyon arasında orjinal 'Amerindian' nüfusunun varlığı kabul edilmektedir. Tupi-Guarani veya Tupi-Ge(tapuaia) kabileleri ile isimlendirilsede Brezilya'nın keşfinden önce varlıkları kesin olarak bilinmektedir.¹⁹⁵

---

¹⁹¹ <http://www.memorialdoimigrante.sp.gov.br/historico/index.htm>. **For the individual countries grouped in Table A under "Middle East" and "Others" see also:** Governo do Estado de SãoPaulo, Memorial do Imigrante

¹⁹² Gunter, **a.g.e.** s. 18.

¹⁹³ Giralda Seyferth, **O Discurso da Exclusão ea Política Imigratória no Brasil**. In, Comissão Nacional de Populção e Desenvolvimento, Migrações Internacionais , Contribuições para Políticas. Brasília, 2001, p.137-149. Alıntı Yapılan Site, **Imigração no Brasil: os preceitos de exclusão**, <http://www.comciencia.br/reportagens/migracoes/migr03.htm>, Erişim Tarihi:29.10.2012

¹⁹⁴ Marisa Rodrigues, Kişisel Görüşme, 2012.

¹⁹⁵ Mongabay,<http://news.mongabay.com/newsindex/brazil11.html&usg=ALkJrhgKVWTI1WHoiXKSvrjIu-wjJBRp3g>, Erişim Tarihi:02.04.2013

20. yy başlarına kadar hastalık ve şiddete maruz kalmalarının yanında ilk gelen sömürgecilerle evlendirilmişler¹⁹⁶ veya zorla cinsel ilişkiye zorlanmalarından ötürü yaklaşık 150.000 orjinal Kızılderili kalmıştır.¹⁹⁷ Her türlü zorluğa rağmen, Kızılderililer nüfuslarının korumak için çoğalmaya başlamıştır.¹⁹⁸ 1990'larda yaklaşık 330.000'e yükselmiştir. Genetik açıdan milyonlarca Brezilyalının büyükannesi ve/veya büyük büyükannesi bir Amerindian soyundan gelmektedir. Karışık soylardan biri olan Caboclos ‘‘Yerli (İndia) – Beyaz’’ denir. Brezilya’da kırsal-şehir ayrımında entegrasyonun en alt sınıfında izole edilen bir gruptur.¹⁹⁹

Kızılderili nüfusun büyük bölümü, Amazon bölgesinde yaşamaktadır. 1992 yılında Yake döneminde kenara alınmışlardır. Bu bölgenin içinde en bilineni Venezuela ile Brezilya sınırındaki Amazon ve Roraima eyaletlerinde 9.6 milyon hektarlık ‘‘Yanomami’’ yerli parkıdır. Diğer yerli alanları Xingu Yerli Parkı ve Rio Solimões, Roraima, kuzey Amazonas, Rondônia, Acre, Amapá, (Kuzey ve güneydoğu Pará boyunca Amazon batı bölümü dahil), Amazon’un diğer kısımlarını içerir. Kuzeydoğu (Maranhão) ve Merkez-Batı (Batı Mato Grosso, Mato Grosso do Sul ve Goiás) bölgelerinde büyük yerli alanları vardır.²⁰⁰

Yerli ve/veya Kızılderililer ile ilgili daha geniş bilgi almak için Ünlü Antropolog Napoleon A. Changnon’un Yanamamö Savaşa Doğanlar isimli eserinde inceleneği üzere, yerlilerin yaşadıkları bölgenin talan edildiği de belirtmektedir.²⁰¹

---

¹⁹⁶ Selami Gözenç, **Güney Amerika Ülkeler Coğrafyası**, İstanbul, Acar Matbaacılık, 1985, s.229-230.

¹⁹⁷ **Back to Brazil Society**, http://www.photius.com/countries/brazil/society/brazil_society_race_and_ethnicity.html, Erişim Tarihi:02.04.2013

¹⁹⁸ Kızılderililer soylarının devamını korumak için kendi aralarında örgütlenerek, 1910 yılında Hint Koruma Merkezi (Serviço de Proteção AoS Índios – SPI) kurulmuştur.

¹⁹⁹

Mongabay,<http://news.mongabay.com/newsindex/brazil1.html&usg=ALkJrhgKVWTI1WHoiXKSvrjIu-wjJBRp3g>, Erişim Tarihi:02.04.2013

²⁰⁰ **a.g.m.**

²⁰¹ Napoleon A. Changnon, **Yanamamö, Savaşa Doğanlar**, Çev: Burcu Bölükbaşı, İstanbul, Epsilon Yayınevi, 2004, s.387.

2.2 Afrikalılar

16.yy'da Portekizlilerin Brezilya'ya yerleşmesi ile birlikte Afrikalılar, önceleri şeker kamışı tarımı, daha sonra madencilik ve kahve plantasyonlarında çalıştırılmak üzere, 1850'li yıllara kadar getirilmiştir. İlk başta ülkenin kuzey doğusundaki şeker plantasyonlarında çalıştılar, daha sonra doğu-güneydoğuda altın ve elmas madenleri ile kahve tarlalarında çalıştırıldılar. Afrikalıların getirilmesi, 1532 sömürge döneminde başlayıp 1888 yılına kadar sürdü. Köleler, Afrika'nın farklı ülkeleri olan Angola, Nijerya ve Benin bölgelerinden geldi. Köleler çok zor şartlar altında Atlantik'i geçti. Birçoğu, yolculuk sırasında öldü.²⁰²

Mim Kemal Öke'ye göre, *Köleler gemilerde getirilirken, köpekbalıkları... gemileri izliyor, gemilerden atılacak insan gövdelerini bekliyorlar... Mezbahaların en kötü kokusundan kötü koyuyor... döşemeler, kan, kusmuktan... kayıyordu.*²⁰³

Rio de Janeiro, Salvador, Recife ve São Luís bağlantı noktaları üzerinden Köleler, ülke genelinde satıldı. Brezilya'ya giren Afrikalı kölelerin sayısını hesaplamak için çeşitli girişimler olmuştur. 16. yy'dan, 19.yy'a kadar toplam 3.6 milyon Afrikalı'nın, Brezilya'ya getirildiği tahmin edilmektedir. On yedinci yüzyılın ortalarında, Brezilya'da Afrikalı nüfusun, serbest nüfusa göre daha çok olduğu ifade edilmiştir.²⁰⁴

2.2.1.Kölelik

Sömürge döneminde, Kızılderililerin köleleştirme çabaları zor olmuştur. Köle avcılarına karşı direnişlerinin yanında çalıştırıldıkları çiftlik ve tarlalarda isyan çıkarmalarından ötürü, Afrika'dan getirilen köleler ağır ve zor şartlarda yolculuk etmelerine karşın Kızılderililer göre nispeten daha iyi olduklarından bahsedebilir.²⁰⁵

---

²⁰² **Africanos no Brasil, Dubiedade e Estereótipos** <http://www.comciencia.br/reportagens/migracoes/migr11.htm>, Erişim Tarihi:02.11.2012

²⁰³ Öke, a.g.e., s. 70.

²⁰⁴ **Africanos no Brasil, Dubiedade e Estereótipos** <http://www.comciencia.br/reportagens/migracoes/migr11.htm>, Erişim Tarihi:02.11.2012

²⁰⁵ Öke, a.g.e., s.69.

En büyük köle tüccarların müşterileri, Cizvit mülkleri idi ve köleleri üreticilere kiraya verebiliyorlardı. Erken dönemdeki analistlere göre, yerleşimciler bedensel iş görmemek için köle satın alıyordu. Roberts'e göre:

'Elde etmeye çalıştıkları en önemli şey, kendi işlerinde çalıştırmak için kölelere sahip olmaktır. İki çift veya yarım düzüne alabilen herkes, başka dünyevi malı olmasa bile ailesine güzelce bakabilirdi. Kölelerden biri sahibi için avlanırken, diğeri balık tutar kimleri ise tarlalarda çalışır veya ev işlerine bakar',²⁰⁶

16. yy'da yerli kölelerin sayısı, Avrupalı yerleşimlerin sayısından üç kat fazlaydı. Şeker ticareti arttığından ötürü daha fazla üretimi artırmak gerekiyordu. 17. yy'a gelindiğinde Brezilya, Avrupa şeker tüketiminin 5/4 'ünü karşılıyordu. Köle ticareti ve şeker ithalatında, büyük gelir elde eden Portekiz imparatorluğu,(Portekizlileri sömüren İngilizler) kendi ticaret üçgenini de kurmuş oldu. Köle karşılığında Afrika'ya mal, getirilen kölelerin Brezilya'da satılması ve Avrupa'ya ihraç edilen şeker, Portekizliler dünyaya, kurduğu insan ticaret üçgenini nasıl uyguladığını göstermektedir.²⁰⁷

Brezilya'da yaşayan köleler, efendi-köle sendromu içinde değerlendirildiğinde yaşadıkları yerde, sahiplerin iltifatına mazhar olanlar efendisinin sağ koluyken, kadınları ise ev işlerinde çalışırdı. Çiftliklerin malikânesinde efendiler, köleler ise *senzalarda* (oda tipi ev) kalıyordu.²⁰⁸

Brezilya nüfusunun büyük çoğunluğunu, köle kökenli nüfus oluşturuyordu. Kölelik kaldırıldıysa da, toplum içerisinde siyahların köleliği sürmekteydi. Köleliğin kaldırılmasından sonra farklı renkler arasındaki evliliklere, ABD'deki gibi nefretle bakılmamış ve ortaya bugünkü etnik karışımli nüfus ortaya çıkmıştır.²⁰⁹ 2003'te uygulamaya konan kölelik karşıtı yasalarla, binlerce köle işçi serbest bırakıldı. Günümüzde, Brezilya'da kölelikle mücadele için yaptırımlar uygulansa da kölelik devam etmektedir.²¹⁰

²⁰⁶ Roberts, **a.g.e.**, s.78-79.

²⁰⁷ Ponting, **a.g.e.**, s.484-485.

²⁰⁸ Öke, **a.g.e.**, s. 74-75.

²⁰⁹ Roberts, **a.g.e.**, s.78-79.

²¹⁰ Melissa Hogenboom, **Köleliğe Karşı Mücadelenin Neresindeyiz?** http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/10/121019_slavery.shtml, Erişim Tarihi: 02.04.2013

2.3. Avrupalılar

2.3.1. Portekizliler

1500 yılında Brezilya'nın, Portekizli denizci Cabral'ın, keşfetmesiyle Portekizliler yerleşmeye başladı. Kolonizasyonun ilk iki yüzyılında 100,000 Portekizli, (yılda yaklaşık 500 kolonistler) geldi. Göç, 18. yüzyılda artarak 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında doruğa ulaştı. Diğer bir ifadeyle, 1500 yılından 1950'lere kadar göçler devam etmiştir. Portekizliler, Brezilya'da en fazla temsil edilen grup olarak görülür. Rio de Jenerio ve Sao Paulo'da yoğun olarak yaşamaktadırlar.²¹¹

Portekizliler, Brezilya'da en çok nüfusa sahip etnik gruptur. Portekizlilerin Brezilya'ya göç etmesindeki etken, Brezilya'nın keşfinin Portekizliler tarafından yapılması, Portekiz'de yaşanan ekonomik zorluklar, dilsel ve kültürel yakınlık gelmektedir. Bu göçler, 1877–1972 yılları arasında yoğun ve uzun süre devam etmiştir. Portekizliler, Brezilya'nın kırsal ve kentleri olmak üzere, tüm ülkeye yayılmış etnik gruptur. Rio de Jenerio şehri, en çok Portekizlilerin ve onların soyundan gelenlerin yaşadığı şehirdir.²¹²

Rio de Jenerio'da Portekizlilerin bir arada yoğun yaşamasındaki sebep, Rio'nun uzun süre (İmparatorluktan beri) başkent olmasıdır. Portekizlilerin göçlerinde sosyo-ekonomik farklılıklar dikkat çekmektedir.

İlk göçlerle gelenler, gemilerde çalışanlar oldu. Ticaret ve köle satışı için gelenlerin elit olduğu gözlenirken, 1900'lü yıllardan sonra gelenler ise yoksul Portekizliler olduğu dikkat çekmiştir.²¹³

---

²¹¹ Helena Vilaça, **Imigração, Etnicidade E Religião o Papel das Comunidades Religiosas na Integração dos Imigrantes da Europa de Leste**, Lizbon, Alto-Comissariado Para a Imigração e Diálogo Intercultural, 2008, p. 35-40.

²¹² a.g.e.

²¹³ **A Imigração Portuguesa**, http://www.passeiweb.com/na_ponta_lingua/sala_de_aula/geografia/geografia_do_brasil/demografia_imigracoes/brasil_imigracoes_portugal, Erişim Tarihi: 19.04.2013

Portekizlilerin göçleri dört evreye ayrılmaktadır.

İmigração Restrita-(Kısıtlı Göç)-(1500-1700)

İmigração de Transição-(Geçiş Göçü)-(1710-1850)

İmigração de Massa-(Kü(i)tle Göç)-(1851-1930)

İmigração de Declínio-(Azalan Göçler)-(1960-1991)

Birinci dönem göçleri, 15. ve 16. yüzyılda gelişen göçlerdir. Zengin göçmenler ve yeni Hıristiyanların oluşturduğu bu grupların içinde, sürgüne gönderilenler de bulunmaktaydı. (Bahia ve Pernambuco şehirlerine yerleşmiş olan Portekizlilerin arasında, zengin göçmenlerle iç içe yaşamaktaydı.) Kolonizasyonun ilk yıllarında zengin Portekizlilerin bu bölgeye rağbet ettikleri ifade edilir. İkinci dönem göçleri, birinci döneme göre, sosyo-ekonomik açıdan taban tabana zıttır. Bu dönemde oluşan göçlerde yoğun bir artış gözlenmiş bu artış, 3. dönemin sonuna kadara devam etmiştir.²¹⁴

Minho Bölgesi diye tabir edilen, eğitim düzeyi düşük gruplar, Brezilya sosyal tabakasının en alt basamağında yer almaktadır. 3. dönemde daha büyük gruplar gelmiştir. Minho Bölgesi oluşlarından ötürü damgalanan ve Portekizliler ile ilgili olumsuz bir ön yargının olduğu döneme denk gelir. Son dönem, 1939'dan sonra Portekizlilerin göçlerinde bir azalma olmuştur. Portekiz'in ulusal endüstriyel sanayisinin gelişmesi, iş piyasasının genişlemesi ile göçlerde azalma meydana gelmiştir. 1960'lıların sonları, 1970'lerin başında tekrar artış yaşansa da, ilk dönem göçlerine göre yoğun olmamıştır.²¹⁵

---

²¹⁴ **A Imigração Portuguesa**, http://www.passeiweb.com/na_ponta_lingua/sala_de_aula/geografia/geografia_do_brasil/demografia_imigracoes/brasil_imigracoes_portugal, Erişim Tarihi: 19.04.2013

²¹⁵ **a.g.s.**

2.3.2. İtalyanlar

İtalya'da, 1870'lerde sanayileşmenin artması ve kırsal alanda yaşayanlar için, hayat zorluklar içinde geçmeye başladı. İtalyanlar 1870-75 yıllarında Brezilya'ya gelmeye başladılar.* Sao Paulo'ya başlayan göçler, Brezilya hükümeti tarafından güney eyaletlere yönlendirildi. Önce güney Brezilya genelinde, kırsal alanda topluluklar halinde yerleştiler. 20. yüzyılın başlarında, çoğunlukla güneydoğuda kahve plantasyonlarına yerleşti. İtalyanlar, Brezilya'daki ikinci büyük topluluk olduğunu belirtebiliriz.²¹⁶

Köleliğin kaldırılmasından sonra, İtalyanlar Brezilya'nın kalifiyeli işgücü haline geldi. Ağırlıklı Sao Paulo'ya yerleşirken, Rio Grande/do Sul ve Minas Gerias eyaletlerinde de yoğun nüfus görülmektedir. Bunun yanında Santa Catarina, Esprinto Santo'da İtalyan koloniler bulunmaktadır. Kahve çiftliklerinde nitelikli üş gücü durumunda olan İtalyanlar para biriktirerek, çalıştıkları çiftlikleri satın alıp genişlemişlerdir. İtalyan göçleri 1920'lere kadar devam etmiştir.²¹⁷

2. Dünya Savaşı'ndan sonra, İtalyan göçlerinde düşüş görüldü. İtalyan ekonomisi toparlandıktan sonra İtalyan göçler kesildi. İtalyan göçlerinin Brezilya toplumuna birçok yönden katkısı olmuştur. Özellikle dini hayatın şekillenmesi, müzik-mutfak ve mimari gibi konularda birçok etkileşim söz konusudur. İtalyanlar, São Paulo ve Rio Grande şehirlerinde, kentleşme ve saniyeleşmeye katkıda bulunurken, özellikle inşaat sektörü ve tekstil sanayisinde, faaliyetlerini sürdürdüler.²¹⁸

---

²¹⁶ **A Imigração Italiana no Brasil**, <http://historiaespeticular.blogspot.com/2012/04/imigracao-italiana-no-brasil.html>, Erişim Tarihi: 30.03.2013

²¹⁷ **a.g.s.**

²¹⁸ **a.g.s.**

* İlk İtalyan göçmen İtalyan Caoetano Pozzi oldu. 30 yaşında geldi. 76 torun bıraktı ve 1926 yılında öldü.

2.3.3. Almanlar

Brezilya'ya ilk Alman göçü 19. ve 20. yüzyılda (Kral IV Dom Joao döneminde), İsviçre kantonlarındaki Almanların, Bahia ve Rio'ya gelmesiyle başlar. Bunların çoğu güney Brezilya şehirlerinde (Sao Leopoldo, Rio Grande, Santa Catarina Nova Hamburgo, Blumenau) kırsal topluluklar halinde yaşadı. 1. ve 2. Dünya savaşı sırasında, Almanya'dan gelen göçler sekteye uğrasada, savaştan sonra devam etti. Brezilya'nın güneyinde, yoğun Alman nüfusu bulunmaktadır.²¹⁹

Almanya'da 19. yüzyılda sanayileşmenin başlaması ve buna bağlı olarak, ekonomik ve sosyal sorunların artması, Alman göçlerini tetikleyen faktördür. Sanayileşme ile insan emeği ikinci plana atılınca köylüler ve kırsal alanda yaşayanlar, yeni pazar alanları aramaya başladı. Böylelikle yeni kıtalara açılmak zorunda kaldılar. Alman hükümeti göç hareketini destekledi. Bu dönemde Brezilya, çalışacak ve yerleşimci olacak insanları ülkesine teşvik etmekteydi. Alman hükümeti ile Brezilya hükümeti arasında yapılan antlaşma sonucu, Alman göçleri başlamış oldu. Alman göçleri iki tür halinde gerçekleşti. Birincisi, Brezilya hükümetinin teşviki ile ikincisi ise, teşvik edilmeden kendiliğinden veya daha önce gelenlerin tavsiyeleri ile Alman göçleri gerçekleşti.²²⁰

Almanların, Brezilya'nın güneyine yerleştirilmesindeki en büyük etken, benzer iklim koşullarının yakınlığı ve Almanların tarım alanlarında uzmanlaşmasından ötürü zirat yapmaya uygun alanların güney bölgelerde elverişli olmasıdır.²²¹ Almanlar yerleştikleri bölgede tarımsal kalkınmayı ve tarım ürünlerinin çeşitlendirilmesine katkıda buldukları gibi zengin bir orta sınıfın oluşmasını sağladılar.²²²

---

²¹⁹ **Imigração alemã no Brasil**, <http://www.guianovafriburgo.com/historia.php?id=15> Erişim Tarihi: 30.03.2013

²²⁰ Diogo da Silva Dreyer, **A imigração alemã**, <http://www.aprendebrasil.com.br/reportagens/alemanha/default.asp> Erişim Tarihi: 18.04.2013

²²¹ <http://www.dw.de/alem%C3%A3es-no-brasil-hist%C3%B3ria/a-1922625> Erişim Tarihi: 18.04.2013

²²² Dreyer, **a.g.m.**

2.3.4. İspanyollar

1870’de Brezilya’ya yerleşmeye başlayan İspanyollar, 1880-1890 tarihlerinde kahve plantasyonlarında çalışmak için yoğun bir şekilde Sao Paulo’ya akın etti. 1880’lerde başlayan İspanyol göçlerinde, dönem dönem büyük bir yoğunluk yaşandığını belirtmemiz gerekir. Brezilya daha iyi bir yaşam için, yeni bir hedef olarak tercih edilmeye başlandı. İspanyollar için tarih ve kültürel bağlardan ötürü Arjantin, Küba, Uruguay bulunsada, Brezilya’da yaygın olan kahve plantasyonları, İspanyollara için daha cazip geldi. 1880-1950 yılına kadar 700.000 civarından İspanyol’un geldiği tahmin edilmektedir. İspanya’dan göç edenlerin büyük bir kısmı Galiçya ve Endülüs’ten gelmiştir. İlk gelen İspanyollar Sao Paulo, Rio, Minas Gerais ve Bahia (gibi diğer göçler) gibi benzer şehirlere yerleşmişlerdir.²²³

Köleliğin kaldırılmasından sonra İspanyol göçmenler, daha az yetenek isteyen işlerde çalıştıklarından ötürü, halkın en yoksul kesimini oluşturdular. Afrikalı zencilerle beraber hayat sürdürdüklerinden melez ırkın oluşumuna sebep oldular. Brezilya’da İtalyan göçlerin düşüşünden sonra İspanyollar, İtalyanların yerine nitelikli işgücüne katılmaya başladı.²²⁴

Daha sonra Katalanlar, Basklılar ve Valencialılar gelerek, Brezilya sektöründe İspanyol işçiler hızla bir topluluk kurdular. İspanyol diktatör Francisco Franco dönemine kadar, sadece Sao Paulo’da 750.000 İspanyol göçmen yaşamaktaydı. İlk gelen Galiçya ve Endülüslüleri, yarı-köle ve işçi olarak ağır koşullarda çalışmalarına rağmen, daha sonra şehirlere yerleştiler. Franco döneminde göçler azalsada İspanya iç savaşı döneminde yeni bir akım başladı. İç savaştan sonra toparlanan İspanya ekonomisi ile birlikte, İspanyol göçleride durdu.²²⁵

---

²²³ **A imigração espanhola**, http://www.passeiweb.com/na_ponta_lingua/sala_de_aula/geografia/geografia_do_brasil/demografia_imigracoes/brasil_imigracoes_espanha, Erişim Tarihi: 19.04.2013

²²⁴ **A história dos imigrantes espanhóis no Brasil**,<http://imigrantesespanhois.blogspot.com/2012/05/historia-dos-imigrantes-espanhois-no.html> Erişim Tarihi: 18.04.2013

²²⁵ **A imigração espanhola**, http://www.passeiweb.com/na_ponta_lingua/sala_de_aula/geografia/geografia_do_brasil/demografia_imigracoes/brasil_imigracoes_espanha, Erişim Tarihi: 19.04.2013

2.3.5. Doğu Avrupalılar

Polonyalıların göçleri iki döneme ayrılır. Birincisi 19. yüzyılda, ikincisi ise 20. yüzyıl göçleridir. 1795 yılında Polonya, Avusturya, Rusya ve Prusya tarafından bölününce, halk üzerinde ciddi baskılar yaşanmış, bu baskılar sonucunda ülkelerinden göç eden 16 aile (80 kişi), 1869 yılında Brezilya'ya göç etmiştir. Göç eden Polonyalılar, Brezilya'nın güneydoğu şehirleri olan Santa Catarina, Brusque şehirlerine yerleşti. Daha sonra bazıları iklimin benzerliğinden ötürü Paranâ eyaletine göç etti. Koloni kurma gibi düşünceleri olan Polonyalılara, Alman göçmenler mücadele etmemiş, Polonyalıların kolonileşmesine karşı çıkmış, maddi durumu iyi olmayanları da köleleştirmeye çalıştılar. 1890 yılında yılındaki zorluklara dayanamayan bir kısım Polonyalı, Sao Paulo ve Rio de Jeniro gibi şehirlere göç etmiştir.²²⁶

Ukrayalılar, Doğu Avrupalı Polonyalılarından sonra en etkili ikinci Doğu Avrupalı grubu oluşturur. 1895-96 yıllarında Ukranyalıların göçleri başladı. Paranâ bölgesinde çiftçiliklerde tarımla uğraşırlar.²²⁷

Brezilya'da Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Litvanya ve Yunanistan'dan göçler olmuştur.²²⁸ Brezilya'nın son Cumhurbaşkanı Dilma Rouseff, Bulgar göçmenidir.

---

²²⁶ Bruno Groppo, **Os Exilios Europeus no Século XX**, http://www.dhi.uem.br/publicacoesdhi/dialogos/volume01/vol6_atg1.htm, Erişim Tarihi: 10.01.2013

²²⁷ <http://www.parana.pr.gov.br/modules/conteudo/conteudo.php?conteudo=7> Erişim Tarihi: 10.01.2013

²²⁸ Ramazan Özey, **Amerikan Coğrafyası**, İstanbul, Aktif Yayınları, 2007, s.266.

2.4. Asyalılar

2.4.1. Ortadoğulular (Turcolar)

Ortadoğulular'ın göçleri, Brezilya İmparatoru II. Dom Pedro'nun 1880 yılında Osmanlı İmparatorluğunu ziyareti sırasında Lübnan'a uğradıktan sonra, Brezilya'ya göçler başladı. Ortadoğu'da ikamet eden yüz binden fazla Osmanlı vatandaşının büyük bölümü işsiz, fakir, ülkesine ve topraklarına kırılmış maceracı insanın, bu bölgeden gitmiş olmasıyla ilgilidir.²²⁹ Bazı analistler ekonomik problemlerin yanında göç edenlerin büyük kısmının Arap Hıristiyanı olması münasebetiyle siyasi sebeplerde dikkat çekmiştir.²³⁰ Osmanlı İmparatorluğu'nun, Türk olmasından ötürü Ortadoğu'dan gelen göçmenlere 'Turco' denilmiştir. Lübnanlı ve Suriyeli Araplara, (Çalışmamız için yaptığımız saha araştırmasında) Brezilyalılar tarafından halen Turco sıfatı kullanıldığını gözlenmektedir.

İlk dönem göçü, 1900 yılına kadar sürerken, Arap göçmenleri diğer göçmenlerden ayıran en önemli özellik, tarım plantasyonlarında çalışmak yerine seyyar satıcılık, manavlık yaparak ticaretle uğraşmasıdır. 1914'den 1918'e kadar, (1. Dünya savaşının başı ve sonu) Turco göçlerinin ikinci dönemine denk gelmektedir. Bu dönem göç edenler hükümetlerin desteği olmadan gerçekleşen göçlerdir. (İlk göç edenlerin yardımları ve teşvikleri olduğunu belirtmemiz gerekir.) 1918 ve 1950 yılları arası 3.ve 4. döneme denk gelir, bu dönemde yapılan göçlerde iş aramak gibi bir uğraş ve sosyal bir uyum yaşanmamıştır. 1950'li yıllarda, sadece Sao Paulo'da 70.000 civarında Suriyeli ve Lübnanlı göçmen olduğu tahmin edilmektedir. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Brezilyalı göçmenler arasında, Lübnanlı ve Suriyeli göçmenlerin ekonomik durumlarının gayet iyi olduğundan, Brezilyalılarla yapılan evliliklerle de ülkelerine geri dönme durumları kalmadığı görülmektedir.²³¹

²²⁹ Mehmet Temel, **XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri**, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.19, Sayı.2, 2002, s. 167-189.

²³⁰ **Hamdi Genç-İ.Murat Bozkurt**, Osmanlı'dan Brezilya ve Arjantin'e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo- Ekonomik Durumu (1850-1915), **İstanbul, Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt XXVIII, Sayı. I, 2010, s.76-78.**

²³¹ **O libano**, http://www.libano.org.br/olibano_hist_migracao.html, Erişim Tarihi: 15.01.2013

2.4.2. Uzakdoğulular

Brezilya'ya ilk göç eden Japonlar, 1908 yılında 'Kasato Moru' isimli gemiden 165 ailenin gelmesiyle Japon göçleri başlar. Bu göçmenlerin çoğu, Sao Paulo eyaleti ve kuzey eyaletlerin çevresindeki kahve çiftliklerinde çalışmak için gelmiştir. Japonların, Brezilya'ya göç etmesinin sebebi, 20.yy başlarında Japonya'da büyük nüfus artışı ile Brezilya'da yabancı iş gücüne ihtiyaç duyulmasının, aynı döneme denk gelemsi ile ilgilidir. 1888 yılında köleliğin kaldırılmasıyla Brezilya hükümeti ilk antlaşmayı Almanlarla 1824 yılında, 1895 yılında da Japonya ile dostluk, ticaret ve seyrüsefer antlaşması yapıldı. Japon göçlerini teşvik etmek için propagandalar yapıldı.²³²

İlk göçler Peru'ya yapılsada, altyapı yetersizliğinden ötürü çoğu Brezilya'ya kaçtılar. Daha sonra ülke ekonomisinin, işgücü gereksinimi ortaya çıkınca Brezilya ve Japon hükümetleri arasında antlaşma imzalandı. Bu antlaşmayla 15.000'den fazla Japon geldi. 1914-1940 yıllarında 160.000'den fazla Japon, Brezilya'ya göç etti. Göç eden Japonların büyük bir kısmı Sao Paulo eyaletini tercih etti. Bir kısmı güneydeki Paranâ eyaleti, diğer bölümünde tarım sektörüyle uğraşmak için Amazon bölgesine göç ederek, buranın zorluklarıyla mücadele etmişlerdir. Erken dönemde yapılan göç, çok sıkıntılı geçmiş farklı dil, adet, kültür, iklim, gıda alışkanlığı gibi zorluklarla uğraşmış, özetle Japon halkının entegrasyonu sıkıntılarla olmuştur. İlk gelen aileler geri dönmek istemişlerde, çiftlik sahiplerinin öne sürdüğü antlaşma şartları sebebiyle çalışmak zorunda bırakılmışlardır.²³³

Japonya'dan gelen göçmelerin 4 nesil olarak tanımlandığını görmekteyiz.

1.Nesil (İssei, Göçmen)

2 Nesil (Nisei, Çocuk)

3. Nesil (Sansei, Torunlar)

4. Nesil (Yansei, Torun)²³⁴

---

²³² http://www.sauekirin.com.br/portugues/novidades_noticias_01_centenario.html, Erişim Tarihi: 20.03.2013

²³³ <http://www.culturajaponesa.com.br/hm/historiadoimigracao.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2013

²³⁴ **Japonês**, <http://www.labeurb.unicamp.br/elb/asiaticas/japones.htm>, Erişim Tarihi: 18.03.2013

2. Dünya Savaşı sırasında Brezilya, müttefiklerin yanında savaşa girerek Almaya, İtalya ve Japonya'ya savaş açtı. (Japonya ile yapılan antlaşma iptal edilip, Japon göçmenler ajan olarak suçlanarak tutuklandı.) Vargas döneminde Japon dili yasaklanmış, kültürel faaliyetleri suç olarak ilan edilmiştir. Savaştan sonra Japon göçmenlerde daha çok artış yaşanmıştır.²³⁵ Günümüzde Brezilyalı Japonlar, 2. Dünya savaşından sonra ülkenin tahrip olmasından ötürü vatanlarını terk ettiklerinden, Japonya'da eleştirilir. Buna rağmen Brezilya, Japonya dışında en fazla Japon'un yaşadığı ülkedir.²³⁶ Brezilya, Uzakdoğu'dan Japonların dışında, son yıllarda Kore, Tayvan ve Çin'den de göç almaktadır.²³⁷

2.5.Diğer Etnik Gruplar

Hollandalılar, 19. ve 20. yüzyılda Brezilya'nın çeşitli bölgelerine yerleşmeye başladılar. Özellikle 2. Dünya Savaşı'nın yol açtığı açlık, yoksulluk, işsizlik ve yıkım nedeniyle birçok Hollandalı Brezilya'ya göç etti. İlk Hollandalılar, 1858 yılında Brezilya'ya geldi. 1860'da Hollanda kolonisi kuruldu. 1899-1940 yıllarında 8.200 Hollandalı Brezilya'ya göç etti. Brezilya hükümeti, Avrupalı göçmenlerin yerleşmesi için kolonizasyon projesini başlattı. 1908 yılında güney Brezilya'da para de kurulmasını sağladı. Gelen göçmenler gür ormanların içerisinde salgın hastalıklara, çekirge ve sıçanlardan geçen veba hastalığına ve ormanlarda aç kalan domuzların saldırı ile uğraşmak zorunda kaldılar. 1911 yılında 40 Hollandalı Paranâ'ya yerleşti. Sütçülük ticaretinin yanında Süt Kooperatifi kurdular. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946-1976 yıllarında 6098 Hollandalı, Brezilya'ya göç etti. Bu göçmenler sayesinde bölgeye, tarımla beraber makine, traktör ve hayvancılık getirildi.²³⁸

---

²³⁵ **Japonês**, <http://www.labeurb.unicamp.br/elb/asiaticas/japones.htm>, Erişim Tarihi: 18.03.2013

²³⁶ http://www.sauekirin.com.br/portugues/novidades_noticias_01_centenario.html Erişim Tarihi: 20.03.2013

²³⁷ <http://www.estado.com.br/editorias/2008/05/10/cid-1.93.3.20080510.31.1.xml/> Erişim Tarihi: 20.03.2013

²³⁸ Eduardo Fonseca, **Os Brasileiros Holandeses**, <http://www.brasileirosnaholanda.com/novo/coluna.php?codColuna=214>, Erişim Tarihi: 20.03.2013

Brezilya ekonomisinin son 10 yıl içerisinde düzelmesi, bölgede olduğu gibi dünyada da adında söz ettirmektedir. İstikrara kavuşan siyasi yönetimi ile birlikte, düzelen ekonomi, çevre ülkelerde yaşayan insanlar için umut olmaktadır. Büyük çoğunluğu Güney Amerika ülkeleri olmak üzere Bolivya, Paraguay, Peru, Şili, Arjantin ve Kolombiya'dan göç almaktadır. Bunun yanında ticari ilişkilerden ötürü Çinlilerin etkisi her geçen gün artmaktadır.²³⁹

3. Irk Sorunsalı

Portekizlilerin Brezilya'ya adım atması, birçok sorunsalıda beraber getirecektir. Portekizliler uzun gemi yolcuğu yaptığından ötürü, ağırlıklı olarak erkek nüfus fazlaydı. Gelen Portekizliler önceleri Kızılderililerle, ya evlendirilmiş veya zorla cinsel ilişkiye zorlanarak, Beyaz ve Yerli (Caboclos) ırk karışımının doğmasına neden olmuştur. 1600'lü yıllarda Minas Gerais ve Mato Grosso'daki altın madenlerinde ve daha sonra şeker kamışı tarlalarında çalıştırılmak için Afrika'dan getirilen köleler, köle sahipleri tarafından satılarak, evlilik veya Afrikalı siyah kadınlara tecavüzler edilip, farklı ırklı çocuk yapmaya zorlanmıştır. Bu da Siyah-Beyaz (Mulatos) melez ırkın doğmasına yol açmıştır. 1888'de köleliğin kaldırılmasıyla beraber Avrupalı ve Asyalıların göç etmesi ile 'Sarı' ırk, Brezilya kültürüne dahil olmuştur.²⁴⁰

Cilt rengine göre, insan ırklarının belirlenmesi ana etimolojik terimlerde beyaz, siyah, kahverengi, sarı ve yerli olarak olsada, bilinçli(siz) cinsellik ilişki ve tecavüzler Beyazlaştırma politikasıyla beraber, geniş bir aralığı olan renkler (ırk) tanımını ortaya çıkarmıştır. (Kirli, Bal, Sarı, Kahverengi, Mestizo Mor, Kırmızı, Kızarmış Mor, Sütü Kahverengi, Kızarmış Siyah, Koyu Beyaz, Pembe, Koyu Pembe, Pardos, Kızarmış Siyah...)

²³⁹ Marcia Carmo, **Brasil tem 600 mil imigrantes ilegais, diz entidade**, http://www.bbc.co.uk/portuguese/reporterbbc/story/2008/03/080320_imigracaobrasililegais.shtml, Erişim Tarihi 30.10.2012

²⁴⁰ Paul C. Gorski, **International Perspectives on Race and Ethnicity: An Annotated Bibliography** http://www.edchange.org/multicultural/papers/chang_dodd.html, Erişim Tarihi 30.10.2012

Siyahlarnın birleşmesi nedeniyle yerli, beyaz, sarı ve kahverengi gibi beyazlaştırma politikasına maruz kalmıştır. Kahverengi ırkı, yarı beyaz ve yarı siyah ırkın birleşmesiyle meydana gelmiştir. Kahverengi ırkının sarı, beyaz kahverengi, açık beyaz kahverengi ile birleşmesiyle beraber, diğer ırklarda beraberinde gelmiştir.^{241,242} Toplumsal kimliğin tarihsel referansları, kolektif evrelerden taşınarak gelmiştir.²⁴³

Brezilya'da ırksal sınıflaşmanın koşulunda melezleşmenin yattığını belirtmekte yarar var. Yerli nüfus ile beyazların şeker kamışı plantasyonları ve madenlerde birlikte çalıştırılması ırklarında karışmasına neden oldu. Afrika'dan getirilen köleler ile yerlilerin, beyazlarla evlenmeleri melezleşmeye yol açtı. Böylelikle insanlar toplum içinde konumlarına göre değil üretim alanındaki konumlarına göre sınıflandırılmaya başlandığını görmekteyiz.²⁴⁴

Brezilya yüzyıllar süren göçlerle, nüfusu çok kültürlü ve çok ırktan meydana gelmiştir. Birçok renkten oluşan bir toplum meydana gelerek, çok ırklı bir ortamda beraber yaşamaktadır. Göç konusunda yukarıda değindiğimiz çeşitli sebeplerden ötürü, Brezilya'yı yurt benimsemiş çeşitli etnik gruplar birçok renk grubunda meydana getirmiştir. Brezilyalılar kendi renk değerlendirmesini yaptığında, istatistiksel bilginin sosyal hayattaki gerçeği yansıtmadığını göstermektedir. Tablo 2'de görüleceği üzere, beyazların sosyal statüde, karma (melez-pardo) ve siyahlara karşı statüsünün daha yüksek olduğu ile ilgili geniş bir kanaat vardır. Köleliğin 1888 yılında, resmen kaldırılmasından sonra 100. yılına denk gelen 1988 yılında ırksal ayrımcılığın yapılmaması için anayasal düzenlemeler yapılsa da, sosyal ve ekonomik hayata yansması ters olmuş, Afrikalı siyah nüfus, yoksulluğun ana kaynaklarından birisi durumuna gelmiştir.²⁴⁵

---

²⁴¹ Arnaldo Lyrio Barreto, **Descolorindo As Estatísticas Oficiais** , <http://www.hcte.ufrj.br/downloads/sh/sh3/trabalhos/Arnaldo%20Lyrio%20Barreto%202.pdf> , p.1-6. Erişim Tarihi 30.12.2012

²⁴² Elisa Larkin Nascimento, **The Sorcery of Color, Identity, Race, and Gender in Brazil**, Philadelphia, Temple University Philadelphia Press, 2007, p. 9-12.

²⁴³ Nascimento, **a.g.e.**, p. 9-12.

²⁴⁴ Alaeddin Şenel, **İnsanlık Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi, 2006, s.1037-1038.

²⁴⁵ http://www.ibge.gov.br/home/presidencia/noticias/noticia_visualiza.php?id_noticia=737&id_pagina=1 Erişim Tarihi: 29.10.2012

Ten/Cilt rengine göre dayalı, ön yargılı kamu bilinci nedeniyle, eşit sosyal yapının gelişimi yavaş yavaş gerçekleşmektedir. Lula da Silva başkanlığı döneminde, etnik ayrımcılıkla mücadele edilmiş ve yeni sosyal bilinci oluşturmak için çaba sarf edilmiştir. 2006 yılında düzenlenen uluslararası konferanslarda ırksal eşitlik üzerinde durulsada günümüzde sosyal hizmetlerde, siyahlara yönelik kota sistemi oldukça yoğun tartışmalar bulunmaktadır.²⁴⁶ Latin Amerika'da olduğu gibi Brezilya'da toplumsal yapı içerisinde etnik ayrımcılık yapılmaktadır. Brezilya toplumu içinde, sosyal statü açısından en aşağıda Kızılderililer, biraz daha üzerinde Mestizo, onun üstünde siyah ve siyah-beyaz karışık olanlar, en üste beyazlar yani Avrupa kökenliler yer almaktadır.²⁴⁷

3.1.İrk Çeşitleri

3 farklı ana ırkın karışımından, çok sayıda ten rengi farklı insan tipi ortaya çıkmıştır.

Beyaz: Avrupa kökenlilerin torunlarıdır. Özellikle Portekizlilerin, keşfetmesiyle beraber Brezilya'ya gelen etnik gruptur. İspanyollar, İtalyanlar Hollandalılar, Almanlar ve Doğu Avrupalılar (Polonyalılar-Ruslar-Ukranyalılar-Yunanlılar)'dan oluşur. Bu grubun içine, sarı ırk diye tabir edilen Orta Doğulular ve Uzakdoğulular girmektedir.

Siyah: Afrika'dan, Avrupalılar tarafından zorla getirilen kölelerdir. Önceleri şeker kamışı tarlalarında daha sonra kahve plantasyonlarında çalıştırılmak için getirilen Afrikalı, has ırktır. Ağırlıklı olarak Brezilya'nın kuzeydoğu ve güneydoğu bölgelerinde yaşarlar.

Yerliler-İndia (Kızılderililer): Brezilya, Portekizliler tarafından keşfedilmeden önce Brezilya'da yaşayan asli etnik gruptur. Kuzey ve Orta Batı (Midwest) bölgelerinde yaşarlar.

---

²⁴⁶ **Programa Nacional de Direitos Humanos**, <http://www.mj.gov.br/sedh/pndh/menu.htm>.Erişim Tarihi:30.12.2012

²⁴⁷ Roberts, **a.g.e.**, s.53.

Pardos: Üç ana ırk kaynağının birleşmesiyle meydana gelen ırk türüdür. Brezilya'da yaygın hale gelen melez türü olana Pardoslar Beyaz, Siyah, Yerli (Kahverengi) ırkların karışmasından/birleşmesinden meydana gelmektedir.

Mulatos: Beyaz ve Siyah karışımı ortaya çıkan bir ırk türüdür. Ağırlıklı Kuzeydoğu-Güneydoğu ağırlıklı olarak dağılmışlardır.

Caboclos: (Beyaz-Kızılderili), Portekizlilerin, Yerlilerle olan ilişkisine dayanır.

Cafuzos: (Zenci-Kızılderili), Siyah-Yerli karışımıdır. Nüfusun %3 ünü denk gelir.

Ainoco : (Güney Brezilyalılar-Japonlar) Brezilya'da "Sarı" bir ırk olduğundan ötürü, değinmeden geçemeyeceğimiz başlıklardandır. Japonlar ile birleşimden ötürü nitelenen ırk türüdür.

Sarı: Brezilya'ya Ortadoğu ve Asya'dan gelen göçmenlerin oluşturduğu gruptur. Genel sınıflandırmada, Beyazlar arasında değerlendirilmektedir.²⁴⁸

Moreno: Brezilya'da siyah saçlı ve esmer tenlilerin birlikteliğinden doğan tendir. Ortadoğulu Araplar ile Portekizlilerin ve esmer yerlilerin kahverengili olanların biraya getirdiği renktir. Genelde sınıflandırma içinde Pardoların arasında bulunsada kendine özgü yapısı söz konusudur.

Ülkenin güneydoğu bölgesinde ki gelişmiş şehirlerde, bütün etnik gruplar bulunmakta ve bir arada yaşamaktadır.²⁴⁹ Brezilya toplumunun kimliği, ırksal çeşitlilik ile birlikte çağdaş, yapısal ve kurumsal değişiklikler ile karşı karşıya kaldığı sorun ve beraberinde ırk temelli sınıfsal izolasyon, kollektif tartışmalarla sorun teşkil etmeye devam etmektedir.

---

²⁴⁸ <http://www.fairandflawlessskin.com/skintone.html> Erişim Tarihi 15.12.2012

²⁴⁹ www.educarbrasil.com.br. Erişim Tarihi 30.10.2012

4.2. Irk Temelinde Sınıfsal Sorun

Brezilya yazılı olmayan, sözle ifade edilmeyen ırk temelinde bir ayrımcılık söz konusudur. Eski Cumhurbaşkanı FHC, ülkesinde ırk ayrımcılığını kabul etmiştir. Ülke, ırk ayrımcılığını minimize etmek için kanunları rehabilite etsede, günümüzde ayrımcılık süre gelmektedir. Lula da Silva döneminde, ırk ve eşitsizliği azaltmak için çeşitli eylem planları uygulamaya konulmuştur. *Discriminação positiva* (pozitif ayrımcılık) sağlanarak üniversitelerde ve toplum içinde sosyo-ekonomik farkı kapatmak için projeler tasarlanmıştır.²⁵⁰

Brezilya'da ırkçılık sorunu açık bir biçimde görülmesede, beyazların eğitim düzeylerinin iyi olması, sosyo-ekonomik durumlarının siyah-kahverengili insanlara göre daha yüksek olmasının, temellinde ekonomik, eğitim ve kültür temelli sınıfsal ırk farklılıklarının yaşandığını söyleyebiliriz.²⁵¹ Tablo 2'de görüldüğü üzere siyahların ve kahverengili olanların gelirlerinin, beyazlara oranla daha çok düşük olduğu görülmektedir. Bu istatistik spesifik bir bölgeye ait değil, Brezilya'da nüfus yoğunluğunun bulunduğu kuzeydoğu - güneydoğu bölgelerine ait verinin kullanıldığını görmekteyiz.²⁵²

Tablo 2: Brezilya'da altı önemli şehirde, çalışma hayatına katılmış ırklara göre veriler²⁵³

Figura 2A - Número de pessoas em idade ativa por cor ou raça segundo a região metropolitana -Setembro de 2006

	Total	Recife	Salvador	Belo Horizonte	Rio de Janeiro	São Paulo	Porto Alegre
Total	39.753.803	3.001.725	2.874.463	4.147.891	10.124.491	16.246.839	3.358.391
Branca	22.441.857	1.074.847	503.011	1.793.399	5.592.665	10.566.729	2.911.204
Preta	3.758.919	176.373	755.562	383.096	1.121.876	1.047.763	274.249
Amarela	278.417	4.842	3.683	8.689	4.646	254.071	2.486
Parca	13.229.972	1.736.593	1.605.676	1.956.819	3.400.509	4.363.967	166.407
Indígena	44.638	9.070	6.531	5.888	4.795	14.309	4.045

FONTE: IBGE, Diretoria de Pesquisas, Coordenação de Trabalho e Rendimento, Pesquisa Mensal de Emprego.

Kaynak: IBGE

²⁵⁰ **Brazilian Racial Formations - A Nation of Many Colors, Racial Classification In Brazil, Brazil: A Racial Paradise?**, <http://encyclopedia.jrank.org/articles/pages/6027/Brazilian-Racial-Formations.html>, Erişim Tarihi: 17.03.2013

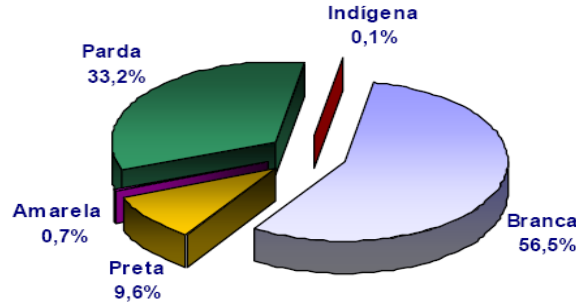
²⁵¹ Barreto, **a.g.m.**

²⁵² **a.g.m.**

²⁵³ <http://www.sidra.ibge.gov.br/bda/tabela/protabl.asp?c=262&i>, Erişim Tarihi:30.10.2012

Şekil 1: Çalışma Hayatının Irklara Göre Dağılımı²⁵⁴

Figura 1 - Distribuição da população em idade ativa por cor ou raça para o total das 6 regiões metropolitanas – setembro de 2006

FONTE: IBGE, Diretoria de Pesquisas, Coordenação de Trabalho e Rendimento, Pesquisa Mensal de Emprego.

Kaynak: IBGE

Bugün Brezilya’da ırkın sınıflandırılması, karmaşıklığı anlamada ön yargılı farklı analizleri beraberinde getirmektedir. Koyu tenli insanların gelirlerinin düşük olduğu, eğitimden yoksun olduğu ve/veya eğitim alma sürecine geç dahil olduğu resmi istatistik tablosunda görüldüğü üzere, gerçek bir yaklaşım gösterilerek düşündürmektedir.^{255,256}

IBGE eski başkanı Simon Schwertzmar, bu sonucun bir ırkçılık olmadığını eğitim temelli olduğunu ve “Az eğitim alıyorsanız, daha az maaş alırsınız. Hiçbir şirket az eğitilmiş bir kişiyi işe alıp, maaş vermek istemez” diye yorum yaparken, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde bireylere adil imkanlar sunulabilen bir eğitim imkanı olmadığını, yüzyıllardır toplum bilincinde siyahlar / kahverengiler, yerliler ve hatta yabancılara karşı ön yargılı bakıldığını dile getirmektedir.²⁵⁷

²⁵⁴ <http://www.sidra.ibge.gov.br/bda/tabela/protabl.asp?c=262&i>, Erişim Tarihi:30.10.2012

²⁵⁵ Barreto, a.g.m.

²⁵⁶ **Brazilian Racial Formations - A Nation Of Many Colors, Racial Classification In Brazil, Brazil: A Racial Paradise?**, <http://encyclopedia.jrank.org/articles/pages/6027/Brazilian-Racial-Formations.html>, Erişim Tarihi 17.03.2013

²⁵⁷ Barreto, a.g.m.

Siyah ve kahverengili (koyu renk) olanların ırk kimliği kölelik dönemi ile ilişkilidir. Yüzyıllardır bilinç altında oluşmuş, toplumsal bir algı bulunmaktadır. Toplam nüfus içerisinde, neredeyse yarı yarıya gözükten koyu renkliler, Brezilya’da azınlık veya ırkçılık gibi fiziki müdahaleye maruz kalmasalarda sosyo- ekonomik, kültürel ve eğitime katılım gibi birçok konuda da geri bırakılmıştır.²⁵⁸

Tablo 3: Altı Eyalette Eğitim Almış Bireylerin, Irklara Göre Ortalaması²⁵⁹

	Total	Recife	Salvador	Belo Horizonte	Rio de Janeiro	São Paulo	Porto Alegre
Preta/Parda (1)	660,45	540,47	644,91	692,70	653,31	694,00	649,40
Branca (2)	1292,19	1046,93	1749,90	1249,95	1293,37	1361,30	1062,95
Oran (1)/(2)*100	51,1	51,6	36,9	55,4	50,5	51,0	61,1

Kaynak: IBGE

Çok ırklı toplumlarda olduğu gibi Brezilya’da da önemli mevkiler beyaz nüfusun elindedir. Afrikalı köleler, siyah ırklarından ötürü, daha az ayrıcalıklara sahip olduğunu ifade edebiliriz. 19. yüzyıl Brezilya’ında beyazlar, azınlık durumundaydı. Avrupa’dan Brezilya’ya başlayan göç hareketleri ile, 1940’da maksimum orana yani % 63.5’e yükseldiğini görmekteyiz. Pardo (kahverengi) olarak tanımlanan nüfus yarıdan daha az görülmüştür. 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren Brezilya toplumu, kendisine özgü (ırk uyumu açısından) bir toplum olduğunu gözlenmiştir. ABD Başkanı Roosevelt’in deyimiyle “*Brezilya’daki toplumsal ırk bilincini hayranlıkla gözlemlemekteyim*” dillendirmesinin yanında bir ironiden de bahsedebiliriz. Bu görüşe rağmen hala sosyal hiyerarşinin en alt seviyesinde siyahlar bulunmaktadır.²⁶⁰

²⁵⁸ **Race in Brazil, Affirming a divide**, <http://www.economist.com/node/21543494> Erişim Tarihi:05.01.2013

²⁵⁹ <http://www.sidra.ibge.gov.br/bda/tabela/protabl.asp?c=262&i>,Erişim Tarihi:30.10.2012

²⁶⁰ Bethell, a.g.e., .p. 477-483.

Eksik istihdam, eğitime geç/eksik katılım, işsizlik, hâla siyah ve melez nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır. Sefil yaşam, kaotik yaşam şehirlerdeki favelalarda filizlenerek sosyal sorun haline geldi. Suç örgütlerinde yuvalamasıyla asayiş problemi, anarşik ortama dönüştü. Brezilya'da ırk sorunsalının bir başka yönüde; Beyazlatma ideali, 20.yy ilk yarısında egemen olan bu doktrin, melezleşmenin önerilmesiyle beraber siyah çoğunluk, Avrupa'dan gelen nüfusla bir ideal olmuştur. Bilim dünyasında hakim olan bu ırkçı doktrin, 19.yy Brezilya toplumunda, ırkçı doktrinlerin uygulandığı ve Avrupa'dan gelen göçlerin teşvikiyle nüfusun, melezleşmesine sebep olmuştur.²⁶¹ Ayrıca, beyaz ırklı bireyin mevcut sistemden, memnun bir yaşam geçirdiğini vurgulamalıyız.

Brezilya'da ilk olarak renk kavramı beyaz / beyaz olmayan, olarak belirlemiştir.(Bireylerin bilinc altında beyaz ve diğer kompozisyonlara denk renk çeşitleri belirtilmiştir.) Brezilya'da kaç tane renk vardır? Sorusuna birçok renk vardır. Yanıtı verilir. Brezilya'da renk sınıflandırmasının muğlak bir konu olduğundan bahsedebiliriz. Birçok kişi kendisini Pardos (Kahverengi) olarak nitelendirse, antropolojik araştırmalarda Pardo'ya tam karşılık gelmediği, çeşitli renk tonlarının farklı kombinasyonları çıkardığı görülmektedir. Örneğin, sarı ve kırmızı bir birleşim olduğunda, farklı isimlerle anıldığı ve toplumda kullanıldığı görülmektedir.(Pudra Sarısı, Kızarmış Mor...) Irkın özelliği, renk tanımı bir korelasyon olduğu gibi, bireyin gerçek sosyal durumu yüksek sosyo-ekonomik imkana sahip yüksek bireylerin kimliklerine eğilim içerisinde (beyazlatma) olabileceğini göstermektedir. Beyazlat(ıştırma)ma ile yeni bir sınıflandırma yapıldığında daha yüksek eğitim düzeyi, daha yüksek gelir düzeyi ile sistematik bir ilişki söz konusudur. Resmi istatistiklere göre, Brezilya sosyo-ekonomik yapısı farklı resimlerden oluşmaktadır.²⁶²

Brezilya'nın kuzeydoğu bölgesinde beyaz nüfusun oranı, siyah ve pardolara oranla daha düşüktür. Brezilya'nın, güney ve güneydoğusunda ise beyazlar % 75 oranında bir çoğunluğa sahiptir. Bu bölgelerde genel kanı, Pardoların yani kahverengililerin siyahlara oranla sosyo – ekonomik durumlarının daha iyi olduğunu görülmektedir.²⁶³

---

²⁶¹ Bethell, a.g.e., p. 477-483.

²⁶² a.g.e.

²⁶³ Bethell, a.g.e., .p. 477-483.

İsveçli doğa bilimci **Carl Linnaeus**(*Sytema Naturae*) doğa sistemi isimli eserinde biyolojik ayrımı vurgulayarak 4 ayrı nitelikte alttürde, insan ırklarının durumunu anlatır.

- *Homo sapiens europaeus*: Beyaz, güçlü, ciddi
- *Homo sapiens asiaticus*: Sarı, tamahkâr, melankoli
- *Homo sapiens afer*: Siyah, tembel, vurdumduymaz
- *Homo sapiens americanus*: Kırmızı, şiddet eğilimli, agresif, huysuz^{264,265,266}

Brezilya’da ırkçılık her zaman inkar edilmekte, basit sınıfsal ayrımcılık bu bağlamda tezat gibi görünsede, tarihsel evrelerden gelen genel kabul görmüş ayrımcılık söz konusudur²⁶⁷ Bu tür toplumlarda sınıf dayanışmasının güçlü olmadığı görülmekle birlikte, yatay sınıf bağlarından çok, dikey ilişkili bağımlı sınıf ayrımlarından söz edebiliriz. Dikey ilişkili sınıf ayrımları kamu hizmetlerinin yoksunluğuna eğitim, sağlık ve sosyo-ekonomik ihtiyaçların eksik alınmasına kadar, birçok konuda olumsuz tezahür etmektedir. Latin Amerika toplumlarının dualistik klişelerinin aksine, Brezilyalıların sınıf yapısı yoksul köylülerin ve işçilerin, zengin toprak sahipleri ve seçkin kitleler karşısında indirgenemez olmasındandır.²⁶⁸

Yukarıdaki bu görüş, ırkların tipik izlenimleriyle ilgili ilişki, ırk ayrımından dolayı uygulanan kotalara, neden sınırlamalar getirilir? Sorusuna, ırk kotalarıyla ilgili tarihsel ve sosyolojik argümanlara görece rasyonel bir düşünce bakışı kazandırmaktır.²⁶⁹

---

²⁶⁴ **Do pensamento racial ao pensamento racional**, <http://www.laboratorogene.com.br/geneImprensa/2009/pensamento.pdf> Erişim Tarihi:05.11.2012

²⁶⁵ Geniş Bilgi İçin, <http://www.biodiversitylibrary.org/item/10277#page/8/mode/1up>, Erişim Tarihi:05.11.2012

²⁶⁶ <http://www.nhm.ac.uk/resources-rx/files/ii-systema-naturae-23637.pdf>, Erişim Tarihi:14.01.2012

²⁶⁷ Bethell, **a.g.e.**, p. 477-483.

²⁶⁸ Nascimento, **a.g.e.**, p. 35-45.

²⁶⁹ <http://www.laboratorogene.com.br/geneImprensa/2009/pensamento.pdf>, Erişim Tarihi:05.11.2012

4. Popüler Kültür

Brezilya’da popüler kültür, birey ve/veya topluluğun kendisini, çevresini, doğayı tanıma, anlamlandırma ve yaşam tarzına izdüşümü olarak tanımlayabiliriz. Popüler Kültür Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar adlı eserde:

Popüler kültür, gündelik yaşamın kültürüdür. Dar anlamıyla, emeğin gündelik olarak yeniden üretilmesinin bir girdisi olarak eğlenceyi içermektedir. Geniş anlamıyla da, belirli kişilerin bir yaşam tarzını ideolojik olarak yeniden üretilmesinin ön koşullarını sağlar. Gündelik ideolojinin yaygınlaşma ve onaylanma ortamını yaratır.....Toplumun geniş kesimi tarafından kabul edilen, benimsenen ve tüketilen bir kültür olmasıdır.²⁷⁰ ....son kertede iktidara teslim olmayı reddetmekle birlikte, zayıfı,güçsüz kılan sistemin sağladığı kaynakları kullanmadaki yaratıcılığıdır.²⁷¹

diye ifade edilmektedir.

4.1. Karnaval

Karnaval Brezilya tarihine, Avrupa’dan Portekizliler ve İtalyanların kültürleriyle birlikte, göçmeler tarafından getirilmiştir. 19. ve 20. yüzyılda renkli maskeler ve kostümlerle kutlanmaya başlayarak, kentsel kutlama özelliği taşımaktadır. İnsanlar, şehrin sokaklarında kendilerini teşhir eden kıyafetler giyinip, gruplar halinde otomobillerini dekor etmesiyle popüleriteside artmıştır. Daha sonra gelişen, samba dans okullarının açılması ve sambanın bir disiplin halinde ritmik bir dans olarak yaygınlaşması, karnavalında samba akımı ile birlikte iç içe geçmesiyle Brezilya popüler kültür hayatına dâhil olmuştur. 20. yüzyılda karnaval, büyüyen ve giderek daha popüler hale gelen bir festival oldu.²⁷²

---

²⁷⁰ Ömer Özer-Erdal Dağtaş, **Popüler Kültürün Hâkimiyeti**, Literatürk Yayın, İstanbul, 2011, s.30-31.

²⁷¹ **a.g.e.**, s. 133.

²⁷² Maria Castro Cavalcanti, **Carnaval Carioca, Dos Bastidores ao Desfile - Coleção História - Cultura e Idéias**, Rio de Jenerio, Edit: UFRJ, V. 6, 2006, p. 45-55.

Bu büyüme, müzik ve dansın heyecan katmasıyla oluşmuştur. İlk samba okullarında dans eğitiminden sonra, sözlü müzik de katılmıştır. Buna LETS denir. Bu sözlü samba, İsmael Silva tarafından oluşturuldu. Sao Paulo ve Rio'daki samba okullarının katılmasıyla birlikte karnavallar daha canlı ve daha renkli hale geldi.²⁷³

Karnaval, raksın ve ritmin birlikteliği ile toplumsal ritüellerde hayat bulmaktadır. Halkın sefaleti göğüslemesini ve yoksulluklarıyla alay edilmesine, dayanma gücünü, karnavallarda gülüp eğlenerek yaşama yeteneğini ifade eder.²⁷⁴Brezilya'da Karnaval, Avrupa'daki karnavallardan farklı anlamlar içermektedir. Karnaval, toplumun alt ve ezilen sınıfı olan Afrikalıların, ülkenin, 'köle-efendi' ayrışmasını bir süre unutturan sosyalleştirici bir yanı da bulunmaktadır.²⁷⁵

Avrupalı Katolik (Portekizli ve İtalyan) göçmenler, Afro-Brezilyalıların Brezilya ulusal kültüründe boy göstermelerinden hoşnut değildiler. 1920'lerde Afro-Brezilyalılar ve beyaz-elit, göçmenler arasında çekişmeler siyah kültürün, beyaz topluma tepki göstermesine neden olmuştur. İkinci bir rahatsızlık ise, yoksul siyahların eğitimden yoksun bırakılması ve atalarının kölelikten gelmesinden ötürü, beyazlar tarafından aşağılanması, bunun yanında katoliklerin, siyah müziğin ve dansın, hıristiyan olmayan bazı Afrikalı din ve mezheplerin alaycı bir ifadesi olduğuna inanmasıydı. 1930'larda bazı kanunlarla kısıtlayıcı tedbirler ve tutuklamalar yapıp etnik bir dışlanmışlık yaşansa da, Rio de Jenerio'daki samba okullarının katılması ve sambanın bir disiplin içerisinde eğitiminin yapılarak, siyah müzik ve dansı bir kültür haline getirilmeye çalışılmıştır.²⁷⁶Günümüzde bu canlılığı devam ettirmek, katılımı her zaman ayakta tutabilmek ve popüleritesinin devamı için rekabetçi ortam(Yarışmalar) yaratılmaya çalışılmış, karnavallar için şampiyonalar düzenlenmiştir. Brezilya turizmine olumlu katkısı söz konusu olsa da Muhafazakârlar ve Evanjlikler tarafından ahlaksızlık ölçütü olarak kabul edilmektedir.²⁷⁷

---

²⁷³ <http://www.vivasamba.com.br/noticias/noticia1001.htm>, Erişim Tarihi:25.12.2012

²⁷⁴ Öke, **a.g.e.**, s.19.

²⁷⁵ **a.g.e.**, s. 234.

²⁷⁶ Teresa A. Meade, **Brief History of Brazil**, New York, Facts On File An imprint of Infobase Publishing, 2. Edit., 2010, p. 193-201.

²⁷⁷ **a.g.e.**

4.2.Samba-(Dans)

Brezilya'nın Kuzeydoğusunda göçün etkili olduğu Bahia (Salvador) şehrinde, Afrikalı köle nüfusu tarafından doğmuş ritmik bir dans olan Samba, 1888'de köleliğin kaldırılmasıyla beraber, başta Rio de Jeniro olmak üzere kıyı şehirlere doğru yayılmıştır. Köleliğin son bulmasından sonra başta büyük şehirler Rio ve Sao Paulo olmak üzere güneye doğru göç eden Afrikalı köleler, büyük şehirlerdeki yaşam zorluğundan ötürü Favela (Gecekondu) veya işçi sınıfının oluşturduğu mahallelerde popülaritesi daha arttı. Samba dansları, özel partiler ve açık hava barlarında özellikle siyahların, sevgiyle denilen 'botequims' oynamak için bir araya geldiği, eğlenceli sosyal bir ortam olmuştur. Kölelik zamanında ev yapımı müzik enstrümanları ile moda bir dans haline gelmiştir.²⁷⁸

Sürekli bir daire içinde davul sesiyle dans eden dansçının sallanması veya birden fazla dansçının dans etmesi halinde yapılabilir. Dansçılar ritmik danslarının yanında, doğaçlama nakaratlar ile müzikal bir hava yaratmaktadır.²⁷⁹

Afrikalı halkın, kültürel geleneklerini korumak için kendisini ifade etme şekillerinden birisidir. Herşey den önce ezilen bir halkın kendisini ifade etme ve gösterme arzusuyla özgürlük ve saygınlık arayışıdır. İlk sambanın 1917'de telefonda (Pelo Telefone) Donga adında bir müzisyenin kaydetmesiyle tescil edilmiştir. Brezilya karnavalı, Avrupa'daki Katoliklerin düzenlediği karnavallardan göç etkisiyle beraber yüzeysel etkilendiği söz konusudur. Uzun süre, müzikal anlamda dramatik hikâyeden sonra, uluslararası etkileşim olmuş ve yeni ilaveler yapılmıştır. Dönem dönem 'West Coast' cool caz etkilerinin yanında, ABD'deki Afrikalıların daha fazla ilgilendiği rap ve hip-hop birleşimi, samba-rap türetilmiştir. Bunun dışında Afro-Brezilyalıların müzik kültürünü de bazı nakaratları folklorik bir etki olarak aldığı alaycı nakaratlarla, eğlenceli bir etki yaptığı görülmektedir.²⁸⁰

---

²⁷⁸ Meade, **a.g.e.**,190-191.

²⁷⁹ **a.g.e.**

²⁸⁰ **a.g.e.**

Mim Kemal Öke'ye göre, *dans, dans eden herkeste asil ve saf güdüleri uyandıran devrimci bir güç olduğu savunmakta...*²⁸¹*Afrikalılar,kültürel korunmayı Avrupa kurumlarının örtüsü altında sürdürecektir veya yürüyecektir....Afrikalı köleler, güya Hıristiyanlaşarak nasıl eski dinlerini korumuşlarsa; aynı stratejiyi ritim ve raksları içinde kullanacaklardı.*²⁸²

Samba, Brezilya popüler kültürünün en önemli argümanıdır. Karnaval, samba denilen dans ile eğlenceli görüntüler içinde, kalıbına uygun bir kültürel direniş örneği sergilemektedir.

4.3. Futbol

Brezilya'da futbol, ülkenin en popüler sporudur. Dünya'da genellikle yapılan çağrışımlarda 'futbol ülkesi' olarak da bilinir. Beş Dünya Kupası zaferinden sonra (1958, 1962, 1970, 1994, 2002), Brezilya'da futbola bakıldığında, tutku olduğu kadar eğlence, yaşam biçimi, hatta makro ekonomik bakış açısıyla, ekonominin ihracata pozitif girdisi olarak değerlendirilebilir. Brezilyalıları için futbol, ırksal uyumu, beceri ve hareketlilik özelemlerini yansıtan, kendisini ifade eden bir egzersizdir. Brezilya'da futbolun, siyasi hayata da etkisi bulunmaktadır. Dünya Kupası'nda veya uluslararası arenada başarılı olan futbolcular, siyasi partiler tarafından milliyetçi dalgalanmalarda yararlanmak üzere siyasetin içine çekilirler, futbolcuların bir kısmı yasama pozisyonlarında görev alır.(Cardoso Döneminde - Pele, Spor Bakanı'dır.) Futbol bir yandan ulusal kimliğin vazgeçilmez bir parçası olurken diğer yandan da ülkedeki milliyetçilik duygusunu güçlendirmiştir. Getulio Vargas, milliyetçilik ruhunu ve sosyal uyumu arttırmak amacıyla bu sporu kullanmıştır.²⁸³

---

²⁸¹ Öke, a.g.e., s.236.

²⁸² a.g.e., s. 239.

²⁸³ Alex Bellos, **Futbol: Brezilya Tarzı Yaşam**, Çev.Çiğden Özüer. İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003, s.414.

Brezilya’da futbol, ırkların ahengini, parlıtısını, gençliğin yaratıcılık sembolü olduğu gibi ayrışmanın, spor ve sanatın iç içe geçtiği çelişkilerin ifadesidir.²⁸⁴ Brezilya futbolu, diğer başka spor dallarının aksine katıksız sevinç, özgürlük, ritim ve eğlenenin, kişinin zihninde gizemli bir ruhu hatırlatma yeteneğine sahip olmasıdır. Brezilya kültüründe futbol, derinden tanımlanarak, futbolcunun az önce bahsettiğimiz içsel kimliğinin derinden tutkuyla bağlanması, küresel bir imajda sergiler. Brezilya’da futbol, en canlı sosyal, dışa vurumcu emsalsiz sanat formu ve sosyal uyum içinde bir araç haline dönüşmüştür. Brezilya, futbol felsefesinde takım içinde kolektif coşku, keyif ve bireysel parlaklık etrafında doğmuştur.²⁸⁵

Gilberto Freyre’in 1959 yılında yazdığı gibi *’’Brezilyalıların futbolu, sanki dans etmek gibi, Brezilyalıların yaşamlarındaki tutumları rahat, mutlu ve eğleneli ulusal klişesini, çok iyi biliyoruz. Bu doğuştan gelen özellikler milletin spor ruhuna geçti ve futbol bunu dünyaya daha açık bir şekilde gösterecektir’’*

İtalyan gazeteci Thomas Mazzoni’ye göre *’’İyi oynayan İngiliz Futbolu senfonik bir orkestra gibi, iyi oynayan Brezilya Futbolu ise sıcak bir Caz grubu gibidir.’’*²⁸⁶

Freyre ve Mazzoni’nin yaklaşımı, Brezilyalıların parlak başarılarının arkasında samba virtüözlerinin yattığını ileri sürmektedir. Brezilya’da Avrupalıların etkisi azalıp, radikal demokratikleşmeyle beraber, işçi sınıfının doğurduğu Vasco da Gama gibi kulüplerde, yerli-siyah oyuncular ve beyaz işçi sınıfı, takımlarının şampiyon olmasını sağladı.²⁸⁷ Bu Anglo-Sakson etkili dramatik değişim, ekonomik çalkantılar, toplumun beklentisi, Brezilyalı futbolcularının Avrupa liglerinde dolaşmasıyla (Transfer) devam ederken, Brezilyalıların o dışa vurumcu eğleneli ve bireyin parlaklığı ile içsel kimliği, estetik ve becerili oyun stilleri de etki etti.

---

²⁸⁴ a.g.e., s. 9.

²⁸⁵ Chris Mann, **The Evolution of Brazilian Football**, <http://soccerlens.com/brazil-football/31195/> Erişim Tarihi:29.11.2012

²⁸⁶ Mann, a.g.m.

²⁸⁷ a.g.m.

Brezilya'nın sosyo-ekonomik durumundan ötürü, birçok aile çocuklarının futbolcu olmasını istemektedir. Futbol oynamaya teşvik etmelerinin amacı, futbolun yoksulluktan çıkış yolu, ailelerin daha iyi şartlarda hayatlarını devam ettirebilmesi içinde, en kolay yol olarak görmeleridir.²⁸⁸

Fluminense, Rio'daki ilk futbol kulübüydü. Vasco de Gama ise Portekiz cemaatin kurmuş olduğu bir kulüptü. Flamengo ise gecekondü kulübünü işaret eder. Flamengo'nun, orta sınıfta taraftarı olmasına karşın toplumsal merdivenin sıralamasında aşağı indikçe yoksul taraftarın sayısı artar. Flamengo kitlelerin takımıysa, Fluminense aristokratların takımını olduğunu göstermektedir. Fluminense taraftarı olan yoksul kesimlerdeki insan, komşularına kıyasla sosyal açıdan kendilerini daha üst seviyede olduklarına inanır.²⁸⁹

Zenginlerin hobi olarak ilgilendiği futbola karşı, köleliğin kaldırılmasıyla birlikte siyahların futbol oynama hakkı kazanması ve siyahların futbola ilgilenmesi ile futbol, 'Brezilyalı' oldu. Siyahlar için ilk başta yasak olan futbol, evlerin çatılarında takip etmesiyle beraber, merakları devam etmiştir. Futbol artık her kesime hitap edebiliyordu. Portekizlilerin, Brezilya futbolunu uluslararası arenaya çıkarmasında çok büyük katkısı vardır. 1930'ların başında Avrupa kulüplerinin ilgisi ve 1933'de Sao Paulo ve Rio'da ilk profesyonel kulüplerin kurulmasıyla beraber, oyuncuların önünde engel teşkil eden sınıf ve ırk ayrımında ortadan kalmış oldu. Özellikle Portekizlilerin kurduğu ve ağırlıklı olarak melez ve siyahi yoksul kesimin taraftarının desteklediği Vasco de Gama başta olmak üzere, dünyanın pek çok ülkesinde 'Brezilyalı' menşeli oyuncu oynamaktadır. Futbolcuların maddi kazancının yanında Brezilya'nın, dünyada futbol ülkesi olarak tanınmasında büyük katkıları bulunmaktadır.²⁹⁰

---

²⁸⁸ a.g.m.

²⁸⁹ Bellos, a.g.e., s. 414.

²⁹⁰ a.g.e., s. 6-9.

5. Dinler

5.1. Hıristiyanlık

Brezilya Hıristiyan Katolik bir ülke olarak, Portekiz'in egemenliği altında 400 yıl resmi din (Hıristiyan Katolik) olan Kilise, hükümetleri destekledi. Brezilya, Dünya'da Katolik mezhebine mensup, en fazla insanın yaşadığı ülkedir. Kilise ile devlet arasındaki bağ 1889 yılında devletin, anayasada dinin çıkarılmasından sonra, Katoliklik kısmende olsa gevşemiştir. Dünyanın herhangi bir ülkesinde olduğu gibi, Brezilya'da farklı dinleri içinde barındıran laik bir ülkedir. Tarihsel kültür mirasının çeşitliliği nedeniyle, nüfusun yaklaşık dörtte üçünde Roma Katolik eğilimi göstermesine rağmen, aynı zamanda son derece çeşitlidir.²⁹¹

15. yy sonlarında keşifle beraber misyonerlerin aktif çalışması, yerel dinleri asimilasyonu / değiştirmesiyle başlamıştır. Hıristiyanlaştırmanın kollektif çalışmasıyla eş zamanlı olarak, Kızılderililer'den sonra Afro-Brezilyalı köleler üzerinden başlayarak devam etmiş, Brezilya'nın kurulmasıyla Katolikliğe uydurularak (enginizisyon dâhil) devamı sıra gelmiştir. Hıristiyanlık, Avrupa'dan başlayan göçlerle yayılmış, İtalyanlarla (Roma Katoliklik nüfusu), Polonyalılar ve Almanlar tarafından desteklenmiştir. Hıristiyanlık, Güney Amerika ve Brezilya'da, İspanya ve Portekiz'in ortaçağ haclı seferleri ile Katoliklik taşınmıştır. Tüm Amerika katasının Avrupalılar tarafından fethedilmiş olması, Hıristiyanlığın yerel biçimleri, Güney Amerika'daki tüm ülkeleri^{292,293} Son yıllarda **Protestanlık** hızla büyümüştür. Diğer bir ifadeyle Evanjelikler, 1960'da % 3.7, 1980'de % 6.6, 1991 sayımında % 19.2 oranında (28.2 milyon) taraftara ulaşmıştır. Brezilya'da ikinci büyük grubu oluşturan Protestanlar, günümüzde % 22.3 oranında (42.3 milyon) kişiyi temsil etmektedir.²⁹⁴

²⁹¹ **Brazil Religion**, <http://www.brazil.org.za/religion.html# UXVsHqLKHlc>, Erişim Tarihi: 21.04.2013

²⁹² Roberts, **a.g.e.**, s. 52-53.

²⁹³ **Catolicismo**, http://www.portalbrasil.net/religiao_catolicismo.htm, Erişim Tarihi:20.04.2013

²⁹⁴ **População residente, por situação do domicílio e sexo, segundo os grupos de religião - Brasil – 2010**,ftp://ftp.ibge.gov.br/Censos/Censo_Demografico_2010/Caracteristicas_Gerais_Religiao_Deficiencia/tab1_4.pdf, Erişim Tarihi:20.04.2013

Birçok evanjelist çeşidi mevcut olmakla birlikte sigara içme, kumar, eşçinsellik, kürtaj ve giyinme hususları konusunda, sıkı kişisel standart davranışları yani köktendinciliği vardır. Roma Katolik Kilisesinin aksine, Protestan gruplar hızlı büyümeyi, küçük gruplar halinde sağlamaktadır.²⁹⁵

Pentekostalizm, özellikle beyaz göçmenlerin oluşturduğu topluluktur. Protestanlık mezhebi ile girift ilişkili bulunan toplulukların başında **Pentekostalizm*** gelir. Protestanlık, özelinde birçok mezhebin doğmasına/nitelendirilmesine sebep olmuştur. Protestanlık, Methodistlik, Piskoposluk, Pentecostal, Lutheran, Adventists, Presbiteryenlik, Brezilya Hıristiyan Cemaati, Tanrı'nın Krallığı Evrensel Kilisesi, Baptistlik gibi türleri bulunmaktadır.²⁹⁶

Katoliklik, Popülaritesinin devamı için sıra dışı yaklaşımlarda bulunarak azizler adına (Padre Cicero gibi) dua etme geleneği, popüler törenler, festivaller tertiplenerek canlılığı korumaya çalışmaktadır. 1970'lerde kilisenin ilerici kanadı (Leonardo Boff) 'yoksulluğa çözüm' gibi kurtuluş teolojisi doktrininden etkilenmiş, yerel düzlemde sosyal ve siyasi alanları etkilemiştir. Askeri rejim sırasında, din adamları sayesinde insan hakları savunuculuğu yapması, kilisenin tek meşru muhalefete olarak, odaklanmasına sebep olmuştur. 1990'larda Papa 2. Jean Paul tarafından desteklenen muhafazakârlar, kilisede güç kazanmıştır.²⁹⁷

Huntington'a göre Katolik kilisesinin kent yaşamının anlayamaması, kilisenin toplumun ihtiyaç duyduğu Piskolojik gereksinimleri karşılayamamasının Katolik kilisesinin, Protestanlığa karşı sayıca azalmasına neden olmuştur. Brezilya'da ve Latin Amerika'da özellikle yoksullar arasında Protestanlık yayılmaktadır. Katolikliğin kâğıt üzerinde pasif olmasına karşın, Protestanlığın aktif ve dindar muhafazakâr olması bu yoğunlaşmasının temel noktası olarak görülmektedir.

---

²⁹⁵ **Protestantismo**, http://www.portalbrasil.net/religiao_protestantismo.htm Erişim Tarihi:20.04.2013

* Pentekostal Akım (Bazen Pentekostal Hareket), Protestan mezhebinin içinde sayılan Tanrı ile kişisel bir deneyime vurguda bulunan Hıristiyan mezhebidir. Adını, Hamsin Yortusu'ndan alır.

²⁹⁶ **Protestantismo**, http://www.portalbrasil.net/religiao_protestantismo.htm Erişim Tarihi:20.04.2013

²⁹⁷ **Catolicismo**, http://www.portalbrasil.net/religiao_catolicismo.htm, Erişim Tarihi:20.04.2013

Modernleşemeye bağlantılı olarak Hıristiyanlıkta kendi içerisinde doğuş sürecine girmektedir. Bunun topluma yansımaları, Katoliklikten daha çok Protestanlık olarak görülmektedir.²⁹⁸

CNBB'e (Ulusal Brezilya Piskoposluk Konferansı) göre, Roma Katolikliği'nin baskın din olması, vaftiz ve evliliklerin Katoliklik inancına göre yapısına rağmen, Katoliklerin % 20'si katılım göstermekte, kadınların erkeklerden daha fazla katılım gösterdikleride görülmektedir.²⁹⁹

5.2. Hiçbir Dine İnanmayanlar

Brezilya toplumunda oldukça ciddi bir sayıya ulaşmış grup/lardır. Bu çoğunluk kendilerini hiçbir dine ait görmez veya hiçbir dini benimsemeyenler. İBGE'ye göre Brezilya'da % 8 gibi yüksek bir orana diğer bir ifadeyle 15.3 milyon kişiye denk gelmektedir. Bu toplumu Ateistler, Agnostikler,* Brezilya Laik Hımanist Toplulukları oluşturmaktadır.³⁰⁰

5.3. Musevilik

Portekiz'de engizisyonundan kaçan Yahudiler, istemeyerek Hıristiyanlığı seçmek zorunda bırakılmıştır. Kolonizasyonun ilk yıllarında Brezilya'ya göç etmişlerdir.³⁰¹ 1812 yılından 'Sefarad' isimli ilk (İber kökenli Yahudi soyu) Yahudiler, Amazon bölgesine yerleşmeye başlamıştır. 20. yüzyılda özellikle Rio Grande do Sul, Sao Paulo ve Rio'da yoğunlaşmışlardır.

²⁹⁸ **Samuel P. Huntington:** Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, Çev: Mehmet Turhan, 3. Baskı, İstanbul, Okuyan Yayınları, 2004, s.136-137.

²⁹⁹ **Catolicismo,** http://www.portalbrasil.net/religiao_catolicismo.htm, Erişim Tarihi:20.04.2013

³⁰⁰ **População residente, por situação do domicílio e sexo, segundo os grupos de religião - Brasil 2010,**ftp://ftp.ibge.gov.br/Censos/Censo_Demografico_2010/Caracteristicas_Gerais_Religiao_Deficiencia/tab1_4.pdf, Erişim Tarihi:20.04.2013

³⁰¹ Öke,**a.g.e.**, s.43-44.

* Şüpheli Ateizm

Brezilya’da ilk sinagogun 1910 yılında Rio de Janeiro’da kurulduğu belirtilmektedir. 1933’te Nazi zulmünden kaçan Alman Yahudileri ülkeye gelmeye başladı. Brezilya’da, 1991 yılında 86.400 Yahudi vardı. Brezilya’nın sosyo- ekonomik açıdan, orta ve orta-üst sınıfını oluştururlar.³⁰²

5.4. İslamiyet

Brezilya’da İslam, Batı Afrika’dan getirilen Müslüman kölelerden teşekkülde. Salvador şehrinde yoğun olarak yaşamışlardır. Bir dönem uygulanan baskı sonucu hükümete karşı isyan etmişlerdir(Malili İsyanı). Hıristiyanlaştırma ve isyan eden kölelerin geri gönderilmesinden ötürü sayıları epeyce azalmıştır. 1910 yılında 1.000.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ortadoğu’dan gelen Arap göçmenlerin çoğu Hıristiyan olmasına karşın, mütevazi sayıda Müslüman da bulunmaktadır. Sao Paulo ve Rio bölgesinde ve Güneyde Paranâ Eyaletinde yaşamaktadırlar. Brezilya’da İslam dini, en az nüfusun olduğu toplumdur.³⁰³ İBGE’ye göre 27.000 civarında Müslüman yaşasa da, Brezilya İslam cemaatine göre 1 Milyon’dan fazla olduğu ifade edilir.³⁰⁴

5.5. Afrika Dinleri

Dini inanç ve ritüellerin kombinasyonu, Roma Katolikleri ve Afro-Brezilya topluluklarının iç içe geçmesiyle yaygınlaştırmıştır. Umbanda, Candomble, Macumba gibi bununla birlikte **Syncretism** (Birleşme), çoğu Afro-Brezilyalının etkisinde yerel dinler birleşmiş ve Roma Katolik Kilisesi’den etkilenmiştir.

---

³⁰² **Religiões, Judaísmo,** http://www.portalbrasil.net/religiao_judaismo.htm, Erişim Tarihi: 20.04.2013

³⁰³ **Religiões, İslam,** http://www.portalbrasil.net/religiao_islamismo-htm, Erişim Tarihi:20.04.2013

³⁰⁴ **População residente, por situação do domicílio e sexo, segundo os grupos de religião - Brasil**
—
2010,ftp://ftp.ibge.gov.br/Censos/Censo_Demografico_2010/Caracteristicas_Gerais_Religiao_Deficiencia/tab1_4.pdf, Erişim Tarihi:20.04.2013

Modern yenilikçiler, Seküler toplumun içinde, dinler arası gergiliği ve düşmanlığı azaltmak için orjinal dinlerin hareket etkisi ile yeni dinler oluşturdular. Brezilya'da, önemli bir çoğunluğa sahiptir. Özellikle São Paulo, Rio de Janeiro, Rio Grande do Sul ve Bahia bölgelerinde bu dinlere inanan çok sayıda insan bulunmaktadır.³⁰⁵

Mim Kemal Öke'ye göre; Katolizim, Amerika kıtasında yeşermeye devam edecekse, Afrikalılar, zorla Hıristiyanlaşma sürecinin kılıcı altında inlemektense, Afrika'ya özgün dinlerinin içinde kaynaşarak, Katoliklik inancının altında kendilerine yer-yurt bulmuş oldular. Kiliseye gitmekten ve dini törenlerinde Meryem ana heykellerini taşımaktan kaçınmamışlar ama Candomble'lere gitmekten geri durmamışlardır. Yerliler ve Afrikalılar, tapınma biçimlerine göre farklılıklar gösterirler ama inançlarını terk etmemişler hatta muhafaza etmişlerdir.³⁰⁶

Hıristiyanlığın karışımından doğan çeşitli kültler arasında Candomble, Xango ve Umbanda sayılabilir.

Candomblê; 16. ve 19. yüzyılda Afrika'dan, köle ticareti ile getirilen Afro-Brezilya'luların inandığı dindir. Tanrılarına göre şarkı ve davul ritimleri ile kendi dillerine göre sınıflandırılır. Brezilya'da, Katoliklikten, etkilenmiş 16 Din ve 300 Tanrı kabul edilir.

Umbanda; Rio de Jenerio'da ortaya çıkmış, Afro-Brezilya'luların inandığı dindir. İnanç ve ritüelleri Candomblê gibi Afrika'dan gelen kölelerden etkilenmiş ayrıca Avrupalılarında şekillenmesinde etkisi olmuştur. Avrupalıların özellikle büyücülük uygulamalarını içermektedir.³⁰⁷

---

³⁰⁵ **Religiões Afro-Brasileiras,** http://www.portalbrasil.net/religiao_religioes_afrobrasileiras.htm, Erişim Tarihi:20.04.2013

³⁰⁶ Öke, a.g.e., s.141-144.

³⁰⁷ **Religiões Afro-Brasileiras,** http://www.portalbrasil.net/religiao_religioes_afrobrasileiras.htm, Erişim Tarihi:20.04.2013

5.6. Budizim

Budizm, 20.yy başlarında, Japon göçmenlerin gelmesiyle ülkeye getirilir. 1960'lardan sonra Budizm, meditasyon ile Brezilyalı aydınlar arasında yeni bir akımın başlamasına sebep oldu. Özellikle Japon hayranları ve Japonlar arasında yaygınlaşmıştır. Budizm, bugün ülkede en hızlı büyüyen din gruplarından birisidir.³⁰⁸

Bunun yanında diğer doğu dinlerinden olan **Mesih Kilisesi**, Asyalıların inandığı ikinci büyük dindir. 1955 yılında Rio de Janeiro'da kurulan Japon kökenli Doğu Mesih Kilisesi, gelenek olarak Spiritüalist ve Hıristiyan'lığa bağlıdır. 1991 yılında 81.400 taraftarı olduğu kabul edilir. Kiliseye göre, 2000 yılında 2.5 milyon üyesi ve 659 tapınağı vardır.³⁰⁹

5.7. Spirtüalizm

Brezilya'da, Spirtüalizm* 19. yy'da yayılmaya başlamıştır. Rio, Cearâ, Pernambuco, Bahia'da yoğun taraftarları bulunmaktadır. Fransız Profesör Allan Kardec'in doktrini, ruhsal öğretisinin topluma yansması olarak bilinmektedir. Brezilya'da yayılması hızlıdır. 1884'de Brezilya Spirtüalist Federasyonu Kuruldu. Brezilya halkına ruhun öğretilerini sevdirek Kardec'in öğretileriyle içselleştirmesini amaç eden bir dindir. Dinsel topluluklar içerisinde 3. Sırayı Spiritualistler alır. Bugün Brezilya'da 3 milyon kişiye yükselmiştir.³¹⁰

---

³⁰⁸ **Buddhism in Brazil**, http://www.experiencefestival.com/a/Buddhism_in_Brazil/id/302228 Erişim Tarihi:20.04.2013

³⁰⁹ **Religiões Orientais**, http://www.portalbrasil.net/religiao_religioes_orientais.htm Erişim Tarihi:20.04.2013

* Ruhsalcılık, Ruh manevi bir unsur olarak kabul etmektedir. Farklı dinler içerisinde de geçmektedir. Materyalizmin karşıtıdır.

³¹⁰ **Religiões Espiritismo**, http://www.portalbrasil.net/religiao_espiritismo.htm Erişim Tarihi:20.04.2013

3.BÖLÜM

İŞÇİ PARTİSİ ile AK PARTİ’NİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

3.1.İşçi Partisi ve Ak Parti’nin Kısa Tarihçesi

3.1.1. İşçi Partisi

İşçi Partisi’ni, kısaca ‘P.T.’ (*Partido dos Trabalhadores*) olarak ifade edebiliriz. Brezilya'nın en önemli siyasi partilerinden birisidir. Sol ideolojiye sahip bir partidir. Askeri diktatörlük dönemi sürerken³¹¹ 10 Şubat 1980'de São Paulo’da Sion kolejinde işçiler ve sendikacıların önderliğinde kuruldu.³¹² PT sosyalist, demokratik sosyalist, aynı zamanda komünist ve troçkist unsurları da içinde barındırıyordu. 1990'lardan itibaren partinin çizgisi giderek sosyal demokrasiye kaydı. 2002 seçimlerinden sonra merkez- solun çatı partisi oldu.³¹³

Brezilya’da sosyalist/solcu hareket, 20. yy başlarına doğru anarşist ve sosyalist ideolojiler, İtalyan ve İspanyol göçmenlerle tanışırken daha sonra sendikalar ve komünistler ortaya çıkmıştır. 1922’de Brezilya Komünist Partisi (PCB-Partido Comunista Brasillerio) kurularak, tüm gruplar tek çatıda toplatılmaya çalışılmıştır. Brezilya’nın özel ekonomik durumu nedeniyle iş/işçi hakları her zaman ön planda olmuştur. Bu dönemde Marksizm’den çok, popülizmin sınıf hareketine darbe vurmuştur.

---

³¹¹ Lincoln Secce, **Historia to PT**, Sao Paulo, Ateliêl Editoriyel, 2011, p. 10-15.

³¹² www.pt.org.br, Erişim Tarihi: 20.11.2012.

³¹³ Andre Singer, **'O lulismo não é um monopólio do PT'**
<http://ultimosegundo.ig.com.br/politica/2012-09-30/andre-singer-o-lulismo-nao-e-um-monopolio-do-pt.html>, Erişim Tarihi 25.02.2013

1929 ekonomik krizinde sendikalar ile siyasi partiler arasında sürtüşmeler yaşanmıştır. 1930 yılında sağcı askerlerin darbesiyle³¹⁴ yönetime milliyetçi Vargas'ı getirmişlerdir. Vargas, Mussolini İtalyasını³¹⁵ örnek alarak sendikaları, devlete bağlı kurumlar haline getirdi.³¹⁶

PT, 1978 ve 1979 yıllarında yükselişe geçen işçi hareketinin estirdiği rüzgârın ürünüdür. PT, işçi sınıfını temsil eden bir parti olarak kuruldu. Sao Paulo'nun ABC diye anılan sanayi bölgesinde, metal işçilerinin başlattığı grev dalgası, daha sonra çeşitli bölgelere yayılmış, 1979 yılında 3 milyon işçiyi, aktif olarak sınıf mücadelesine çekmiştir. PT, bu işçi hareketinin (aralarında Lula'nın da yer aldığı) önderlerince kurulmuştur. PT'nin kuruluşunu, 1983 yılında örgütsel olarak bağımsız siyasal bakımdan PT ile el ele yürüyen, CUT'un (Tüm İşçiler Konfederasyonu) kuruluşu izlemiştir. Partinin ilk dönemindeki yaygın sloganı "Patronsuz parti"dir. Ayrıca "Üretiyorsak yönetebiliriz", "İşçiler, işçilere oy verin", "Oyun PT'ye, gerisi burjuvazi" gibi sloganlar da sık sık kullanılmıştır.³¹⁷

PT'nin örgüt içindeki demokrasi deneyiminin başarısı, 1980-2002 arasında partide oluşan iki farklı politik eğilimden hiç birinin kopmaması gösterilebilir. (1989 yılında yapılan genel seçimler kaybedilse de, Lula ve bazı önemli noktadaki işçi liderlerinin oluşturduğu baskın Eklemlenme (**Articulação**) grubu ile bazı devrimci sosyalist grupların oluşturduğu Sosyalist Birlik (**Convergência Socialista**) grupları arasındaki mücadelede, ayrışma olmamıştır.) Diğer taraftan da profesyonel yönetim kadrosu ile Katolik gruplar, sendikal gruplar ve MST gibi gruplar arasında, taban hareketindeki gerilim, partinin parçalanmasıyla sonuçlanmadı.³¹⁸1990'lı yıllarda Sao Poulou ve Porto Alegre gibi eyaletlerde, belediye seçimlerinin kazanılması, parti popülaritesinin artmasına yol açtı. Fernando Yake de Mello döneminde yaşanan yolsuzluğa karşı yoğun bir kampanya yürüterek, büyük bir sempati kazandı.³¹⁹

---

³¹⁴ Secce, **a.g.e.**, p. 10-15.

³¹⁵ Mussolini döneminde Carta Del Lavoro adında bir yasa ile sendikalar devlete bağlı hale gelmiştir.

³¹⁶ Ergun Aydınoglu, **Brezilya İşçi Partisi Deneyimi**, İstanbul, Belge Yayınları, 1991, s.8-9.

³¹⁷ Sungur Savran, **Brezilya'da Lula Faciası**, İstanbul, Praksis Dergisi, V.14, s. 123-148

³¹⁸ Emrah Göker, **Bir Kez Daha, "Sem Medo de Ser Feliz" Brezilya İşçi Partisi'nin Ateşle (Dördüncü) İmtihanı**, s. 4-5. <http://istifhane.files.wordpress.com/2010/04/brezilyapt.pdf>, Erişim Tarihi 14.02.2013

³¹⁹ Mahmut Hamsici, **L'analyse Du Renouveau De La 'Gauche' En Amerique Latine : Les Experiences Gouvernementales Du Bresil Et Du Venezuela**,(G.Saray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, p. 106-107.

İşçi Partisinin çizgisindeki değişiklik özellikle 2002 yılında Lula da Silva'nın Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra parti içinde tartışmalara neden oldu. İşçi Partisi'nin ilerici bir sanayici olarak gördüğü, José Alencar'ı başkan yardımcılığına getirerek, bazı yorumculara göre "ulusal burjuvazi"nin desteğini güvence altına aldı.³²⁰

2003 yılında partiden ihraç edilen radikal sol üyeleriyle, bazı marjinal söylemi destekleyen işçi ve sendikacılar bu karar üzerine partiden ayrılıp, 2004 yılında *Partido Socialismo e Liberdade* (P-SOL) adlı sosyalist bir parti kurdular. 2005 yılındaki Mensalao Skandalı, PT içinde hayal kırıklığına sebep oldu. Lula'nın popüler kişiliğinde halkın tercihini tekrar PT yönünde göstermesiyle, 2006 seçimlerini kazanmayı başardı. 2006 seçimlerinden sonra PT, ülkenin en büyük partisi haline gelmiştir. Lula da Silva'nın üçüncü kez seçimlere katılmamasından ötürü, PT'nin adayı 2010 seçimlerinde Dilma Rouseff oldu. PT seçimlerden zaferle ayrılarak üst üste üçüncü kez seçimlerden galip çıkmış oldu.³²¹

Brezilyalı tarihçi Lincoln Secco, İşçi Partisi'nin tarihsel sürecini yazdığı kitabında (**Historia to PT**), partiyi dört dönemde açıklamaktadır.

- 1.Dönem: Oluşum(formasyon) (1978-1983)
- 2.Dönem: Sosyal Muhalefet (1984-1989)
- 3.Dönem: Parlamento Muhalefeti (1990-2002)
- 4.Dönem: Hükümet Partisi (2003-2010)³²²

PT, halen Brezilya'nın en büyük partisi durumundadır.

---

³²⁰ Steve Ellner, **Solun Hedefleri ve Latin Amerika'da Neo-liberalizme Karşı Strateji Tartışmaları**, Ankara, Praksis V.14, s. 29-46.

³²¹ **Lula é Reeleito e Promete Crescer Sem Estourar Gastos**, <http://g1.globo.com/Noticias/Eleicoes/0,,AA1330803-6282-2533,00.html>, Erişim Tarihi:06.03.2013

³²² Secce, **a.g.e.**, p. 10-15.

3.1.2. Ak Parti

Adalet ve Kalkınma Partisi³²³ veya Ak Parti, Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde 14 Ağustos 2001 tarihinde kurulan bir kitle partisidir.³²⁴ R.Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Belediye Başkanlığı yaptığı dönemde, Siirt'te okuduğu şiir nedeniyle TCK 312. maddesi uyarınca bir yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 1998 yılında Laiklik karşıtı eylemlerin odağı olduğu gerekçesiyle Refah Partisi'nin kapatılması ve üst düzey yöneticilerinin 5 yıl süreyle siyasetten men edilmesiyle Fazilet Partisi adı altında yeni bir parti kuruldu. Bu dönemde cezaevinde olan R.Tayyip Erdoğan'ın partinin başına geçme durumu da ortadan kalkmış oldu. 14 Mayıs 2000 tarihli Fazilet Partisi kongresinde, Refah Partisi'nin genel başkanı Necmettin Erbakan'ın desteklediği gelenekselciler, Recai Kutan isminde birleşti. Yenilikçi kanat ise Abdullah Gül'ü destekledi. 633'e karşı 521 oyla seçimi kaybeden yenilikçiler, yeni parti arayışına girmeden Anayasa Mahkemesi Refah Partisi'nin devamı olduğu gerekçesiyle, Fazilet Partisini kapattı. Abdullah Gül tarafından başlatılan yenilikçi hareket, R.Tayyip Erdoğan'ın cezaevinden çıkmasıyla şekillenen parti çalışmalarıyla 14 Ağustos 2001 tarihinde Adalet ve Kalkınması Partisi kuruldu.³²⁵

Ali Bulaç göre: '*AK parti, RP'den adaleti, MSP' den kalkınmayı miras almıştı.*'³²⁶

3 Kasım 2002 genel seçimlerinde aldığı % 34 oranında oy ile 550 sandalyeli TBMM'de, 365 milletvekili çıkararak büyük bir başarıya imza atmıştır. R.Tayyip Erdoğan'ın siyasi yasağı gereği aday olamadığından 58. Hükümet, genel başkan yardımcısı ve sonrasında Cumhurbaşkanı olacak olan Abdullah Gül tarafından kuruldu. Daha sonra YSK usulsüzlük sebebiyle, Siirt seçimlerini tekrar edilmesi yönünde karar aldı. R.Tayyip Erdoğan Siirt Milletvekili olarak seçilip, 14 Mart 2003 tarihinde 59. Hükümeti kurarak Başbakanlığa geldi.³²⁷

³²³ Adalet ve Kalkınma Partisi kısaca Ak Parti olarak lanse edilse de, Muhalif görüşlüler tarafından AKP (akepe) olarak adlandırılır.

³²⁴ www.akparti.org.tr

³²⁵ Yalçın Akdoğan, **Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi**, İstanbul, Âlfa Yayınları, 2004, s.8-10.

³²⁶ Ali Bulaç, **Göçün ve Kentin Siyaseti (MNP'den MSP 'ye Milli Görüş Partileri)**, İstanbul, Çıra Yayınları, 2009, s.598.

³²⁷ Akdoğan, **a.g.e.**, s. 9-10.

22 Temmuz 2007 seçimlerinde % 46.58 oranında oy alarak, 341 Milletvekili çıkarmıştır. Ak Parti'nin, kurulduğu yıldan sonra iki genel seçimden de başarıyla çıkması, Ak Parti'yi Demokrat Parti'den sonra oluşan en güçlü siyasal sağ partisi haline getirmiştir. 2011 genel seçimlerinde üst üste 3 genel seçimden başarıyla çıkarak, yaklaşık % 50 oranında oy alması, Ak Parti'yi Türkiye'nin en büyük siyasi partisi haline getirdi.³²⁸

3.2. İşçi Partisi ve Ak Parti'nin İdeolojik Çizgileri

3.2.1. İşçi Partisi

Lula da Silva'nın Cumhurbaşkanı olmadan önce başkanlık ettiği ve halen parti üzerinde ağırlığını devam ettirdiği İşçi Partisi'nin ideolojisine geçmeden önce, tarihsel arka planına da iyi bakmak gerekir. Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlık mücadelesine baktığımızda Simon Bolivar'ın devrimci ve anti-emperyalist politikalarından etkilenmeyen ülke olmadığı gibi, egemen ve muhalif partilerin, siyasi söylemlerini de etkilediği ve günümüze kadar süregeldiğini görmekteyiz. Burada Latin Amerika toplumlarının aynı dili, kültürü ve benzer geçmişleri (tarihsel) anlamında bir tür Gramscici “ortak duyu”nun harekete geçtiği anlayışı, ifade edilmektedir.³²⁹

İşçi Partisi, siyasi yelpazenin solunda yer almaktadır. 1960'larda ortaya çıkan gizli gerilla örgütleri ve siyasi partiler, siyasi solun en önemli parçası olurken, sosyal sınıf mücadelelerinde, kendisine meşru siyasal düzlem arama çabasına girmiş ve sosyalist söylemler kullanmıştır.³³⁰

1970'lerde sonra sol/sosyalizm, Latin Amerika özelinde Brezilya'daki sosyal ve siyasi hayatı da etkilemiştir.

---

³²⁸ <http://www.akparti.org.tr/site/secimler/2007-genel-secim>, Erişim Tarihi: 20.01.2013

³²⁹ Gramsci hakkında daha geniş bilgi için: Guiseppo Fiori, **Bir Devrimcinin Yaşamı: A. Gramsci**, V Yayınları, Ankara, 1989

³³⁰ Hamsici, **a.g.e.**, p.106-107.

PT parti modelinde, diğer sol ve komünist partilerden farklı olarak kendisini tanımlarken, 2000'lerde ise, yeni bir toplumsal hareket partisi olarak kendisini tanımlamıştır. Doğu Avrupa ve SSCB'de sosyalizmin çöküşü, sol için dünya çapında bir kriz oldu. Latin Amerika'daki sol hareketlerinin bir kısmı kendisini ya fesh etti veya güçlenerek siyasal hayatlarına devam etti. PT yenileme döneminde, sosyalist bir parti vurgusu yaparak, demokratik direnişle bağlantılı olarak kalkınmacı bir politika söylemi geliştirmeye başladı.³³¹

60'lı yılların sonralarına doğru, (darbe döneminde) radikalizm özelinde yaşanan bölünmelerin yanı sıra Pekin-Moskova çatışması, Castrocu bölünme, gerilla mücadelesi, diktatörlüğün son yıllarına kadar, artık egemen olmadı. PT, kuruluşundan beri marjinal söylemlerden hep uzak durmuştur. PT içerisinde marjinal görüşlü olanlara karşı tavır alarak, bu grupların parti içinde tasfiyesi sağlandı.³³²

Ergun Aydınoglu, İşçi partisini ideolojisini üç ayrı tip politik düzeyli, önderlik kavramında açıklar: Birinci tip, mevcut sendikalarda var olan popülist ve korporatist gelenekteki fikirleri tam benimse(ye)memiş sendikacılar diye nitelendirirken sınıf uzlaşmacılığını ret eden grup olarak belirtir. İkinci tipi, ideolojik olarak tanımlamaz. Lakin genç işçileri ve grev yöneticisi olan sendikacıları, daha sonra yükselen işçi sınıfın çekirdek kadroları olarak tanımlar. Üçüncü tip ise, PT'nin kuruluşunda ideolojik ve politik olarak önemli rol oynayanlar diye tanımlarken geçmiş sol hareketlerde formel eğitim almış işçi ve sendikacı olarak tanımlamaktadır.³³³

İşçi Partisi'nin kuruluş belgesinde kapitalizme son verilmesi, demokratikleşme için vazgeçilmez şart olarak nitelendirmiştir. PT'nin yukarıda tarihsel sürecine baktığımızda parti, ideolojik olarak Sosyalizmi benimsemiştir. Brezilya'nın sosyal çarpıklığına bakıldığında anti-kapitalist söylemlerin, sosyal demokrat projelerden uzaklaşıldığı görülünce, kitlelerin tabandan seferberlikleri olmadan, sosyalizmle ulaşılmasının imkânsız olduğu anlaşılır.

---

³³¹ Hamsici, **a.g.e.**, p. 107-108.

³³² Singer, **a.g.m.**

³³³ Aydınoglu, **a.g.e.**, s.10.

Böylelikle reel sosyalizmin iflası ve kapitalist ideolojinin konjoktürel olarak, güç kazanması sosyalizm içinde çelişki olarak görülse de, diğer ideolojilerle mücadele etmesi için, sosyalizmi alternatif bir görüşe itmektir.³³⁴

Ergun Aydınoglu Lula da Silva'nın, çeşitli suçlamalar yönelten solculara yaptığı konuşmasına atıf yaparak, Lula;

“Lafta siz benden daha keskin gözükebilirsiniz, ama gerçek radikalizmi ve patlayıcılığı ifade eden, sınıf hareketidir. İşte ben ve arkadaşlarım, bu sınıf hareketinin ihtiyacına cevap veren siyasal girişimler peşindeyiz. Kullandığımız kelimeler keskin gözükmebilir. Ama esas radikal ve devrimci olan bizim yönelişimizdir.”

Yukarıda ifade edilen sözlere baktığımda, PT’de egemen olan pragmatik ve stratejik perspektif hakkında, fikir verdiğinden söz edebiliriz. Bununla birlikte 1990'lardan itibaren birçok yerel seçimde başarı kazanan partinin çizgisi, giderek sosyal demokrasiye kaydı. PT sosyalist, demokratik sosyalist, aynı zamanda komünist ve troçkist unsurları da içinde barındırıyordu.³³⁵

Lincoln Secco'ye göre, partinin kuruluşunda önemli yer alan aydın ve militanlar, daha sonra "ideolojik" söylemlerde bulunmayı PT’de bıraktı. Bunun yanında ilginç olan husus, yeni sendikacılığın pragmatik görüşleri, marksist akımları mağlup ettiği gibi, pragmatik marksist akımlarında PT üzerinde etkisinin kalmadığı yönündedir.³³⁶ Hamsici'ye göre PT, 2003 yılından sonra ideolojik çizgisini “ sosyal liberalizm” olarak tanımlamaktadır.³³⁷

Andre Singer'e göre PT sosyalist/solcu taleplerin, partinin iktidarda olmasına rağmen vazgeçilmez olduğudur. Toplumun sosyalist görüşlü seçmenin, teveccühünü halen sürdürmekle birlikte, PT'nin aynı zamanda muhafazakârlar tarafından desteklenmektedir. PT döneminde, alt sınıftan orta sınıfa geçen, yeni orta sınıf ve eski orta sınıfın sosyalist partiyi desteklemesi dikkat çekici olarak yorumlamıştır.

---

³³⁴ Aydınoglu, **a.g.e.**, s.28-29.

³³⁵ **a.g.e.**, s.11.

³³⁶ LincolnSecco, **PT: sucesso eleitoral e transformações**, <http://www.rodri.govianna.com.br/outras-palavras/pt-sucesso-eleitoral-e-transformacoes.html>, Erişim Tarihi: 03.04.2013

³³⁷ Hamsici, **a.g.e.**, p. 117.

Secco, muhafazakârların sola doğru eğilim göstermesini, işçi taban hareketinin veya ideolojik söylemlerin değişmesi ile değil, Lula da Silva'nın liderliği özelinde gelişen ve yoksullara yönelik politikalara ağırlık verilmesi, ve sınıf çatışması istemeyen söylemlerin lider kaynaklı bir değişim olduğu yönündedir. Burada Lulizm (4. Bölümünde değineceğimiz) etkisini vurgulayarak, bu çelişkili görünüme, Lula'nın liderlik özelliğini (pozitif yönlü) işaret etmiştir.³³⁸

3.2.2. Ak Parti

2000'li yıllarda, merkez sağda ve çevrede ciddi temsil sorunu ile karşı karşıya kalınmıştır. Geleceğin iktidarına aday olabilecek oluşum, Türk modernleşmesini geçmiş ve gelecek perspektifine dayanmıştır. Ak Parti, toplumun formel yapısı ve toplumun sistemine ilişkin reform altyapısı ile ilgili analiz ve öneri sunabilecek yeni metot bir geliştirmiştir.³³⁹

Ak Parti'nin kökleri olan (MNP, MSP, RP, FP) milli görüş çizgisine, merkez sağın katılması (ANAP ve DYP) ve milliyetçi kökenli (MHP) eksenli kesimlerin desteklerinden oluşmuş bir partidir. Ak Parti'nin toplumsal tabanına baktığımızda merkez sağdan ve MSP'den gelen önemli bir altyapıya sahip olduğunu belirtebiliriz. İlk genel seçimde % 34'ün üzerinde oy almasını, Ak Parti'nin seçim vaatleriyle sadece açıklayamayız. Ak Parti ülke sorunlarını çözümüne yönelik kapsamlı proje üretirken, kendi tabanından daha geniş toplumların da ilgisini çekmiştir. Kendisini demokratik sol olarak ifade eden ve Ak Parti'yi rejim için tehlikeli gören DSP, milliyetçi MHP tabanından oy alması, bununla birlikte Saadet Partisi ve merkez sağın (DYP ve ANAP) oylarının birleşmesi, sosyal açıdan baktığımızda homojen bir yapının söz konusu olduğunu söyleyebiliriz.³⁴⁰

---

³³⁸ Renato Godoy de Toledo, **PT: sucesso eleitoral e transformações**, <http://www.rodrigovianna.com.br/outras-palavras/pt-sucesso-eleitoral-e-transformacoes..html>, Erişim Tarihi:03.30.2013

³³⁹ Bulaç, **a.g.e.**, s.140-141.

³⁴⁰ Volkan Yaraşır-Tarık Aygün, **Siyasal İslam ve AKP**, İstanbul, Akyüz Yayıncılık, 2002, s 200-202.

Nuray Mert'e göre, 28 Şubat post-modern darbesi, sırasıyla Refah Partisi ve Fazilet Partisi'nin kapatılması ve eski milli görüş kadrolarının tasfiye edilmesi, İslamcılığın ekonomik liberalizm ile barışması, Ak Parti kadrolarında merkez sağ partisi olarak siyasal hayata adım atmasına neden oldu. İlk kez merkez sağ hareketi İslamcı bir geçmişten geliyordu. Merkez sağda koyu milliyetçilik, dindarlık ve muhafazakârlık her daim iç içe olmasına karşın, bu ideolojik ittifak, Ak Parti iktidarında kişisel planda yani R.Tayyip Erdoğan'ın karizmatik liderliği bir faktör olarak ortaya çıktı.³⁴¹

Turan Yılmaz 'a göre, Erdoğan'a itâf ederek zamanın şartlarına uyduğunu, milli görüş çizgisiyle ilgili bir düşünceleri olmadığını vurgularken, Türkiye'yi ideolojik sloganların bozduğunu, kesinlikle Ak Parti'nin ideolojik parti olmadığı yönündedir.³⁴²

20. yy ideoloji akımlarına baktığımızda liberalizm, faşizm, komünizm, ve sosyalizm ana ideolojik akımlar olarak izah edilir. Bunun yanında Muhafazakârlığı, liberalizm ve sosyalizmle birlikte görenler vardır. Akdoğan'a göre Muhafazakârlık, liberalizm ve sosyalizme göre daha muğlak ve elektik bir yapıya sahip olduğu ifade edilsede, Muhafazakârlığın farklı ülkelerde farklı modeller olarak ortaya çıkması ve anlamlar yüklenmesi diğer ideolojilere göre gevşek bir ideolojiye dönüştürür. Bu bağlamda Ak Parti, Recep Tayyip Erdoğan'ın ifadesiyle "Muhafazakâr Demokrat" bir parti olarak ifade edilmektedir.³⁴³

Ak Parti ve kadrolarının kendilerini "Muhafazakâr Demokrat" parti ile tanımlamasının yanından Mili Görüş hareketi ile paralellik arz eden İslamcılık ideolojinin varlığı da gözükmemektedir. (Çalışmamızın 4. Bölümünde değineceğimiz dış politikalar başlığında görüleceği) İslam ülkeleri ve Türk devletleri başta olmak üzere yakın coğrafyalarla işbirliği yapan ve bu ülkelere liderlik yapabilecek, uluslararası ilişkiler sisteminde dengeleri etkileyebilecek nitelikler gösterebilen, Osmanlıcılık akımının etkisinin görüldüğü ifade edilebilir.³⁴⁴

---

³⁴¹ Nuray Mert, **Merkez Sağın Kısa Tarihi**, İstanbul, Selis Kitaplar, 2007, s. 37-38.

³⁴² Turan Yılmaz, **Tayyip'ın Kasımpaşa'dan Siyasetin Ön Saflarına**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2001, s. 274-275.

³⁴³ Akdoğan, **a.g.e.**, s. 6-7.

³⁴⁴ Fahrettin Poyraz, **Siyasi Partiler, İttihat Terakkiden Günümüze**, Edit:Turgay Uzun, Ankara, Orion Kitabevi, 2010, s. 337.

3.3. Neo-Liberal Politikaların Kritiği

Doğu Avrupa ve SSCB’de, 1990’lı yılların başında reel sosyalizmin çökmesiyle Orta ve Güney Amerika’da da etkisi hissedildi. Dünya çapında sosyalist devletler bir süreç içerisine girmiş bulunmaktaydı. Şili’de Sandist darbesiyle³⁴⁵ Latin Amerika’da yeni bir dönemin açıldığından bahsedebiliriz. PT, sosyalist parti olarak Brezilya’da bu dönemde siyaset sahnesinde yerini aldı. Bağımsızlığın ilanından sonra, 1. Cumhuriyet döneminde yaşanmaya başlayan yoksulluk ve sefalet daha da şiddetlenmiştir. Kölelik döneminden beri süre gelen ırksal eşitsizliğin yanında, bir taraftan toprak sahiplerinin ve zenginlerin servetleri büyürken, diğer taraftan geniş halk yığınlarının yoksulluğu giderek artmıştır.³⁴⁶

Washington Mutabakatı (Washington Consensus) olarak ifade edilen, John Williamson’un, 1980’lerin sonunda uluslararası finans örgütleri (IMF - Dünya Bankası) ile neo-liberal politikaların sosyo-ekonomik düzenlemelerle “serbest piyasa” koşullarını gerçekleştirmeyi hedefleyen çevre ülkelerine, merkezden önerilen politika çerçevesinde “İstikrarı sağla”, “Özelleştir”, “Serbestleştir” (“Stabilize”, “Privatize”, “Liberalize”) komutları ile dengeli sosyo - ekonomik ilerleme ve toplumsal refahın sağlanması olarak özetlenebilir.^{347,348} Sosyalist ve Liberal açıdan çelişkili görülen sosyal eşitsizliklerin reform yoluyla giderilebileceği, korumacı ilişki biçiminin zenginlerin ve devletin, zengin olmayanların sosyal sorumluluk yükünü omuzlayabileceğini böylelikle uzun dönemde refah ve toplumsal eşitsizliğin minimize edileceğini ifade etmiştir.

---

³⁴⁵ Şili, Latin Amerika’da neo-liberal reformları başlatan ilk ülkedir. Bu noktada 1982 borç krizinde bulunan Şili, neo-liberal reformlar ekonominin yanında siyasal sistemin bir dönüşümüydü. Salvador Allende döneminde iktidarda bulunan sosyalist hareketin devrilmesiyle burjuva sınıfı ve seçkin bir kesimin yükselişe geçmesi arkasından dışlayıcı ve ötekileştirici politikalara yerini bırakmıştı. Bu bağlamda hatırlatmamız gereken husus, neo-liberal politikaların uygulamasından ziyade farklı koşullarda, farklı dönemlerde hayata geçirilmesidir.

³⁴⁶ Hamsici, **a.g.e.**, p.130-133.

³⁴⁷ Güven Sak, ‘**Washington Mutabakatı’ndan ‘İstanbul Kararları’na: Nereye Doğru gidiyoruz?**, TEPAV Politika Raporu, 2009, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313242r6794_Istanbul_Kararlari.pdf, Erişim Tarihi.13.03.2013

³⁴⁸ Süleyman Güder, **A comparative analysis of the foreign policy perspectives in two Latin American states: Brazil and Venezuela in the twenty-first century**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, p.21-26.

Söz konusu politikaların artık ekonomik büyüme ve uluslararası sermaye açısından eskisi kadar verimli sonuçlar yarat(a)madığı anlaşılmış, ulusal kaynakların yabancı sermayenin ihtiyaçlarına aktarılmasına ilişkin yerel hoşnutsuzluk iyice artmıştır.³⁴⁹ Mutabakatta yer alan politikaların başarısız olmasında ve eleştirilmesindeki eksiklikler, politika uygulayıcıları ve denetleyicilerinin kurumsal yapıları rehabilite etmemesi ve ihmal etmesinden kaynaklanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet akımından etkilenen Brezilya'da, yaşanan eşitsizliğin giderilmesi için uygulanan neo-liberal politikaların, başarılı sonuç vermediği görülmüştür.³⁵⁰

Lula da Silva'nın iktidara gelmesi ile İşçi Partisi'nin angaje olduğu katı ideolojik yaklaşımların yerine, uygulamada iktisadi alandaki yansıması olan idealist liberalizm, sadece ekonomik hayatın değil, sosyal ve siyasal hayatta, partinin ideolojik yapısının şekillenmesinde de etkili olmuştur. Askeri diktatörlük döneminde şekillenmiş olan sosyalizm ideolojisi anti-amerikancı, anti-kapitalist söylemler, ideolojik bir siyasi yapının çıkmasına neden olsa da, ülke geleceğinin serbest ticarete yattığını ileri süren analistler önemli rol oynamıştır.³⁵¹

IMF programları, uygulandıkları her Latin Amerika ülkesinde bir taraftan sıcak para hareketlerini hızlandırarak, istikrarsızlığı körüklemiş ve durgunluğa yol açmış, diğer taraftan da, sosyal çelişkileri daha da derinleştirmiştir.³⁵² Brezilya'da liberal politikalar, Yake ve Cardoso dönemiyle başlamış ve Lula iktidarıyla devam eden politikalar gittikçe yaygınlaşmıştır. Brezilya'nın refah rejimi tipinin, liberal modele daha çok yaklaştığı ve muhafazakâr niteliklerin liberal modelle ikame edilmekte olduğuda, dikkatlerden kaçırılmaması gerekir.³⁵³ Lula, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlara neo-liberal ekonomik politikaların, Cardoso hükümetinde uyguladığı gibi ulusal ve çok uluslu şirketlere garanti ederek iktidara geldi. Hatta bazı araştırmacılar, Lula'nın politikalarının Fernando Henrique Cardoso Hükümeti'nden daha " neo-liberal" uygulamalar olduğunu belirtmiştir.³⁵⁴

---

³⁴⁹ Güder, **a.g.e.**, p.21-26.

³⁵⁰ James Dunkerley, **The Cambridge Companion to Modern Latin American Culture**, Cambridge University Press, 2007, p.41-46.

³⁵¹ **a.g.e.**

³⁵² Güder, **a.g.e.**, p.21-26.

³⁵³ Başar, **a.g.e.**, s. 67-72.

³⁵⁴ Hamsici, **a.g.e.**, p. 133-136.

Benimsenen neo-liberal politikaların başarısızlıklarında görülen yönetim ve kurumsal çalışmalar, yapısal nedenler arasında sayılmaktadır. Daha açık ifadeyle anlatmaya çalıştığımız husus:

*Neo-liberal reformlar büyük ölçüde yıkıcı rant faaliyetlerinin azaltılmasını hedeflemişken daha çok iktisadi rantların oluşmasına ve yozlaşmaya sebep oldular. Bu yozlaşmanın önüne geçebilecek devletin yönetim gücü ise bizati neoliberal reformlar yolu ile sekteye uğratılmıştı. Yeni Washington mutabakatı bu noktalardan hareketle devletin kalkınmada oynayabileceği rolleri tekrardan düzenledi. Basit neo-liberal anlayışta piyasaların alanının genişletilmesi devletin ekonomideki alanının daraltılması anlamına geliyordu. Oysa Yeni Washington mutabakatında piyasalar ve devlet birbirlerini tamamlayan birer unsur olarak düşünülür hale gelmişti.*³⁵⁵

Latin Amerika'da, piyasa ekonomilerini destekleyecek kurumların gelişmemişliği, birçok problemin ana sebebi olarak gözükmektedir. Ayrıca, toplum ve siyaset açısından da önemli yansımaları olmuş, ilk etkileri işsizliğin görülmemiş biçimde artması ya da birçok ülkede siyasal parti sistemlerinin tam bir karmaşa içine girmesi şeklinde göstermiştir.³⁵⁶

Washington Mutabakatı politikaları, toplumsal eşitsizlikleri ve sosyal etkileri ciddi biçimde tartışmaya açılmıştır. Bazı yazarlara göre bu politikalar, daha yüksek büyüme oranları sağlamaları nedeniyle yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılmasında önemli bir temel sağlamaktadır. Ancak Latin Amerika'da bu temelden yeterince faydalanılmamıştır. IMF'nin uyguladığı bu yapısal uyum programları nedeniyle 1980'li yıllar boyunca ülke halklarının gelirleri ortalama % 60 gerilemiştir.³⁵⁷

---

³⁵⁵ Ahmet Faruk Aysan, **Yönetişim ve Kurumlar Terimlerinin İktisat Literatüründeki Yükselişi**, Araştırma Raporu, 'Öniş, Ziya, and Fikret Şenses, (2005), "Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus: A Critical Appraisal" Development and Change. Vol. 36, No.2." isimli makalesine yaptığı atıf, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi s.14.

³⁵⁶ Kurt Weyland, **Assessing Latin American Neoliberalism, Introduction to a Debat**, Latin American Research Review, V. 39, N. 3, 2004, p. 144.

³⁵⁷ Sibel Özbudun, **Latin Amerika'da İsyanın Tarihi**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2008, s. 37- 38. Roberto Patricio Korzeniewicz ve William C. Smith, "Poverty, Inequality, Growth in Latin America: Searching for the High Road to Globalization", Latin American Research Review, V.35, No. 3, 2000, s.14, Eserinden Alıntı

Türkiye’de, 1980’lerde Turgut Özal dönemiyle başlayan serbest piyasa politikaları, devlet bürokrasisi içinde yeterince kavran(a)madığı, siyasi ve iktisadi sorunların arkasında bürokratik, otoriter devlet yapısı ve siyasi kadrolar bulunmaktaydı. Özal’ın ifade ettiği “bürokrasinin hantallığı” sözü, neo-liberal politikaların otoriteryen mantıkla devam ettiğinde yeni krizler doğurabileceği sinyalini vermekteydi.³⁵⁸

Türkiye’de neo-liberal politikalarından yana olan Ak Parti iktidarı, serbest piyasadan yana tavır sergilerken burada yaşanan kavram tartışmasını Atilla Yayla: Liberazim karşıtlarının sık kullandığı “piyasa ekonomisi” kavramını eleştirel bir bakış getirerek, “kendiliğinden düzen” fikrini savunup önem derecesinin yeterince kavranamamasıyla açıklamaktadır. Burada ifade etmeye çalıştığımız husus neo-liberal politikaların kurumların otoriteryen olmaları, liberal politikaları yürürlüğe konulamamasında ki başarısızlığını sebebidir.³⁵⁹

Tamer Çetin’e göre, neo-liberal politikalar pratikte yanlış uygulamaların, aslında neo-liberal politikalarından dolayı değil, zorlukları ve açmazların provakatif ideolojik angajman tanımlamaları ile karar alıcıları töhmet altında bırakmaktadır.³⁶⁰Bu ifade Brezilya’daki yansıması Lula’nın hayata geçirdiği bazı sosyal ve ekonomik uygulamalar, alternatif dış politika izlemesine rağmen iktisadi açıdan Ortodoks program izlemesi, sosyalist cenahta verdiği sözleri tutmaması veya sosyalizme ihanet gibi ifadelere bırakılmasına sebep oldu.³⁶¹

Türkiye, Washington Konsensüsün politikalarını içselleştiren bir ülke olarak 1990 yılından sonra, üç kriz yaşamıştır. Türkiye’nin 1994 ve 2001 krizini yaşaması Konsensüsün politika önerilerinin (uygulamadaki eksikliklere rağmen) ekonomiyi istikrarlı kılmadığı ve başarısız olduğunu göstermektedir. Türkiye 2002-2007 periyodunda kamu maliyesi sorununu belli ölçüde çözdüğünden, 2008 küresel krizi diğer krizlerden farklı olarak dış finansal piyasalardaki gelişmelere bağımlı olduğu halde yıkıcı etkiyi yapmamıştır.³⁶²

---

³⁵⁸ Pınar Bedirhanoğlu, **Türkiye’de Neo-Liberal Otoriter Devletin Akp’li Yüzü**, Ankara, Phoenix Yayınları, 2010, s.52-53.

³⁵⁹ Atilla Yayla, **Liberalizm**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1992, s. 168.

³⁶⁰ Tamer Çetin, **Bilmediğinle Karşılaşmak Neo-Liberalizm (1)**, Zaman Gazetesi, s. 24., 03.05.2013

³⁶¹ Emir Sader, **Taking Lula’s Measure**, London, New Left Review, V. 33, 2005, p. 60-68.

³⁶² Birol Karakurt, **Washington Konsensüsü’nden Küresel Mali Krize Mali Disiplin ve Türkiye’deki Gelişmeler**, Ankara, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 1, 2011, s. 45-50.

Sosyalist ve Liberal açıdan çelişkili görülen sosyal eşitsizliklerin reform yoluyla giderilebileceği, korumacı ilişki biçiminin zenginlerin ve devletin zengin olmayanların sosyal sorumluluk yükünü omuzlayabileceğini, böylelikle uzun dönemde refah ve toplumsal eşitsizliğin minimize edileceğini ifade etmiştir.³⁶³

1990'lı yılların başından itibaren yaşanan ekonomik krizler, Brezilya ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok gelişmekte olan ülke de, bu krizlerin olumsuz etkilerini yaşamış, krizler ülke ekonomilerine büyük zarar vermiştir. İşçi Partisi ve Ak Parti Hükümet(i)leri iktidar olduktan sonra uyguladıkları neo-liberal politikalarla kısa dönemde eleştiri alsa da, orta ve uzun dönemde başarı sağlamıştır.

3.4.Seçmen Kitlelerinin Karşılaştırılması

3.4.1. Merkez-Çevre İlişkisi

Brezilya'da **İşçi Partisi**'nin iktidara geldiği dönemde, Türkiye'de de Ak Parti, iktidarı ele aldı. Her iki ülkenin, Merkez-Çevre analizine geçmeden önce, Brezilya'nın kendine münhasır olarak coğrafi açıdan Merkez-Çevre durumuna bakmamız gerekir. Kırsal ve büyük şehirlerin banliyölerinde yaşayanlar, görsel açıdan da "Çevre" unsurunu temsil ederken, büyük şehirlerin "Merkez" in de yaşayanlar alt proletarya ile orta-üst proletarya çekişmesinin merkezinde görünmektedir.³⁶⁴ 2002 yılındaki seçimlerden sonra, Brezilya merkezi hükümetin başına, İşçi partisi geldi. Brezilya siyasi yaşamında Çevre açısından dönüm noktası oldu. Lula ve PT, doğrudan seçimlerin demokratikleşmesinin, 4. denemesinden (1989-1994-1998-2002) sonra başarılı olabildi.³⁶⁵

---

³⁶³ Akdoğan, , a.g.e., s. 41.

³⁶⁴ Gerônimo LEITÃO, **Desafios no processo de urbanização de grandes favelas: o caso da Rocinha, na cidade do Rio de Janeiro**. Rio de Janeiro, <http://www.usp.br/nutau/CD/116.pdf>, Erişim Tarihi:19.02.2013

³⁶⁵ Fernando Limongi, **Análise das Distintas Teses e Interpretações para o Desempenho Eleitoral de Lula e do Partido dos Trabalhadores nas Eleições Presidenciais de 1989, 1994, 1998 e 2002**, <http://chacombolachas.com/2007/06/11/analise-das-distintas-teses-e-interpretacoes-para-o-desempenho-eleitoral-de-lula,-e-do-partido-dos-trabalhadores-nas-eleicoes-presidenciais-de-1989-1994-1998-e-2002/>, Erişim Tarihi:19.02.2013

Tarihi kronolojiye baktığımızda 1930'lar, askeri diktatörlük dönemi ve 1990'larda merkez, devlet gücü noktasında hegemonya sahibiydi. Lula da Silva'nın (PT) 3 dönem seçilememesinde, Merkez'in desteklediği adayların (Yake-Cardoso) "Medya" kaynaklı fraksiyonlardan desteği ve Lula da Silva ile ilgili olumsuz imaj algısından bahsedebiliriz. Merkez, istihdam açısından bağımlı olduğu Çevre'ye, yeterince ekonomik refah sağlayamamıştır. Immanuel Wallerstein PT'nin seçimleri kazanmasını "Lula, merkeze doğru hareket etti" ifadesiyle açıklamaktadır³⁶⁶

Çevre, PT'nin "değişim" söylemleriyle propagandası ve "işçi" partisi olmasından ötürü beklentiye girmiştir. 2002 seçimlerinde PT'nin galip çıkması ile işçiler, emekçiler, kent yoksulları, yerliler/köylüler, kadınlar, gençlerden oluşan emekçi kitle hareketinin gelişimi sayesinde Çevre, Merkezi; söylemlerine kulak kabartacak Çevre'nin içinden çıkmış temsilcilerini, yönetimine göndermiştir. Lula da Silva'nın Cumhurbaşkanı seçilmesi, önce uluslararası Merkez finans piyasalarını çok tedirgin etmiş, sonra ülke içindeki Merkez'de olağanüstü bir tepki ve kuşku uyandırmıştır.³⁶⁷

Lula'nın ilk döneminde ona basın danışmanlığı yapan, bir siyaset bilimci olan André Singer, Lulismo'yu Brezilya yoksullarının psikolojisini Merkez'e alarak analiz eder. Ona göre nüfusun neredeyse yarısını oluşturan (tam olarak yüzde 48) bu alt-proletarya iki temel duygu üzerinden hareket eder: Devletin eşitsizlikleri dizginleyebileceği umudu ve toplumsal hareketlerin düzensizlik yaratabileceği korkusu.³⁶⁸ 1989'da Lula, görece daha müreffeh olan güneyin oylarını kazanmış ama anarşi tehlikesini öne süren Fernando Collor rahat bir zafere yoksulların oylarıyla ulaşmıştır. 1994 ve 1998'te Cardoso'ya oy kazandıran enflasyonla mücadele olmuştur. Lula ancak 2002'de, huzur bozucu radikal güçlerle bir ilgisi olmadığı yönünde bir teminata ihtiyaç duyanın yalnızca bankacılar ya da inşaatçılar değil, aynı zamanda sokak satıcıları ve gecekondu sakinleri olduğunun ayırına varabilmiştir. 2006'ya gelindiğinde ise işler tersine dönmüş, orta sınıf ondan uzaklaşırken alt-proletarya kitleleri halinde ona oy vermiştir.³⁶⁹

---

³⁶⁶ Immanuel Wallerstein, **Lula: Umut Korkuyu Yendi**", <http://www2.binghamton.edu/fbc/archive/100.-tr..htm>, Erişim Tarihi:08.03.2013

³⁶⁷ Andre-Singer, **O lulismo não é um monopólio do PT**, <http://guerrilheirodoentardecer.blogspot.com/2012/09/andre-singer-o-lulismo-nao-e-um.html>, Erişim Tarihi:11.03.2013

³⁶⁸ Singer, **a.g.m.**,

³⁶⁹ Perry Anderson, **Lula's Brazil**, London Review of Books, V.33, N.7, 2011, p.3-12.

Lula'nın hem kitlelerin taleplerine hem de bir bütün olarak ülkenin politik kültürüne duyarlılık gösterdiğinin kanıtıdır, ki bunların her ikisinin de çatışmadan kaçınmayı temel alan mazisi Brezilya geleneğinde uzun bir yeri vardır. Vargas dahi bu hattı izlemiştir. O yüzden Lula, sermaye ve emeğin kaygılarını birbiriyle uyumlu hale getirerek, dışsal durumdan istifade etmek, ulusal faydayı gözetmek ve Merkez - Çevre kitleleriyle ilişki kurmak istemektedir. Brezilya'nın kuzey doğusundan gelen beş parasız bir göçmen olarak, üstelik demokratik usullere bağlılığıda tartışma götürmezken, Lula'nın, güneyden gelen zengin bir çiftlik sahibinin sahip olabileceğinden katbekat fazla bir meşruiyete ve güvenilirliğe sahip olduğu da ortadadır.³⁷⁰

Bu katmandakiler için(Merkez) esas mesele iktidarı kaybetmek değil sahip oldukları statünün yitip gitmesiydi. Dil bilgisi konusunda cahilliği dillere destan eğitimsiz bir işçi eskisi, başkan olmakla kalmamış, onun yönetimi sırasında ev hizmetçileri, kapı bekçileri, tamirciler ve diğerleri bir zamanlar yalnızca kendilerine mahsus olan ürünlere sahip olur hale gelmişlerdi. Orta sınıftan pek çok insan için, tüm bunlar harap ediciydi.

Sendikacıların ve uşakların yükselişi, orta sınıfın dünyaya geri dönmesi anlamına geliyordu. Sonuç, yaratıcı bir eleştirmen olan köşe yazarı Elio Gaspari'nin ifadesiyle bir 'halk korkusu'nun patlak vermesi oldu. Basın patronlarının politik hayal kırıklığı okurların ve izleyicilerin toplumsal tiksinişle birleşince, ortaya kendi objektif sınıf çıkarlarının hilafına uğramış tuhaf bir anti-Lulismo çıktı. 1980'ler döneminde İşçi Partisi kurulduğunda, Brezilya entellektüelleri, askeri yönetim karşıtı kitle hareketlerinin canlı bir parçasıydı, askerlerin sahneden çekilmesinin ardından, İşçi Partisi içinde önemli bir rol oynamış, Çevre'nin taleplerini ifade etmişlerdir. PT, yetenekli entellektüellerinde içinde yer aldığı Çevre'nin partisiydi.³⁷¹

Lula iktidara geldikten sonra, ortama hâkim olan Çevre, iktidardaki görüntüsü hayal kırıklığıydı. Çevre'den gelen, özellikle sendika kökenliler elit bürokrasi içinde yer alıp, Çevre'nin taleplerini ifade edecek olanlar, Merkez'e yaklaşıncaya hayal kırıklığı yaşandı.

---

³⁷⁰ a.g.m.

³⁷¹ a.g.m.

PT'nin kadroları, yoksullardan ve işçi sınıfından bütünüyle kopmuş olan bu kesimler, bürokrasileri ve piyasaları benzer biçimde içine çekmiş olan finansallaşmaya kapılıp gittiler. Burada Çevre'yi bir arada tutan Lula'nın 'neo-populist' karizması ve 'anti-amerikancı' söylemleri olurken, Çevre'nin tepkisini bir nebze olsa dizginlemiştir.³⁷²

2005 yılındaki yolsuzluk skandalının ardından Çevre, PT'den daha çok, popülist söylemleri kulağa hoş gelen Lula da Silva'nın kişiliğine bir kere daha güvenerek, Merkez'in karşısına çıkarmıştır. Merkez'e karşı daha iyi bir alternatif olmadığı için eski isimler ve entelektüellerde partiye oy vermeye devam etmiş ama parti angajmanı yitip gitmişti. Lulismo'nun varlığı Çevre'nin duygularını ifade ettiğinden, Çevre'nin kendi sorunlarına pragmatik gözle baktığını ifade edebiliriz. Lula'dan sonra PT'nin adayı Dilma oldu. Çevre'den gelmesine karşın Lula'nın aksine, üst orta diye ifade edebileceğimiz Merkez'den gelmekteydi. Çevre, siyasetin ve iktidarın dışına itilmemek için PT'nin adayını tekrar seçti. Böylelikle Çevre üst üste üç dönem iktidarda kalmayı başardı.³⁷³

Ak Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte Çevre, Merkez'e karşı, isyan bayrağını çekmişti. İşçiler, varoşlar, Anadolu'da yaşayanlar, orta sınıf muhafazakârları, orta üst sınıf ve egemen elitlere karşı bir güç olarak ortaya çıkmaya başladı. Bu güç mücadelesinde ilginç olan, bu tarz çatışmanın asıl ögesi haline gelmiş Sol'un yerine, devletle ve statükoyla karşı mücadelenin **Siyasal İslam** düşünce sisteminden geçmesiydi.³⁷⁴ Nuray Mert'in ifadesiyle Türkiye, ekonomik olarak sınıf atlatan veya atlamış olanların sesi olan Ak Parti iktidarını, 'Çevrenin Merkeze yürümesi' halkın iktidarı paylaşmak istemeye talip olması ve entellektüelize ederek takdim edilmesidir.³⁷⁵

Yalçın Akdoğan'a göre, Merkez'in hassasiyeti kısaca devletin hassasiyeti olarak da ifade edilebilir. Çevre'nin beklentilerini ve isteklerini, Merkez'e taşı(yama)mak ve ifade e(de)tmemek Merkez-Çevre arasında gerilime neden olmaktadır.

---

³⁷² a.g.m.

³⁷³ a.g.m.

³⁷⁴ Yaraşır, a.g.e., s. 208-210.

³⁷⁵ Mert, a.g.e., s.36-38.

Ak Parti'nin ortaya koyduğu siyaset dili ve söylem, Merkez'le-Çevrey'i birleştirdiği gibi, yaşanan dönüşüm açısından da Çevrey'i Merkez'e taşıdığı söylenebilir.³⁷⁶

'Çevre'nin devletin merkezine yürüme hareketine, "Merkez" yeni Batılı normlar, geleneksel seküler elit toplumla, statükocu bir tavırla karşılık verebilmiştir. Ak Parti, iktidarı süresince askeri elit, bürokratik elit, siyasi elit merkezi kurumların tabanlarına talip oldu. Bu mücadele içinde "kadrolaşma" olarak ifade edilen ve iktidarın devamlılığın korunabilmesi için ilk şartlardan olan bu kavramı, bürokratik elidi kendi değerleriyle yönetmeye çalışarak uygulamaya başladı. Merkez içinde güçlenen çevreden, ordu elitleri rahatsız olunca, 27 Nisan 2007'de e-muhtıra olarak literatüre geçen belge, internet sitesinde yayınladı. Bu belge Çevre'nin büyük bir tepkisiyle karşılaştı. Ak Parti, "ordu siyasi iradenin kontrolü altındadır" tepkisini vererek bir post-modern darbenin daha meydana gelmesini engelledi.³⁷⁷ 2002 seçimlerine kadar süren Merkez-Çevre savaşı, muhafazakâr yönü ile liberal politikaları harmanlamış Ak Parti iktidarı ile yeni bir boyut kazanmıştır. Çevre'nin önlenemez yükselişi olarak yorumlanan bu süreç, yepyeni tartışmaların başladığı dönemdir.

Genel Kurmay Başkanı Işık Koşaner ve kuvvet komutanlarının istifasıyla sonuçlanan anlaşmazlıklar, Milli Güvenlik Kurulu sonrası Merkez-Çevre dönüşümün askeri elite de yaşandığı söylenebilir.³⁷⁸ Türkiye'nin tek partili dönemden, çok partili döneme geçişin başladığı dönemden itibaren, "Merkez"i temsil eden (asker ve sivil bürokratlar, devletçi müteşebbisler ve eşrafın oluşturduğu) elit kesimler, "Çevre"deki dezavantajlı çoğunluğun ekonomik, siyasi taleplerini temsil etme iddiasındaki siyasi partilerin statükoyu değiştirmesini engellemeye çalışmışlardır. Terakkiperver Fırka'dan Demokrat Parti'ye, Adalet Partisi'nden, Ak Parti'ye kadar "Çevre" güçlerini temsil edenler, "Merkez"in ayrıcalıklarını tehdit ettiği düşünülen reform çabaları nedeniyle belirli sınırlar içinde siyasete zorlanmakta ve/veya engellenmekteydi.³⁷⁹

³⁷⁶ Akdoğan, **a.g.e.**, s.136-140.

³⁷⁷ Salih Benna Saraç, **Merkez ve Çevre Kavramları Kapsamında Türk Siyasi Tarihi Okuması**, <http://arsiv010101.wordpress.com/2012/08/21/merkez-ve-cevre-kavramlari-kapsaminda-turk-siyasi-tarihi-okumasi/>, Erişim Tarihi:19.02.2013

³⁷⁸ Şerif Mardin, **Çevre'ci AKP 'Merkeze' Geldi**, E. Olgun Buharalıoğlu, <http://www.haberdesin.com/blog/politika/cevreciakp-merkeze-geldi>, Erişim Tarihi:19.02.2013

³⁷⁹ Bekir Berat Özipek, **Gayrimüslimlerin İnsan Hakları Sorununu Tartışmak: Kaygılar ve Sorular**, <http://liberal.org.tr/incele.php?kategori=MTg=&id=NjI5>, Erişim Tarihi:04.04.2013

3.4.2. P(e)tismo ve Milli Görüş

Petismo kelimesi, İşçi Partisinin görüşü için kullanılan resmi olmayan bir tabirdir. Petismo kelimesinin doğrudan bir anlamla ifade edilememekle birlikte, Parti isminin (Partido dos Trabalhadores) baş harflerinden (P ve T) yola çıkarak böyle bir tanımlama yapılmıştır. "PTism" olarak da ifade edilebilmektedir. Türkiye'deki Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) "ülkücülük" terimine benzetebiliriz. Brezilya'da merkez-sol partilerin gayri-resmi felsefesini* tanımlamakta kullanılmaktadır. Tabir olarak ortaya çıkışı, PT'nin kuruluşuyla başlamıştır. Kendilerini sosyal demokrat olarak adlandıran ve sol görüşü temsil eden partinin politikasını ifade etmek için tanımlanır. Burada vurgulanması gereken husus Petismo'nun partiyi (PT) değil, görüşü ifade etmesidir. Bu görüşe yakın başka partiler tarafından da kullanılmaktadır.³⁸⁰

Özetle, sosyalizm ideolojini referans alan ve işçi haklarını savunan partilerin ortak söylemi olarak gözükür. PT ile özdeşleşmiş olumlu ilişkidir. PT, tarihi gelişim görünümünde "vasıflı emek" hareketinin alanı içinde, pozitif söylemleri petismo ile ilişkilidir. Petismo siyasi platformda emekçi sınıflar ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Burjuvazi ile negatif bir ilişki söz konusudur. Seçmenin ideolojik yerleşiminde ve partisini tanımlamada etkileyebilmektedir.³⁸¹

Petismo sosyal sınıflar ve kategoriler için, eğitim düzeyi ile ilişkilidir. Bireylerin siyasete girme arzusu eylemini inanç ile ilişkilendirir. PT için, gelecekte parti taraftarlılığı toplumun farklı katmanlarında Brezilyalılar arasında yükseldiği için belirli bağlamda anlamak için gereklidir. PT'nin kamuoyu yoklamalarında her zaman eski seçmenlerin partiye mesafeli olduğu görülmektedir. PT'nin seçimlerdeki başarısı kuşak farklılıkları, aynı zamanda, Petismo ile ilişkilidir.³⁸²

---

* Petisizm olarak tanımlanır

³⁸⁰ Örneğin: İşçi Partisi'nden ayrılıp Demokratik İşçi Partisine geçen Cristovam Buarque, partiden ayrıldığını ama halen "petista" olduğunu söylemiştir.

³⁸¹ Antonio Paim, **O Socialismo Brasileiro, V.II – (1979-1999)**, Brasilia, Teotonio Vilela Institutu Pres, 2000, p.187-188

³⁸² David Samuels, **As bases do petismo**, Campinas, University of Minnesota, Science Brasil Review, V.10, No.2, 2004

Petismo, Lula'nın popülaritesi için önemi, PT'nin geleceği için önemli etkileri vardır. Liderin popüler kişiliğinin sürdürmesin yanında parti taraftarlarının desteğini sürdürmesi açısından petismo önemlidir. Katolik cemaati mensupların/militanların PT'nin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Petismo, sınıf hiyerarşisi, inanç sistemi ile siyasal ideolojiyi bir arada tutar. Beyaz olmayanlar (non-white), onlar Brezilya geleneksel toplum hiyerarşisinde ezilenler /sömürülen arasında en altta olmuş, sisteme her zaman muhalefet eden Lula ve PT'yi desteklemiştir.³⁸³

Çalışmamızın 4. bölümde değineceğimiz Lulismo ile Petismo arasında görece girift pozitif ilişki söz konusudur. Lula da Silva'nın fenomen kişiliğinde gelişen Lulismo'nun, Petismo ve PT üzerinde olumlu etkisi söz konusudur. Petismo ve Lulism arasındaki ilişkisi ile PT'nin Mensalao Skandalına bulaşmış olmasına rağmen, seçimlerden galip ayrıldığı görmekteyiz.³⁸⁴

1970'da başlayan Milli Görüş hareketi/kavramı MNP içinde gelişmiş MNP, MSP, RP, FP ile süre gelmiş ve Ak Partinin kurulmasıyla iktidara gelmiş olmasına karşın Saadet Partisi içinde daha etkili olup, dinin milli ahlak unsuru içinde kurumsallaşmıştır. Türkiye'de Necmettin Erbakan liderliğinde son otuz yılda genelde muhafazakâr kesimin desteklediği ve batılılar tarafından 'Siyasal İslam' olarak adlandırılan Milli Görüş hareketi, Yalçın Akdoğan'ın deyişiyle "İslamcılığın demokratik versiyonu" olarak ifade edilmiştir.³⁸⁵

Milli Görüş'ün amacı maddi ve manevi alanda kalkınmayı hedef gösterirken, bireylere ahlaki ve fikri eğitimi vererek Millet kaynaşmasını sağlamaktır.³⁸⁶ Milli Görüş hareketi/partileri, tıpkı Petismo gibi iktidar olmaktan ziyade iktidarı/statükoyu/ burjuvaziyi sorgulamak çatışmayı, eşitsizliği, adaletsizliği ret edip, barış içinde yaşamayı öngörmektedir.³⁸⁷

Milli Görüş içinde şekillenmiş siyasal alana yönelik hedefler ortaya koymuş, İslamcılık olarak adlandırılan hareket veya oluşum, çok partili hayata gelindiğinde yükselişe geçti.

---

³⁸³ **a.g.m.**

³⁸⁴ Eliomar de Lima, **Petismo e lulismo**, <http://blog.opovo.com.br/blogdoeliomar/petismo-e-lulismo/>, Erişim Tarihi:19.03.2013

³⁸⁵ Akdoğan, **a.g.e.**, s. 99-100.

³⁸⁶ Fahrettin Poyraz, **Siyasi Partiler - İttihat Terakkiden Günümüze**, Edit: Turgay Uzun, Ankara, Orion Kitabevi, 2010, s. 317.

³⁸⁷ Bulaç, **a.g.e.**, s. 604-605.

Nurculuk, Süleymancılık ve Tarikatlar ekseninde toplumsal tabanda sosyo- kültürel dönüşümü esas alan eğitim ve tebliğ çalışmalarına dayanan sosyal-İslam, İslam'ı değil; İslamcılık hareketinin temel yaklaşımını ve yönetimi olarak kavranmaktadır.³⁸⁸

Ak Parti'nin kurulma sürecinde, yönetici omurgasındakilerin Milli Görüş çizgisinden gelenlerin söylem açısından reddi miras bulunarak bu oluşumdan ayrı olduklarını belirtmeler de gerek uygulamaları gerek kadrolar, köken açısından benzerlik göstermektedir. Burada vurgulamak istediğimiz diğer bir husus, Ak Parti'nin kendisini Milli Görüş çizgisinin devamı olarak değil, muhafazakar parti kimliği ile tanımlamasıdır.³⁸⁹

Ali Bulaç'ın, SP Onursal Başkanı Necmettin Erbakan'ın Diyarbakır ve Mardin mitinglerinde yaptığı tespitte;

*Miting meydanın toplananların gözlerinden okunuyor, oylarını Ak Parti'ye verecekleri.... Tercihlerini Ak Parti'den yapmış gibi görünseler de, SP 'in meclis dışında kalmasına gönülleri el vermiyordu... Bu durumda ki en önemli faktör R.Tayyip Erdoğan'ın yaşadığı parti kapatma davasında ki zor durumuydu.*³⁹⁰

Benzer sıkıntıyı yaşayan Lula da Silva, PT yöneticilerinin Mensalão skandalına adının bulaşmasını, seçimlerin yapılmasına kısa bir zaman kaldığında tüm otoriteler, zor durumda kalacağına inanmasına rağmen Petismo felsefesi, PT 'nin oylarının artmasına neden olmuştur.³⁹¹

Milli Görüş kavramı/hareketi, adil düzen ideolojisi ile kendini tanımlamış Osmanlıcılık ve İslam algısından gelmektedir. Brezilya'da ki Petismo'nun birey (İşçi) yönüyle ayrılrsa da iki görüşünde parti ideolojisinin şekillenmesinde önemli yer tuttuğunu ve Katolik ve İslam gibi inanç sistemlerinin etkisini görmekteyiz. Bu bağlamda benzerlik gösteren bir diğer husus, Brezilya'da özellikle askeri diktatörlük döneminde şekillenen Petismo felsefesinin, Türkiye'de askeri darbe ve 28 Şubat vesayet dönemlerinden güç alan, İslamcılık/Milli Görüş çizgileri farklı coğrafyalarda ki iki parti ve iki toplum içerisinde, birleştirici bir özelliğinin bulunmasıdır.

---

³⁸⁸ Akdoğan, **a.g.e.**, s. 99.

³⁸⁹ Poyraz, **a.g.e.**, s. 337.

³⁹⁰ Bulaç, **a.g.e.**, s. 601-602.

³⁹¹ Turgut Tabak, Bireysel Görüşme, 2012

5. Genel Seçimlerin Karşılaştırılması

İşçi Partisi ve Ak Parti'nin, genel seçim karşılaştırmalarına geçmeden önce, İşçi Parti'sinin 1980'lerde kurulup üç genel seçimde (1989-1994-1999) başarısızlıkla çıktığını, Ak Parti'nin ise 2000'lerde kurulan bir parti olup, katıldığı ilk genel seçimden başarıyla çıktığını belirtmek isteriz. Bu bağlamda değineceğimiz husus her iki partinin iktidar oldukları genel seçimleri harita üzerinde oransal olarak ifade etmeye çalışmaktır.

5.1. Birinci Dönem Seçimleri

6 Ekim 2002'de yapılan seçimde Lula da Silva, (PT) oyların % 46.4'ünü en yakın rakibi Jose Serra (PSDB) % 23.2, Anthony Garotinho (PSB) % 17.9 oranında oy aldı. Brezilya seçim sistemine göre % 50 çoğunluk sağlanamadığından, ikinci tura en fazla oy alan iki parti yarıştı. (PT) seçime, (PL, PCB, PMN, PCB, PV)³⁹² solcular, sosyalistler ve işçi partilerinin desteğini aldı. Jose Serra (PSDB) ise sağcı, liberal ve muhafazakârların (PMDB, PP, PFL)³⁹³ desteğini aldı. 27 Ekim 2002'de yapılan seçimde oyların % 61.3'ünü Lula da Silva, Jose Serra ise % 38.7 oranında oy aldı.³⁹⁴ Böylelikle ilk kez solcu bir parti seçimden, zaferle çıkmış oldu.

Türkiye'de ise 3 Kasım 2002'de yapılan genel seçimde, Ak Parti oyların % 34.28'ni, CHP % 19.38, DYP % 9.54, MHP % 8.35, Bağımsızlar ise % 0.99 oy aldı. Ak Parti 550 üyeli TBMM'de, kazandığı 365 milletvekilliği ile tek başına iktidara geldi.

---

³⁹² Sol Cephe, **PL**: Liberal Parti, **PCB**: Brezilya Komünist Partisi, **PMN**: Milli Seferberlik Partisi, **PCB**: Brezilyalı Komünist Partisi, **PV**: Yeşiller Partisi, **PSB**: Brezilya Sosyalist Partisi

³⁹³ Sağ Cephe, **PMDB**: Brezilya Demokratik Hareket Partisi, **PP**: İlerici Partisi, **PF**: Liberal Cephe Partisi

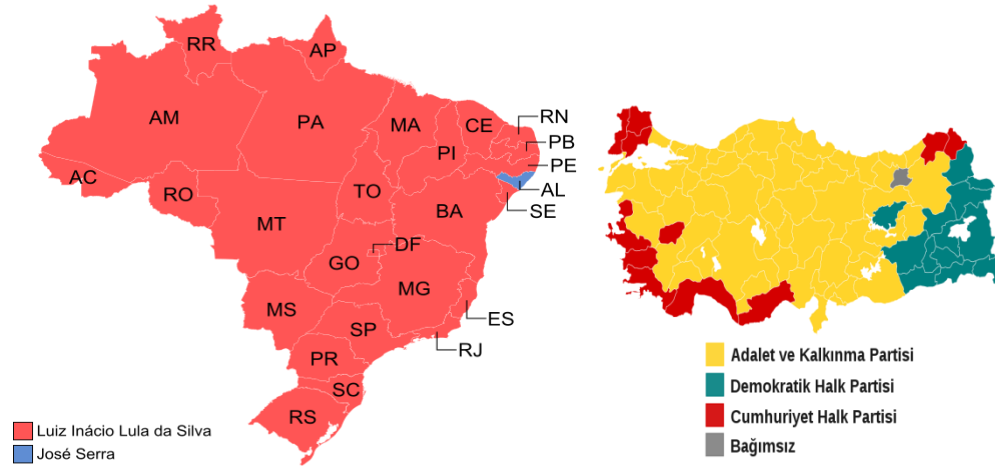
³⁹⁴ **Oposição e guinada ao centro fazem Lula e PT vencerem a primeira eleição presidencial** http://www1.folha.uol.com.br/folha/especial/2002/governolula/presidente-o_eleito.shtml Erişim Tarihi:04.04.2013

Brezilya’da ikinci tur sonucunda, Lula da Silva (PT) hemen hemen tüm eyaletlerinde (Şekil 2’de görüldüğü üzere) birinci gelirken, sadece kuzey doğudaki AL(Aлагоas) eyaletinde Josê Serra ilk sırada yer aldı.

Türkiye’deki seçim sonuçlarında güneydoğu vilayetlerinde bağımsız adayların üstünlüğü dikkat çekerken Ege bölgesi ve Akdeniz bölgesinin kıyı kesimleri ile Trakya bölgesinde CHP’nin birinci sırada olmasına rağmen, Ak Parti’nin Türkiye’nin büyük bir kısmında lider parti oldu.^{395,396}

Şekil 2: 2002 Brezilya ve Türkiye Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: Ak Parti-İnternet-İBGE

Brezilya ve Türkiye’de aynı tarihlerde yapılan genel seçimlerin önemi, Çevre’yi temsil eden iki partinin merkezdeki iktidara talip olmasıdır.

³⁹⁵ <http://arsiv.ntvmsnbc.com/modules/secim2007/secim2002/>, Erişim Tarihi:04.04.2013

³⁹⁶ Oposição e guinada ao centro fazem Lula e PT vencerem a primeira eleição presidencial http://www1.folha.uol.com.br/foha/especial/2002/governolula/presidente-o_eleito.shtml Erişim Tarihi:04.04.2013

Brezilya'da ilk kez "işçi" ve "sol" ideolojili bir parti iktidara olurken,³⁹⁷ Türkiye'de kuruluşunun birinci yılı dahi dolmadan, Ak Parti seçimleri açık ara kazandı. Türkiye için başka bir önemi Özal döneminden sonra tek parti iktidarı dönemi başlamış oldu.³⁹⁸

5.2. İkinci Dönem Seçimleri

PT iktidarı, Aralık 2005'te IMF'ye olan 15.5 milyar dolarlık borcun tamamını kapatmasına rağmen, PT yöneticilerinin seçimlerin yapılmasına kısa bir süre kala adının karıştığı "Waldomirogate" ve "Mensalão" skandallarına rağmen, PT 2006 yılında yapılan seçimlerde oylarını arttırdığını görüyoruz.³⁹⁹

Birinci turda Lula da Silva oyların % 48.61'sini, Geraldo Alckmin % 41.64'ünü, Heloisa Helano % 6.85 oranında oy aldı. Yeterli çoğunluk sağlanamadığından seçimler ikinci tura kaldı. İkinci turda Lula oyların % 60.83'ünü (58.295.042 oy) (PT, PCB, PMDB, PL, PSB, PP, PMN),⁴⁰⁰ Geraldo Alckmin ise oyların % 39.17'sini (37.543.178 oy) (PSDB, PFL, PPS)⁴⁰¹ alınca, PT ve Lula ikinci kez Brezilya Cumhurbaşkanlığına seçilmiş oldu.⁴⁰²

Brezilya'da ikinci turda yapılan koalisyonlar sonucunda, Brezilya'nın güney-güneydoğu eyaletlerinde muhafazakârların-merkez sağın önde bitirdiğini görülürken, kuzey-kuzeydoğu ve kuzey batı eyaletlerinde PT'nin seçimleri zaferle kapattığını görmekteyiz.

---

³⁹⁷ Eric Hobsbawm, **Diz Que Eleição de Lula Tem Importância Para O Mundo Inteiro** <http://www.reginaldo.cnt.br/1ufpa/entrevista-eric-hobsbawm.htm>, Erişim Tarihi:04.04.2013

³⁹⁸ Cemal Altan, **Türkiye'de Erken Genel Seçimleri Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi**, http://www.iibf.selcuk.edu.tr/iibf_dergi/dosyalar/671348065803.pdf, Erişim Tarihi: 07.04.2013

³⁹⁹ BBC, **Q&A: Brazil's 'big monthly'corruption trial**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-19081519>, Erişim Tarihi: 05.04.2013

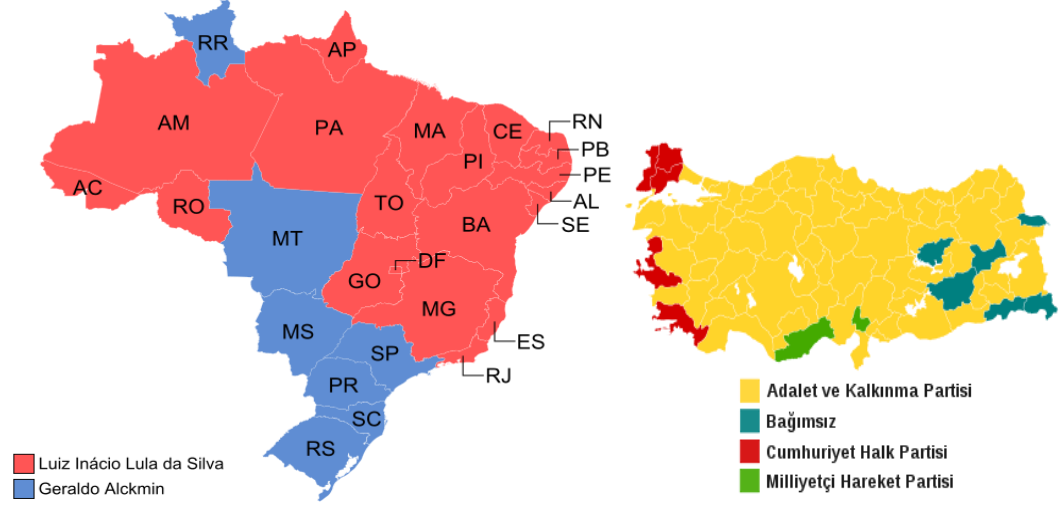
⁴⁰⁰ Sol Cephe **PSB**: Brezilya Sosyalist Partisi

⁴⁰¹ Sağ Cephe, **PSDB**: Brezilya Sosyal Demokrat Partisi, **PFL**: Liberal Cephe Partisi

⁴⁰² TSE:Tribunal Superior Eleitoral (Brezilya Yüksek Seçim Mahkemesi), <http://www.tse.jus.br/>, Erişim Tarihi: 05.04.2013

Burada ilginç olan bir istatistik, 2002 seçiminde oyların % 61,3 (52.772.475) alırken, 2006 seçimlerinde % 60,83 (58.295.042) oranında oy almasına karşın seçmen sayısındaki (yaklaşık 5,5 milyon) artış olmasıdır.⁴⁰³

Şekil 3: 2006 Brezilya ve 2007 Türkiye Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: Ak Parti-İnternet-İBGE

22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan genel seçimlerde Ak Parti oyların % 46.58, CHP % 20.87, MHP % 14.27, Bağımsızlar ise % 5.23 oranında oy aldı. 2002 seçim sonuçlarından farklı olarak 2006 seçimlerinde Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinden oy alan ve seçim sonuçlarına bakıldığında, etnik bölgeciliğe bakılmadan merkez parti olma yolunda adım atmasıdır. 2002 seçimlerinde Güneydoğu bölgesindeki bağımsızların hâkimiyetinin kırıldığı görülürken, batıda Ege ve Akdeniz kıyı şehirlerinde oylarını artırdığını görüyoruz.⁴⁰⁴ 2007 seçiminden önce Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığı adaylığında yaşanan kutuplaşma, bazı analistlere göre Ak Parti'nin oylarına pozitif katkı yaptığı yönündedir.⁴⁰⁵

⁴⁰³ TSE: a.g.s.

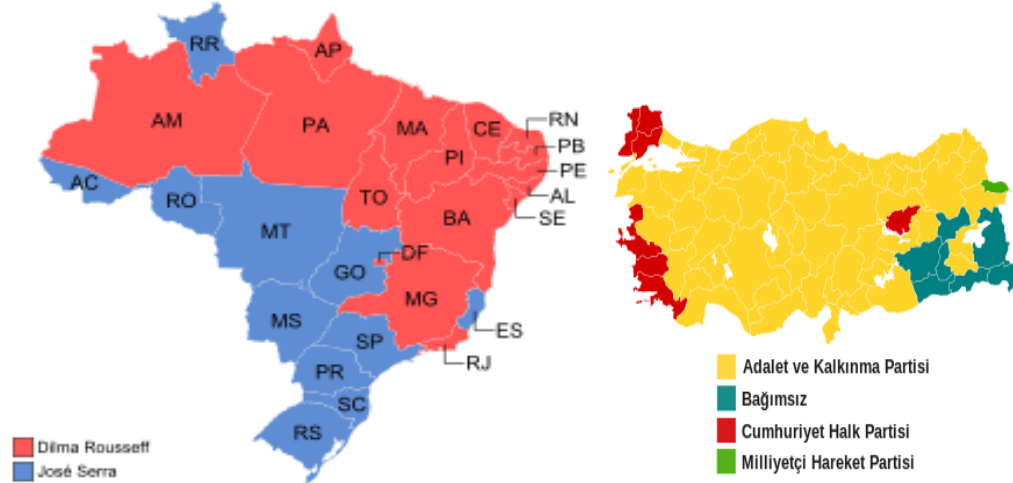
⁴⁰⁴ <http://www.posta.com.tr/siyaset/secim-2011/HaberDetay/Iste-2007-nin-secim-sonuclari.htm?ArticleID=75662>, Erişim Tarihi: 05.04.2013

⁴⁰⁵ Cemal Altan, **Türkiye'de Erken Genel Seçimleri Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi**, http://www.iibf.selcuk.edu.tr/iibf_dergi/dosyalar/671348065803.pdf, Erişim Tarihi: 07.04.2013

5.3. Üçüncü Dönem Seçimleri

Brezilya Anayasası'nda Cumhurbaşkanı'nın üst üste ikiden fazla seçilememesinden ötürü, görev süresi dolan Lula da Silva 3. defa Cumhurbaşkanı adayı olamadı. Lula, seçimden önce, eski Genelkurmay Başkanı Dilma Rouseff'i, PT'den aday gösterdi. 3 Ekim 2010'da, ilk turda oyların % 46.91'ini Dilma Rouseff (PT), % 32.61'ini Jose Serra (PSDB), % 19.33'nü Yeşiller Partisi'nin kadın adayı Marina Silva (PV) aldı. Yeterli çoğunluk sağlanamadığından ikinci tura en fazla oy alan iki aday katıldı.⁴⁰⁶ 31 Ekim 2010'da ikinci turda oyların % 56.05'ini Dilma Rouseff (PT, PMDB, PDT, PSB, PR, PRB, PTN, PSC, PTC, PCB) alan sosyalist solcu koalisyon, José Serra (PSDB, DEM, PTB, PPS, PMN, PT, PTB)⁴⁰⁷ sağcı muhafazakâr - liberal koalisyon oyların % 43.95'ini aldı. Böylece Dilma Rouseff (PT), Brezilya'nın ilk kadın Cumhurbaşkanı olarak seçimlerden zaferle çıkmış oldu.⁴⁰⁸

Şekil 4: 2010 Brezilya ve 2011 Türkiye Genel Seçim Sonuçları

Kaynak: Ak Parti-İnternet-İBGE

⁴⁰⁶ Eleições presidenciais desde 2002, <http://pjpontes.blogspot.com/2010/11/eleicoes-presidenciais-desde-2002.html>, Erişim Tarihi: 07.04.2013

⁴⁰⁷ DEM: Demokratlar, PTB: Brezilya İşçi Partisi, PPS: Popüler Sosyalist Parti, PTB: Brezilyalı İşçi Partisi, PMN: Ulusal Hareket Partisi

⁴⁰⁸ Paulo Cabral, **Brazil Elects Dilma Rouseff as First Female President** <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11662623>, Erişim Tarihi: 07.04.2013

2010 seçimlerinde PT'nin oyları düştüğü gibi 2006 seçimlerine göre orta batı - kuzey batı eyaletlerinde de üstünlüğünü kaybetti.

Ak Parti, 22 Temmuz 2011'de yapılan seçimlerde, % 49.9 oranla 3. dönemde seçimlerin galibi olarak çıkmayı başardı. 2011 seçimlerinin sonunda üst üste 3. kez zaferini ilan etti. İlk kez bir parti 3 kez üst üste oylarını artırarak seçimleri kazanmayı başarmış oldu. Batı sahillerinde CHP'nin üstünlüğü devam ederken, Ak Parti'nin oylarını arttığı görülmektedir. Güneydoğu bölgesinde bağımsız adayların oylarında 2007'ye göre artış yaşanmıştır. Ak Parti, üçüncü döneme girerken Türkiye'nin yarısının oyunu almayı başardı. Türk siyaseti için ifade edilen 'iktidar yıpranması' realitesini ters-yüz etti. Ak Parti her bölgeden ve toplumun her kesiminden yüksek düzeyde oy aldı. Bu haliyle Ak Parti, tüm Türkiye'nin partisi olduğunu gösterdi.⁴⁰⁹

Tablo 4: İşçi Partisi ve Ak Parti'nin üç genel seçimde aldıkları oy oranları ve seçmen sayıları

	Birinci Dönem	İkinci Dönem	Üçüncü Dönem
İşçi Partisi	% 61.3 – 52.772.475 Kişi	% 60.83 – 58.295.042 Kişi	% 56.05 – 55.752.529 Kişi
Ak Parti	% 34.28 – 10.808.229 Kişi	% 46.66 – 16.340.534 Kişi	% 49.83 – 21.399.082 Kişi

Kaynak: İBGE, PT, Ak Parti

Tabloda görüleceği üzere; İşçi Partisi birinci dönem iktidar olduktan sonra, Mensalão skandalına rağmen PT'nin oyları arttırdığını görüyoruz. Üçüncü dönem Lula da Silva'nın seçimlere katılmamasına rağmen, referans gösterdiği Dilma Rosuseff düşüş yaşamasına rağmen seçimleri, PT adına tekrar kazandı

⁴⁰⁹ Mustafa Ünal, http://www.zaman.com.tr/mustafa-unal/ak-partinin-12-haziran-zaferi_1146326.html, Erişim Tarihi:05.03.2011

Ak Parti ilk dönem iktidarından sonra, ikinci dönem de oylarında patlama yaşarak seçimleri tekrar kazandı. Üçüncü dönemde ise ezber bozarak, yaklaşık % 50 oranında oy almış ve her iki kişiden birinin oyunu almayı başarmıştır. Her iki ülkede de ekonomik kazanımlar ve sosyal politika uygulamaları, hem İşçi Partisi'nin hem de Ak Parti'nin üçüncü kez seçimleri birinci sırada tamamlamalarını sağladı.

4.BÖLÜM

LULA da SİLVA ve RECEP TAYYİP ERDOĞAN HÜKÜMET(LER)İNİN UYGULAMALARI

4.1. Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan'ın Biyografisi

4.1.1. Lula da Silva

Lula da Silva, 27 Ekim 1945 yılında Recife'de küçük bir kasaba da doğdu. Babası iş bulmak için Sao Paulo'ya doğumundan 1 ay önce gitmişti. Mutsuz yıllar olarak tanımlanan 3. yılın sonunda, babasını 7 yaşında tanıyabilmişti. Geçmişte kuzeydoğulular ile yerliler arasında evlilikler yaygın olduğu için soyadı, Portekiz soyundan gelmektedir. Kırsal cabocloya benzeyen, Yerli-Portekiz karşımı bir soydan gelmektedir. Lula'nın çocukluğu mütevazı bir ailede, maddi yetersizlikler ve zor bir hayat içinde geçmiştir. Ailesi, yoksulluktan kurtuluş olarak büyük şehirlere göç etmeye karar verdi. Sao Paulo'ya (Bir kamyon içinde (10-23 Aralık 1952) 13 günde) göç etti. Lula bu sürede çeşitli zorluklar içinde tişörtünü bile değiştirememiştir.⁴¹⁰

Babası, Sao Paulo (Santos) limanında çalışıyordu. Babasını alkolik olduğundan ötürü sevmeydi. (Lula, babasından alkollü olduğunda birçok defa dayak yeme durumunda kalmıştır.) Onun duygularında, ailenin diğer fertlerine özellikle de annesine olan duyguları daha güçlüydü.⁴¹¹

⁴¹⁰ Richard Bourne, **Lula of Brazil-The Story So Far**, London, (Kitap Özeti) Zed Books Press, 2008

⁴¹¹ Gary Duffy, **Lula: Brezilya'nın Evladı' Gösterimde**, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/11/091123_lulafilm.shtml, Erişim Tarihi, 02.02.2013

Lula, 7-8 yaşındayken Santos limanında fındık satmaya başladı. Sao Paulo sokaklarında, kardeşleriyle gece gündüz çalıştı. Okulunu, ailesinin maddi yetersizliklerinden dolayı terk etmek zorunda kaldı. Brezilya ekonomisinin sıkıntılı olduğu yıllarda, annesi çamaşır yıkayarak ailesinin geçimine katkı sağlıyordu. 6 ay kuru temizleme işinde, çalıştıktan sonra torna fabrikasında çalıştı. Kubitschek döneminin kalkınma hareketine denk gelen dönemde, eğitim ve teşvik programlarından yararlanarak kaynakçı oldu. Sonra, sinai eğitimin yanında aldığı pratik eğitim, gelişmesine katkı sağladı.⁴¹²

Askeri Diktatörlük yıllarında, kardeşlerinin işsiz kalmasından ötürü ailesi geçim sıkıntı çekti. (Pirinç ve yağda pişmiş patatesli yemeklerden başka tavuk ve et ürünleri hayal gibiydi.) Bu dönemde çalıştığı fabrikada, bir vida makinesinde sol el parmağını kaybetmesinden ötürü, kendisine verilen tazminat parasıyla annesine mobilya satın aldı. (Bu olay, ailesine ne kadar düşkün olduğunun da kanıtıydı.)⁴¹³

Askeri dönemde apolitik görünen Lula da Silva, kardeşi Frei Chico'dan esinlenerek emek hareketine katıldı. Ülkede sanayileşmenin hızlanması ve iş-işçi kazalarının artması, sendikalarla askeri diktatörlüğü karşı karşıya getirmiştir. Lula'nın sendikaya girişi ve evliliği aynı döneme denk gelir. Eylül 1968 yılında sendikaya kayıt olur. 24 Nisan 1969 yılında sendika yönetiminde, önemli pozisyonunda görev aldı. 25 Mayıs'da Maria de Laurdes Ribeira isimli tekstil işçisi ile evlendi. Evlilikleri Lula'nın sendika yönetici olmasından dolayı, apolitik olan Laurdes için sorunlu geçti. 1969 yılında eşini, hepatit hastalığından kaybettikten sonra, 1975 yılında 100.000 kişinin üyesi olduğu metal işçi birliği sendikasının başına geçti.⁴¹⁴

Sendikada ki görevlerinden sonra siyasi görüşü politik sol olarak arttı. Askeri diktatörlük döneminde sendikal faaliyetleri organize ettiği ve yasadışı grev yaptığından ötürü 1 ay hapse mahkum edildi. 1980 yılında aydınlar, sendika liderleri, akademisyenler ve işçilerle birlikte İşçi Partisi'ni (PT) kurdu.⁴¹⁵ Askeri diktatörlük döneminde en etkili sendikanın başında (ABC) bulunduğu gibi daha sonra PT başına geçtiğinde de etkili muhalefetini sürdürmüştür.

---

⁴¹² Bourne, a.g.e.

⁴¹³ a.g.e.

⁴¹⁴ a.g.e.

⁴¹⁵ Profile: Luiz Inacio Lula da Silva, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-10841416>
Erişim Tarihi: 19.10.2013

Brezilya'nın yürürlükte olan anayasasının da işçi haklarının güvenceye alınması, Lula'nın gayretli çabalarıyla elde edilmiştir.⁴¹⁶ 1989-1994-1998 yıllarındaki seçimleri kaybetse de, 2002 ve 2006 yıllarındaki seçimleri kazandı. 2010 seçimlerinde, anayasadan ötürü aday ol(a)maz* ve yerine halefi olarak gösterdiği eski Genelkurmay Başkanı Dilma Rousseff, başkan seçilir. 40 yıldır kullandığı sigaradan gırtlak kanseri oldu. Kanser tedavisinden sonra sağlığına tekrar kavuştu ve siyasete döneceğini açıkladı.⁴¹⁷ Lula da Silva'nın hayatını kaleme alan Bourne'e göre Lula hayatta olduğu sürece Brezilya'nın en etkili figürü olmaya devam edecektir.⁴¹⁸

4.1.2. Recep Tayyip Erdoğan

R.Tayyip Erdoğan, 26 Şubat 1954'te İstanbul'da doğdu. 1981 yılında, üniversite eğitimini tamamladı. Gençlik yıllarından itibaren futbolla ilgilenerek (1969-1982) disiplin ve takım ruhuna önem veren sosyal hayat ve siyasetle iç içe geçmiş bir yaşam tarzını benimsedi. Bunun yanında, MTTB öğrenci kollarında görev aldı. MSP Beyoğlu gençlik kolu başkanlığı ve il başkanlığı yaptı. 1980 askeri darbesinde siyasal partilerin kapatılmasıyla özel sektöre geçerek yöneticilik yaptı. R.Tayyip Erdoğan, 1984 yılında Refah Partisi Beyoğlu İlçe Başkanı, 1985 yılında ise Refah Partisi İstanbul İl Başkanı oldu. 1989 Beyoğlu yerel seçimlerinde büyük bir başarı kazandırırken, parti çalışmaları ülke genelinde örnek teşkil etti.⁴¹⁹

27 Mart 1994 yerel seçimlerinde, Refah Partisi'nden İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçildi. R.Tayyip Erdoğan, siyasî yeteneği, ekip çalışması, insan kaynakları ve malî konulardaki yönetimi İstanbul'un problemlerine çözümler üretti.

---

⁴¹⁶ Bourne, a.g.e.

⁴¹⁷ **Profile: Luiz Inacio Lula da Silva**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-10841416> Erişim Tarihi: 19.10.2013

* PT başta olmak üzere, koalisyon partilerinin anayasayı değiştirme ısrarını kabul etmemiştir.

⁴¹⁸ Amauri Arrais, **Livro sobre Lula não é acrítico, diz inglês autor de nova biografia do presidente**, <http://g1.globo.com/Noticias/Mundo/0,,MUL1400471-5602,00-LIVRO+SOBRE+LULA+NAO+E+ACRITICO+DIZ+INGLES+AUTOR+DE+NOVA+BIOGRAFIA+DO+PRESI.html>, Erişim Tarihi: 20.10.2013

⁴¹⁹ <http://www.akparti.org.tr/site/yonetim/genel-baskan>, Erişim Tarihi: 20.10.2013

Su sorunu, çöp sorunu, hava kirliliği sorununu çözdü; sonraki dönemlere ışık tutacak birçok proje geliştirildi. Türkiye'nin belediyecilik tarihinde çığır açan R.Tayyip Erdoğan, bir yandan diğer belediyelere örnek olurken, bir yandan da halk nezdinde büyük bir güven kazandı.⁴²⁰

12 Aralık 1997'de Siirt'te şiir okuduğu için hapis cezasına mahkum edilip ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevine son verildi. Ali Bulaç göre, Erdoğan, Pınarhisar cezaevine içeri adım attığında, aslında merkezi siyasette önüne konan merdivenin ilk basamağına basıyordu.⁴²¹ Recep Tayyip Erdoğan, 4 ay kaldığı cezaevinden çıktıktan sonra kamuoyunun ısrarlı talebi ve gelişen demokratik sürecin bir sonucu olarak 14 Ağustos 2001'de arkadaşlarıyla birlikte Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AK Parti) kurdu.⁴²²

Kurucular Kurulu tarafından Ak Parti'nin kurucu Genel Başkanı seçildi. Ak Parti'yi daha kuruluşunun birinci yılında Türkiye'nin en geniş halk desteğine sahip siyasî hareketi haline getirdi. Ak Parti'yi, 2002 yılı genel seçimlerinde üçte iki parlamento çoğunluğuyla tek başına iktidara taşıdı. Hakkındaki mahkeme kararı nedeniyle 3 Kasım 2002 seçimlerinde milletvekili adaylığı engellenen Erdoğan, yapılan yasal düzenlemeyle milletvekili adaylığının önündeki yasal engelin kalkması üzerine, 9 Mart 2003'te yinelenen Siirt milletvekili seçimine katıldı. Bu seçimde oyların % 85'ini alan Erdoğan, 22. Dönem Siirt Milletvekili olarak parlamentoya girdi. Recep Tayyip Erdoğan, 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde % 46,6 oyla büyük bir zafer kazanan Ak Parti'nin Genel Başkanı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin 60. Hükümeti'ni kurdu.⁴²³

12 Haziran 2011 tarihinde yapılan genel seçimlerde Ak Parti oyların % 49,8'ini olarak tekrar büyük bir zafer kazandı. 3. kez Başbakanlık koltuğuna oturan Erdoğan, partisinin oylarını üç dönem üst üste arttırarak, Türk siyasi tarihinde bir ilke imza atmış oldu. Türkiye'nin uluslararası camia içinde saygınlığının en üst düzeye çıktığı bu süreçte, Başbakan Erdoğan bir dünya lideri olarak temayüz etti.⁴²⁴

---

⁴²⁰ <http://www.akparti.org.tr/site/yonetim/genel-baskan>, Erişim Tarihi: 20.10.2013

⁴²¹ Bulaç, **a.g.e.** s.445.

⁴²² **a.g.e.** s.443.

⁴²³ <http://www.akparti.org.tr/site/yonetim/genel-baskan>, Erişim Tarihi: 20.10.2013

⁴²⁴ **a.g.s.**

4.1.3. Liderlerin Fenomen Kişiliğinde Gelişen Olgular

4.1.3.1. Lulizm

Brezilya Cumhurbaşkanı Lula da Silva'nın popülaritesi hakkında ortaya çıkan politik bir olgu. Bazı analistlere göre siyasi akımdır.⁴²⁵ Bu olgu/siyasi akım, sosyal politikalar etrafında destekleri ile karakterize ederek fenomen bir kişilik çıkmasını sağlamıştır. Brezilya Cumhurbaşkanı Lula da Silva'nın sözcüsü ve bilim adamı André Singer'in üzerinde kitaplaştırarak "Lulismo" olarak ifade etmektedir.⁴²⁶

Lulizm, Lula da Silva'nın ilk döneminde (2003-2006) algılanmaya başlandı. İkinci döneminde (2007-2010) güç kazandı. Lulizm başlıca özelliği hiçbir siyasi düşüncesinin içinde hareket etmemesi yani partizancı bir hâl almamasıdır. Buna karşılık Lulizm, Lula da Silva'nın uzun süre başkanlığını yaptığı İşçi Partisi üzerinde yoğunlaşmıştır.⁴²⁷

PT'nin söylemleri sosyal adalet, eşitsizlikler, yoksulluk gibi sosyal konularda daha ideolojik ve rasyoneldir. Lulizm olgusu/akımı ise Lula da Silva'nın söylemlerini daha çok duygulara hitap etmektedir.⁴²⁸

Brezilya toplumunda, Lula da Silva özelinde gelişen başarılı politikalar (Özellikle sosyal politikalar) başta yoksul halk olmak üzere, tüm ülke insanın beğenisini kazanmıştır. Burada Brezilya'da kutuplaşmış olan sağ-sol kavramının yerine ortak bir düzeyde birleştiğini görebiliriz. Lulizm, bir lidere atfedilen yeni bir görüş değildir. Bu sebeple bir liderin politik görüşlerini esas alarak o liderin etrafında toplanmayı ifade eden diğer politik görüşlerden ayrılır.

---

⁴²⁵ Rachel Duarte, **Em 30 anos de PT, Lula se tornou maior do que o partido**, <http://www.sul21.com.br/jornal/2010/10/em-30-anos-de-pt-lula-se-tornou-maior-do-que-o-partido/> Erişim Tarihi 20.01.2013

⁴²⁶ André Singer, **Lulismo, Os sentidos do lulismo Reforma gradual e pacto conservador**, Sao Paulo, companhia das letras, 2012, p. 11-16.

⁴²⁷ **a.g.e.**

⁴²⁸ Duarte, **a.g.m.**

Daha çok farklı çizgilerdeki görüşlerin faydalarını bir araya getirerek merkezde gücün toplanması ve istikrarın sağlanması anlamına geliyor ki; Lula'nın iktidara geldiği ilk dönemde bu sözcük türetilmiş ve Lula'nın popülerliğinin artmasıyla kullanımı yaygınlaşmıştır. Kısacası Lula'nın başarılı politikalarını esas alarak tek kelimedede özetlemek isteyenlerin başvurduğu anahtar bir kelime olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla olumlu bir anlam ifade etmektedir. Partinin kurucu liderine atfedilen bu başarıdan aynı zamanda İşçi Partisi de nemalanmak istemiş ve bu kelimeyi parti politikalarına referans olarak kullanmaktadır.⁴²⁹

Birinci dönemin sonlarına doğru (2005-2006) Lula hükümeti sosyal politikaları toplumun en yoksul ve açlıkla boğuşan kesiminde görece başarılı yansımaya başlamıştır. Özellikle Bolsa Familia politikaları ile başkanın politikaları ilişkilendirmeye başlandı. Mensalão skandalı, PT için hayal kırıklığı olarak görülse de, Lula da Silva'nın ismini bulaşmaması, ona karşı belli bir sempatinin oluşmasını sağladı. İkinci dönemde sosyal politika yansımalarının artması ile birlikte Lulism de etkisi arttı. Lulism ve Getulism⁴³⁰ arasında benzerlikler görülürken, medyanın ve siyasi partilerin muhalefetine, eleştirilerine maruz kalındı. Buna karşın yoksul kesim ve emekçilerin desteğini almıştır.⁴³¹

Singer'a göre Lulism, tüm Brezilya siyasetini etkileyecektir. Brezilya dünyanın sosyal açıdan en eşitsiz ülkesidir. Bu eşitsizliğin azaltılmasında Lula da Silva'nın fenomen özgün yönünün Lulism'in etkisi muhakkak önemli bir faktördür. Burada sorulması gerek soru Lulism'in ne kadar süreceği ile alakalıdır. Lulism şimdiden 10 yılı geçirdi. Belki bir 10 daha yaşayabilir. Brezilya'da yaşanan eşitsizliği azaltmak ve toplumsal bölünmenin üstesinden gelmek, sosyal politikaların güçlendirilmesiyle mümkün olduğu aşikârdır. Bu politikalar liderin uygulayacak olduğu kendine özgü davranışsallığından geçmektedir. Lulism, Lula da Silva'nın; PT'nin kurumsal yapısından ve ideolojisinden yukarıda olduğunu gösteren kişiliğidir.⁴³²

---

⁴²⁹ Arthur Ituassu, **Dilma and Brazil**, <http://www.opendemocracy.net/arthur-ituassu/after-party-dilma-and-brazil>, Erişim Tarihi: 26.02.2013

⁴³⁰ **Getulizm**: Eski Başkanı Vargas'ın popülaritesi için milliyetçi-halkçı kimliğine yapılan atıftır.

⁴³¹ Luis Bustamante, **O que é o lulismo?**, <http://paginacultural.com.br /autores / o-que-e-o-lulismo/> Erişim Tarihi:15.03.2013

⁴³² Andrew Singer, **O lulismo não é um monopólio do PT**, <http://ultimosegundo.ig.com.br /politica /2012-09-30/andre-singer-o-lulismo-nao-e-um-monopolio-do-pt.html>, Erişim Tarihi:25.02.2013

4.1.3.2. Tayyip Abi

R.Tayyip Erdoğan özelinde gelişen, parti ve ideoloji algısından öte liderin karizması ve halkın taleplerini dile getirildiğinde yumuşak ve merhametli, öfkeli ve sert karakter yapısının, toplum algısında ki tezahürüdür. Recep Tayyip Erdoğan'ın, yetmişmiş olduğu toplumda Muhafazakâr, delikanlı, adaletli, karakter yapısının muhalif veya taraflı bireylerin dile getirdiği "abi" kavramıyla toplumda ifade edilmiş şeklidir. Tayyip "Ağabey" fenomen bir ideoloji olarak parti üstü bir hale gelmiştir. Babalık imgesi, liderlerle ilişkisinde toplumun en sorunlu damarlarından birini oluşturur. O, kendi liderliğinin babayla kopuşun temsilini, devletle arasındaki gerilim; statüko ile arasındaki savaşla biçimlendirdi. Halk adına devletten intikamını alacak onun sıcak delikanlılığı milleti ısıttı. Babanın yerine geçip, aynı zamanda onun iktidarını tehdit eden 'Ağabey', iktidar adına babanın asla izin vermeyeceği kolektif şiddete de onay verdiği gibi yoksul kesiminde duygusunun ifade şekli oldu.⁴³³

Ünlü yapımcı Acun Ilıcalıya göre, Tayyip Abi durumu, Başbakanın makam ve yönetim rolünden çok, akil olma durumundan kaynaklanır. Tayyip Abi fenomenliği herhangi bir ideoloji farklılığı, maddi ve statü sınıf üstünlüğü ayırt etmeksizin, Türkiye'de ekonomik, siyasi, sosyal alanında ki olumlu değişmelerin Ak Parti'nin önünde giden bir samimiyet yansıması olarak da lanse edebilir.⁴³⁴ Tayyip abi kavramı, R.Tayyip Erdoğan'ın sert karakter yapısının, topluma sirayeti şefkatli ağabey görünümüne bürünür.⁴³⁵ Kırgızistan Başbakanı Almazbek Atambayev'e göre, zor zamanlarda da, iyi zamanlarda da her zaman konuşulup dertleşilen ortak paydaşlar üzerine fikir teyakkuzunda bulunabilen devletlerarası ahde vefaya önem veren devlet adamı kişiliğinden çok ağabeydir.⁴³⁶ Mehmet Erdemir'e göre meşru zeminlerde hakkını arayan, mazlumların yanında yer alıp, haksızlıklara set vuran Türkiye ve Başbakan, yeri geldiğinde Ortadoğu'daki ülkeler arasında arabuluculuk, deyim yerindeyse "ağabey" lik yaptı.

⁴³³ Yıldırım Türker, <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=5716>- Erişim Tarihi:03.02.2013

⁴³⁴ Acun Ilıcalı,CNN Türk'de Cüneyt Özdemir'le yaptığı söyleşi: <http://www.timsah.com/Acun-Ilicali-Basbakan-Erdogan-abim-gibidir/d000VcK-zV5>, Erişim Tarihi:02.03.2013

⁴³⁵ **Kurtar bizi Tayyip abi!** http://www.lifeinbursa.com/haberx/196050/5/kurtar_bizi_tayyip_abi.htm Erişim Tarihi:03.02.2013

⁴³⁶ Almazbek Atambayev: <http://haber.gazetevatan.com/tayyip-abim-gelecek diye uyuyamadim/356796/30/Haber-Erişim-Tarihi:03.02.2013>

Mavi Marmara, “One Minute” ve 1 Mart Tezkeresi’ krizlerinde Türkiye ve R.Tayyip Erdoğan onurlu bir dış politika izledi. Ortadoğu, Orta Asya, Afrika ve birçok ülke başbakanın himayesinde “ağabey” gibi kalkan oldu.⁴³⁷

Lokman Ayva’ya göre Tayyip Abi durumu, kendi içinde evrim geçirdi. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde özürlü çocuklarla geçen samimi diyaloglara atfen, "*Başkanım*", "*Tayyip Bey*", "*Tayyip Abi*" gibi hitaplara bıraktı. inanılmaz geliştirici ve vizyon veren düşünceleri olan kökleri sağlam bir dostluk ağacına benzetir.⁴³⁸

Yıldırım Türker’e göre Recep Tayyip Erdoğan’ın çift kişiliğinden dem vurmak; kimi konuşmalarına şükranla taşımış gözyaşları dökerken kimi tavırları karşısında, "*Yine hırsı-nefreti fazla kaçırmış, yine yanlış naralar atıyor*" diye gönül koymamız; yani onda tutarsızlık dediğimiz şey, onun siyasi hayatını, asla kısaltmıyor. Gönüllü-gönülsüz seçmenlerinde Erdoğan’ı hoyratlığına, nadanlığına rağmen değil, tam da bu yüzden seviliyor. Burnundan kıl aldırmayan, mahallenin güçlüsü bir ağabey gerek gizlice gerek iştihakla seviliyor.⁴³⁹Tayyip abi olgusu, farklı platformlarda söylem açısından ifade edilse de R.Tayyip Erdoğan karakterine güvenin tezahürüdür. Kimi zaman Usta, Tayyip Bey, Prime Minister, Sn. Başbakan gibi söylemler gerçekleşse de, asıl ifade edilmek istenen R.Tayyip Erdoğan kişiliğine olan güven ve samimiyettir.⁴⁴⁰

Toplumun bazı kesimi tarafından olumsuz eleştiri veya hayal kırıklığı⁴⁴¹olarak sirayet etse de, karakterine olan güven devam eder.⁴⁴² Tayyip Erdoğan’ın güven veren kişiliğine atf yaparak ”Tayyip abi söylediğini yapar” diye güvenilirliğini karakterize eder.⁴⁴³

⁴³⁷ Mehmet Erdemir, <http://www.haber318.net/kose-yazilari/518/tayyip-abi.aspx>, Erişim Tarihi:03.02.2013

⁴³⁸ Lokman Ayva, <http://www.lokmanayva.net/makaledetay.asp?id=7>- Erişim Tarihi:03.02.2013

⁴³⁹ Yıldırım Türker, **Tayyip Abi Dayanışmaya Çağırıyor**, <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=5716>, Erişim Tarihi:03.02.2013

⁴⁴⁰ Önder Aytaç, **Mr. Prime Minister - Ustam – Sn. Başbakan – Recep Tayyip Abi – Ya Da Ney?** [http://www2.haberx.com/mr_prime_minister_ustam_sn_basbakan_recep_tayyip_abi_ya_da_ney\(19,w,12067,121\).aspx](http://www2.haberx.com/mr_prime_minister_ustam_sn_basbakan_recep_tayyip_abi_ya_da_ney(19,w,12067,121).aspx) Erişim Tarihi:04.03.2013

⁴⁴¹ Ahmet Hakan, **Sav’ı Tayyip Abi dinletmedi. Hükümet süttten çıkmış ak kaşık** <http://www.superpoligon.com/haber/3717>, Erişim Tarihi:04.03.2013

⁴⁴² **Tayyip abi! nasıl olur, inanamıyorum yani abi yaaa!**, <http://medyatest.blogspot.com/2012/01/tayyip-abi-nasil-olur-inanamıyorum-yani.html>, Erişim Tarihi:04.03.2013

⁴⁴³ Almazbek Atambayev, <http://www.haberler.com/tayyip-abi-soyledigini-yapar-2683662-haberi/> Erişim Tarihi:03.02.2013

4.2. Hükümetlerin İç Politikaları

4.2.1. Ekonomi

Lula da Silva Hükümeti, Brezilya'yı 1.6 Trilyon dolar brüt milli gelir (GSMH) ile Latin Amerika'nın en büyük, Dünya'nın sekizinci ekonomisi durumuna getirdi. OECD verilerine göre 2011'de 6. büyük ekonomi olurken 2012'de 7. büyük ekonomi oldu⁴⁴⁴. İktidarda olduğu sekiz yıl içerisinde (2002-2010) ülke, ekonomik istikrar sayesinde ortalama % 4 'ün üzerinde büyüdü.⁴⁴⁵

Brezilya hızlı artan nüfusunun yanında, dar olan orta sınıf segmentini % 40 gibi artışla, hızla artırarak satın alma gücünü de artırmış oldu. 2010 yılında Brezilya ihracatı 202 Milyar \$'a ulaşmış ve ihracat kalemlerini çeşitlendirmiştir. (Demir Cevheri, Yağ, Şeker, Soya, Tavuk ve Sığır Eti, Otomobil, Uçak gibi), 2010 ticaret fazlası 20.3 Milyar \$ oldu.⁴⁴⁶

Lula Hükümeti küresel ekonomik krizden nispeten hasarsız çıkmıştır. Ekonomik cari gücünün yanında, uygulanan politikalar ve reformların bir dizi sonucudur. Azaltılmış enflasyon, iç sermaye sahiplerine dönük lokal teşvikler ve kurulan siyasi istikrarın büyümeye yansımalarıdır. 1997 ve 1998'deki Doğu Asya ve Rusya krizlerinde uluslararası yatırımcıların endişelenmesine sebep oldu. Brezilya Hükümeti'nin döviz kurunu değiştirilmesi, ekonomisin % 40 daralmasına yol açtı. Lula döneminde Brezilya'da üç temel unsur, makro ekonomik politikalarda önem arz etti.

1. Dalgalı kur istemine geçiş
2. Faiz dışı bütçe
3. Enflasyon hedeflerine göre uygulanacak para politikasıydı.

Cardoso yönetiminde yürürlüğü konulan bu mali politikalar, Başkan Lula da Silva döneminde güçlendi. Enflasyon düşük seviyelere geriledi.⁴⁴⁷

---

⁴⁴⁴ **Brezilya ekonomisi İngiltere'yi solladı.**, http://www.gazete24.com/haber/brezilya-ekonomisi-ingiltereyi-solladi_75462.html, Erişim Tarihi:30.03.2013

⁴⁴⁵ Peter Meyer, **Analyst in Latin American Affairs- Brazil-U.S. Relations**, Washington, Congressional Research Service, 2011

⁴⁴⁶ **a.g.m.**

⁴⁴⁷ **a.g.m.**

Brezilya ekonomisi büyüdü, kamu borcu azaldı. Brezilya IMF'ye olan 15.5 milyar \$ borcu planlanandan daha erken ödedi. Brezilya 2009 yılında kısa bir durgunluk yaşasada, Lula hükümetinin uyguladığı ekonomik ve sosyal politikalarla kontrol altında tuttu. Global krizin dünyaya yayılması ile Brezilya hükümeti, yerel ekonomiye 100 milyar \$ destek paketi sağlarken, üretken sektörlerde temel vergi oranlarını azalttı. Hükümet asgari ücreti enflasyon artışına göre belirlemeye başladı. Geçici vergi indirimleri ile alt yapı yatırımlarını artırarak, istihdam düşüşüne engel olmaya çalıştığı gibi "Bolsa Familia" gibi sosyal programlara verilen desteği arttırmaya giderek, krizin sosyal yönünde revize etmiş oldu.⁴⁴⁸

Brezilya'da yabancı sermayenin yatırımları artarak devam etti. Bununla birlikte yerel para biriminin aşırı değerlendirildi. Brezilya Real'i 2009 yılından bu yana ABD doları karşısında % 48 değer kazandı. Buna karşın yurt-içi alım gücü artmasına rağmen, enflasyonist baskı yaratmaktadır. Özelleştirmeler, sermaye piyasasının kuralsızlaştırılması, iç tüketim ve beraberinde ücretlerin düşürülmesi, kamu ve sosyal harcamaların kısılması, uluslararası sermayenin önünde ki engellerin kaldırılmasıdır. Örneğin, makro-ekonomik politika ile ilgili 2003 yılında bir dizi toplantı sonrasında, "faiz oranlarının azaltılması ve kamu yatırımlarının artırılması" önerilmiştir⁴⁴⁹

2007 yılının ilk yarısına kadar ekonomide iyileşmeler gözlenmiş sermaye oluşumu artmıştır. Artan ithalat ve üretim, arz ve talep arasında dengesizlikleri azaltıcı bir rol oynamıştır. 2004 yılından bu yana, Brezilya sanayisi en iyi durumda bulunmaktadır. İş beklentileri, sermaye malları ve ithalat dinamikleri sürekli olarak genişleme içerisinde. Ayrıca GSYİH oranları yükselmiş ve sanayinin GSYİH içindeki payı % 1.3 olarak büyüme göstermiştir. Makro ekonomik dengelerde kriz sonrası hızlı bir toparlanma olmuştur. Bunun sebebi, 2009 yılında uygulanan politikalar olduğu düşünülebilir. Güçlü iç talep ve iyileşen küresel ekonomi ile ekonomi yeniden büyüme sürecine girmiştir. Bu durum yatırımın güçlenmesi demektir. Ayrıca iş piyasası ve tüketici güveninde olan iyileşme yatırım sektörünü canlandırmaktadır. Bu durum ithalatın hızlı büyümesine yol açmıştır.

---

⁴⁴⁸ Meyer, **a.g.m.**

⁴⁴⁹ Gianpaolo Baiocchi, **The Workers' Party and Political Crisis in Brazil: Lula at a Crossroads?** <http://www.solidarity-us.org/site/node/105>, Erişim Tarihi: 16.02.2013

Brezilya, 2008 yılından sonra uluslararası piyasalarda iyi bir performans sergilemiştir. Bununla birlikte dış borçlar, iç konjunktur ile ilişkili olup, gelirler yatırım şeklinde karşılanmış ve böylece cari işlemler açığı daralmıştır. Buna ek olarak dış finansman ihtiyacı, doğrudan yabancı yatırım girişi ile karşılandığından, borsa içinde özel sektör borç oranlarında iyileşme gözlenmiş ve önemli derecede portföy yatırımları artmıştır.⁴⁵⁰

Tablo 5: Brezilya ekonomisinde büyüme performansı (2007-2010)⁴⁵¹

Yıllar	2007	2008	2009	2010
Reel Büyüme Hızı (%)	5,7	5,1	-1,5	2,7
Sanayi üretimi büyüme oranı (%)	5,9	2,9	-4,5	2,0
Sabit sermaye yatırımları büyüme oranı (%)	13,5	13,7	-11,2	2,9

Kaynak: EIU-Economist Intelligence Unit, Brezilya, Country Report, Mayıs, 2009

Kaynak: Brezilya Ekonomisi, Akademik Bakış Dergisi

Lula hükümetleri döneminde, ekonomik reformlarda tartışmalar yaşanmamıştır. Bir önceki Cumhurbaşkanı Cardoso'nun ekonomi politikalarını aynen uygulamaya devam etti. Ekonominin başına muhafazakâr kesimden Antonio Palocci'yi (Daha sonra adı yolsuzluk skandalı karışacak) getirerek, küresel finans örgütlerinin güvenini kazandı. 2011 yılında doğrudan yabancı yatırım 22 milyar \$'dan 2010 yılında 49 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Lula döneminde dış borç 2001-2006 yılları arasında % 44'den % 37'ye gerilemiştir. Kişi başına düşen GSYİH 3.133 \$'dan 11.289 \$'a çıkarmıştır. Lula döneminde ekonomide dikkat çeken husus, IMF politikalarına rağmen sürekli olarak bütçe fazlası vermesidir.⁴⁵²

⁴⁵⁰ Havvanur Feyza Erdem, **Türkiye ve Brezilya Ekonomileri: 1987-2009 Döneminin Analitik Karşılaştırılması**, Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 25-28.

⁴⁵¹ Sabire Kiper, **Brezilya Ekonomisi**, Celalabat-Kırgızistan, Akademik Bakış Dergisi, Sayı.30, Mayıs-Haziran 2012

⁴⁵² Leon Schreiber: **Cosatu's Mislading Rhetoric on a 'Lula Moment'** <http://theschreiberei.wordpress.com/tag/luiz-inacio-lula-da-silva/>, Erişim Tarihi:16.02.2013

Ak Parti iktidarının en büyük başarısı, ekonomi politikalarının öngörülebilir olmasıdır. Başta kamu maliyesi, dalgalı kur rejimi ve enflasyon olmak üzere temel politikalarda sergilenen kararlı ve ısrarlı tutum beraberinde güveni getirdi. Öngörülebilir bir yapının oluşturulması, istikrarı artırdığı gibi belirsizlikleride azalttı. Birçok ekonomik göstergede yakalanan iyi gidiş, geleceğe dönük umutları geniş kitlelerde artırdı.⁴⁵³

2002-2012 yılları arasında üç genel seçim, iki yerel seçim ve iki referandum gerçekleşmesine rağmen sıkı ekonomik politikalardan taviz verilmemiş ve popülist politikalar uygulanmamıştır. Bu sayede, 2002 yılından itibaren sürdürülen mali disiplin ve yapısal reformlar geleceğe yönelik beklentilerin olumlu bir görünüm kazanmasını sağlamıştır. Borç Stokunun GSYH'ye oranı 2002 yılında % 74 olarak gerçekleşirken, bu oran 2011 yılında % 39.2'e düşmüştür. 2002 Acil Eylem Planı ile ağırlıklı vergi ve harcama reformları yapılmış, yapısal reform tedbirleri adı altında özelleştirmeler hızlandırılmış, reel sektör yeniden yapılandırılmış ve dış ticarete yönelik tedbirler alınmıştır. Ak Parti döneminde yoğun özelleştirme programlarının yürürlüğüne koyulduğunu ifade etmemiz gerekir, zira ekonomik uygulamalarda en yoğun eleştiriyi KİT'lerin özelleştirmesinden dolayı almıştır.⁴⁵⁴

2002-2008 yılları arasında uygulamaya koyulan bütçelerin yapısı şeffaf ve öngörülebilir nitelikte olmuştur. Bu dönemde mali disiplin tesis edilmiştir. 2002 yılından itibaren, Merkez Bankası rezervlerinde artış meydana gelmiştir. Merkez Bankası altın dâhil, döviz rezervleri 2002 yılında 28 milyar \$'dan, 2012 yılında 122.1 milyar \$'a ulaşmıştır. 2005 yılında paradan altı sıfır atılmasıyla işlemlerde sadelik, maddi tutarların ifade edilmesinde pratik faydalar sağlanmıştır.⁴⁵⁵ Türkiye, tıpkı Brezilya'da olduğu gibi (19 yıl) ülkeye kambur olan IMF 'e olan borcu kapatarak, IMF'ye kredi verebilecek ülkeler arasına girdi.⁴⁵⁶

---

⁴⁵³ Ömer Faruk Güler, **AK Parti'nin Başarısı Ekonomide**, <http://www.anlayis.net/makale/Goster.aspx?dergiid=51&makaleid=595>, Erişim Tarihi: 08.04.2013

⁴⁵⁴ Erdal Tanas Karagöl, **Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi**, Ankara, Seta yayınları, 2013, s.25-35, 44-45.

⁴⁵⁵ Karagöl, **a.g.e.**, s.25-38.

⁴⁵⁶ http://www.zaman.com.tr/ekonomi_imfye-son-taksiti-babacan-odedi_2089814.html, Erişim tarihi 20.04.2013

2001 yılı sonunda % 54.4 olan enflasyon oranı 2004 yılında tek haneye düşerek (son 34 yılın rekoru) % 9.4'e düşmüştür. 2012 yılında gerçekleşen % 6.16 enflasyon oranı, 1968 yılından beri tarihin en düşük enflasyonu olarak kayıtlara geçmiştir. Enflasyonda düşüş trendinin 2013 yılında da devam etmesi beklenmektedir.⁴⁵⁷

2001 yılında yaşanan ekonomik krizden sonra alınan tedbirler ve ekonomik istikrar programları sayesinde Türkiye ekonomisi, 2002-2007 yıllarında yaklaşık % 7 oranında büyümüştür. 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden dolayı birçok gelişmiş ülkede daralma yaşanırken, Türkiye iç talep ve ihracat oranındaki artış ile birlikte 2009 yılının son çeyreğinden 2012 yılı üçüncü çeyreğine kadar büyümesini sürdürmüştür. OECD tahminlerine göre, Türkiye 2011-2017 döneminde yıllık ortalama % 6,7 büyüme oranıyla OECD ülkeleri arasında en hızlı büyüyen ülke olacaktır. Kişi başı GSYH miktarı 2002 yılında 3.492 \$ dan, 2011 yılında 10.469 \$ seviyesine çıkmıştır. Türkiye 2013-2015 OVP'de kişi başına düşen geliri 2015 yılında 12.859 \$'a yükseltmeyi ve yüksek gelirli ekonomiler grubuna girmeyi hedeflemiştir.⁴⁵⁸

Tablo 6: Uluslararası Finans Örgütlerine göre, Gelişmekte olan ülkeler, AB ve ABD'nin büyüme tahminleri⁴⁵⁹

Bazı Ülke-Ülke Gruplarına İlişkin Büyüme Tahminleri (%)								
		Türkiye	Avro Bölgesi	ABD	Brezilya	Rusya	Hindistan	ÇHC
IMF	2013	3,4	-0,3	1,9	3,0	3,4	5,7	8,0
	2014	3,7	1,1	3,0	4,0	3,8	6,2	8,2
OECD	2013	4,1	-0,1	2,0	4,0	3,8	5,9	8,5
	2014	5,2	1,3	2,8	4,1	4,1	7,0	8,9
DB	2013	4,0	0,7	2,4	4,2	4,2	6,9	8,1
	2014	5,0	1,4	2,8	3,9	4,0	7,1	8,4
BM	2012	3,2	-0,3	2,1	3,3	4,4	6,7	8,3
	2013	5,4	0,9	2,3	4,5	4,4	7,2	8,5

Kaynak: IMF, OECD, Dünya Bankası, BM

⁴⁵⁷ Karagöl, a.g.e., s. 35-37.

⁴⁵⁸ a.g.e., s. 25-30.

⁴⁵⁹ Ekonomi Bakanlığı, **Ekonomik Görünüm**, Nisan 2013

4.2.2. Sosyo- Politik

Çalışmamızın siyasi tarihi ve kültürel dinamikler bölümünde değindiğimiz sosyal sorunlar, Brezilya'da uzun yıllardır süregelen yüksek yoksulluk ve eşitsizlik sorunları, ülke geliri ve kaynaklarının etkin biçimde yeniden revize edilerek sosyal programlar uygulanmaya çalışılmıştır. Krizlerin sosyo-ekonomik yönünü sebep olduğu olumsuz etkiler, liberal dönüşümün güçlenerek yaygınlaşmasının önünde bir engel olarak görülmüş ve buna karşı sosyal politika önlemleri arttırılmıştır.

Lula hükümetinde; FGV raporuna göre, şu anda 105 Milyon Brezilyalı'nın aile gelirini, aylık 750 – 3.229 \$ aralığına çıkararak orta sınıf C grubuna dahil etti. Lula'nın sosyal politikalarına halefi Dilma'da devam ettirdi. 16 milyon Brezilyalı'nın yaşadığı aşırı yoksulluğu sona erdirmek için Lula da Silva tarafından başlatılan "Brasil Sem Pobreza" (Sefalet Olmadan Brezilya) programlarını başlattı.⁴⁶⁰

Lula'nın ilk dönem büyük ekonomik başarılarını, ikinci dönem sosyal politikalarındaki başarıları ile perçinledi. Hükümet, ekonomide yapısal sorunları çözmek için başarısız olsaydı, sosyal politikaların uygulamasında başarısız olurdu. Bu bağlamda reformların sırası da önemliydi. Önce ekonomik sorunlar ele alındı. Ekonomik güç, Lula da Silva'nın daha cömert sosyal programlar uygulanmasını sağladı.

1993 yılında (Itamar Franco) kurulan, PCFM (Açlık ve Yoksullukla Mücadele Planı) Lula tarafından geliştirildi. Sosyal dışlanmanın önüne geçilmeye çalışıldı. Bolsa Familia ile bütün belediyelere adem-i merkezietçi bir uygulama ile ailelere nakdi yardımlar yapıldı. Hamile kadınlar ile emziren anneler için 70 R \$ ile 140 R \$ arasında ödenekler verildi. Bolsa Familia ile eğitim sağlık alanında yoksullara yardımlar edildi.⁴⁶¹

⁴⁶⁰ <http://en.mercopress.com/2011/06/28/almost-40-million-brazilians-climbed-to-middle-class-in-the-last-eight-years->, Erişim Tarihi 07.03.2013

⁴⁶¹ Maria Ozanira da Silva e Silva, **Pobreza, Desigualdade e Políticas Públicas: Caracterizando Eproblematisando a Realidade Brasileira**, Florianópolis, CAOS, Rev. Katálysis, (Yoksulluk, Eşitsizlik ve Kamu Politikaları: Brezilyalı Gerçeklik Analizi), V.13, No.2, 2010, p.74 – 92.

İPEA'nın⁴⁶² 6 büyük Metropolde (Recife, Salvador, Sao Paulo, Porto Alegre, Belo Horizonte ve Rio de Janeiro) yaptığı araştırmaya göre 2003 yılında % 35 olan yoksul sayısı, 2008'de % 24,1'e kadar düştü.⁴⁶³ 2003 ve 2010 yılları arasında, Lula da Silva yoksulluk ve parasızlık üzerinden 28 Milyon Brezilyalı'ya sosyal yardım politikalarından destek sağlamaktadır.⁴⁶⁴

Bolsa Escola ile yoksul ailelere çocukları için daha iyi eğitim ve sağlık hizmetinden yararlanabilmesi için maddi yardım fonu oluşturulmuştur. FUNDEF⁴⁶⁵ almak için belediyelerden alınan vergilerin geri dönüşü ile temel eğitimde harcanması sağlanmıştır. Bu proje ilgi görmüş kayıtlı çocuk sayısı artmıştır. Şartlı nakit transferi (ŞNT) olarak da ifade edilen yaşları 6 ila 15 olan, düzenli olarak okula giden yoksul hanelerdeki çocuklara, annelerine verilmek şartıyla destek sağlamıştır.⁴⁶⁶

Lula'nın Cumhurbaşkanı olduğu 2003 yılında, Auxilio Gas ve PETI adı altında iki program yürürlüğe konmuştur. Auxilio Gas programı ile yoksul ailelere mutfak gazı desteğinde bulunulmuştur. PETI programı ile çocuk işgücü sorununu azaltmak üzere tasarlanmıştır. Çocuk sömürsünün önüne geçilmeye çalışılmıştır.(Kırsal alanlardaki çocuklar için aylık 25 R \$, şehirdeki çocuklar için 40 R \$ olarak belirlenmiştir.) Brezilya'da Lula'nın Cumhurbaşkanlığı görevine başladığı 2003 yılında Fome Zero (Sıfır Açlık) stratejisini hayata geçirmiştir. Brezilya'da, yoksullar için gıda ve beslenme ihtiyaçlarını gidermeleri için yardım edilmiştir. Bu program yoksul halkın teveccühünü almasını sağlamıştır. Bolsa Escola programı, aylık geliri 90 R \$ altında olan yoksul ailelere, 6-15 yaş arasındaki çocukların annelerine verilmek üzere okula düzenli devam etmesi koşuluyla aylık nakit yardımda bulunmuştur. Bolsa Escola programında 15 R \$ yardım belirlenmiş daha sonra 45 R \$ çıkmıştır.⁴⁶⁷

---

⁴⁶² Resmi istatistik birimi Uygulamalı Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü

⁴⁶³ Silva, **a.g.m.**

⁴⁶⁴ <http://en.mercopress.com/2011/06/28/almost-40-million-brazilians-climbed-to-middle-class-in-the-last-eight-years>, Erişim Tarihi:07.03.2013

⁴⁶⁵ Temel Eğitim ve Bakımın Geliştirilmesi İçin Sağlanan Fon(Fundo de Manutenção e Desenvolvimento do Ensino Fundamental e de Valorização do Magistério)

⁴⁶⁶ Silva, **a.g.m.**

⁴⁶⁷ Doğa Başar Sariipek, **Latin Amerika'da Şartlı Nakit Transferleri Yolu ile Yoksullukla Mücadele; Brezilya ve Meksika Örnekleri**, Kocaeli Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 193-202.

Bolsa Alimentação, süt ve bitkisel yağ dağıtım programı olarak kurulmuştur. Maddi durumu bozuk olan ailelerin çocuklarının dengeli beslenmesine yardımcı olmak için uygulanmış bir programdır. Yetersiz ve yanlış beslenmenin önüne geçmek amacıyla, 2001 yılında sağlık ve beslenme yardımına dönüştürülen, Bolsa Alimentação'yu uygulamaya koymuştur. Bolsa Familia programı revize edilmiş, Sosyal Kalkınma ve Açlıkla Savaş Bakanlığı adı altında yeni bir bakanlık kurulmuştur. Bakanlığın amacı Bolsa Familia'yı yürütmek ve gerekli koordinasyonu sağlamak olmuştur. Kasabalarda, yerel düzeyde yeni sağlık hizmetlerini desteklemiştir.⁴⁶⁸

Brezilya'da uygulanan diğer sosyal politikalar, Programa Nacional de ao estímulo primeiro Emprego (İlköğretim İstihdam için Ulusal Program) **Fundiário Credito (Mortgage)**, Fortalecimento Familiar Programa Nacional da Tarım (Ulusal Temel Gıda Alımı dayalı Aile Tarım Güçlendirilmesi), **Programa Alimentos Programı (Gıda Güvenliği)**, **Projeto Cisternas (Proje su tankları)**, Programa de Alimentação Trabalhador, (İşçi Gıda Programı) **Programa Nacional de Alimentação Escolar (Ulusal Okul Beslenme Programı)**, Gıda Bankaları, **Perakende tüccarları ile Ortaklık**, Lojistik Gıda Sepeti Tedarik Modernizasyonu, **Popüler restoranlar yardımı muhtaçlar için** programlar, Brezilya'nın sosyal politka uygulamalarını oluşturmaktadır.⁴⁶⁹

Türkiye, Brezilya'ya oranla sosyal politika uygulamaları farklılıklar arz eder. Brezilya'daki sosyal politikalar daha çok, yaşam ihtiyaçları, hatta açlık problemleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye'de sosyal politikalar, daha çok yaşam giderleri veya sosyal güvenlik konuları üzerinde isimlendirilir.

Türkiye'de yoksulluk daha çok kırsal alanlarda olduğu için, bu dönemde yardımların büyük kısmı bu alanlarda yoğunlaştı. "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu" uygulanmaya başlamıştır. "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası" ile yoksulların genel sağlık sigortası priminin devlet tarafından ödenmesine başlanılmıştır. Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve Sosyal Sigortalar Kurumu birleştirilerek, "Tek Çatı" olarak bilinen, yeni Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) oluşturulmuştur.

---

⁴⁶⁸ Sariipek, a.g.e. s. 193-200.

⁴⁶⁹ Hamsici, a.g.e.

2011 yılından itibaren, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması, Ak Parti hükümetlerinin sosyal politikalara verdiği önemi gösterir. 2000-2001 yılında ilköğretimdeki okullaşma oranı % 95.8 iken, 2010 - 2011 döneminde okullaşma oranı % 98.41'e çıkmıştır. 2006 – 2007 yılından itibaren öğrencilere ders kitapları ücretsiz olarak verilmiştir.⁴⁷⁰

Ak Parti hükümeti tarafından 2003 yılında başlatılan Sağlıkta Dönüşüm Programı ile birlikte sağlık sistemi, değişim sürecine girmiştir. Hastanelerin idari ve mali açıdan özerk bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiş ve özel sektörün de sağlık alanında yatırım yapması özendirilmiştir. Yine sağlık alanı iyileştirmeleri bağlamında ilk defa Aile Hekimliği uygulaması başlatılmış ve kalkınmada öncelikli bölgelerde yaşanan sağlık personeli eksikliğinin giderilmesi hedeflenmiştir.⁴⁷¹

Ülkede işsizlik daha çok kentsel bir sorun niteliğinde boy gösterirken, gençler, kadınlar ve düşük eğitimliler arasında yoğunlaşmıştır. 2001 kriziyle yükselen işsizlik oranları kronik bir sorun gelmiştir. 2002 -2010 yıllarında arasında işsizlik oranı % 10 seviyelerinde kalsa da, kısa vade de çözüm üretilemediğini görüyoruz. Bunun yanında Ak parti hükümeti işsizliği azaltmak için uzun vadeli hedefler koymuş yeni iş alanlarının oluşturulması ve istihdamın artırılması yönünde de adımlar atılmıştır. 2004 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü revizyon edilerek işlevselliği artırılmaya çalışılmıştır.⁴⁷²

2005 yılında yerel yönetimlere yerinde yönetimi artırmak ve sosyal sıkıntıları hızlı çözmek için belediyelere de, belediye sınırlarında sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yapma veya yaptırma görevi verilmiştir. Ayrıca yoksullara yönelik gelir getirici, temel sağlık ve eğitim hizmetlerini alabilmesi ve daha iyi kullanılması koşuluna dayanan bir sosyal destek sistemi uygulaması olan Şartlı Nakit Transferleri (ŞNT) yürürlüğe konulmuştur.⁴⁷³

---

⁴⁷⁰ Karagöl, **a.g.e.**, s. 51-52.

⁴⁷¹ **a.g.e.**, s. 55-56.

⁴⁷² **a.g.e.**, s.51-52.

⁴⁷³ **a.g.e.**, s.55-56.

Bu program sayesinde sosyal hizmetlerde standardizasyon sağlanmaya başlanmıştır. 2012 yılında üniversitelerin birinci öğretimlerinde harçların kaldırılması, zorunlu eğitimin 4+4+4 olarak 12 yıla çıkarılması en önemli reformlardan diyebiliriz. Bunun yanında “Fatih Projesi” ile eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğinin sağlanması çalışılmıştır.⁴⁷⁴Bunun yanında ASDEP (Aile Sosyal Destek Projesi), SOYBİS (Sosyal Yardım Bilgi Sistemi) ve Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakıfları ile 1 Milyar TL’yi aşan miktarda nakdi destek sağlandı. Öğrenciler, engelliler, yardıma muhtaç kadınlar için sosyal yardımlar, gazi ve şehit yakınları için sosyal destekler verildi. Ak parti döneminde yapılan en büyük reform sağlık alanında olurken, eğitim alanında yapılan destek ile sosyal devlet ilkesinin gerekleri hayata geçirilmiştir.⁴⁷⁵

4.2.3. Asayiş ve Suç Örgütleriyle Mücadele

4.2.3.1. Terör Sorunu

Brezilya, Türkiye’ye oranla stratejik, tarihsel, dini ve iktisadi açıdan daha sorunsuz bir coğrafyada bulunmaktadır. Brezilya’ya özgü, yasadışı örgütlerle mücadele etmektedir. Arjantin, Brezilya ve Paraguay (TBA - tri border area) arasında kaçakçılık, uyuşturucu sevkiyatı, kara-para aklama, silah kaçakçılığı ve diğer yasadışı yapılanmaların faaliyet gösterdiği alan olarak görülmektedir. Bölgede Hizbullah ve Hamas’ın Ortadoğu’daki faaliyetleri için, sempatanları tarafından maddi fon sağlanır. Nitekim ABD raporlarında, Hizbullah’a yılda 10 Milyon \$ kazanç sağladığı belirtilmektedir. TBA bölgesinde, 1997’de turistlerin katliamından bu gruplarla ilişkilendirerek vurgu yapar. El-Kaide eski Operasyon Şefi Halid Şeyh Muhammed, TBA Bölgesinde Faz de Iguazu’da bir süre yaşamıştır. 2002 yılında TBA bölgesine ABD’de katıldı. (3+1 Group On -Tri-Border Area Security) suç örgütleriyle mücadelede istihbarat merkezi kuruldu.⁴⁷⁶

⁴⁷⁴ Karagöl, **a.g.e.** s. 62-63.

⁴⁷⁵ Ak Parti, **Ak İcraatlar Broşürü**, Alnımızın Akıyla, İstanbul, 2012, s. 26-27, 36, 68.

⁴⁷⁶ Mayer, **a.g.e.**

Suç çeteleri, First Capital Command (Primerio Comando da Capital- P.C.C.) ve Red Command (Comando Vermelho-C.V.) Brezilya'da uyuşturucu ve silah satışının yanında özellikle Paraguay–Brezilya sınırında silah kaçakçılığında ciddi rol üstlenirler. Yasadışı örgütlerle mücadelede müşterek istihbarat ve bilgi paylaşımı ve Amazon Bölgesi'nde kaçakçılık ve yasadışı faaliyetleri takip etmek için Amazon Gözetim Sistemi kurulması gibi çalışmalar yapılmaktadır. Brezilya, uyuşturucu üreten ülke olmasa da, Güney Amerika'nın en büyük uyuşturucu tüketen ülke, özelliğinin yanında transit ülke durumundadır.⁴⁷⁷

Brezilya'da yaşanan diğer bir terör vakası ise ekonomik problemlerin sosyal hayata yansması ve akabinde gelişen gelir dağılımı adaletsizliğinin ortaya çıkardığı asayiş sorunları, günümüz Brezilya'sının en çok başını ağrıtan sorunların başında gelmektedir. 2014 Dünya Kupası ve 2016 Olimpiyat oyunlarından Brezilya hükümetinin en çok çekindiği konularında başında asayiş sorunları gelmektedir. Brezilya'da yıllarca yaşanan ekonomik sorunlar sosyal bir travmaya dönüşmektedir. Brezilya kentlerinde her iki günde bir kişi kaçırılır.⁴⁷⁸

Örneğin, Brezilyalı Ünlü Futbolcu Robinho'nun annesi (Marina Silva Souza) 6 Kasım 2004 tarihinde kaçırıldı. Robinho, annesinin serbest bırakılması için 41 gün sonra, 75.000 \$ (43.000 £) fidye ödemeyi kabul etti.⁴⁷⁹ Brezilya'da saha çalışmamız sırasında yaşamış olduğumuz hırsızlık vakası, asayiş sorunun önlenemediği gibi toplum içinde sıradanlaştığını göstermektedir.⁴⁸⁰

Türkiye'de ise, yıllardır kronik sorun haline gelmiş, ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaklaşık 30 yıldır mücadele edilen PKK sorunu bulunmaktadır. Bunun yanında marjinal örgütlerle DHKP-C, Türk Hizbullah'ı, El-Kaide (AQ) ile mücadelesini sürdürmektedir. Ak Parti iktidarları döneminde çözüm için gayret gösterilse de görece başarı sağlanamadığını söyleyebiliriz. 2013 yılından sonra, çözüm için gayretli görüşmeler devam ederken, bölgesel ve etnik sorun olarak Kürt Sorunu ile ilgili taraflar arasında iyimser hava söz konusudur.

---

⁴⁷⁷ Mayer, **a.g.e.**

⁴⁷⁸ http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/this_world/4898554.stm- Erişim Tarihi:07.03.2013

⁴⁷⁹ **a.g.s.**

⁴⁸⁰ **Rio de Jenerio Fedaral Polis Raporu.** Tez çalışmamızda yaşanan hırsızlık vakası, 2012

Türkiye'nin jeo-stratejik, jeo-politik konumu ve çok kültürlü etnik yapıya sahip olması, Türkiye'de bölücülüğün terörize edilmesi için oldukça elverişlidir. 1970'li yıllarda terör etnik kimliği, ASALA örneğinde on yıldan fazla Türkiye'nin ciddi sorunu olmuştur. Daha sonra terör, gücünü etnik Kürt kimliğinden alır hale gelmiştir. Türkiye terör eylemlerine karşı direnç göstermiş ve ülke geneline yayılmasını büyük ölçüde engelleyebilmiş ancak terör ve bölücülükle (PKK) mücadelesi beklenen sonuçları vermemiştir. Son 30 yıldır Türk ordusu PKK'ya karşı mücadele etse de, sonuç itibarıyla örgütün kökünü kazıyamamıştır.⁴⁸¹ Terör eylemlerinde sivil ve asker kaybının artması (yaklaşık 35.000),⁴⁸² istihbarat zaafı bulunması, ordu içinde de görüş ayrılığına neden olmuştur. Ak Parti Hükümeti ordu içerisinde son birkaç yıldır yaşanan görüş ayrılığından ötürü, en üst düzeyde ordu mensuplarının tasfiye edilmesini sağlamıştır.⁴⁸³

4.2.3.2. Favela Sorunu

Favela kelime anlamı olarak yamaç gecekondusu olarak ifade edilir. Yaklaşık 100 yıl önce Rio'da ortaya çıktı. Özellikle gelişmiş şehirlerde (Sao Paulo ve Rio gibi) düzensiz ve yasa dışı konutlarda çok sayıda mahalleler vardır. Bu yapılarda, yeterli sağlık hizmeti, eğitim, altyapı (su, elektirik, yol) hizmeti alamadan zor şartlarda yaşamaktadırlar. Son yıllarda uyuşturucuya bağlı suç ve çete savaşlarının merkezi olmuştur. Brezilya hükümeti, birçok defa operasyon yapmak zorunda kalsa da sorunun çözümü için yeterli olmamıştır.⁴⁸⁴ Favelalar da özellikle yoksul aileler, vasıfsız gençler, toplumun alt sınıfını oluşturan Afro- Brezilyalılar yaşamaktadır. Bunların çoğu uyuşturucu çetelerinin ağına düşmekte veya illegal işlerle bulaşmaktadır. Brezilya'da, Favela sorunu sosyo-ekonomik ve ırk sorunsalı açısından derin anlamlar içermektedir.⁴⁸⁵

---

⁴⁸¹ Hatem Cabbarlı, **Türkiye'nin Terör Sorunu**, <http://www.1news.com.tr/yazarlar/20120824010754299.html>, Erişim Tarihi: 10.04.2013

⁴⁸² **Türkiye'nin Terörle Mücadelesi**, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-terorle-mucadelesi.tr.mfa Erişim Tarihi: 10.04.2013

⁴⁸³ Cabbarlı, **a.g.m.**

⁴⁸⁴ <http://www.globalfootprints.org/issues/local/homeless/favelas.htm> , Erişim Tarihi: 05.04.2013

⁴⁸⁵ **Brazil police sweep Rio favela after officer's murder**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-19607379>, Erişim Tarihi: 05.04.2013

4.3. Hükümetlerin Dış Politikaları

4.3.1 Bağımsız Dış Politika

4.3.1.1. Güney-Güney İlişkisi ve Eksen kayması

Brezilya, ekonomi ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerle ticari işbirliği ve yeni politikalar üretmek için çabalamaktadır. Güney-güney ilişkisi / işbirliği geniş bir odaklanma gerektirdiğinden gelişmekte olan ülkelerle diplomatik, ticari ve siyasi bağları genişletti. Küresel, demokratikleşme konularından jeo-politik konulara kadar, sorunların çözümünde ortaya çıkarak uluslararası arenada önemli bir aktör oldu. Lula yönetimi gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, diplomatik varlığını genişletmek için 37 yeni büyükelçilik ve 25 yeni konsolosluk açtı. Brezilya 362 milyon \$ uluslararası yardım gerçekleştirerek, Karayipler ve Afrika'ya (Portekizce Konuşan Ülkelere) insani yardımda bulundu. 2002-2010 yıllarında ticaret hacmini, (Afrika ve Latin Amerika ile % 350, Hindistan ile % 400, Çin ile % 1.400) artmıştır. Çin, 56.4 Milyar \$ 'la Brezilya'nın en büyük ticaret ortağı oldu. Brezilya dış politikasındaki güney-güney ilişkisi, ülke içi ve dışında bazı analistler tarafından eleştirildi. ABD eski Brezilya Büyükelçisi Roberto Abdebur, Brezilya Dışişleri Bakanlığı'nın "güney-güney" yaklaşımını "anti-amerikan" ve "anti-emperyalist" bularak telkinde bulunmuş, Lula'yı otokratik lider olarak tanımlamış ve demokratik yönetimlerin olmadığı ülkelerle işbirliği yaptığı için eleştirilmiştir.⁴⁸⁶

Güney-güney işbirliği ile Afrika, Asya, Asya-Pasifik, Güneydoğu Asya, Orta Doğu ve Doğu Avrupa gibi farklı bölgelerle kurulan ittifaklarla "Çeşitlendirme Yoluyla Özerklik" (*autonomy through diversification*) kazanmayı hedeflemiştir. Brezilya, yeni dış politika koordinatlarını güney-güney ile ilişkilendirerek, dış politikasında olduğu gibi ekonomi politikasında da çeşitlendirilmeyi hedeflemektedir.⁴⁸⁷

---

⁴⁸⁶ Meyer, a.g.m.

⁴⁸⁷ Tullo Vigevani - Gabriel Cepaluni, **A Política Externa de Lula da Silva: a Estratégia da Autonomia Pela Diversificação**, Doktora Notları, Rio de Janeiro, V. 29, N.2, Aralık 2007.

BRIC/S gibi uluslararası örgütler içerisinde yaptığı ittifaklar küresel Kuzey'in, Güney üzerindeki hegemonik yapısından ayrılarak, özerk bir politika oluşturma çabasıdır. Brezilya'nın kavramsal "güney-güney" ilişkisini, Asya ilişkilerinde pratiğe yansıtması olarak ifade edebiliriz. Burada uluslararası örgütlerin, alternatif politika geliştirme ve bağımsız ekonomik özgürlük yaratma çabası, aynı zamanda düşük maliyetli yeni bir hegemonya oluşturma çabası olarak değerlendirilir.⁴⁸⁸

Türkiye, Ak Parti hükümet(ler)inde Türk dış politikasının yönünü doğuya çevirmesi ve (11 Eylül'ün ardından) tartışılan 'İslamlaşma' ile birlikte Türkiye, ABD ve Avrupa'dan uzaklaşmaya başladığı düşünülmekte ve bu noktada eksen kayması tartışmaları yapılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye iç ve dış politikada birbiri ardına bağlantılı sorunlu konulardan ötürü bölgede ekonomik kalkınma, güvenlik olgusu ile hareket etmektedir.⁴⁸⁹

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun kaleme aldığı stratejik derinlik doktrini, Türk dış politikasına yeni perspektif katan ve/veya kuramsallaştıran düşüncenin harekete geçmesidir. Türkiye'nin uluslararası sistemdeki stratejik konumu, ekonomik, siyasi, kültürel, dini ve tarihi değerleriyle uluslararası ilişkiler alanında fırsatlara dönüştürme politikasıdır. Dış politika stratejisini merkez ülke, çok boyutlu çok yönlü kavramlarla global aktör olmanın, bölgesel güç olmaktan geçtiğini belirtir.⁴⁹⁰

Arap baharında aldığı sorumluluk, Afrika ülkeleriyle ilişkiler, Rusya ve İran ile geliştiren ekonomik bağlantıların yanında Balkanlar ve Kafkasya coğrafyasındaki politikaları, "Yeni Osmanlıcılık" gibi kavramlara atıf yapılması, Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfuz ettiği alanlarda çok boyutlu ilişki geliştirmesi, Türk dış politikasının ABD ve Batı tekelinden çıkartılıp alternatif politika üretmesiyle ilintidir.⁴⁹¹

Türkiye, küresel dengelerin ve sorunların odağında olan Ortadoğu ülkeleri ile Ak Parti iktidarının, kültürel yakınlık, tarihi ve din bağları ile yeni bir entegrasyon inşa etmesi, bölgede olumlu karşılanmıştır.

---

⁴⁸⁸ Paulo Vizentini, **Brazil-Asia Relations and their Perspectives**, <http://www.ias.nl/iiasn/16/general/gen2.html> Erişim Tarihi:10.04.2013

⁴⁸⁹ Hasret Çomak, **Dünya Jeopolitiğinde Türkiye**, İstanbul, Hiperlink Yayınlar, 2011, s.616-617.

⁴⁹⁰ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, İstanbul, Küre Yayınları, 2011, s. 44-47.

⁴⁹¹ **a.g.e.**

Giderek artan ihracat rakamları ile Türkiye'nin Arap ülkeleri için cazibe merkezi durumuna gelmesinin yanında İran, Irak ve Suriye dış siyasetine de katkıda bulunulmuştur. Ahmet Davutoğlu'nun 2002-2007 yılları arasında Başbakan'ın dış politika danışmanlığını yaptığı dönemde, Ortadoğu Müslüman ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımların artırılması, geleneksel Türk dış politikasının Batı'ya dönük, eksen kayması tartışmalarını beraberinde getirmiştir.⁴⁹²

4.3.2. Bölgesel Politikalar

4.3.2.1. Afrika Politikaları

Brezilya'nın, Afrika ile olan ilişkilerinde tarihsel geçmişe atıf yaparak '**data dívida**' (**Tarihi Borç**) doktrinine dayandıran Lula, Brezilya ile kölelik döneminden beri süregelen kültürel bağlara dikkat çekerek, Brezilyalı şirketler için ekonomik potansiyelden yararlanabilecek aktif politika izlemiştir.⁴⁹³ Brezilya, Mozambik merkezli bir T.V. kanalı (Portekizce) kurmuştur.⁴⁹⁴

Brezilya Afrika ile kendine özgü, tarihsel ve kültürel birikime dayalı, eşit bir ilişki kurmak istemektedir. Lula döneminde Brezilya'nın Afrika politikası, bu açıdan "güney-güney" işbirliğini güçlendirmeye çalışmaktadır. Brezilya, 2002 yılında 17 olan elçilik sayısını 37'ye çıkarmış, Afrika ile karşılıklı devlet başkanları ve dışişleri bakanları düzeyinde geziler düzenleyerek ikili antlaşmalara gitmiştir. Brezilya ile benzer toprak ve iklim koşullarına sahip Afrika ülkelerinde tarımsal kalkınmayı artırmak için 'Brezilya Tarım Araştırma Kurumu (EMBRAPA) ile yenilikçi politikalar geliştirilmiştir.

---

⁴⁹² Giray Sadık, **Türk Dış Politikası 1919-2012**, Ankara, Barış Kitap Yayınları, 2012, s.1108-1109.

⁴⁹³ Oliver Stuenkel <http://www.postwesternworld.com/2012/04/26/why-africa-matters-to-brazil/>, Erişim Tarihi:22.02.2013

⁴⁹⁴ http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/05/100524_tv_brasil.shtml-, Erişim Tarihi:21.02.2013

Brezilya, Portekizce konuşan Afrika ülkelerine (Angola-Mozambik) yoğunlaşarak kültürel odaklı aktif politika yürütmektedir. Brezilya, 2002-2010 arasında Afrika ülkeleri olan ticaretini 4 milyar \$ dan, 20 milyar \$'a çıkarmıştır.(Çin'in Afrika olan ticareti 2011 yılında 110 milyar \$'dır.)⁴⁹⁵

Türkiye'nin Afrika politikası, İslam dininin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun etkili olduğu Kuzey Afrika'da yoğunlaşmıştı. Türkiye'nin Afrika Politikası, Cumhuriyetin ilan edildiği tarihten bu yana, en etkili olduğu dönemi yaşamaktadır. Türkiye'nin yeni savunma doktrini “**erdemli gücü**” uygulayarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında farklı bir yol çizmektedir. Türkiye, Somali için başlattığı insanı yardım ve kalkınma hareketi, Afrika açılımın kapısı olarak ifade edilmektedir. Türkiye, Afrika'da yabancı güçler gibi sömürgeci olarak tanımlanmamış, uzun vadeli, stratejik bir sistem kurmuştur. Müslüman Afrika ile dini yakınlığı bölgede, geçmişi açısından lekesiz ve taze sicili olması, Türk sermayesinde ve ekonomik beklentiyi artırmaktadır. ABD ve Çin gibi emperyal ve vurguncu devletler, kendi pazarlarını genişletmek için mücadele ederken, Türkiye erdemli gücün meyvesini uzun vadede alması beklenmektedir.⁴⁹⁶

Libya'da, Muammer Kaddafi'nin devrilmesinden sonra, Afrika Birliği ve yoksul ülkeler en büyük bağışçısını yitirmiş oldu. Türkiye, 2011'de 1 milyar \$ yardımda bulunarak, bu boşluğu kendisi doldurmaya çalışmıştır. Bazı analistlere göre, Türkiye kendi “ılımlı islam” modelini yayma konusunda, stratejik eylem yapıyor. Burada Türk okullarının kültürel-ekonomik yapısının olumlu katkısını göz ardı edilmemesini belirtilerek, Türkiye'nin ticaret yaptığı ve/veya yapmayı düşündüğü pazarları istikrarlaştırmak için bölgeyi yakın takip ettiği ifade etmektedir.⁴⁹⁷

Brezilya, küresel şirketleri Andrade Gutierrez, Camargo Correa, Odebrecht, Petrobras, Queiroz Galvão ve Vale önderliğinde madencilik, petrol ve gaz, altyapı, odaklı çalışmalarda bulunurken, Türkiye TİKA, Diyanet Vakfı, TOKİ, Türk Okulları ve STK'lar düzeyinde Afrika Politikasını yürütmektedir.

---

⁴⁹⁵ Oliver Stuenkel, http://www.kas.de/wf/doc/kas_33516-544-2-30.pdf?130218102618 Erişim Tarihi:21.02.2013

⁴⁹⁶ Julia Harte, **World Policy Journal**, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2013/02/21/turkiye-afrikayi-salliyor>-Erişim Tarihi:21.02.2013

⁴⁹⁷ Harte, **a.g.m.**

4.3.2.2. Asya Politikaları

Brezilya, yüzyıllardır Avrupa kolonisi olarak Kuzey Amerika'nın jeo-politik etkisi altında, dış politikasını şekillendirmeye çalıştı. Bu bağlamda Brezilya'nın yeni dış politika referansları ekonomik temelli, aktif bir dış politika stratejisi izlediğini görmekteyiz. Brezilya-Asya ilişkileri daha çok BRICS ülkeleri (Rusya-Hindistan-Çin) özelinde gerçekleştiği gibi bunun yanında, Japonya dışında ki en büyük Japon kolonisine sahip olmasından ötürü kültürel bağların sağladığı yakınlık, özellikle Japonya ile teknolojik ve ekonomik işbirliklerini geliştirdiğini de görmekteyiz.⁴⁹⁸

Brezilya, Japonya ile tarımsal ürünlerin ihracatı, bio-yakıt üretim ve pazarlama alanında işbirliğini daha da güçlendirdi. Brezilya, Rusya - Hindistan ve Çin gibi potansiyel olarak büyük ekonomileri bir araya getiren, resmi kısaltması BRIC/S (**B**rasil, **R**ussia, **İ**ndia, **C**hina/ **S**outh Africa) adı altında, 2007 yılında kurularak gelişmekte olan ülkelerin siyasi bir blok oluşturması için inisiyatifi ele aldı.⁴⁹⁹ Bazı analizlere göre BRIC/S ekonomi temellinde kurulan bir platform olarak da değerlendirilmektedir.⁵⁰⁰

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Washington'un en büyük hedefi dünya sisteminin yeniden düzenlenmesi üzerine yoğunlaştı. Brezilya, Asya ülkelerinin (Rusya, Hindistan ve Çin) başını çektiği gelişmekte olan ülkeler kategorisinde, ilişkilere önem vermektedir.

Aynı zamanda politik-ekonomik özerk blokların ortaya çıkmasından kaçınıp, düşük bir maliyetle yeni güçler hegemonyasını korumak için çalışarak, dış politika stratejisini çok boyutlu ve çok yönlü kavramlarla, global aktör olmanın ihtiyaçları üzerine esas almaktadır.⁵⁰¹

---

⁴⁹⁸ Paulo Vizentini, **Brazil-Asia Relations and their Perspectives**, <http://www.iias.nl/iiasn /16/general/gen2.html>, Erişim Tarihi:10.04.2013

⁴⁹⁹ Amado Luiz Cervo, **Brazil's rise on the international scene: Brazil and the World**, Brasileiro, Instituto Brasileiro de Relações Internacionais, V.53, 2010

⁵⁰⁰ Mustafa Kapucu ile Kişisel Görüşme-2012

⁵⁰¹ Vizentini, **a.g.m.**

Brezilya - Asya ilişkileri geçmişin aksine, artık idealist politik retoriği gereğince, hayatta kalmak için öngörebilir ihtiyaçları esas almaktadır.

Ak Parti döneminde, Türkiye'nin, Asya kıtasında ki ülkelerle politikasına geçmeden önce, Davutoğlu'nun kaleme aldığı stratejik derinlik eserinde, bölgenin kademeli olarak kendine özgü mikro alanları ayırmamız gerekir. Kafkasya, Rusya, Orta Asya, Asya Pasifik ve Güneydoğu Asya olarak tanımlamak lazım. Lakin çalışmamızın çerçeveyen sınırların dışına çıkılacağından tek bir alan başlığı altında değerlendirmeyi uygun gördük.⁵⁰² Ak Parti döneminde Türkiye, Kafkasya'da Ermeni-Azeri savaşının geriliminden ziyade çok yönlü politika izlemiş, Ermenistan ile ilişkileri normalleştirmeye çalışmıştır. Gürcistan ve Çeçenistan sorunlarında bölgesel güvenliğin öneminden hareketle istikrara dayalı bir politika yürütmektedir.⁵⁰³ Rusya ile ilişkilerde, Orta Asya ve Kafkasya konularında rekabet değil karşılıklı çıkarlara dayanan, çok yönlü bağımlılığı gerektiren ilişkiler tesis edilmiştir. Bu bağlamda düzenli periyotlar halinde devlet başkanları düzeyinde stratejik işbirliği antlaşmaları yapmaktadır.⁵⁰⁴

Türkiye'nin Avrasya'da değişen dengeler ve gelişmelere, katkı yapa(cak)bilecek politikalar üretmektedir. Konuşulan dilin yanında, büyük bir din coğrafyasına sahip ülke olarak, tarihi değerleri ile bölge ülkeleriyle köprü kurmaktadır.⁵⁰⁵ Orta Asya Cumhuriyetleri ile birçok kalkınma projesini yürütürken, 2006'da TDKÜDB* oluşumu ile geleceğe yönelik bölgede etkinliğin sağlanabilmesi ve birliktelik için kurumsallaşmaya gidilmesi önem arz etmektedir.⁵⁰⁶ Türkiye'nin uzun yıllar ilgilenmediği bölgelerden biri Asya - Pasifik coğrafyasıdır. Özellikle, 2002 Ak Parti hükümet(ler)i döneminde, ekonomik büyüme ile birlikte dış politikanın da aktif hale gelmesi, Türkiye'nin uzak bölgelerde görünürlüğünü artırmıştır. Türkiye, Asya'ya açılırken önceliği büyük ülkelere vermektedir. Bu temellendirmeye bakıldığında Türkiye'nin Doğu Asya stratejisi, zamanla G-20'nin Asyalı üyelerine göre şekillendi.

---

⁵⁰² Davutoğlu, **a.g.e.**, s. 116-118.

⁵⁰³ **a.g.e.**, s. 128-129.

⁵⁰⁴ Hakan Akyol, **Türk Dış Politikasında Strateji Arayışları; Türkiye'nin Güncel Sorunları- Ülkeler, Bölgeler, Örgütler**, Der: Mehmet Seyfettin Erol, Ankara, Barış Kitap, 2011, s. 27

⁵⁰⁵ Abdülkadir Yuvalı, **Uluslararası İlişkiler ve Türk Siyasal Partiler**, Edit: Nejat Doğan, Mahir Nakip, Ankara, Seçkin Yayınları, 2006, s.411.

⁵⁰⁶ Ahad Andican, **Türk Dış Politikası 1919-2012**, Ankara, Barış Kitap, 2012 s. 1122-1123.

* **TDKÜDB**: Türk Dili Konuşan Devletler Başkanlığı

Son yıllarda Hindistan ve Endonezya ile ilişkilerin siyasi ve ticari geliştirilmesine önem vermiştir.⁵⁰⁷ Ak Parti iktidarında Çin, Tayvan, Japonya, Güney Kore, Endonezya, Malezya, Pakistan, Hindistan, Bangladeş ile ilişkileri ekonomik-kültürel olarak geliştirmek istemektedir. Ak parti iktidarı döneminde Çin Sincan Uygur özerk bölgesi ve diğer Müslüman halklar üzerinde hızlı açılım geliştirmek istemektedir.⁵⁰⁸

4.3.2.3. Latin Amerika İlişkileri

Brezilya, Lula döneminde bölgesel güç olarak komşu ve çevre ülkeleriyle ekonomik - siyasi entegrasyon çabalarını destekleyerek, ilişkilerini uzun süreli sürmesi için MERCUSOR (Güney Amerika ortak pazarı) ,UNASUR (Güney Amerika Milletleri) gibi örgütlerle bölgesel konularda liderlik etmek, küresel konulara dair bir konsensüs geliştirmiştir. OAS (Amerikan Devletler Örgütü) gibi ortaklıklarla, bölgesel diplomasinin ancak forumlar aracılığıyla çözümlerin mümkün olacağını ileri sürmektedir. (Bu oluşuma ABD dahil değildir.) Güney Amerika'daki üstünlüğünü, Karayipler ve Orta Amerika'da da sağlamak istemektedir. 2005-2009 yıllarında Küba, Haiti, Honduras ile antlaşmalar ve ortaklıklar yapmış, özellikle "Etanol Diplomasi" olarak adlandırılan bio-yakıtlar konusunda teknik ortaklıklar inşa etmiştir.⁵⁰⁹

Bununla birlikte LAIA (Latin Amerika Entegrasyon Topluluğu), SICA (Orta Amerika Entegrasyon Sistemi)'da gözlemci statüsü olan Brezilya, Mercusor gibi benzeri oluşumlarda işbirliği önermiştir. Brezilya'nın, Orta Amerika ve Karayip bölgesinde ki politikasına ABD ve Kanada, Brezilya'nın nüfuz alanını genişletmesinden ötürü karşı çıkmaktadırlar.⁵¹⁰

---

⁵⁰⁷ Selçuk Çolakoğlu, **Türk Dış Politikası 1919-2012, Türkiye'nin Asya-Pasifik Ülkeleriyle İlişkileri**, Ankara, Barış Kitap, 2012, s.1136,1156-1157.

⁵⁰⁸ Çolakoğlu, **a.g.e.**

⁵⁰⁹ Meyer, **a.g.m.**

⁵¹⁰ Meyer, **a.g.m.**

Lula, bir dünya lideri olmanın yanında popülist politikalarını uluslararası sorunlarda da göstermeyi biliyordu. Brezilya'nın Güney Amerika'da lider olduğunu göstermek için Kolombiya ile Venezuela'yı barıştırma çabasıyla başladı. Savaşın eşiğine gelen iki ülkeyi ikna ederek, Güney Amerika'da büyük bir krizin önüne geçti.⁵¹¹

Türkiye için Latin Amerika bölgesi uzun zamandır ilgilenmediği alanlardan biri gelmektedir. Ak Parti hükümeti, 2006 yılında Abdullah Gül'ün Dışişleri Bakanlığı döneminde başlayan Latin Amerika açılımı, bugün stratejik antlaşmalar noktasına getirmiştir. Türkiye'nin, Latin Amerika ilişkilerinin merkezinde Brezilya'nın olduğunu görece söylenebilir. Benzer bağımsız politikalar izleyen iki ülke, kendi coğrafyalarında, (Brezilya Latin Amerika'da, Türkiye ise Avrasya ve Orta Doğu'da) bölgesel güç haline gelmek ve küresel aktör olmak istediklerinden ötürü ikili münasebetler ve yardımlaşma önem kazanmış ve artmıştır.⁵¹²

Latin Amerika bölgesinin önemli güçleri olan Brezilya, Meksika ve Arjantin ile ekonomik ilişkiler başta olmak üzere bölge THY, TİKA, TOKİ ile varlığını sürdürme gayreti içinde olduğunu görmekteyiz. Türkiye'nin Ortadoğu'daki sıcak gelişmelerin tarafı olması Irak, İran ve Suriye konularında olaya müdahil olma derecesi Venezuela ve Bolivya gibi anti-emperyalist ülkelerle olan ilişkilerini sınırlandırabilmektedir.⁵¹³ Ak Parti'nin iktidar olduğu 2002 yılında 896 milyon \$ olan ticaret hacminin 2011 yılında 7 milyar \$'ı geçmiş olması ilişkilerin daha çok ekonomik temelde geliştiğini göstermektedir. Bunun yanında MERCOSUR, Orta Amerika ve Andean Topluluğu ile Serbest Ticaret Anlaşmaları yapmak istemesi, gelecek politikaların stratejisinin bölgesel örgütler düzeyine de çekileceğinin bir işareti olarak görülebilir.⁵¹⁴ Bu bağlamda TOKİ öncülüğünde Latin Amerika ülkeleri ile kalkınma başta olmak üzere sağlık, tarım ve ticaret alanında ilişkileri geliştirmek istemektedir.⁵¹⁵

---

⁵¹¹ Mustafa Karakuş, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16590920.asp>- Erişim Tarihi: 19.01.2013

⁵¹² Ariel Levaggi, **Ozan Örmeci, Arjantinli Türkiye-Latin Amerika İlişkileri Uzmanı Ariel Levaggi ile Mülakatı**, <http://ulus923.com/57/54197/0/arjantinli-turkiye-latin-amerika-iliskileri-uzmani-ariel-levaggi-ile-mulakat.html> , Erişim Tarihi: 10.04.2013

⁵¹³ Levaggi, **a.g.m.**

⁵¹⁴ Dünya Gazetesi, **Latin Amerika'ya İhracat Rekortları Kırdık**, <http://www.dunya.com/-latin-amerikaya-ihracat-rekortlari-kirdik-148446h.htm> Erişim Tarihi: 10.04.2013

⁵¹⁵ <http://www.tika.gov.tr/haber/tika-latin-amerika-ulkeleri-ile-ilgili-calismalarina-basladi/238> Erişim Tarihi: 10.04.2013

4.3.2.4. Ortadoğu Politikaları

Brezilya'nın Ortadoğu ülkeleri ile ilişkileri Lula da Silva'nın Cumhurbaşkanı olduğu dönemde aktif dış politika stratejisi ile dikkat çekmiştir. Brezilya devlet başkanı Luis Inacio Lula da Silva liderliğinde, Güney Amerika Devletler Birliği (UNASUR)'nden 11 ülke ve Arap Ligi'ne üye 20 ülkenin katıldığı ASPA oluşumu ile bölge ülkelerin çıkarlarını gözeten uluslararası bir örgüt kurulmuştur. Güney Amerika ve Ortadoğu ülkeleri arasında ekonomik, kültürel ve teknolojik işbirliği ile ilişkileri güçlendirmek istemektedir.⁵¹⁶

Çalışmamızın içerisinde sıkça değindiğimiz BMGK'da, BM yaptırımlarına Türkiye ile birlikte veto etmesi Lula da Silva popülaritesinin Orta doğu'da olumlu etki yaptığını belirtebiliriz.⁵¹⁷ Brezilya, Arap dünyası ile ilişkileri geliştirirken, Ortadoğu'da istenmeyen devlet olan İsrail ile ilişkileri aynı ölçüde geliştirmek istemektedir. İsrail'in Lübnan işgali, Gazze saldırıları, Mavi Marmara olayı Brezilya ve İsrail arasında gerginliklere neden olmuştur. Filistin-İsrail sorununun diyalog yoluyla çözülebilmesi için arabulucu bir rol almak isterken, 2007'de Mercusor'la İsrail ile işbirliği imzalaması, Ortadoğu'da İsrail'in uygulamalarına eleştirel yaklaşırken bir yandan ilişkilerin geliştirilmesine önem verdiğini göstermektedir.⁵¹⁸

2010 yılında Lula da Silva'nın Ortadoğu ziyareti, Brezilya açısından tarihi önem taşıdığını görmekteyiz. Brezilya İmparatoru II. Dom Pedro'nun 1876 yılındaki ziyaretinden sonra, ilk kez bir Brezilya liderinin Orta Doğu ülkelerini ziyaret etmesi dikkat çekmiştir. Bu ziyaretle Brezilya, Lula döneminde Dünya sahnesinde aktif dış politika izleyerek, etkili bir rol üstlenme çabasında görülüyor.⁵¹⁹ Brezilya'da göçmenler ve onların soyundan gelen Brezilyalı Arapların sayısı, 10 milyon'dan fazla olduğu tahmin edilmektedir.

⁵¹⁶ **The Middle East: Latin America's next growth market?** <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1779649162&Country=Brazil&topic=Economy>, Erişim Tarihi: 10.04.2013

⁵¹⁷ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt 3, 2001-2012**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s.50.

⁵¹⁸ Arlene Clemesha, **The Mediterranean Region In A Multi Polar World Evolving Relations With Russia, China, India, and Brazil**, Washington, 2013, p. 29-30.

⁵¹⁹ BBC:Orta Doğu'ya Lula da Silva açılımı , http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2010/03/100315_brazil_mideast.shtml, Erişim Tarihi: 10.04.2013

Bu istatistiksel değer, Brezilya'nın Ortadoğu politikasına verdiği önemin iç politika bakış açısıyla da değerlendirilebileceğini göstermektedir.⁵²⁰

Türkiye, Ak Parti hükümet(ler)i döneminde Ortadoğu ülkeleriyle (gerek sınır komşuları, gerekse doğrudan sınırı olmayan ülkelerle) doğrudan ve derinden ilgilenme hedefini benimsemiştir. Bu politikalar, Irak işgali ve 1 Mart tezkeresi ile başlamış, 2005'de Sunni-Arap grupların siyasal sisteme entegre olmaları ile devam etmiş, Arap baharında izlenen politikalarda bölgesel olmaktan çıkmış, küresel aktör olma yolunda adımlar atılmıştır.⁵²¹ 2000'li yılların Türkiye'sinin Ortadoğu politikalarından farklı bir politika uygulamadığı görülen Ak Parti iktidarı, ikinci dönemin ilk yıllarında Ortadoğu'ya yönelik politikalarında geleneksel çizgiden uzaklaşmış Arap / İslam ülkeleriyle ilişkilerinde dönem dönem ön plana çıksada dengeli, bununla birlikte İsrail karşıtı bir görünüm çizmiştir.⁵²²

Son yıllarda Türkiye'nin Ortadoğu konularında gözle görülür bir artış olduğu söylenebilir. Ortadoğu'yu ilgilendiren önemli meselelerde Türkiye'nin diplomatik girişimlerinin artması; Türkiye'nin İran ve Suriye ile ilişkilerini geliştirmek için çaba harcarken, Arap Baharı sürecinde Özgür Suriye Ordunun (ÖSO) lehine taraf alması; İran ve Suriye ilişkilerini germiş aynı zamanda Irak, Filistin ve Lübnan'daki gelişmelerde rol oynama çabasına girmiştir. Ortadoğu'da yeni süreç ile birlikte gerek Mısır'daki yeni siyasal yönetimin durumu, gerekse de Suriye rejiminin devrilip devrilmeyeceği eğer devrilirse nasıl bir rejim oluşacağı Ortadoğu'nun kaderini önemli ölçüde etkileyecektir.

Kuşkusuz bu süreç içerisinde İsrail ve Türkiye'de karşı karşıya gelecek ve her devlet kendisine yakın rejimleri destekleme yoluna gidecektir. Dolayısıyla yeniden yapılanma süreci dediğimiz "Arap Baharı" bölgenin yeniden şekillenmesine ve buna paralel olarak da Ak Parti politikalarını etkileyecektir.⁵²³

---

⁵²⁰ Fransa Wiliander Solomon, **A atuação do Brasil para a paz no Oriente Médio** <http://jus.com.br/revista/texto/19092/a-atuacao-do-brasil-para-a-paz-no-orientemedio#ixzz2QLdvuGwC>, Erişim Tarihi 03.03.2013

⁵²¹ Gökhan Çetinsaya, **Türk Dış Politikası 1919-2012, Ortadoğu ile İlişkiler**, Edt: Haydar Çakmak, Ankara, Barış Kitap, 2012, s. 932-933.

⁵²² Faruk Sönmezoğlu, **Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika**, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2012, s. 351-352.

⁵²³ **Duran Bolat** <http://akademikperspektif.com/2012/01/27/turkiyenin-orta-dogu-politikasinin-genel-cizgisi-ve-bu-politikada-etkili-olan-faktorler/>Erişim Tarihi 03.03.2013

Özellikle Filistin meselesinde gelişen ‘One Minute’ ve ‘Mavi Marmara’ sorununda söylemleri ve Arap baharındaki tutumuyla R.Tayyip Erdoğan, Arap halkının kalbini kazanmış bir liderdir. Irak’ın toprak bütünlüğü ve üniter yapısının korunması, Türkmenler, Kerkük ve petrol konusu ile PKK sorunu, Türkiye için bölgede Türk-Irak, Türk - ABD, Türkiye - Kuzey Irak ilişkilerinde gerilimin kaynağı olmaya devam etmektedir.⁵²⁴

Ak Parti iktidarı, ABD’nin bölgeye yönelik politikalarının gelişime göre Türkiye’nin Ortadoğu ilişkilerinin geleceği belirlenebilecektir. Ak Parti iktidar(lar)ı döneminde tartışılan en önemli konu ABD’nin, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) olarak nitelendirdiği girişime belli bir dönem destek vermesi olmuştur. Bu bakış açısına göre Ortadoğu da mevcut sistemler uzun süre ayakta kalmazlar, küreselleşmenin bir gereğince demokratik seçimlerle demokrasini değerlerini ve yapıları desteklenmeli fikri, bir destek görmesine rağmen ABD’nin metotları ve yöntemleri yanlış bulunmuştur.⁵²⁵

Muhalefet partileri Ak Parti’yi, Büyük Ortadoğu Projesi’nin ABD ile birlikte eş başkanlığını üstlenmekle ve bu nedenle ülkenin değil, ABD’nin çıkarlarına hareket etmekle suçlarken, Ak Parti bu iddiaların hiç birini kabul etmemiştir.⁵²⁶

4.3.2.5. A.B.D. İlişkileri

Brezilya-ABD ilişkileri, Lula döneminde genelde dostane geçtiği görülmektedir. Brezilya-ABD ilişkileri bir dizi konuda mutabakata varılmış gibi görünürken, ortak hedefler, bağımsız dış politika, ticaret, siyasi konularda periyodik antlaşmazlıklarda görülmektedir. Brezilya ile ABD bio-yakıt teknolojisinde konusunda beraber çalışırken, Brezilya’nın, Latin Amerika ülkelerinde enerji konusu özelinde nüfuzunun artmasına hoş bakmadığı bilinmektedir.⁵²⁷

---

⁵²⁴ Çetinsaya, **a.g.e.**, s. 927-933.

⁵²⁵ Çetinsaya, **a.g.e.**, s. 930-933.

⁵²⁶ Murat Yeşiltaş ve Ali Balcı, **AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita** Bilgi (23), 2011 Kış, 30-31.

⁵²⁷ Meyer, **a.g.m.**

Lula da Silva hükümetleri - ABD ilişkilerinde sosyalist cenahtan gelen, geçmiş politik hayatında “anti-amerikan” ve “anti-empyralist” söylemleri ve çeşitli evrelerden geçmiş PT ideolojisindeki önyargılar, gerilim yerine daha fazla işbirliği tesis etmeye çalışmıştır. Dolayısıyla, dönem dönem alanlarda daha büyük çatışmalara girilmiştir. Özellikle ABD açısından, demokratik yönetimlerin olmadığı Venezeula, İran, Çin ve Rusya gibi ülkelerle işbirliği yaptığı için eleştirilmiştir. Brezilya'nın dış politika da bağımsız hareket etmeye çalışması, ABD ile ilişkilerinde kaygı ile izlenmektedir.^{528,529}

Enerji konusunda Brezilya'nın, etanol fiyat tarifelerindeki farklıklar ABD'nin itirazına sebep olurken. 2010 Mayıs ayında BMGK'de İran'a nükleer takas antlaşmasındaki yaptırım kararına Brezilya'nın Türkiye ile birlikte ret oyu vermesi ABD'nin tepkisine yol açmıştır. Lula'dan sonra Cumhurbaşkanı olan Dilma, Lula'nın popülist politikalarından farklı olarak pragmatik bir anlayışı tercih etmiş ve ABD ile olan ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır. 2011 Mart ayından Obama'nın Brezilya ziyareti, bazı analistler tarafından Brezilya'nın artan bölgesel ve küresel öneminin, ABD içinde kanıksanmayacak kadar önemli olduğu, ilişkilerin daha birbirine bağlı şekilde devam etmesi yönünde yorumlanmıştır.⁵³⁰

Obama yönetimin ulusal güvenlik stratejisinde, Brezilya bölgesel güç olarak önemli yer tutmaktadır. Brezilya – ABD ilişkilerinde genel konuların başından uyuşturucu ile mücadele gelir, terörle mücadele, enerji güvenliği, ticaret, insan hakları ve çevre başlıca konulardır. Brezilya yeni keşf ettiği enerji kaynakları ile ABD'nin yeni bir enerji tedarikçisi olarak önemini korumaya hazırlanmaktadır.⁵³¹

Türkiye-ABD ilişkileri, Ak Parti iktidarında inişli çıkışlı dönemler yaşamıştır. Türkiye-ABD ilişkileri vazgeçilmeyecek kadar önemli, müttefik ilişkiler olarak görülse de Türkiye için yegâne ilişki değildir.

---

⁵²⁸ Alessandra Correa, **Para analistas, relações com os EUA devem envolver maior cooperação e mais conflitos**, http://www.bbc.co.uk/portuguese/noticias/2010/09/100922_brasil_eua_relacao_ac.shtml, Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁵²⁹ Marcia Carmo, **Política de 'sim, senhor' com os EUA é passado, diz assessor de Lula**, http://www.bbc.co.uk/portuguese/noticias/2010/06/100610_ira_garcia_mc_cq.shtml, Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁵³⁰ Meyer, **a.g.m.**

⁵³¹ Meyer, **a.g.e.**

Türk-Amerikan ilişkilerinde yaşanan problemler (Tezkere Krizi, İran yaptırımlarını veto etmesi, Suriye-Irak Politikaları ve İsrail’le ilişkilerin gerilmesi) nedeniyle hızlı aşama kaydedememişti.⁵³² Ak Parti döneminde, HAMAS’ın ziyareti, ABD’nin Türkiye bakışına olumsuz hava yansıtırsa,⁵³³ Türkiye’nin ulusal çıkarlarına fevkalade rahatsızlık veren Irak’ın parçalanması, olası muhtemel Türkiye’nin güneyinde bir bağımsız devlet kurulması ve yeniden eylemlerine başlayan PKK terörü, iki ülke arasında rahatsızlık veren gelişmeler neden olmuştur.⁵³⁴ Bu bağlamda Çalışmamızın yapıldığı tarihte Suriye politikası ve PKK terör örgütünün tasfiyesi olarak bilinen Çözüm sürecine, ABD’nin vereceği reaksiyon, ilişkilerin geleceği açısından büyük öneme sahiptir.

2003 yılında ABD’nin Irak’a düzenlemek istediği hava hareketi için, TBMM’de gerekli çoğunluğun çıkmamasından ötürü geçiş izninin verilmemesi, Amerikan temsilciler meclisinde her yıl Türkiye aleyhine alınması öngörülen, ermeni soykırımı kararı, Kuzey Irak ve Terör sorunu gibi birçok konu iç politika kaygılarıyla geçtiğini belirtebiliriz. Türkiye – ABD ilişkilerinde Ak Parti döneminde bazı kırılma hatlarını görmekteyiz. Bunlardan birincisi Irak savaşı; Türk kamuoyunda her gün Müslüman Irak’tan gelen ölüm haberleri, ABD güçlerinin saldırısı olarak algılanmış 2007’de yapılan kamuoyu araştırmalarına göre, ABD’ye olan sempati % 9’lara kadar düşmüştür. İkincisi Kuzey Irak ve Suriye sorunu, son olarak ABD kongresindeki ermeni soykırımı tasarısıdır. Ak Parti döneminde ABD ilişkileri, ulusal çıkarların gerekleri nedeniyle dış politika konularında görüş birliği bulunmasa da, ilişkilerin temelini sağlam olduğu ve gelip geçici olmadığı göz ardı edilmemektedir.⁵³⁵

---

⁵³² SETA, **2012’de Türkiye**, Ankara, Seta Yayınları, 2013, s. 89-90.

⁵³³ Mehmet Ali Birand, **AK Parti’nin ABD ile ilişkileri sarıya döndü...**, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4209058>, Erişim Tarihi: 15.04.2013

⁵³⁴ Hasan Ünal, **Türk Dış Politikası 1919-2012, Dönemin Dış Politika Değerlendirmesi**, Edit: Haydar Çakmak, Ankara, Barış Kitap, 2012, s. 1043-1044.

⁵³⁵ Ersin Onulduran, **Türk Dış Politikası 1999-2012, ABD ile İlişkiler**, Edit: Haydar Çakmak, Ankara, Barış Kitap, 2012, s. 972-975.

SONUÇ

Siyasi yelpazenin iki zıt kutuplarında yer alan İşçi Partisi ve Ak Parti küreselleşmenin değerlerini kendi muhafazakâr kültürleri ile tamamlayan, ekonominin neo-liberal politikalarını uygulayan merkez (sağ/sol) partiler haline gelmişlerdir. Bu anlamda Çevre'nin taleplerini Merkez'e taşımak istemektedir. İşçi Partisi ve Ak Parti'nin kurucu ve taşıyıcı omurgası (sosyalist/marksit/troçkist/liberal-sol ve muhafazakâr demokrat/liberal demokrat/milliyetçi muhafazakâr-sağ) ideolojik yapısıyla farklı bir görüntü çizmektedir. Her iki parti ideolojik anlamda liberal ekonomi ve sosyal demokrasiyi harmanlayarak, başta siyasi partilerin liderleri (Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan) olmak üzere, kendilerine özgü ideolojiler oluşturmuşlardır. Tırnak içinde ifade etmek gerekirse İşçi Partisi ve Ak Parti **“birey eksenli liberal ve sosyal politikalara”** değer vermektedir.

Brezilya ve Türkiye'de sosyalist / devrimci sol ile İslam temelli muhafazakâr / milliyetçi sağ düşüncesi, hiçbir zaman aşağıdan yukarıya sistemli bir şekilde bir araya gelmedi. Brezilya'da sosyalist veya merkez sol algısı alt sınıf ve işçi kesimi tarafından ifade edilmiş bir görüş olarak geliştirilmiştir. İktidara talip olma ancak içlerinden çıkabilecek lider tarafından (Lula da Silva) geliştirilerek ifade edildi. Halkın kendi içinde böyle bir talep gelmedi. Lakin solcular, entellektüel solcular, demokrat solcular, işçiler, eşcinseller, yoksul Afro-Brezilyalıları uygun çeşitlilikte, ihtiyaçları doğrultusunda farklı modeller tasarlandı. Burada vurgulamamız gereken önemli nokta sosyalizme ters olan neo-liberal politikalar üzerinden yapılması çelişkili gibi görünse de reel politik açıdan pragmatik bir anlayış olduğunu ifade etmeliyiz. Bu bağlamda önemle vurgulamak istediğimiz husus, siyasetin içinde çelişki gibi görünen kavramların Brezilya'daki kitleyle uyuşturmaya (benzeştirmek), siyasi düşüncenin kitlelerin talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda revize edilmesidir.

Lula da Silva'nın karakteristik yapısından gitmek gerekirse sol, sosyalizm, sosyal demokratlık gibi reel bir sosyalist ideoloji ve teori ortaya koyamadı.

Brezilya’da kuzeydoğudan, kuzeybatıdan, Afro–Brezilyalıların, favelaların (Gecekondular) sesi, diğer bir ifadeyle aşağıdan yukarıya yükselen bir demokratik talepleri yıllarca engellenmiş, anti –amerikancı ve anti-emperyal söylemler, marjinalliğin dışında teorik söylemin ötesine geçememiştir. Brezilya’da var olan sınıf ayrılığı ile iktidarda olan kırsal seçkin ve şehirli sanayici destekli politikacıların hegemonyasını ilk kez solcu bir lider, sosyalizm ideolojisi temelinde kitlelerin taleplerini liberal politikalar içine entegre ederek adım atmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan’ın temsil ettiği sınıf ise, hem muhafazakârlık, hem popüler karizması, hem de yaptığı somut icraatları; diyebileceğimiz birçok konunun yanında karizma - kültür karışımı ile süre gelen sınıf, din, kültür ile harmanlandığı karakter yapısının Türkiye’nin iç ve dış politika uygulamalarına, liberal ekonomi ile sosyal politikaları, önemli bir değişime damga vurmuştur. Ak Parti’nin geniş ve farklı özelliklerde bir tabana oturması, onu keskin ideolojik kimlikten uzaklaştırmaktadır. Ak Parti’nin Çevre’nin taleplerini gerçekleştirilmesi, demokratik meşruiyet için toplum desteğini sağlaması, uzun süren bir iktidarın başlangıcından günümüze kadar popüler olması ve iktidarda kalması sık rastlanır bir durum değildir.

Toplumun alt ve orta grupları tarafından yetersiz kalan yönetimlere alternatif olması için iktidara taşınmış olan Ak Parti; işçiler, varoşlar, Anadolu’da yaşayanlar, orta sınıf muhafazakârları, orta üst sınıf ve egemen elitlere karşı bir güç olarak ortaya çıkmış batıcı seküler elit toplumla, statükocu politikaların yeterli olmadığı, yerine ‘bölgesel’ konular başta olmak üzere, hedeflenen yapıya İslam omurgası eklenerek muhafazakâr yönü ile liberal politikaları harmanlamış olan Ak Parti iktidarı, iç ve dış politika uygulamaları ile topluma yeni bir boyut kazandırmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan’ın ortaya koyduğu (merhametli-öfkeli) siyaset dili, ekonomik kalkınma yönünde ki somut başarı, aktif dış politika, alt ve üst proletaryayı birleştirdiği gibi Erdoğan’ın karakter yapısının toplum algısında parti ve ideoloji algısından öte liderin karizması ile halkın talepleri doğrultusunda var olan etkisi arttı. Her iki aktör alternatif dış politika ve bağımsız ekonomik özgürlük, yaratma çabası ile aynı zamanda düşük maliyetli yeni bir hegemonya oluşturma çabasıdır. Uluslararası sistemdeki stratejik konumu, ekonomik, siyasi, kültürel, dini ve tarihi değerleriyle uluslararası ilişkiler politikasını fırsatlara dönüştürme politikası izlemektedirler.

Dolayısıyla Türkiye ve Brezilya'nın kendi bölgelerindeki kaderleri birbirine benzemektedir. Yakın tarihlerinde cunta döneminin durağan yapısını yaşayan Brezilya ve Türkiye, mevcut durağan yapıyı çalıştırmak ve siyasi yapıları aktif hale getirip yeniden şekillendirmeyi düşünmektedir. Bu bağlamda her iki ülkenin en önemli iki aktörü Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan, gelecekte hem bölgesel hem de küresel etkilerini artırarak uluslararası sistemi şekillendirecektir.

Sonuç olarak Lula da Silva'nın ve R.Tayyip Erdoğan'nın karizmatik liderlik vasıflarıyla kendi ülkelerinin toplumunda çoğunluğun teveccühüne hasıl olmuş iki oluşumun aktörleridir. İdeolojik temellendirmeden çok, refah ve zenginlik vaad eden pragmatik siyaset anlayışını uluslararası aktif bağımsız dış politika uygulamaları ile birleştirerek etkilerini daha da artıracığı düşünülmektedir.

MÜLAKATLAR

1. MÜLAKAT:

Mustafa KABAĞCI

TBMM Meclis İdare Amiri - Ak Parti Konya Milletvekili

Brezilya-Türkiye ilişkilerinde, düşünce kuruluşlarında aktif katkı sağlamaktadır.

Hüsamettin Aslan: Tez Çalışmamız için, görüşme talebimize olumlu cevap verdiğiniz teşekkür ederim. Size Brezilya, Lula da Silva, Recep Tayyip Erdoğan ve Ak Parti ile ilgili soru sormak istiyorum

Mustafa Kabakçı: Rica ederim, Buyrun sizi dinliyorum.

H.A. Ak Parti tarihi oluşum sürecine baktığımızda Demokrat Parti, Adalet Partisi, DYP ve ANAP seçmen kitlelerinden oy aldığını görüyoruz. Siz bu değerlendirme çerçevesinde Ak Parti'nin ideolojisini tanımlar mısınız ?

M.K. İmparatorluktan milli devlete geçen Türk seçmeni belli özelliklere sahiptir. Özellikle uzun yıllar İslami bir düzen içinde yaşayan Türk toplumu muhafazakârdır. En büyük kültürel kodu İslam'dır.yine milli devletin kurucu kadrosunun getirdiği terakki muasır medeniyetlere ulaşma anlayışı Tanzimat fermanından beri devam eden demokrasi çabaları aynı zamanda Türk toplumunu demokrat bir hale getirmiştir.1960 dan sonra başlayan hür teşebbüs anlayışı ve bunun oluşturduğu sermaye sınıfı toplumda hur tessebüscü bir anlayışında benimsenmesine sebep olmuştur. Ak parti kuruluş esnasında muhafazakâr demokrat bir parti olma idealiyle ortaya çıkmıştır. Tüm demokratik ülkelerde olduğu gibi AK Parti merkez seçmen kitlesini hedef kitle olarak benimsemiş siyasi ideolojisini söylemlerini muhafazakâr demokrat kitle üzerine odaklamıştır. Osmanlının son döneminde ortaya çıkan 3 tarzlı siyaset milliyetçilik Osmanlılık İslamcılık) çok partili siyasi hayata geçişle birlikte önce sağ ve sol ideolojik eksene daha sonra da siyasal piramit sağda ve solda kenara doğru parçalanmıştır.1960 sonrasında Türkiye'dedört parçalı eksenli bir siyasal yapı ortaya çıkmıştır (merkez sağ merkez sol milliyetçi sağ İslamcı sağ)aşırı sol unsurlar ciddi bir karşılık bulamamışlardır.

1980'den sonra ise sol ekseninde Seçkin devletçi ve sol bir anlayış oluşurken CHP – SHP, merkez sağ iki parçaya bölünmüş ANAP - DYP milliyetçi (MHP) ve İslamcı (RP) unsurlarla birlikte ilk defa etnik siyasal partilerde ortaya çıkmaya başlamıştır (HADEP - DEP) vb. 28 Şubat'tan sonra Türk siyasi hayatı ciddi bir şekilde değişime uğramış CHPSeçkin ve devletçi bir çizgiye yerleşirken AK Parti muhafazakâr demokrat kimliği ile merkeze oturarak merkez seçmenin adresi haline gelmiştir.

Merkez seçmenin talebi olan muhafazakâr değerlerin devlet kurumlarına kabul ettirilmesi hür teşebbüs anlayışı AK Partiyi bu anlamda cazip hale getirmiştir. Bugün geçmişten beri % 50 yakın bir oy potansiyeline sahip merkez seçmeni AK Partinin dışında başka bir partinin ulaşması mümkün görünmemektedir. Yenimuhafazakârlıkanlayışının gereği ak partinin izlediği sosyal politikalar devletçi Seçkinciçizgide karşılık bulamayan sosyal demokrat seçmenidecezpemeyi, başarmıştır. Avrupa demokrasileri nasıl içsel dinamikleriyle merkez partilerini, şekillendirdiyse Türkiye'nin dinamiklerde kültürel kodları kendi merkez seçmeni şekillendirmiştir.

H.A. Ak Parti öncesi ve sonrası Türkiye'deki değişimi anlatır mısınız?

M.K. Milli devletin kuruluşu iki temel anlayışa dayanmaktaydı. Birincisibatı toplumuyla özdeşleşmek (batılı bir toplum olabilmekti) ikincisi de imparatorluğun parçalanması esnasındaki sebep olan korkulardır. Bir taraftan toplumu dönüştürerek batılı değerleri kabul ettirmeye çalışırken bir taraftan da yaşadığı derin endişe ve korkular ile katı bürokratik bir devlet anlayışı ve bu devlet anlayışına hizmet eden hukuk ve yargı sistemi oluşturulmuş güvenlik anlayışı tamamen bu korkular üzerine bina edilmiştir. Türk demokrasi tarihi aslında demokratikleşme ile rejimin oluşturduğu bu korkuların mücadelesinden ibarettir. Bu nedenlerle bürokratik devlet kontrollü demokrasi hukuku AK Parti öncesi Türkiye'nin fotoğrafıdır. Türkiyeye zaman demokratikleşme cabaları içine girse bireyin haklarını değil devleti esas alan güçle karşı karşıya kalmıştır. Örneğin ihtilaller muhtıralar ve en son canlı örneği 28 Şubat süreci. Ak Parti iktidarıyla birlikte bu yapıya karşı birikmiş olan toplumsal talep 28 Şubattan sonraki 2002 seçimlerinde partileri tasfiye ederek kararlılığını ortaya koymuştur. Ak Parti milletin bu talebini hareketegeçmiştir. Öncelikle ülkenin demokratikleşmesi için gerekli adımlar atılmıştır. Hukuk kurumları özerkleştirilerek bağımsızlaştırılmış devlet içerisindeki darbeci çetelerle hukuki mücadeleye girilmiş ve bu mücadelede büyük başarı elde edilmiştir. Artık bugün kimse bir askeri darbeden söz etmemekte ve bunu savunmamaktadır. Daha düne kadar hangi darbe daha iyiydi tartışmalarının yapıldığı bir ülkeden her türlü darbenin bu ülkeye zarar verdiği bir anlayışa gelinmiş olması büyük başarıdır. Katı devletçi ve Seçkinci anlayışın ürettiği düşman üretme ve toplumsal kesimleri çatıştırmaya sağ sol, alevi Sünni yöntemlerinin açtığı derin yaralar toplumsal uzlaşma bireysel haklar ve özgürlükler çerçevesinde çözüm sürecine girmiş her türlü toplumsal gruplauzlaşma arayışı başlamıştır.

AK Parti bir taraftan bu katı rejimi tasfiye ederken toplumla devletin arasındaki bağları tekrar tesis etmek için yoğun çaba sarf etmektedir. Yasakçı öteleyici ve sınırlayıcı devlet anlayışından bireysel haklara saygılı kucaklayıcı ve şefkatli bir devlet anlayışını kurumlara işlemiştir. Her şey devlet içindir anlayışından insanı yaşat ki devlet yaşasın anlayışıyla devlet zihniyetinde bir dönüşüm meydana getirmiştir. Kalkan her yasak ve ortaya çıkan tablo korku imparatorluğunun söylemlerinin gerçek olmadığına halka tekrar tekrar göstermiştir. Bunun seçmen üstündeki etkisi her seçimde AK partinin oylarının artmasına sebep olmuştur. Devletiçerisindeki devletçi ve liberal ekonomik anlayışının oluşturduğu çatışmalar devletin ekonomiye müdahaleci anlayışı yıllarca Türkiye de içsel ekonomik krizlere sebep olmuştur.

Türk sermayesi ve Türk halkı neredeyse her 5 yılda bir yaşadığı bu ekonomik krizlerle fakirleşmiş ve devlete idarecilerinde olan güveni kaybetmiştir. Ak Partinin uyguladığı ekonomik politikaları ile içte ekonomik istikrar sağlanırken dışarıdan gelen ekonomik kriz dalgalarına karşıda güçlü bir yapı oluşmuştur. Bu 10 yıl içinde Türk sermayesi hızlı bir gelişme kat etmiş Türkiye ekonomisi de 16. büyük ekonomi haline gelmiştir. Bugün bölgesinde ekonomik istikrarıyla büyümesi ile bir model ülke konumundadır. Türkiye hür teşebbüsü geliştirirken izlediği sosyal politikalar ile de ciddi bir sosyal devlet haline gelmiştir. Türkiye yıllarca sorunlarını çözen değil sürdürülebilir sorun yönetimini benimsemiştir. Kıbrıs meselesi ne ab süreci ne Ortadoğu ilişkilerinde hiçbir sorunu çözmemiş sadece yönetmiştir. Ak parti sonrası izlenen aktif dış politika sorunları çözmeye gayret sarf etmiş bu çabası dünya da karşılık bulmuştur. Avrupa Birliği süreci başarı ile devam ederken Ortadoğu'da değişmez bir aktör haline gelmiş küresel ölçekte medeniyetler ittifakı gibi büyük projesinin mimarı olan bir Türkiye ortaya çıkmıştır. Bu yeni Türkiye dünya barışına yaptığı katkı ile her kesimin dikkatini üzerine çekmiştir. Hem ülkesinde istikrar ve güven tesis eden Türkiye dünyada da politik ve iktisadi alanda güven ve istikrarın sembolü olmuştur.

H.A. Çevre'den gelen AK Parti, merkezle çatışma içinde 2 dönem geçirdi (darbe planları). Tüm engellerime rağmen 3. Dönem seçimlerinden de başarıyla çıktı. AK Partinin çevreden merkeze yürümesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

M.K. Türkiye'de çevre ve merkez kavramlarını batı anlayışı açısından batılı siyasi terminoloji ile tanımlamak zihin karışıklığı meydana getirmektedir. Türkiye'de ki toplumsal yapı aslı itibarıyla belirli değerler (inanç, kültür, gelenekler vb) etrafında bütünleşmiştir. Türkiye'de merkezden ziyade devlet içinde oluşmuş oligarşik bir yapıdan söz edebiliriz. Ak Parti toplumun her kesiminden destek alarak bu oligarşik yapıyı tasfiye etmiştir. Türkiye'de merkez ve çevre çatışması kavramını izah etmek oldukça zordur.

H.A. R. Tayyip Erdoğan'ın karizmatik kişiliğinin seçmen ve parti üzerindeki etkisini açıklar mısınız?

M.K. Dünyada ki bütün toplumlar gibi Türk toplumuda karizmatik liderlerden etkilenmektedir. Sn. Recep Tayyip ERDOĞAN'ın karizmatik kişiliği seçmenin Ak Parti etrafında toplanmasında en büyük etkidir. Diğer siyasi yapıların karizmatik liderler ortaya çıkarmaması Türk toplumunun bu noktadaki tarihsel talebinin Sn. Recep Tayyip ERDOĞAN şahsında toplanmasına sebep olmuştur. Türk tarihinin karizmatik liderlerin ve onların başarılarının anlatıldığı bir tarihtir. Bu nedenle Türk toplumu her zaman karizmatik liderlere ihtiyaç duyar. Bugün Sn. Recep Tayyip Erdoğan'ının muhalifleri bile onun karizmatik kişiliğinden etkilenmektedirler. Bu hem AK partinin hızlı büyümesini sağlarken hem de toplumda ciddi bir güven oluşturmuştur.

H.A. AK Parti'nin gelecek seçim döneminde aday olmayacak olan R.Tayyip Erdoğan sonrası geleceği ile ilgili öngörünüz nedir?

M.K. Yukarıdaki soruda ifade ettiğim gibi Recep Tayyip ERDOĞAN' ın karizmatik kişiliği AK partiyi hızla büyütmüş fakat aynı zamanda büyük bir toplumsal birikimi AK partiye aktararak AK partinin kurumsallaşmasında sağlamıştır. AK Parti Sn.Recep Tayyip ERDOĞAN' nin fikirlerinin kurumsallaşmış bir şeklidir. Türkiye'nin en büyük siyasal birikimidir. Bu birikim milletin değerlerini iktidara taşımaya kararlı bir yapıdır. 3 dönem ilkesi ile bu yapının kendini yenilemesi ve dinamik kalması sağlanmıştır. Bu yenilikçi ve dinamizmi Ak Partiyi uzun yıllar Türk siyasi hayatında önemli bir yerde olmasını sağlayacaktır. Batı demokrasilerinde bunun onlarca örneği vardır. Karizmatik liderlerden sonra da kendini yenileyebilen partiler başak olmaya devam ederler. Bu soru aslında geçmiş dönem Türkiye'sinde sorulacak bir sorudur. İleri demokrasiye geçmiş bir Türkiye de artık ileri demokrasi ölçütleri ile bakmak gerekir kesintiye uğramadığı sürece AK partinin oluşturduğu yapının yıkılması mümkün değildir.

H.A. Brezilya'da Lula da Silva'nın karizması özelinde gelişen "Lulisizmo" söylemi, Türkiye'de " Tayyip Abi" söylemine karşılık geldiğini görüyoruz. Toplumda "Tayyip Abi" algısından bahsedebilir misiniz?

M.K. Tayyip Abi algısının sosyolojik karşılığı "bizden biri" karşılığıdır. Recep Tayyip ERDOĞAN Türk toplumunun birçok değerinin ifadesidir. Ailesi Anadolu'dan Büyükşehir'e göç eden bir ailedir. Türkiye 1960 sonrasında büyük bir iç göç hareketi yaşamıştır. Muhafazakâr ve dindar bir aile yapısından yetişmiş bu değerleri büyükşehirde yaşatma mücadelesi vermiş bir insandır. Türk insanın yaşadığı bütün mücadeleyi kendi hayatında yaşamış ve yaşadığı toplumdan asla kopmamıştır. Bütün bunlar TayyipAbi kavramıyla Recep Tayyip ERDOĞAN'nin toplum tarafından içselleşmesine sebep olmuştur. Kısacası o bir varoшта yetişen futbol oynayan belediyede işçi olarak çalışan Üniversite bitiren ve değerlerini hâkim kılmaya çalışan geçmişteki büyük Türkiye'nin özlemini duyan bir Türk insanıdır Tayyip Abisidir.

H.A. AK Parti sonrası değişen Türk-Dış Politikasında AK Parti ve R.Tayyip Erdoğan'ın etkisi nedir?

M.K. Yukarıda bahsettiğim gibi Türkiye dış politikası AK Parti ile birlikte Recep Tayyip ERDOĞAN'nın kurmayı düşündüğü büyük Türkiye ekseninde şekillenmeye başlamıştır. Tabii ki Sayın Erdoğan'ın kafasındaki Türkiye'nin gerçekleşmesi için dış politikada atak kararlı ve gerçekçi bir anlayışın izlerini görmek mümkündür. Sayın Erdoğan Türkiye'yi dünyanın birinci liginde bir ülke yapmak istemektedir. Bu nedenle Türkiye küresel ölçekte bir dış politika takip etmek te bölgesinde ve dünya da aktif olarak yer almaktadır. Sayın Erdoğan dünya barışının tesisi için Türkiye'nin üzerine düşen tarihsel rolü oynaması gerektiğini ifade etmiş ve Türk dış politikasında bu noktada şekillenmeye başlamıştır. Dışa kapalı sorunlar öteleyen bir anlayıştan atak ve sorunları çözüme kararlı bir cesur bir anlayışa geçilmiştir.

Davos'taki Sn.Recep Tayyip ERDOĞAN'nin duruşu BM karşı yönelttiği eleştiriler Ortadoğu'da üstlendiği rol medeniyetler ittifakı projesi Recep Tayyip ERDOĞAN'nın dış politikadaki beklentilerini özetlemektedir.

H.A. Brezilya'da sosyal politikaların seçim dönemlerinde kitlelerin partiyi iktidara taşımasındaki en önemli etken olduğunu görüyoruz. Ak Partinin hükümet(ler)inin sosyal politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'de yıllarca hükümetler popülizm ile sosyal politikayı liberal ekonomi ile sosyal devleti birbirinden ayıştıramamışlardır. Ak parti iktidarı ile verimsiz kaynak israfına sebep olan popülizmden ciddi bir sosyal politika anlayışına geçilmiş bununla ilgili yasal düzenlemeler yapılmış sosyal yardımlar kontrol altına alınmış sosyal destekler belirli bir hedefe yönlendirilmiş en son olarak da bu konuda bir bakanlık Aile ve sosyal politikalar bakanlığı adı altında. Ak Parti iktidarının ilk yıllarında popülizm ile sosyal politikayı ayırt edemeyen anlayış ak partiyi çok eleştirmiş zaman içerisinde kendileri de bu izlenen politikalara benzer politikalar üretme ihtiyacı hissetmişlerdir.

Yine hür teşebbüse esas olan ekonomi politikaları uygulanırken sosyal sınıfların yükselişini sağlayan bir sosyal devlet anlayışı da hayata geçirilmiştir. İşsizlik sigorta fonu ve ucuz konut temini gibi tarım ve KOBİ destekleri gibi politikalarla Türkiye sosyal devlette dünyada model alınacak uygulamalar gerçekleştirmiştir. Tüm vatandaşlarını kapsayan sosyal güvenlik şemsiyesi ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri dünyada çok az devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. İzlenen bu politikalar Türk seçmeni tarafından da ödüllendirilmiştir.

H.A. Brezilya ve Türkiye gelişmekte olan ülkeler içinde “ikiz kardeş” olarak benzetilmektedir. Bu bağlamda Türkiye-Brezilya ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

M.K. Diplomatik bağların 150 yıllık tarihine rağmen Türkiye-Brezilya ilişkilerinde ancak son dönemde önemli bir ivme yakalanabilmiştir. Türkiye-Brezilya ilişkilerinin 2009 yılında kazandığı ivme, 2010 yılında da artarak sürmüştür. Yıl içinde başta Sayın Başbakanımızın yanı sıra, Sayın Dışişleri Bakanımız ve birçok Devlet Adamlarımızın, Brezilya'ya gerçekleştirdikleri ziyaretlerle ilişkilerde yakalanan ivmenin korunması ve ilişkilerin sistematik bir çerçeveye oturtulması yönünde çaba gösterilmiştir. Sayın Başbakanımızın Brezilya'yı ziyareti vesilesiyle, 27 Mayıs 2010 tarihinde imzalanan “Türkiye-Brezilya Stratejik Ortaklık için Eylem Planı”, ve birçok anlaşma imzalanmıştır. Her iki ülke de kendi bölgelerinde, yani Brezilya Güney Amerika'da, Türkiye ise Avrasya ve Orta Doğu'da, bölgesel güç haline gelmek ve küresel oyuncu olmak istedikleri için ikili ilişkiler ve yardımlaşma önem kazanmış ve artmıştır. Şimdiye kadar Türkiye-Brezilya ilişkilerinin genel karakteristiği düşük yoğunluklu olmasıdır. Bu düşük yoğunluğun nedenleri arasında en önemli olan kuşkusuz coğrafyadır.

Ancak AK Partinin uygulamış olduğu yüksek yoğunluklu Dış Politika sayesinde iki ülke arasında ciddi yakınlaşma olmuştur. Artık dünya küçülmüştür ve ülkeler birbirine oldukça yakınlaşmıştır. Ayrıca Futbol Ülkesi iki ülke birbirini de yakından takip etmektedir.

H.A. Brezilya’da ‘güney-güney’ ilişkisi, Türkiye’de ‘eksen kayması’ olarak ifade edilen yeni dış politika anlayışını nasıl değerlendiriyorsunuz?

M.K. Türkiye her türlü imkânı değerlendirmek zorundadır. Alternatiflerin çalışıyor olması bir zenginliktir. Dünya küçülmüştür. Artık ülkeler özellikle ekonomik menfaatleri neyi gerektiriyorsa onu yapmalı nerde olması gerekiyorsa orda olmalıdır. Türkiye’de dünyaya açılıyor. Bunu bir eksen kayması olarak düşünmek dünyaya dar bir açıdan bakmak anlamını taşır.

H.A. Brezilya’da merkez-sol ideolojili bir parti olan İşçi Partisinin, Sağ seçmeninde teveccühünü kazandığını biliyoruz. Bu bağlamda Ak Partinin geniş kitlelere hitap edebilmesi için yürütmesi gereken politikalar nelerdir?

M.K. Ak parti bugüne kadar merkez sağ partilerin ulaştığı oy ve sempati, tabanından daha büyük bir tabana ulaşmıştır. Bunda temel etkenler AK Partinin Türkiye’ye demokrasi yerleşme isteğinin samimi tavrı ve izlediği sosyal politikalarıdır. Devlet içerisindeki oligarşi ile mücadelesinde de oy olarak olmasa bile geniş bir sol kesimden sempati desteği görmüştür. Bireysel özgürlüklerin yerleşmesinde etnik ve dini ayrımcılığın ortadan kalkmasında gösterdi samimi mücadelede tabanı dışındaki büyük bir kesimden destek görmüştür. Bunu en son anayasa değişikliği referandumu bunun en büyük kanıtıdır. Bu nedenle AK parti bireysel özgürlüklerin genişlemesinde etnik ve dini ayrımcılığı ortadan kaldırmada iktisadi olarak desteğe ihtiyacı olan kesimlere destek vermesinde yarar vardır.

H.A. Brezilya ve Lula da Silva ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

M.K. Brezilya ekonomisinde ciddi dönüşümler yaratan, ülkesini uluslararası ekonomi kuruluşlarının cenderesinden kurtaran bir lider için, benim düşüncemden öte Lideri oldukları halkların düşünceleri önemlidir. Halkına güvenen, öz güveni yüksek, idealistler her zaman ilgimi çekmiştir. Bu açıdan Lula da Silva ya ve ülkesi için yaptıklarına saygı duymaktayım.

H.A. Benim sorularım bu kadardı, çok teşekkür ediyorum. Hayırlı çalışmalar dilerim

M.K. Rica ederim, Yardımcı olabildiysem ne mutlu bana, bende size başarılı çalışmalar dilerim.

2 . MÜLAKAT:

Ethem SANCAK

Brezilya İstanbul eski Fahri Konsolosu-Hedef Holding Yönetim Kurulu Başkanı.

Ak Parti Disiplin Hakem Kurulu Üyesi - Brezilya Branco Şeref Nişanı sahibi

Brezilya - Türkiye ilişkilerin gelişimi, fahri konsolosluğu döneminde başlamıştır.

Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan'ın yakın arkadaşıdır.

Hüsamettin Aslan: Tez Çalışmamız için, görüşme talebimize olumlu cevap verdiğiniz teşekkür ederim. Size Brezilya- Türkiye İlişkileri, Lula da Silva, Recep Tayyip Erdoğan ve Ak Parti ile ilgili sorular sormak istiyorum ?

Ethem Sancak: Rica Ederim, Brezilya ile ilgili bir çalışmanın içinde olmak ayrıca Lula ve Tayyip Bey'in karşılaştırıldığı bir akademik çalışma içerisinde bulunmak beni de mutlu eder.

H.A. Ak Parti, kuruluşunda DP, AP ve son dönemde ANAP ve DYP seçmen kitleleri de destek verdi. Bu bağlamda Ak Parti ideolojisini tanımlar mısınız ?

E.S. Ak Parti ideolojisi geçmişte çeşitli partilere oy vermiş kişilerin davranışlarıyla ölçülemez... Bir kere herhangi bir siyasal partinin/kitlenin/takımın devamı değil. Dolayısıyla Böyle bir sosyolojik tanımla, tarif etmek çok kategorik tarif olur, bu çok doğru değil. Peki Ak parti tabanını kitle davranışının kökü nedir? Aynı sosyal kesime dayanır. Bu bağlamda aynı kitledir. Ak parti ideolojisinde, şu kelime ile izah edebilirim, içinde **Kentlilik İdeolojisi** vardır. Ak partinin geçmişte tabanın kökeninde bahsettiğiniz siyasi partilerde görev almış kişiler veya oy vermiş kişiler olabilir.. İslam'ın içinde merhamet ve adalet duygusu vardır. İslam'ı yaklaşım normları içinde bulunur. Yalçın hoca (Akdoğan) bunu güzel tarif etti. Muhafazakâr demokrat olarak tanımladı. Hatta bununla ilgili kitap da yazdı. Ben Ak Parti ideolojisini kentlilik ideolojisi olarak tanımlıyorum. Ak Parti de zaten kendini tarif etti.

H.A. Ethem Bey, Kentlilik İdeolojisi kavramı yeni bir tanım oldu?

Evet..Çünkü İslam referansdan kaynaklı ideolojiler, siyasal düşüncesini salt İslam ile tanımladığında hiçbir zaman üstünlük sağlayamadılar. İslam'ı referans alan ve İslam kaynaklı salt İslamı referans alan partiler de Oylarını % 20'den yukarıya taşıyamadı. ama Ak Parti % 50 aldı. 1980'lere kadar demografik yapı, Türkiye nüfusunun % 60-70'i köylerdeydi geri kalanı ise şehirdeydi yaşıyorlardı. Daha sonra % 50 oldu. 1970'lerden sonra büyük sosyal kopuş ve buna bağlı siyasal travmalar (Tabi bununla ilgili birçok sebep var.) köylerde yaşayanların şehirlere akmasına neden oldu. Artık köyler % 20'lere düştü. Şehirlerde yaşayanlar ise nüfusu % 80 oldu. Bu modern kenetlenme değildi yani birey modernleşmemişti. Bireyin gelişmesinin önü kesilmişti. Tıkanmıştı. Birey parangalarını kırarak kentlere akmıştır.. Bazıları bunlara varoş diye ifade eder ama sonuçta hepsi kentli nüfustur.

H.A. Türkiye'de Ak Parti öncesi ve sonrasında geçmişe oranla olumlu yönde ciddi farklar oldu. Size göre bu farklar nelerdi? açıklarmısınız?

E.S. Ak parti az önce bahsettiğim kitlelerin yani Kentleşen kitlelerin ihtiyaçlarına ekonomik, sosyal ve siyasal taleplerine cevap verdiği için iktidara geldi. Birey kullandıktan kurtulmak istiyor ve kurtuldular. Ak partinin talepleri karşılması, Bitmeyen senfonik olacak geliştirdi. yani insanımızın talebi nedir? birey olmak. talep getirdi. Despotik devletler, despotik yönetimler, yerel ağaların, feodal beylerin, muhtarın ve çeşitli erk merkezlerin kulu olmaktan çıkıp birey, çalışan derebeylerin kulu olmaktan çıkıp, birey olmak istiyor. Bireylerimiz daha çok refah ve daha özgürlük rahat yaşam istiyordu. Ak Parti de buna cevap verdi.

H.A. Türkiye Bölgesel Güç olma yolunda rüştünü ispat etmeye başladığını görüyoruz. Bu temellendirmeden çıkacak olursa, Küresel güç olma yolunda görüşleriniz nelerdir?

E.S. Dünya artık yeni bir döneme girmektedir. Artık medeniyetlerin kendi özüne dönüşmesi söz konusudur. Bu bağlamda yeni dünyanın merkezi Avrasya olacaktır. Burada önemli olan ise bu merkezin başındakimin olacağıdır. Bu lider Türkiye olmalıdır. Türkiye'nin kendi geçmişi ve devlet tarihi, buna müsaittir. Artık sömürülen devletler ayağa kalkmalıdır ve ayağada kalkıyor. Dünyada Asyatik kavimlerin şahlaması ve yeni aktörlerle başat mücadele etmesi gerekir.

Bence Türkiye ve Lider olarak Recep Tayyip Erdoğan bunları başaracak vizyona sahiplerdir. Bakın Dünyada bir arap baharı süreci yaşandı. Artık diktatörlüklerle kimse yöneltmek istemiyor. Demokrasinin evrensel değerleri bulunana yönetimlerin iktidarının bulunması istiyorlar. Ama burada dikkat edilmesi husus, arap baharı ilk önce Türkiye’de yaşandı. Ak parti ve R.Tayyip Erdoğan liderliği Türkiye’de bambaşaka bir açılım yaptı. Vesayet döneminin kalıntılarını kaldırdı. Halkına özgürlük ve refah getirdi. Sorununuzun başına dönersek, 1500 yıllık devlet geçmişi olan Türkiyenin daha büyük sıçrama yapması gerekir, bunun için R.Tayyip Erdoğan liderliğinde Türk ve İslam devletleri birleşmelidir.

H.A. Efendim, Brezilya ile Lula da Silva ile ilişkilerin yakınlaşması sizin Fahri Başkonsolos olduğunuz döneme denk geldiğini görmekteyiz. Bu bağlamda görüşleriniz nelerdir.

Evet, benim bir süre fahri konsolosluk yaptığım dönemde ilişkiler gelişti. Bir gün Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a dedim ki, seni Lula ile görüştürmek istiyorum demiştim. *O da bana dediki benim Lula ile nasıl bir ortak yanım var ki? O sosyalist ben ise sağ görüşlüyüm dedi..* Bende ona dedim ki; sen Lula ile bir 10 dakika görüş, ve ortak çok paydaşlarınız, O kadar çok konuşacak konunuz var ki zamanınız yetmeyecek ,görüşmek için bir kere daha görüşmek isteyeceksin dedim.

Lula ve Tayyip arasındaki ilk görüşme yarım saat olarak planlanmıştı ama 2 saaten fazla sürmüştü. Evet geldiğimiz nokta Brezilya ve Türkiye ilişkilerin Yüksek stratejik işbirliği noktasıdır. Bunda emeğim olduğu için tabiki mutluyum.

H.A. Brezilya için Türkiye’nin önemi nedir?

E.S. Başbakanımız İsraille ilişkilerimizde kırılması noktası olan, Davosta yaptığı One Minitues çıkışı sırasında Brezilya’da gece-gündüz farkından dolayı, Brezilya hükümeti bakanlar kurulu toplantısı sırasında, Lula TV de Tayyip beyin çıkışı görüyor. Ve kabinedeki bakanlarına diyorki *işte bir devlet ayağa kalkıyor o devletin lideri bu adamdır dedim diyor..*Lula bana dediki; *İşte bu görüntü Türkiye ile birçok konuda beraber hareket edebilceğimizi gösterdi. Çünkü iki ülkede kendi bölgelerinde gücünü ispat etti.Türkiye bizim Avrasya Coğrafyasında aynı duygularla hareket edebileceğimiz ülke..*O yüzden Brezilya için Türkiye çok önemlidir.

H.A. Lula ile görüşünüz nedir?

E.S. Brezilya'nın geldiği bu noktada tartışmamız en önemli isimdir. Brezilya bugün Dünya'nın güçlü ekonomisi varsa Lula'nın eseridir. Ben bu bağlamda Tayyip Beyle'de ilişkilendirmek istiyorum. Çünkü her ikisinde kendi toplumunların içinden çıkmıştır. Aynı devlet yönetim duygularına sahip.. Lulayı başarılı gerçek bir lider olarak görüyorum.

H.A. Brezilya'da 2014 yılında Cumhurbaşalığı seçimleri yapılacak. Biliyorsunuz, Lula iki dönemde fazla seçilemediği için görevi Dilma Rouseff'e bırakmıştı. Dilma her ne kadar ilk yıllarında sıkıntı yaşasa da, kamuoyu yoklamalarında % 60 ların üzerinde destek var. Bu bağlamda siz 2014'de Lula da Silva ile Dilma Rouseff arasında bir liderlik çekismesi bekliyormusunuz?

E.S. Benim böyle bir düşüncem yok. Çünkü Lula'nın görevi bırakma gibi lüksü olamaz. Brezilya'nın ve Dünya'nın ona ve onun gibilere ihtiyacı var. Ben bunu bir bayrak teslimi olarak görüyorum. Tıpkı Rusya'daki gibi.Putin ve Medvedev arasında nasıl bir süre yer değişimi olduysa, Brezilya'da da benzer bir durum söz konusudur. Dilma hanımın görev süresi bittiğinde görevi teslim edecektir. Lula ve lula gibi küresel despotik devletlere dik duracak olan liderlerin görevi bırakmak, ara vermek gibi durumu olmaz, olamaz, olmamalı.

H.A. Benim sorularım bu kadardı,bana zaman ayırdığınız çok teşekkür ediyorum. Hayırlı çalışmalar dilerim

E.S. Rica ederim, bende size başarılı çalışmalar dilerim. Çalışmanız bititkten sonra görmek isterim.

H.A. Tezim bititğinde, bir suretini size vermek bende isterim.Çok da mutlu olurum Tekrar Teşekkür ederim.

3 . MÜLAKAT:

Mert NOBRE

Brezilyalı Futbolcu

2004'den beri Türkiye'de Fenerbahçe, Beşiktaş ve Mersin İdman Yurdu spor kulüplerinde futbol oynamış, halen aktif futbol hayatına devam etmektedir.

Hüsamettin Aslan: Brezilya ile ilgili çalışmamıza katkı sağladığınız ve görüşme talebimize olumlu cevap verdiğiniz teşekkür ederim. Size Brezilya- Türkiye İlişkileri, Lula da Silva, PT ve Recep Tayyip Erdoğan ile ilgili soru sormak istiyorum?

Mert Nobre: Rica ederim, Brezilya ile ilgili bilimsel bir çalışmaya katkı sağlamak, benim içinde güzel bir duygu. Çok memnun olduğumu ifade etmek istiyorum.

H.A. Brezilya siyasi tarihini incelediğimizde, sosyo-ekonomik açıdan sıkıntılı dönemden geçtiğini görüyoruz. Bu bağlamda Lula da Silva hükümeti kırılma noktası (olumlu anlamda) olduğu görülmektedir. Siz Lula da Silva (PT) öncesi ve sonrasını karşılaştırdığınızda olumlu-olumsuz görüşünüz nedir?

M.N. Her bireyin vatandaşlık hakkını kullandığı gibi bende tıpkı bir türk vatandaşı gibi seçme hakkımı kullanarak seçim yapıyorum. Bende kendi düşünme göre ülkeme en iyi hizmeti kim vereceğine inanıyorsam o doğrulda seçim yapıyorum.Evet dediğiniz gibi Brezilya çok zor süreçlerden geçti.Lula'yı başarılı buluyorum tabii ki ama FHC 'nin özellikle ekonomide katkısını unutmama lazım. Lula ekonomi ve sosyal konularda çok iyi çalışmalar yaptı. Yaptıkları zaten ortada. Kendisiyle ilgili ve PT hakkında olumlu düşüncelerimin başında gelmektedir. Sonuçta 2 seçim üst üste kazandı.PT ile seçimlerden üç kez başarılı çıkması başarılı olduğunu gösterdi.Ancak Mensalão skandalında gerekli duruşu gösterememesinden ötürü olumsuz bir görüntü çizmiştir. Lula CUT'un desteğiyle geldi. Lula formel eğitim almadığı için, halk korku içinde kaldı. Çünkü ülke yönetimi yapacak tecrübesi ve yeteneği yoktu.Bu çok büyük bir riskti.Halk onu seçti ve başarılı oldu.PT kadroları ile Başarılı oldu.Bence Lula'nın başarılı olmasında PT çok etkilidir.

H.A. Lula'nın popülaritesi hakkında görüşünüz nedir ?

M.N. Lula'nın popülaritesi ve Lulismo ülkemizde önemli bir etkidir. Dünya'da ismen ve yönetici bir devlet başkanı olarak başarılı bir görüntü sağladı. Ama Mensalão Skandalını yeterince iyi yürütmediğini düşünüyorum. Burda Lula'nın suçsuz olması önemli bir etkidir. Ama onun popülaritesini olumsuz yönde etkilemiştir. Ve iamajına zarar vermiştir.

H.A. Brezilya az önce bahsettiğiniz gibi yıllarca ekonomik problemlerle uğraştı. Bugün ise geldiğim durum Dünya'nın en büyük 7. Ekonomisi oldu. Bu konu ile ilgi görüşünüz nedir?

M.N. Evet, Ülkem yıllarca kötü bir dönemden geçti. Bugünkü ekonomi FHC dönemine göre daha iyi konumdadır. Ama ifade etmemiz gereken bir durum var ki, bu politikaların altyapısını hazırlayan Cardoso'dur. Lula da Silva onun politikasını devam ettirmiş ve başarılı olmuştur. Eğer bugün Brezilya güçlü bir ülke diyebiliyorsak, Önce Cardoso, sonra Lula'nın sayesinde oldu diye düşünüyorum.

H.A. Cardoso ve Lula'yı karşılaştırdığımızda hangisini daha başarılı olduğunu düşünüyorsunuz?

M.N. FHC'nin hükümete göre görece başarılı olduğunu söyleyebiliriz. $4+4 = 8$ sene 2 defa başkanlık yapması onun daha başarılı olarak ifade etmemizi sağlar. Ama Cardoso'nun başarılı olduğunu belirlemek isterim. Cardoso Cumhurbaşkanı olduğu dönem ekonomik politikaların temelini attı.

H.A. Uzun süredir. Türkiye'de futbol oynuyorsun, bu süre zarfında Ak Parti iktidarının ilk yıllarını gördün. Bu bağlamda Türkiye'de kaldığın süre zarfında Türkiye'deki olumlu- olumsuz değişimi değerlendirirmisiniz?

M.N. Sanırım bu değişimi en iyi görenlerden biriyim diyebilirim. Öncelikle Türkiye çok hızlı bir değişim geçirdi. Yollarınız, görkemli yapılar, modern araç-gereçler açısından her konuda zenginleşti Türkiye. Siyasi konularda çok fazla bilgim yok. Ama ifade etmem gerekir ki Türkiye 2004'den sonra çok gelişti. En önemlisi etrafımda mutlu insan sayısının fazla olması bu değişimin sosyal yönünde gösterir. Dünya'da herkes Türkiye'den bahsediyor.

H.A. Recep Tayyip Erdoğan ile ilgili düşüncelerin nelerdir? Politikalarını nasıl değerlendiriyorsun?

M.N. Aslında politikayı yakından takip etmiyorum. O yüzden politika uygulamaları hakkında çok bir şey diyemeyeceğim. Ama R.Tayyip Erdoğan başarılı olduğu çok açık. Çevremde herkes ondan bahsediyor. Ülkenin zenginleştiğini görüyorum. Az önce dediğim gibi mutlu insanların sayısının arttığını görüyorum. Recep Tayyip Erdoğan, TV ve gazetelerde Dünya'daki medyada hep ön planda, sürekli başarılı fikirleriyle taktir topluyor. Ben kendisini çok beğeniyorum. Kendisini başarılı buluyorum. Zaten Başarılı olmasa üç dönem üst üste seçilmezdi.

H.A. Lula da Silva ve Recep Tayyip Erdoğan'ı karşılaştırdığımızda benzer ve farklı yönlerini tespit edermisiniz?

M.N. Lula ve Erdoğan arasında benzerlik ikiside ülkelerinin daha iyi olması için var gücüyle çalışıyorlar. Ve bence başarılılar. İkiside çok zeki ve ilerisini düşünebiliyorlar. İkiside ülkelerini saygın hale getirdi. Bence ikisinin liderlik özellikleri birbirine benziyor. Bence önemli bir fark var aralarında, O da Lula Mensalão Skandalında yeterince dik duramamıştır. Her ne kadar kendisi yolsuzluklara bulaşmamışsa da üstüne gitmemesi, kendisi açısından olumsuz not oldu. Ayrıca her iki ülkenin farklı sorunları olduğu için, yöntemleride farklıdır. Mesela Türkiye'nin dışsal sorunu var ama Brezilya'nın daha çok içsel sorunları var. O yüzden kategorileri farklı.

H.A. Brezilya ve Türkiye'yi karşılaştırdığımızda gelecek ile ilgili küresel güç olam yolunda ki adımları değerlendirirmisiniz?

M.N. Brezilya'nın İçsel sorunları çok fazla olduğunu söylemek gerekir. Çok fazla tarım üretimi olduğu için yeni pazarlar arayışı içindedir. Soya, et, kahve benzeri tarım ürünleri için pazarlar gerekli fazla ürünün satılması ve ülkeye getirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında yeni enerji kaynaklarına sahip olması, Brezilyayı daha güçlü hale getirecektir.

Bana göre Brezilya'nın sorunları çok fazla sağlık- altyapı, kalkınma, asayiş sorunu gibi sorunları çok fazla ve kısa zamanda çözümlenmesi zor görünüyor. Ama Türkiye bu konularada çok daha ilerde. Ama Türkiye'nin de dışsal sorunları çok fazla. Komşularıyla sorunları var. Suriye ve Irak gibi tabii bunda Coğrafyanında etkisi bulunmaktadır. Brezilya'nın komşularıyla arasında bir sorun bulunmamaktadır.

H.A. Son sorumu Popüler Kültür üzerine sormak istiyorum. Futbol, Brezilya'da çok önemli ve yoksul kesimlerde çok fazla ilgi görmekte. Bu konu ile ilgili olarak birçok Futbolcunun Favelalarda ki yoksullara yardım ettiğini gördüm. Sosyo-ekonomik açıdan nasıl değerlendiriyorsun Futbolu?

Evet, Futbol Brezilya için çok önemli. Yetenekli oyuncular için Brezilya dışında kendilerini gösterme fırsatı buluyorlar. Uluslararası ülkelerde top oynayan oyuncular, asıl geldikleri yerleri unutmuyarak fakirlere yardım ederler. Çünkü bizim için bir vefadır. Ülkemizin insanlarıdır. Biliyorsunuz Favelalarda şartlar çok zor.

H.A. Nobre sorularıma cevap verdiğin çok teşekkür ederim. Türkiye'deki futbol yaşamında başarılar dilerim.

M.K. Bende size başarılar diliyorum. Umarım yardımcı olabilmişimdir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AARÃO, Reis, Jorge Ferreira e Daniel. **As Querdas No Brasil V.2, Nacionalismo e Reformismo 1945-1964**, Rio De Jenerio, Cıvılızação Brasileira, 2007
- ABREU, Marcelo de Paiva and Rogerio L. F. Werneck. **The Cambridge History of Latin America, Ed: Leslie Bethell. V. IX, Brazil Since 1930**, New York, Cambridge Universty Press, 2008
- AKDOĞAN, Yalçın. **Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi**, İstanbul, Âlfa Yayınları, 2004
- AKYOL, Hakan. **Türk Dış Politikasında Strateji Arayışları; Türkiye'nin Güncel Sorunları- Ülkeler, Bölgeler, Örgütler**, Der: Mehmet Seyfettin Erol, Ankara, Barış Kitap, 2011
- ANAMUR, Reşid. **Orta ve Güney Amerika**, Ankara, Doğu Matbaası, 1945
- ANDİCAN, Ahad. **Türk Dış Politikası 1919-2012, Türkiye-Orta Asya Türk Cumhuriyetleri İlişkileri**, Edit: Haydar Çakmak, Ankara, Barış Kitap, 2012
- ARNOLD, David. **Coğrafi Keşifler Tarihi**, Çev: Osman Bahadır, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995
- AYDINOĞLU, Ergun. **Brezilya İşçi Partisi Deneyimi**, İstanbul, Belge Yayınları, 1991
- BAKIR, Abdülhâlik. **Ortaçağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çeviriler Cilt. 2**, Ankara, Bizim Basımevi, 2008
- BEDİRHANOĞLU, Pınar. **Türkiye'de Neo-Liberal Otoriter Devletin Akp'li Yüzü**, Der: İlhan Uzgel-Bülent Duru, Ankara, Phoenix Yayınları, 2010
- BELLOS, Alex. **Futbol: Brezilya Tarzı Yaşam**, Çev. Çiğden Özuer. İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003
- BETHELL, Leslie. **The Cambridge History of Latin America, Edit: Leslie Bethell, V. IX, Brazil Since 1930**, New York, Cambridge Univesty Pres, 2008

- BETHELL, Leslie and Celso Castro. **The Cambridge History of Latin America, Ed: Leslie Bethell. V. IX, Brazil Since 1930**, New York, Cambridge Universty Press, 2008
- BİANCHİ, Álvaro. **A Crise Brasileira e O Governo FHC**, Sao Poulo, Xamâ Editora,1994
- BOORSTİN, Daniel J. **Keşifler ve Buluşlar**, Ankara, 2. Baskı, Kùltür Yayınları, 1996
- BOURNE, Richard. **Lula of Brazil-The Story So Far**, London, (Kitap Özeti) Zed Books Press, 2008
- BULAÇ, Ali. **Göçün ve Kentin Siyaseti (MNP'den MSP 'ye Milli Görüş Partileri)**, İstanbul, Çıra Yayınları, 2009
- BURN, E. Brdford - Julie A. Charlip. **Latin America an İnterpretive History**, New York, Edit: Prentice Hall, edt:8. 2007
- CAVALCANTİ, Maria Castro. **Carnaval Carioca, Dos Bastidores ao Desfile - Coleção História -Cultura e Idéias**, Rio de Jenerio, Edit: UFRJ, V. 6, 2006
- CHANGNON, Napoleon A. **Yanamamö, Savaş Doğanlar**, İstanbul, Epsilon Yayınevi, 2004
- CLEMESHA, Arlene. **The Mediterranean Region İn A Multi Polar World Evolving Relations With Russia, China, İndia, and Brazil**, Washington, 2013
- ÇETİNSAYA, Gökhan. **Türk Dış Politikası 1919-2012, Ortadoğu ile İlişkiler**, Edit: Haydar Çakmak, Ankara, Barış Kitap, 2012
- ÇOLAKOĞLU, Selçuk. **Türk Dış Politikası 1919-2012, Türkiye'nin Asya-Pasifik Ülkeleriyle İlişkileri**, Edt: Haydar Çakmak, Ankara, Barış Kitap, 2012
- ÇOMAK, Hasret. **Dünya Jeopolitiğinde Türkiye**, İstanbul, Hiperlink Yayınlar, 2011.
- DAVUTOĞLU, Ahmet. **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, İstanbul, Küre Yayınları, 2011
- DUNKERLEY, James. **The Cambridge Companion to Modern Latin American Culture**, Cambridge University Press, 2007
- FOUSTO, Boris. **History do Brazil**, Sao Poulo-Brasil, 13. Ed, ed. USP, 2009
- GALEANO, Eduardo. **Latin Amerika'nın Kesik Damarları**, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1983

- GOMES, Angela de Castro, Dulce Chaves Pandlfi, Verana Alberti. **A Republica no Brasil**, Sao Paulo, Edtora Nova Fronteira, 2010
- GÖZENÇ, Selami. **Güney Amerika Ülkeler Coğrafyası**, İstanbul, Acar Matbaacılık, 1985
- GUNTHER, John. **Güney Amerika Gerçeği**, Çev: Algın Saydar, İstanbul, May Yayın, 1974
- FİORİ, Guiseppo. **Bir Devrimcinin Yaşamı: A. Gramsci**, V Yayınları Ankara, 1989
- HAMİDULLÂH, Muhammed. **İslâm'a Giriş**. Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007
- HUNTINGTON, Samuel P. **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, 3. Baskı, Okyanus Yayıncılık, İstanbul, 2004
- JOHNSON, H. B. **The Cambridge History of Latin America**, Ed: Leslie Bethell, V.1, Colonial Latin America, New York, Cambridge Universty Press, 1984
- KARAGÖL, Erdal Tanas. **Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi**, Ankara, Seta yayınları, 2013
- KAVAS, Ahmet. **Geçmişten Günümüze Afrika**, İstanbul, Kitabevi, 2005
- KRASNO, Jean. **Eksen Ülkeler-Brezilya**, İstanbul, Ayhan Matbaa, 2000
- LESSER, J.. **Immigrants, Minorities, and the Struggle for Ethnicity in Brazil**, Negotiating National Identity, London, 1999
- MANSUY, Andree, DİNİZ Silva. **The Cambridge History of Latin America**, Edit:Leslie Bethell, New York, V.I, Cambridge Univesty Pres, 1984
- MEADE, Teresa A. **Brief History of Brazil**, New York, Facts On File An imprint of Infobase Publishing, 2. Edit., 2010
- MERT, Nuray. **Merkez Sağın Kısa Tarihi**, İstanbul, Selis Kitaplar, 2007
- NACİ, Hikmet. **Tarih Boyunca Kuzey Afrika ve Berberiler**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1955
- NASCIMENTO, Elisa Larkin. **The Sorcery of Color, Identity, Race, and Gender in Brazil**, Philadelphia, Temple University Philadelphia Press, 2007
- ORAN, Baskın. **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt 3**, 2001-2012, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013

- ONULDURAN, Ersin. **Türk Dış Politikası 1999-2012, ABD ile İlişkiler**, Edit: Haydar Çakmak, Ankara, Barış Kitap, 2012
- ÖKE, Mim Kemal. **Kaderle Dans, Özgürlük-Güvenlik Kıskaçındaki Latin Amerika'da Kimlik Sorunsalı**, İstanbul, Başlık Yayıncılık, 2010
- ÖZER, Ömer - Erdal Dağtaş. **Popüler Kültürün Hâkimiyeti**, Literatürk Yayın, İstanbul, 2011
- ÖZEY, Ramazan. **Amerikan Coğrafyası**, İstanbul, Aktif Yayınları, 2007
- ÖZTUNA, Yılmaz. **Devletler ve Hanedanlar V. Cilt Latin Avrupa ve Amerika**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996
- ÖZBUDUN, Sibel. **Latin Amerika'da İsyanın Tarihi**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2008
- PAİM, Antonio. **O Socialismo Brasileiro, V.II – (1979-1999)**, Brasilia, Teotonio Vilela Instituto Pres, 2000, p.187-188
- PİLAGALLO, Oscar. **O Brasil Em Sobressalto**, Sao Paulo, PubliFolha, 2005
- PONTİNG, Clive. **Dünya Tarihi-Yeni Bir Bakış Açısıyla**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2000
- POYRAZ, Fahrettin. **Siyasi Partiler, İttihat Terakkiden Günümüze**, Edit: Turgay Uzun, Ankara, Orion Kitabevi, 2010
- RİBEİRO, Dos. **Os Índios ea Civilização: A Integração das Populações Índigenas no Brasil Moderno**. São Paulo, 2002
- ROBERTS, J.M. **Yirmici Yüzyıl Tarihi**, Ankara, Dost Kitabevi, 1999
- SADIK, Giray. **Türk Dış Politikası 1919-2012**, Ankara, Barış Kitap Yayınları, 2012, s.1108-1109.
- SCHNEİDER, Ronald M. **Latin American Political History**, Patterns and Persoalities, Cambridge, Westview Press, 2006
- SECCE, Lincoln. **Historia to PT**, Sao Paulo, Ateliêl Editoriyel, 2011
- SETA, **2012'de Türkiye**, Ankara, Seta Yayınları, 2013
- SEYFERTH, Giralda. **O Discurso da Exclusão ea Política Imigratória no Brasil. In, Comissão Nacional de Populção e Desenvolvimento, Migrações Internacionais** , Contribuições para Políticas. Brasília, 2001
- SİLVA, Hêlio. **História da República Brasileira, Os Governos Militares 1969-1974**, Sao Poulou, ed:Usp, 1975

- SKIDMORE, Thomas E.-Peter H. Smith, **Modern Latin America**, New York, Oxford Universty Press, 1984
- ŞENEL, Alaeddin. **İnsanlık Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi, 2006
- SETA, **2012’de Türkiye**, Ankara, Seta Yayınları, 2013
- SİNGER, Andre. **Lulismo, Os sentidosdo Lulismo Reforma gradual e Pacto Conservador**, Sao Paulo, companhia das letras, 2012, p. 11-16.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk. **Mekân, Kimlik, Güç ve Dış Politika**, İstanbul, Yalın Yayıncılık, 2012
- ÜNAL, Hasan. **Türk Dış Politikası 1919-2012, Dönemin Dış Politika Değerlendirmesi**, Edit: Haydar Çakmak, Ankara, Barış Kitap, 2012
- TOURAINÉ, Marisol. **Altüst Olan Dünya: 21. yy Jeopolitiği-** Çev: Turhan Ilgaz, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1997
- VILAÇA, Helena. **Imigração, Etnicidade E Religião o Papel das Comunidades Religiosas na Integração dos Imigrantes da Europa de Leste**, Lisboa, Alto-Comissariado Para a Imigração e Diálogo Intercultural, 2008
- YARAŞIR, Volkan-Tarık Aygün, **Siyasal İslam ve AKP**, İstanbul, Akyüz Yayıncılık, 2002
- YAYLA, Atilla. **Liberalizm**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1992
- YEŞİLTAŞ, Murat ve Ali Balcı. **AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita**, Bilgi (23), 2011
- YILMAZ, Turan. **Tayyip ’Kasımpaşa’dan Siyasetin Ön Saflarına’** Ankara, Ümit Yayıncılık, 2001
- YUVALI, Abdülkadir . **Uluslararası İlişkiler ve Türk Siyasal Partiler**, Edit: Nejat Doğan, Mahir Nakip, Ankara, Seçkin Yayınları, 2006

MAKALELER

AFP. **Brazil court refuses to stop work on Amazon dam**, http://www.acendebrasil.com.br/archives/files/20080428_Luzparatodos_FSP.pdf, Erişim Tarihi: 20.02.2013

ANDERSON, Perry. **Lula's Brazil**, London Review of Books, V.33, N.7, 2011, p.3-12.

ALTAN, Cemal. **Türkiye'de Erken Genel Seçimleri Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi**, http://www.iibf.selcuk.edu.tr/iibf_dergi/dosyalar/671348065803.pdf, Erişim Tarihi: 07.04.2013

ARRAİS, Amauri. **Livro sobre Lula não é acrítico, diz inglês autor de nova biografia do presidente**, <http://g1.globo.com/noticias/mundo/0,,mul1400471-5602,00-livro+ sobre+ lula +nao+e+acritico+diz+ingles+ autor+de+ nova+biografia+ do+presi.html>, Erişim Tarihi: 20.10.2013

AYSAN, Ahmet Faruk. **Yönetişim ve Kurumlar Terimlerinin İktisat Literatüründeki Yükselişi**, Araştırma Raporu, "Öniş, Ziya, and Fikret Şenses, (2005), "Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus: A Critical Appraisal" Development and Change. Vol. 36, No.2." isimli makalesine yaptığı atıf, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, 2010

AYTAÇ, Önder. **Mr. Prime Minister - Ustam – Sn. Başbakan – Recep Tayyip Abi – Ya Da Ney?** [http://www2.haberx.com/mr_prime_minister_ustam_sn_basbakan_recep_tayyip_abi_ya_da_ney\(19,w,12067,121\).aspx](http://www2.haberx.com/mr_prime_minister_ustam_sn_basbakan_recep_tayyip_abi_ya_da_ney(19,w,12067,121).aspx) Erişim Tarihi:04.03.2013

BAİOCCHİ, Gianpaolo **The Workers' Party and Political Crisis in Brazil: Lula at a Crossroads?**, <http://www.solidarity-us.org/site/node/105>, Erişim Tarihi:16.02.2013

BARRETO, Arnaldo Lyrio. **Descolorindo As Estatísticas Oficiais**, [http://www.hcte.ufrj.br/downloads/sh/sh3/trabalhos/Arnaldo %20 Lyrio %20 Barreto%202.pdf](http://www.hcte.ufrj.br/downloads/sh/sh3/trabalhos/Arnaldo%20Lyrio%20Barreto%202.pdf), p.1-6. Erişim Tarihi 30.12.2012

BETHELL, Leslie. **Brazil's Election: Politics And Personalities**, [http://www.opendemocracy.net/leslie-bethell/brazil %E2%80%99s-election-year-politics-and-personalities](http://www.opendemocracy.net/leslie-bethell/brazil%E2%80%99s-election-year-politics-and-personalities), Erişim Tarihi: 26.02.2013

BİRAND, Mehmet Ali. **AK Parti'nin ABD ile ilişkileri sarıya döndü...**,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4209058>, Erişim Tarihi: 15.04.2013

BUSTAMANTE, Luis. **O que é o lulismo?**, <http://paginacultural.com.br/autores/o-que-e-o-lulismo/> Erişim Tarihi:15.03.2013

CABBARLI, Hatem. **Türkiye'nin Terör Sorunu**, <http://www.1news.com.tr/yazarlar/20120824010754299.html>, Erişim Tarihi: 10.04.2013

CABRAL, Paulo. **Brazil Elects Dilma Rousseff as First Female President**
<http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11662623>, Erişim Tarihi: 07.04.2013

CARMO, Marcia. **Política de 'sim, senhor' com os EUA é passado, diz assessor de Lula**,
http://www.bbc.co.uk/portuguese/noticias/2010/06/100610_ira_garcia_mc_cq.shtml, Erişim Tarihi: 15.04.2013

CARMO, Marcia. **Brasil tem 600 mil imigrantes ilegais, diz entidade**,
<http://www.bbc.co.uk/portuguese/reporterbbc/story/2008/03/080320imigracaobrasililegais.shtml>, Erişim Tarihi 30.10.2012

CERVO, Amado Luiz. **Brazil's rise on the international scene: Brazil and the World**, Brasileiro, Instituto Brasileiro de Relações Internacionais, V.53, 2010

CORREA, Alessandra. **Para analistas, relações com os EUA devem envolver maior cooperação e mais conflitos**, http://www.bbc.co.uk/portuguese/noticias/2010/09/100922_brasil_eua_relacao_ac.shtml, Erişim Tarihi: 15.04.2013

DUARTE, Rachel. **Em 30 anos de PT, Lula se tornou maior do que o partido**,
<http://www.sul21.com.br/jornal/2010/10/em-30-anos-de-pt-lula-se-tornou-maior-do-que-o-partido/> Erişim Tarihi 20.01.2013

DUFFY, Gary. **Lula: Brezilya'nın Evladı' Gösterimde**,
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/11/091123_lulafilm.shtml, Erişim Tarihi, 02.02.2013

DREYER, Diogo da Silva. **A imigração alemã**, <http://www.aprendebrasil.com.br/reportagens/alemanha/default.asp> Erişim Tarihi: 18.04.2013

DUFFY, Gary. **Lula: Brezilya'nın Evladı' Gösterimde**, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/11/091123_lulafilm.shtml, Erişim Tarihi, 02.02.2013

DÜNYA GAZETESİ, **Latin Amerika'ya İhracat Rekorları Kırdık**, <http://www.dunya.com/-latin-amerikaya-ihracat-rekorlari-kirdik-148446h.htm> Erişim Tarihi: 10.04.2013

ELLNER, Steve. **Solun Hedefleri ve Latin Amerika'da Neo-liberalizme Karşı Strateji Tartışmaları**, Ankara, Praksis V.14

ERDEMİR, Mehmet. <http://www.haber318.net/kose-yazilari/518/tayyip-abi.aspx>, Erişim Tarihi:03.02.2013

FELLET, Joao. **Brazil's Dilma Rousseff Steers A Steady Course**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-radio-and-tv-19640346>, Erişim Tarihi: 28.02.2013

FONSECA, Eduardo. **Os Brasileiros Holandeses**, <http://www.brasileirosnaholanda.com/novo/coluna.php?codColuna=214>, Erişim Tarihi: 20.03.2013

GENÇ, Hamdi. İ.Murat Bozkurt, **Osmanlı'dan Brezilya ve Arjantin'e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo- Ekonomik Durumu (1850-1915)**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt XXVIII, Sayı. I, 2010, s.76-78.

GORSKİ, Paul C. **International Perspectives on Race and Ethnicity: An Annotated Bibliography** http://www.edchange.org/multicultural/papers/chang_dodd.html , Erişim Tarihi 30.10.2012

GÖKER, Emrah. **Bir Kez Daha, "Sem Medo de Ser Feliz" Brezilya İşçi Partisi'nin Ateşle (Dördüncü) İmtihanı**, s. 4-5. <http://istifhane.files.wordpress.com/2010/04/brezilyapt.pdf>, Erişim Tarihi 14.02.2013

GROPPO, Bruno. **Os Exílios Europeus no Século XX**, http://www.dhi.uem.br/publicacoesdhi/dialogos/volume01/vol6_atg1.htm, Erişim Tarihi: 10.01.2013

GÜLER, Ömer Faruk. **AK Parti'nin Başarısı Ekonomide**, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=51&makaleid=595>, Erişim Tarihi: 08.04.2013

HAKAN, Ahmet. **Sav'ı Tayyip Abi dinletmedi. Hükümet sütten çıkmış ak kaşık**, <http://www.superpoligon.com/haber/3717>, Erişim Tarihi:04.03.2013

HARTE, Julia. **World Policy Journal**, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2013/02/21/turkiye-afrikayi-salliyor>, Erişim Tarihi:21.02.2013

HOBBSAWM, Eric. **Diz Que Eleição de Lula Tem Importância Para O Mundo Inteiro** <http://www.reginaldo.cnt.br/lufpa/entrevista-eric-hobsbawm.htm>, Erişim Tarihi:04.04.2013

HOGENBOOM, Melissa. **Köleliğe Karşı Mücadelenin Neresindeyiz?**, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/10/121019_slavery.shtml, Erişim Tarihi: 02.04.2013

ILICALI, Acun. CNN Türk'de Cüneyt Özdemir'le yaptığı söyleşi: <http://www.timsah.com/Acun-Ilicali-Basbakan-Erdogan-abim-gibidir/d000VcK-zV5>, Erişim Tarihi:02.03.2013

ITUASSU, Arthur. **Dilma and Brazil**, <http://www.opendemocracy.net/arthur-ituassu/after-party-dilma-and-brazil>, Erişim Tarihi: 26.02.2013

KARAKURT, Birol **Washington Konsensüsü'nden Küresel Mali Krize Mali Disiplin ve Türkiye'deki Gelişmeler**, Ankara, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 1, 2011, s. 45-50.

KARAKUŞ, Mustafa, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/16590920.asp>- Erişim Tarihi: 19.01.2013

KİPER, Sabire. **Brezilya Ekonomisi**, Celalabat-Kırgızistan, Akademik Bakış Dergisi, Sayı.30, Mayıs-Haziran 2012

LEITÃO, Gerônimo. **Desafios no processo de urbanização de grandes favelas: o caso da Rocinha, na cidade do Rio de Janeiro.** Rio de Janeiro, <http://www.usp.br/nutau/CD/116.pdf>, Erişim Tarihi:19.02.2013

LİMA, Eliomar de. **Petismo e lulismo**, <http://blog.opovo.com.br/blogdoeliomar/petismo-e-lulismo/>, Erişim Tarihi:19.03.2013

LEVAGGİ, Ariel. **Ozan Örmeci, Arjantinli Türkiye-Latin Amerika İlişkileri Uzmanı Ariel Levaggi ile Mülakatı**, <http://ulus923.com/57/54197/0/arjantinli-turkiye-latin-amerika-iliskileri-uzmani-ariel-levaggi-ile-mulakat.html> , Erişim Tarihi: 10.04.2013

LİMONGİ, Fernando. **Análise das Distintas Teses e Interpretações para o Desempenho Eleitoral de Lula e do Partido dos Trabalhadores nas Eleições Presidenciais de 1989, 1994, 1998 e 2002**, <http://chacombolachas.com/2007/06/11/analise-das-distintas-teses-e-interpretacoes-para-o-desempenho-eleitoral-de-lula,-e-do-partido-dos-trabalhadores-nas-eleicoes-presidenciais-de-1989-1994-1998-e-2002/>, Erişim Tarihi:19.02.2013

MANN, Chris **The Evolution of Brazilian Football**, <http://soccerlens.com/brazil-football/31195/> Erişim Tarihi:29.11.2012

MARDİN, Şerif. **Çevre'ci AKP 'Merkeze' Geldi**, E. Olgun Buharalıoğlu, <http://www.haberdesin.com/blog/politika/cevreciakp-merkeze-geldi>, Erişim Tarihi:19.02.2013

MEYER, Peter. **Analyst in Latin American Affairs- Brazil-U.S. Relations**, Washington, Congressional Research Service, 2011, p.3-10.

NASCIMENTO, Elisa Larkin. **The Sorcery of Color, Identity, Race, and Gender in Brazil**, Philadelphia, Temple University Philadelphia Press, 2007, p. 9-12.

ÖZİPEK, Bekir Berat. **Gayrimüslimlerin İnsan Hakları Sorununu Tartışmak: Kaygılar ve Sorular**, <http://liberal.org.tr/incele.php?kategori=MTg=&id=NjI5>, Erişim Tarihi:04.04.2013

PEREİRA, Paulo Trigo. **Governabilidade, Grupos de Pressão e o Papel Do Estado**, p.4-9. <http://pascal.iseg.utl.pt/~ppereira/docs/GruposPressao5.pdf>, Erişim Tarihi: 25.03.2013

PETRAS, James. <http://www.lahaine.org/petras/index.php?p=1802&c=1>, Erişim Tarihi: 20.12.2012

- PETRAS, James. **Lula's Legacy: The Two Brazils**,
<http://petras.lahaine.org/?p=1802>, Erişim Tarihi: 31.10.2012
- ROCHA, Oca. **Brazil's President Rousseff Grapples With Corruption**,
<http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-14680394>, Erişim Tarihi:
02.02.2013
- SAK, Güven. '**Washington Mutabakatı'ndan 'İstanbul Kararları'na: Nereye Doğru gidiyoruz?**, TEPAV Politika Raporu, 2009, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313242r6794.Istanbul_Kararlari.pdf, Erişim Tarihi:13.03.2013
- SAMUELS, David. **As bases do petismo**, Campinas, University of Minnesota, Science Brasil Review, V.10, No.2, 2004
- SARAÇ, Salih Benna. **Merkez ve Çevre Kavramları Kapsamında Türk Siyasi Tarihi Okuması**, <http://arsiv010101.wordpress.com/2012/08/21/merkez-ve-cevre-kavramlari-kapsaminda-turk-siyasi-tarihi-okumasi/>, Erişim Tarihi:19.02.2013
- SAVRAN, Sungur. **Brezilya'da Lula Faciası**, İstanbul, Praksis, V.14
- SCHREİBER, Leon. **Cosatu's Misleading Rhetoric on a 'Lula Moment'**,
<http://theschreiberei.wordpress.com/tag/luiz-inacio-lula-da-silva/>, Erişim Tarihi:16.02.2013
- SECCO, Lincoln. **PT: sucesso eleitoral e transformações**,
<http://www.rodrigovianna.com.br/outras-palavras/pt-sucesso-eleitoral-e-transformacoes.html>, Erişim Tarihi: 03.04.2013
- SEYFERTH, Giralda. **O Discurso da Exclusão ea Política Imigratória no Brasil**. In, Comissão Nacional de População e Desenvolvimento, Migrações Internacionais, Contribuições para Políticas. Brasília, 2001, p.137-149. Alıntı Yapılan Site, **Imigração no Brasil: os preceitos de exclusão**. <http://www.comciencia.br/reportagens/migracoes/migr03.htm>, Erişim Tarihi:29.10.2012
- SİLVA, Maria Ozanira da Silva e. **Pobreza, Desigualdade e Políticas Públicas: Caracterizando Eproblematizando a Realidade Brasileira**, Florianópolis, CAOS, Rev. Katálysis, (Yoksulluk, Eşitsizlik ve Kamu Politikaları: Brezilyalı Gerçeklik Analizi), V.13, No.2, 2010
- SİNGER, Andre. **'O lulismo não é um monopólio do PT'** <http://ultimosegundo.ig.com.br/politica/2012-09-30/andre-singer-o-lulismo-nao-e-um-monopolio-do-pt.html>, Erişim Tarihi 25.02.2013

- SİNGER, Andre. **O lulismo não é um monopólio do PT**, <http://guerrilheirodoentardecer.blogspot.com/2012/09/andre-singer-o-lulismo-nao-e-um.html>, Erişim Tarihi:11.03.2013
- SOLOMON, Fransa Wiliander **A atuação do Brasil para a paz no Oriente Médio** <http://jus.com.br/revista/texto/19092/a-atuacao-do-brasil-para-a-paz-no-orientemedio#ixzz2QLdvuGWc>, Erişim Tarihi 03.03.2013
- SOTERO, Paulo. **Brazil's President Dilma Rousseff Makes Her Mark**, <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-16288184>, Erişim Tarihi: 28. 02. 2013
- STUENKEL, Oliver. <http://www.postwesternworld.com/2012/04/26/why-africa-matters-to-brazil/>, Erişim Tarihi:22.02.2013
- STUENKEL, Oliver. http://www.kas.de/wf/doc/kas_33516-544-2-30.pdf?130218102618 Erişim Tarihi:21.02.2013
- TEMEL, Mehmet. **XIX. ve XX. Yüzyılda Osmanlı-Latin Amerika İlişkileri**, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.19, Sayı.2, 2002
- THROSSELL, Liz. **Lula's legacy for Brazil's next president** <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11414276>, Erişim Tarihi: 31.10.2012
- TOLEDO, Renato Godoy de. **PT: sucesso eleitoral e transformações**, <http://www.rodriovianna.com.br/outras-palavras/pt-sucesso-eleitoral-e-transformacoes.html>, Erişim Tarihi:03.30.2013
- TÜRKER, Yıldırım. **Tayyip Abi Dayanışmaya Çağırıyor**, <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=5716>- Erişim Tarihi:03.02.2013
- VİGEVANİ, Tullo. - Gabriel Cepaluni, **A Política Externa de Lula da Silva: a Estratégia da Autonomia Pela Diversificação**, Rio de Janeiro, V. 29, N.2, Aralık 2007.Doktora Notları
- VİZENTİNİ, Paulo. **Brazil-Asia Relations and their Perspectives**, <http://www.ias.nl/iasn/16/general/gen2.html> Erişim Tarihi:10.04.2013

ÜNAL, Mustafa. http://www.zaman.com.tr/mustafa-unal/ak-partinin-12-haziran-zaferi_1146326.html, Erişim Tarihi:05.03.2011

WALLERSTEİN, Immanuel. **Lula: Umut Korkuyu Yendi**", <http://www2.binghamton.edu/fbc/archive/100,-tr.,htm>, Erişim Tarihi:08.03.2013

WEYLAND, Kurt. **Assessing Latin American Neoliberalism, Introduction to a Debat**, Latin American Research Review, V. 39, N. 3, 2004, p. 144.

TEZLER

ERDEM, Havvanur Feyza **Türkiye ve Brezilya Ekonomileri: 1987-2009 Döneminin Analitik Karşılaştırılması**, Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011

GÜDER, Süleyman. **A comparative analysis of the foreign policy perspectives in two Latin American states: Brazil and Venezuela in the twenty-first century**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012

HAMSİCİ, Mahmut. **L'analyse Du Renouveau De La 'Gauche' En Amerique Latine :Les Experiences Gouvernementales Du Bresil Et Du Venezuela**,(G.Saray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011

SARIİPEK, Doğa Başar **Latin Amerika'da Şartlı Nakit Transferleri Yolu ile Yoksullukla Mücadele; Brezilya ve Meksika Örnekleri**, Kocaeli Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2012

İNTERNET SİTELERİ:

<http://encyclopedia.jrank.org>

<http://www.economist.com>

<http://www.brazilsite.com.br>

<http://www.ibge.gov.br>

<http://www.bbc.co.uk>

<http://www.reuters.com>

<http://noticias.terra.com.br>

<http://pstu.org.br>

<http://www.mfa.gov.tr>

<http://www.pt.org.br>

<http://www.sendika.org>

<http://www.rebellion.org>

<http://www.parana.pr.gov.br>

<http://www.saquekirin.com.br>

<http://www.culturajaponesa.com.br>

<http://www.estado.com.br>

<http://www.sidra.ibge.gov.br>

<http://www.libano.org.br>

<http://www.fairandflawlessskin.com>

<http://www.passeiweb.com>

<http://historiaespetacular.blogspot.com>

<http://www.guianovafriburgo.com>

<http://www.aprendebrasil.com.br>

<http://www.guianovafriburgo.com>

<http://www.libano.org.br>

<http://www.fairandflawlessskin.com>

<http://encyclopedia.jrank.org>

<http://www.laboratoriogene.com.br>

<http://www.nhm.ac.uk>

<http://www.biodiversitylibrary.org>

<http://www.vivasamba.com.br>

<http://www.experiencefestival.com>

<http://www.portalbrasil.net>

<http://g1.globo.com>

BİREYSEL GÖRÜŞMELER

Ayşe Manzolini: Liga İslamica of the General Secretari: 22.01.2013

Ceren Serbest: Brezilya Türkiye Büyükelçiliği Müsteşarı: 19.08.2012

Marisa Rodriges: 22.07.212

Mustafa Kapucu: Brezilya Sao Poulo Başkonsolosu: 19.07.212

Ramazan Kısa: Brezilya Sao Poulo Ticaret Ataşesi: 20.07.2012

Turgut Tabak: Brezilya Sao Poulo Ticaret Ataşeliği Yetkilisi: 16.07.212

BROŞÜR

Ak Parti, Ak İcraatlar Broşürü, Alnımızın Akıyla, İstanbul, 2012,

POLİS RAPORU

Rio de Jenerio Fedaral Polis Raporu. Tez çalışmamızda yaşanan hırsızlık vakası, 2012